

Riktlinjer för den ekonomiska politiken

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar finansutskottet 2009 års ekonomiska vårproposition (prop. 2008/09:100) om riktlinjerna för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken samt de motioner som väckts med anledning av riktlinjerna. Finansutskottet tillstyrker regeringens förslag till riktlinjer och avstyrker oppositionspartiernas förslag i motsvarande delar.

Den ekonomiska utvecklingen

Sverige har som liten exportberoende ekonomi drabbats hårt av de dramatiska fallen i världshandeln och den låga efterfrågan på insats- och investeringsvaror. Regeringen prognostiserar att BNP krymper med 4,2 % i år jämfört med 2008. Utskottet anser att den sammanlagda bilden av den senaste tidens utfall över ekonomins utveckling ligger i linje med regeringens bedömningar. Den finansiella oron har klingat av även om de internationella kreditmarknaderna är långt ifrån normaliserade. Det finns tecken på att nedgången i den reala ekonomin bromsats upp under senare tid och att produktion och efterfrågan är på väg att bottna. Dock kan vi vänta oss fortsatta nedgångar i delar av ekonomin – inte minst gäller det arbetsmarknaden som ligger sent i konjunkturcykeln. Utskottet vill emellertid understryka att det råder en exceptionellt stor osäkerhet kring hur såväl den svenska som den internationella ekonomin kommer att utvecklas framöver, i synnerhet för 2010 och framåt.

Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken

Genom goda statsfinanser är det möjligt att låta lågkonjunkturen slå igenom på statsfinanserna utan att övergå till en kortsiktig politik som undergräver välfärden på lång sikt. Utskottet delar regeringens bedömning om fördelarna med att i detta osäkra läge föra en ekonomisk politik där beslut om nya utgifter fattas efterhand som ny kunskap erhålls om den makroekonomiska utvecklingen och med hänsyn till prognososäkerheten i statsfinanserna. Vidare visar erfarenheten att temporära åtgärder oftast blir permanenta, vilket riskerar att innebära en permanent försvagning av statens finanser. De åtgärder som vidtas bör därför ha ett långsiktigt perspek-

tiv, enligt utskottet. De offentliga finanserna försämrats kraftigt till följd av finanskrisen och den djupa lågkonjunkturen. Det finansiella sparandet är negativt och hamnar som lägst på 3,8 % 2010. Tillfredsställande budgeteringsmarginaler finns fortfarande under utgiftstaket för att osäkerheten om den kommande utvecklingen ska kunna hanteras. Utskottet delar regeringens bedömning av utvecklingen av den offentliga sektorns finansiella sparande, statsbudgetens saldo och statsskulden fram t.o.m. 2012. En lämplig nivå för utgiftstaket för 2012 bedöms vara 1 080 miljarder kronor. Utskottet står även bakom regeringens skattepolitik och anser att den långsiktigt leder till ökad sysselsättning, minskad kapitalflykt och stabila offentliga finanser.

Utskottet anser att regeringen tydligare bör motivera den bedömda nivån för utgiftstaket 2012 och föra ett resonemang kring den trendmässiga minskningen av utgiftstaket. Utskottet anser också att det finns anledning att vara vaksam kring hur utgifter hanteras i förhållande till utgiftstaket, till behovet av tekniska justeringar samt till hur den finansiella stramheten upprätthålls. Utskottet anser att det skulle vara olyckligt om regeringen börjar använda olika former av kringgåenden av utgiftstaket på det sätt som förekom under tidigare mandatperioder. Utskottet delar dock inte Finanspolitiska rådets slutsats att utgiftstaket inte bör begränsa de offentliga utgifterna om det finns starka konjunkturskäl för att låta dem öka. I stället vill utskottet peka på vikten av att utgiftstaket respekteras och behåller sin trovärdighet samt betydelsen av att budgeteringsmarginalerna hanteras som en buffert för osäkerheten i beräkningarna så att det finns utrymme för konjunktursvängningar.

Utskottet bedömer att kommunsektorn, efter flera år med positiva resultat, står bättre rustad att möta nuvarande lågkonjunktur än vad den gjort på länge. Den kraftigt försämrade arbetsmarknaden medför dock ett stort fall i utvecklingen av kommunernas skatteunderlag de närmaste åren. Utskottet välkomnar därför regeringens förslag om ett tillfälligt konjunkturstöd till kommunsektorn på 7 miljarder kronor för 2010 för att mildra effekterna av den ekonomiska krisen. Utskottet ställer sig även bakom den aviserade höjningen av statsbidraget till kommunerna med 5 miljarder kronor fr.o.m 2011. De höjda statsbidragen bidrar till att upprätthålla de grundläggande välfärdstjänsterna och till att dämpa nedgången i sysselsättningen. Utskottet framhåller likafullt att det i dagsläget finns ett behov för kommunsektorn att prioritera och satsa på välfärdens kärna. Utskottet pekar på att kommunsektorns sammantagna kostnader ökat betydligt mer än vad som kan härledas till demografin.

Den ekonomiska krisen och dess effekter på arbetsutbud, sysselsättning och arbetslöshet innebär en stor utmaning för arbetsmarknadspolitiken de närmaste åren. Samtidigt är det enligt utskottet centralt att behålla ett långsiktigt perspektiv och fortsätta med strukturellt motiverade förändringar i syfte att värna arbetslinjen. Flera av regeringens reformer är betydelsefulla även när arbetskraftsefterfrågan viker kraftigt till följd av lågkonjunkturen,

eftersom de bidrar till att förbättra arbetsmarknadens anpassningsförmåga. Den långsiktiga sysselsättningspolitiken måste emellertid kompletteras med tillfälliga arbetsmarknadspolitiska åtgärder i ett läge när arbetslösheten ökar så pass kraftigt till följd av den ekonomiska krisen. Detta för att undvika att arbetslösheten fastnar på en varaktigt högre nivå.

Utskottet anser att regeringen för en ambitiös klimat- och energipolitik med tydliga mål. Regeringens politik innebär också omfattande infrastrukturinvesteringar som är avvägda mot de behov, förutsättningar och resurser som finns.

Med väl avvägda stabiliseringspolitiska åtgärder kan konjunkturnedgången dämpas om än inte helt motverkas. Utlandets efterfrågan på vår specialiserade exportindustri har fallit dramatiskt. Med ekonomisk politik kan man visserligen skapa en högre inhemsk efterfrågan och delvis kompensera för den svagare internationella efterfrågan, men bara marginellt. Utskottet anser att regeringen gjorde en riktig prioritering då man under den finansiella krisens mest akuta skede under hösten snabbt vidtog en rad åtgärder för att få finansmarknaderna att fungera bättre. När det gäller vilken nivå på finanspolitiska stimulanser som är lämpliga handlar det om en synnerligen svår balansgång mellan olika slags risker. I de fall statens garantiutfästelser för att stabilisera den finansiella sektorn skulle utlösas kommer statens finanser att försämrans markant. Detta skulle kunna leda till betydande höjningar av riskpremier och räntespreadar och till ett ökat försiktighetssparande hos hushåll och företag. En sådan utveckling skulle i sin tur göra de stabiliseringspolitiska åtgärderna mindre verkningsfulla och bidra till makroekonomisk instabilitet.

Särskilda satsningar på ungdomar, miljöfordon och ROT-avdrag

Utskottet avvisar motionsyrkanden om ungdomssatsning, miljöfordon och ROT-avdrag. Utskottet hänvisar till att regeringen avser att återkomma i budgetpropositionen för 2010 om hur insatser för unga kan göras mer effektiva. Vidare konstaterar utskottet att regeringen vidtar omfattande åtgärder för att stimulera till fler miljöfordon. Beträffande ROT-avdrag anser utskottet att det är en långsiktig och strukturell åtgärd som motverkar svartarbete, varför det inte bör hanteras som en tillfällig stimulans.

Redogörelse från Riksrevisionens styrelse om det finanspolitiska ramverket

Finansutskottet välkomnar Riksrevisionens granskningar av regeringens tillämpning och redovisning av det finanspolitiska ramverket. Utskottet förutsätter att regeringen beaktar Riksrevisionens rekommendationer om att tydligare motivera utgiftstaket och visa på sambandet mellan finanspolitikens hållbarhet och bedömningen av reformutrymmets storlek på kort och medellång sikt. Utskottet föreslår att riksdagen lägger redogörelsen till handlingarna.

I betänkandet finns fyra reservationer.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	6
Redogörelse för ärendet	7
Vårpropositionens huvudsakliga innehåll	7
Motionernas huvudsakliga innehåll	10
Utskottets överväganden	16
1 Den ekonomiska utvecklingen	16
2 Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken	35
2.1 De offentliga finanserna	36
2.2 Arbetsmarknad och tillväxt	49
2.3 Kommunerna och välfärden	59
2.4 Klimat, miljö och infrastruktur	68
2.5 Stabiliseringspolitik	73
2.6 Finansutskottets ställningstagande	78
3 Särskilda satsningar på ungdomar, miljöfordon och ROT-avdrag	100
4 Redogörelse från Riksrevisionens styrelse om det finanspolitiska ramverket	107
Reservationer	110
1. Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken, punkt 1 (s)	110
2. Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken, punkt 1 (v)	114
3. Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken, punkt 1 (mp)	118
4. Särskilda satsningar på ungdomar, miljöfordon och ROT-avdrag, punkt 2 (s, v, mp)	122
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	126
Proposition 2008/09:100	126
Följdmotioner med anledning av proposition 2008/09:100	126
Redogörelse 2008/09:RRS8	128
<i>Bilaga 2</i>	
Skatteutskottets yttrande	129
<i>Bilaga 3</i>	
Utbildningsutskottets yttrande	148
<i>Bilaga 4</i>	
Arbetsmarknadsutskottets yttrande	157
<i>Bilaga 5</i>	
Öppen utfrågning om den ekonomiska utvecklingen den 7 maj 2009	174
<i>Bilaga 6</i>	
Öppen utfrågning om Finanspolitiska rådets rapport den 19 maj 2009	212
 <i>Tabeller</i>	
Tabell 1.1 Nyckeltal	17

Tabell 1.2 BNP-utveckling i världen	18
Tabell 1.3 Försörjningsbalans	19
Tabell 1.4 Alternativscenarier	22
Tabell 1.5 Konsensusprognoser över BNP-utvecklingen i världen	25
Tabell 1.6 Prognosjämförelse	26
Tabell 2.1 Offentliga finanser	36
Tabell 2.2 Det finansiella sparandets fördelning	37
Tabell 2.3 Statsbudgetens saldo och statsskulden	39
Tabell 2.4 Offentlig konsoliderad bruttoskuld och nettoförmögenhet	40
Tabell 2.5 Utgiftstak för staten och budgeteringsmarginal	40
Tabell 2.6 ESV:s prognos i maj 2009	48
Tabell 2.7 Antal deltagare i arbetsmarknadspolitiska program enligt vårpropositionen	51
Tabell 2.8 Förslag till ökade satsningar i kommunsektorn	61
Tabell 2.9 Oppositionens förslag till infrastrukturinvesteringar 2009– 2011 jämfört med nivån i vårpropositionen	71

Diagram

Diagram 1.1 BNP, säsongrensad volymförändring i procent	31
---	----

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken

Riksdagen godkänner regeringens förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken. Därmed bifaller riksdagen proposition 2008/09:100 punkt 1 och avslår motionerna

2008/09:Fi25 av Mona Sahlin m.fl. (s) yrkandena 1, 3, 4 och 7–10,

2008/09:Fi26 av Lars Ohly m.fl. (v) yrkandena 1–5 och

2008/09:Fi27 av Peter Eriksson m.fl. (mp) yrkandena 1–4, 8 och 9.

Reservation 1 (s)

Reservation 2 (v)

Reservation 3 (mp)

2. Särskilda satsningar på ungdomar, miljöfordon och ROT-avdrag

Riksdagen avslår motionerna

2008/09:Fi25 av Mona Sahlin m.fl. (s) yrkandena 2, 5 och 6,

2008/09:Fi26 av Lars Ohly m.fl. (v) yrkandena 6–8 och

2008/09:Fi27 av Peter Eriksson m.fl. (mp) yrkandena 5–7.

Reservation 4 (s, v, mp)

3. Redogörelse från Riksrevisionens styrelse om det finanspolitiska ramverket

Riksdagen lägger redogörelse 2008/09:RRS8 till handlingarna.

Stockholm den 11 juni 2009

På finansutskottets vägnar

Stefan Attefall

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Stefan Attefall (kd), Thomas Östros (s), Bertil Kjellberg (m), Anna Lilliehöök (m), Sonia Karlsson (s), Lars Elinderson (m), Roger Tiefensee (c), Monica Green (s), Carl B Hamilton (fp), Hans Hoff (s), Peder Wachtmeister (m), Göran Pettersson (m), Ulla Andersson (v), Tommy Ternemar (s), Emma Henriksson (kd), Christina Zedell (s) och Mats Pertoft (mp).

Redogörelse för ärendet

I betänkande FiU20 behandlar finansutskottet 2009 års ekonomiska vårproposition (prop. 2008/09:100). Finansutskottets behandling avser propositionens yrkande 1 om riktlinjerna för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken samt de motionsyrkanden som väckts med anledning av riktlinjerna. Propositionens övriga yrkanden behandlas av konstitutionsutskottet i betänkande 2008/09:KU26. Motionsyrkandena är

- motion 2008/09:Fi25 av Mona Sahlin m.fl. (s) yrkandena 1–10
- motion 2008/09:Fi26 av Lars Ohly m.fl. (v) yrkande 1–8
- motion 2008/09:Fi27 av Peter Eriksson m.fl. (mp) yrkandena 1–9.

Propositionens och motionernas förslag återfinns i *bilaga 1*.

Som ett led i beredningen av vårpropositionen höll utskottet den 7 maj en offentlig utfrågning om den ekonomiska utvecklingen med företrädare för Konjunkturinstitutet, Teknikföretagen, Almega och TCO. Protokoll från denna utfrågning finns i *bilaga 5*.

Finanspolitiska rådet offentliggjorde sin rapport Svensk finanspolitik den 12 maj. Rapporten är ställd till regeringen och är således inte ett ärende för riksdagen. Utskottet har emellertid ändå skäl att beakta rapporten. Finansutskottet anordnade en offentlig utfrågning om rapporten den 19 maj. Protokoll från denna utfrågning finns i *bilaga 6*.

Tre utskott har yttrat sig med anledning av den ekonomiska vårpropositionen, arbetsmarknadsutskottet (AU9y), skatteutskottet (SkU5y) och utbildningsutskottet (UbU3y). Yttrandena återges i sin helhet i *bilagorna 2–4*.

Betänkandet är upplagt enligt följande. Inledningsvis presenteras vårpropositionens och motionernas huvudsakliga innehåll i komprimerad form. Därefter, i avsnitt 1, redogörs för regeringens och oppositionspartiernas syn på den ekonomiska utvecklingen. I avsnitt 2 behandlas riktlinjerna för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken tematiskt. I avsnitt 3 behandlas tre gemensamma förslag från oppositionspartierna rörande särskilda satsningar på ungdomar, miljöfordon och ROT-avdrag. I avsnitt 4 slutligen behandlas en redogörelse från Riksrevisionens styrelse om tillämpningen av det finanspolitiska ramverket.

Vårpropositionens huvudsakliga innehåll

Kraftig global nedgång

Regeringen konstaterar att världens ledande ekonomier befinner sig i en djup kris som saknar motstycke i modern tid. Som liten exportberoende ekonomi med en stor andel export av investeringsvaror drabbas Sverige relativt hårt av den fallande världshandeln och den svaga internationella investeringskonjunkturen. De sämre konjunkturutsikterna gör att regeringen

skriver ned tillväxtprognoserna för svensk ekonomi samtidigt som bedömningen av arbetslösheten justeras upp kraftigt. Enligt regeringens prognos kommer arbetslösheten att fortsätta att öka till lika höga nivåer som under 1990-talets lågkonjunktur. Samtidigt kommer sysselsättningen att falla. Utmaningarna för en politik som sätter jobben främst har vuxit sig stora. Krisen ska mötas och varje åtgärd prövas utifrån dess effekter på antalet jobb och på offentliga finanser.

Tillsammans med de åtgärder som redovisas i vårpropositionen kommer regeringen sammanlagt för 2009 att ha satsat totalt ca 45 miljarder kronor för att möta krisen, varav ca 1 miljard kronor avser ökat stöd till långtidsarbetslösa inom jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar. Den totala satsningen motsvarar 1,5 % av BNP. För 2010 beräknar regeringen att satsa 60 miljarder kronor mer jämfört med beräkningen i 2008 års ekonomiska vårproposition, varav ca 9 miljarder kronor avser kostnader till följd av fler långtidsarbetslösa inom garantierna. Detta motsvarar 2 % av BNP.

Utgångspunkter för politiken

Enligt regeringen har Sverige en mer gynnsam utgångsposition än många andra länder. Stora överskott under goda år har gjort att statsskulden har amorterats ned, vilket gör att det finns visst utrymme att hantera direkta konjunkturreffekter. De automatiska stabilisatorerna dämpar nedgången. Den djupa lågkonjunkturen och den fallande sysselsättningen medför tillsammans med aktiva finanspolitiska åtgärder för att möta nedgången att överskottet i det offentliga spandet vänds till underskott under prognosperioden. Regeringen räknar med ett underskott på 2,7 % av BNP för 2009 som växer till 3,8 % 2010. Underskottet väntas sedan minska successivt 2011 och 2012.

Åtgärder för att möta krisen

Den djupa lågkonjunkturen har sin upprinnelse i krisen på de internationella finansiella marknaderna, som även drabbat det svenska finansiella systemet. Regeringen har därför haft hög prioritet på åtgärder som syftar till att få kreditgivningen i samhället att fungera mer normalt. En viktig utgångspunkt i detta arbete har varit att säkra skattebetalarnas intressen. Centralt är att statens ingripande motiveras av riskerna för det finansiella systemet och ekonomin i stort av en fortsatt kris. Åtgärderna är inte till för att skydda dem som investerat i alltför riskfyllda verksamheter.

Regeringen presenterade redan i samband med den gångna höstens budgetproposition flera åtgärder i form av såväl skattelättnader som utbildnings-, infrastruktur- och välfärdssatsningar för att motverka krisen. Under hösten och vintern har ytterligare åtgärder föreslagits för att motverka nedgången. Arbetsmarknadspolitiken har byggts ut med inriktningen att fram-

för allt förhindra att korttidsarbetslösa blir långtidsarbetslösa. Fokus har också legat på att underlätta för grupper som har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden.

Ökade bidrag till kommuner och en satsning på arbetsmarknadspolitiken

Utgångspunkterna för de åtgärder som regeringen aviserar i vårpropositionen är att upprätthålla medborgarnas förtroende för att det offentliga klarar sitt huvuduppdrag, att värna de offentliga finanserna och att upprätthålla välfärdens kärnverksamheter samt hålla fast vid arbetslinjen och motverka sysselsättningsnedgången.

För att mildra effekterna av den ekonomiska krisen föreslår regeringen ökat stöd till kommunsektorn i form av ett tillfälligt konjunkturstöd på 7 miljarder kronor för 2010, som utbetalas i december 2009. Vidare aviseras en permanent höjning av statsbidraget till kommuner och landsting med 5 miljarder kronor fr.o.m. 2011. Regeringen är medveten om hur dagens krav på balans i budgeten påverkar kommunsektorn och avser inom kort att se över om förändringar i balanskravet och en översyn av andra aktuella redovisningsfrågor bör göras.

I vårpropositionen förstärker regeringen de arbetsmarknadspolitiska insatser som presenterades i propositionen Åtgärder för jobb och omställning (prop. 2008/09:97). Resurserna ska användas till att förhindra att fler människor blir långtidsarbetslösa och till att förbättra konkurrenskraften hos de långtidsarbetslösa. Regeringen förstärker också insatserna för korttidsarbetslösa genom ökade resurser till jobbsökande, fler praktikplatser och fler utbildningsplatser.

Sammanlagt beräknas volymerna i arbetsmarknadspolitiska program uppgå till 137 000 personer 2009, 217 000 personer 2010 och 246 000 personer 2011. Huvuddelen av åtgärderna utgörs av jobb- och utvecklingsgarantin samt jobbgarantin för ungdomar. I propositionen Åtgärder för jobb och omställning förbättrades de långtidsarbetslösas konkurrenskraft genom att kompensationsgraden i nystartsjobben fördubblades. Nu ökas antalet platser i jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar med ca 26 000 personer i årsgenomsnitt under 2009 i jämförelse med bedömningen i budgetpropositionen för 2009.

Tillsammans med de tidigare insatserna i propositionen Åtgärder för jobb och omställning omfattar insatserna för korttidsarbetslösa ca 53 000 platser 2009. Av dessa är ungefär 31 500 platser för intensifierad förmedling (bl.a. i form av s.k. coachning), 21 600 praktikplatser samt 3 600 platser i yrkesvux.

Reformutrymmet och politikens inriktning framöver

Regeringen bedömer att utrymmet för permanenta ofinansierade reformer är starkt begränsat. Ytterligare stabiliseringspolitiska åtgärder kan dock inte uteslutas. Risken för att upplåningsbehovet ökar ytterligare är markant

framöver, bl.a. på grund av eventuella infrianden av garantier riktade mot den finansiella sektorn. Regeringen följer utvecklingen noga och kommer kontinuerligt att ompröva behovet av eventuella ytterligare temporära åtgärder med anledning av konjunkturnedgången.

Motionernas huvudsakliga innehåll

Socialdemokraterna

Socialdemokraterna framhåller i motion Fi25 om riktlinjerna för den ekonomiska politiken att Sverige under drygt ett decennium vuxit snabbare än genomsnittet i EU. Denna positiva utveckling är nu bruten, Sverige har hittills drabbats hårdare av den globala krisen än EU som helhet. Detta beror på regeringens oansvariga och passiva politik. Arbetslösheten ökar i snabb takt och värst är situationen för de unga.

Socialdemokraternas politik ger enligt motionärerna över 100 000 fler jobb, praktik- eller utbildningsplatser jämfört med regeringens politik. Kostnaden för Socialdemokraternas program för fler jobb uppgår till ca 20 miljarder kronor i ökade utgifter och minskade skatteinkomster jämfört med regeringens förslag (helårseffekt). För statbudgeten för 2009 uppgår skillnaden till drygt 9 miljarder kronor. Det finansiella sparandet 2009 blir 9,6 miljarder kronor lägre jämfört med regeringens förslag. Stora delar av insatserna är av tillfällig karaktär och kommer att fasas ut när konjunkturen vänder.

Välfärdens kärna hotas när den ökande arbetslösheten slår mot landets kommuner och landsting i form av vikande skatteintäkter. Motionärerna riktar kritik mot att regeringen trots kraftigt vikande skatteinkomster i kommunerna inte skjuter till medel 2009 och alltför lite 2010. Socialdemokraterna vill öka statsbidragen till kommuner och landsting med 15 miljarder kronor 2009 och 2010, dvs. 8 miljarder kronor mer än regeringen.

Motionärerna vill se breda investeringar i utbildning för att bekämpa jobbkrisen, stärka näringslivets konkurrenskraft och ge människor ökade möjligheter till arbete. Jämfört med regeringen förordar motionärerna 50 000 ytterligare utbildningsplatser i kvalificerad yrkesutbildning, komvux och yrkesvux, arbetsmarknadsutbildning, masterutbildning på högskolan m.m. Dessutom ska jobbkrisen mötas med utbyggda förstajobbetavdrag, traineeprogram i kommunerna och ett särskilt spetskompetenslyft. Spetskompetenslyftet ska komplettera den traditionella arbetsmarknadsutbildningen.

Arbetslösheten ökar bland kulturarbetarna i takt med att sponsringen minskar. Samtidigt finns det många investeringar inom kultursektorn som kan tidigareläggas. Socialdemokraterna presenterar tre förslag för fler jobb i kultursektorn, bl.a. en kulturarvs-ROT och accessjobb, som alla tar utgångspunkt i det rådande konjunkturläget.

Socialdemokraterna vill investera i småföretag och entreprenörskap. Politiken ska underlätta för entreprenören att anställa och expandera. Det ska vara enkelt och tryggare än i dag att röra sig mellan företagande och lönearbete. Motionärerna vill också skapa förutsättningar för en starkare innovations- och kunskapsmiljö och föreslår att ett tidigare framlagt förslag om ett kunskapslyft ska kompletteras med ett innovationslyft. Totalt vill motionärerna investera 1 miljard kronor i ett brett innovationslyft under en period om fyra år. Programmet syftar till att bygga och förstärka innovationsmiljöer i hela Sverige. Morgondagens varor och tjänster finns i de kreativa näringarna som bör ges samma möjligheter som traditionell industri.

Trygghetssystemen ska värna den enskilda människan och uppmuntra individer att ta chanser till utbildning och utveckling. Den växande otrygghet som regeringens försämringar i både arbetslöshetsförsäkring och sjukförsäkring lett till påverkar den ekonomiska utvecklingen. Socialdemokraterna vill förstärka såväl arbetslöshetsförsäkringen som sjukförsäkringen.

Motionärerna betonar att prioriteringen ska vara jobb före skattesänkningar, och de kritiserar regeringen för att låna till stora skattesänkningar främst riktade till dem med höga inkomster. De offentliga finanserna måste värnas även på kort sikt. De jobbskapande investeringarna ska prioriteras; andra utgifter får stå tillbaka tills Sverige är ur krisen. Det gäller inte minst skattesänkningar. I syfte att motverka ökande klyftor i samhället och fördela bördorna rättvist föreslår motionärerna en ny förmögenhetsskatt, en reformerad fastighetsskatt samt en höjd skatt för höginkomsttagare. Skatteförändringarna väntas ge 5 miljarder kronor i ökade intäkter, vilket ska bidra till att finansiera förslagen för att ta Sverige ur krisen. Motionärerna utesluter inte heller att det kan krävas ytterligare skattehöjningar.

Utöver den inriktning som presenterats ovan har Socialdemokraterna tre gemensamma förslag med Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Det gäller en ungdomssatsning, ett fordonspaket och ett ROT-avdrag med klimatbonus.

Vänsterpartiet

Vänsterpartiet konstaterar i sin motion Fi26 att världen i dag står inför två stora utmaningar: dels en djup ekonomisk kris, dels oroande klimatförändringar. Motionärerna understryker att regeringens passivitet bidragit till att Sverige drabbats särskilt hårt av lågkonjunkturen. Vänsterpartiet anser i stället att kraftfulla satsningar behövs för att investera Sverige ur krisen. Vänsterpartiet föreslår investeringar i ny infrastruktur, miljöteknik och välfärd.

Vänsterpartiet vill möta krisen genom att satsa på välfärden och bygga ut den offentliga sektorn. Partiet föreslår satsningar på ökad kvalitet och fler anställda i välfärdssektorn, något som även gynnar jämställdheten. Vänsterpartiet anser följaktligen att statens bidrag till kommunsektorn kraftigt måste utökas och föreslår för detta ändamål en satsning på dels

5 miljarder kronor för 2009, vilket motsvarar över 10 000 heltidsjobb i välfärden, dels 12 miljarder kronor för 2010. Satsningen ska finansieras genom högre skatter.

Vidare föreslås ett tillfälligt investeringsstöd i form av statlig medfinansiering till kommunsektorn på 8 miljarder kronor för projekt som tidigare läggs eller annars riskerar att bli uppskjutna.

Vänsterpartiet vill sjösätta ett grönt stimulanspaket i Sverige, en svensk Green New Deal, som stimulerar både miljön och arbetsmarknaden. Paketet innehåller bl.a. satsningar på svensk sol- och vindkraftsenergi samt omfattande satsningar på en utbyggnad av både kollektivtrafik och tågtrafik, inbegripet höghastighetsbanor. Bara satsningen på järnvägsutbyggnaden beräknas skapa ca 8 000 jobb redan nästa år.

De statliga investeringarna i utbildning måste också öka. Vänsterpartiet bedömer att resurserna till högskolan behöver öka och att den kommunala vuxenutbildningen behöver byggas ut. Vidare föreslås ett långsiktigt kompetenshöjningsprogram för anställda i äldreomsorgen.

Vänsterpartiet motsätter sig lönesänkningar för att lösa det tillfälliga fall i efterfrågan som svensk industri nu upplever. I stället förespråkas ett industrilyft som kombinerar permitteringsstöd med utbildningsinsatser.

Vänsterpartiet förordar även fler platser i arbetsmarknadsutbildningar, fler praktikplatser och fler subventionerade anställningar jämfört med regeringen. Arbetsförmedlingen föreslås få utökade förvaltningsanslag. Av stor betydelse är också att återupprätta a-kassan. Vänsterpartiet förespråkar därför avskaffad arbetslöshetsavgift och återinfört skatteavdrag för medlemskap i a-kassan. Vidare föreslås höjningar av nivån i arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet. Förändringarna ska skattefinansieras.

Vänsterpartiet föreslår också åtgärder för att återupprätta en solidarisk sjukförsäkring genom att höja taket och ersättningsnivåerna i försäkringen och återinföra rätten till tidsbegränsad sjukersättning. Rätten och tillgången till rehabilitering ska förstärkas och karensdagen avskaffas. Vänsterpartiet vill även se ökat stöd till personer med funktionshinder.

Vänsterpartiet motsätter sig regeringens jobbskatteavdrag och vill i stället se ett rättvisare skattesystem som motverkar de växande inkomstklyftorna i samhället. Vänsterpartiet vill även se vissa justeringar för att gynna de mindre företagen samt kraftigare åtgärder för att bekämpa skattefusket.

För att förbättra den finansiella stabiliteten föreslås bl.a. att en finanskommission tillsätts för att ta fram förslag på vilka åtgärder som behöver vidtas för att förhindra framtida finanskriser. Vänsterpartiet föreslår också statliga utredningar för att undersöka förutsättningarna för att utöka det statliga bankägandet och för att öka konkurrensen på bankmarknaden genom att fler lokala aktörer, gärna i form av sparbanker, ges förutsättningar att starta bank. För att underlätta företagens möjligheter att få tillgång till kapital föreslås att en riskkapitalfond bildas genom en extra utdelning från Vattenfall på 5 miljarder kronor.

Vänsterpartiet motsätter sig systemet med utgiftstak och anser vidare att överskottsmålet har spelat ut sin roll. Vänsterpartiet förordar även en särskild investeringsbudget för infrastrukturinvesteringar i stället för dagens system med anslagsfinansiering.

Vänsterpartiet menar att full sysselsättning ska vara det övergripande och överordnade målet för den ekonomiska politiken. Riksbankens penningpolitik måste enligt Vänsterpartiet understödja detta mål i stället för att som i dag vägledas av en ensidig prisstabiliseringsnorm. Vänsterpartiet anser även att Riksbankens räntebeslut bör underställas riksbanksfullmäktige.

Riksdagens utredningstjänst har analyserat de förslag som partiet presenterade i höstas. Enligt denna studie resulterar Vänsterpartiets ekonomiska politik i en BNP-nivå och ett finansiellt sparande som för åren 2009–2011 är sammanlagt 88 miljarder respektive 12 miljarder kronor högre jämfört med regeringens budget. Utredningen visar även att antalet arbetslösa fram till 2011 beräknas vara ca 50 000 personer färre med Vänsterpartiets förslag.

Utöver den inriktning som presenterats ovan har Vänsterpartiet tre gemensamma förslag med Socialdemokraterna och Miljöpartiet. Det gäller en ungdomssatsning, ett fordonspaket och ett ROT-avdrag med klimatbonus.

Miljöpartiet

Miljöpartiet de gröna presenterar i sin motion Fi27 en politik för grön omställning som minskar de samhällsekonomiska kostnaderna av konjunkturnedgången och samtidigt ställer om samhället i hållbar riktning. Utgångspunkten för Miljöpartiets ekonomiska politik är ett stort ansvarstagande för de offentliga finanserna, inklusive utgiftstaket och överskottsmålet.

Motionärerna framför att beroende på vilken typ av finanspolitiska åtgärder som genomförs för att minska arbetslösheten och därmed de långsiktiga skadorna i ekonomin av en djup lågkonjunktur blir de statsfinansiella kostnaderna väldigt olika. Med generella efterfrågestimulanser som t.ex. jobbskatteavdrag har regeringen beräknat att nettokostnaden kan uppgå till hela 4 miljoner kronor per jobb (se prop. 2008/09:97). Kostnaden för att minska arbetslösheten i en lågkonjunktur genom t.ex. offentliga investeringar eller offentlig konsumtion är betydligt lägre, enligt motionärerna. Nettokostnaden för offentlig sektor av att upprätthålla sysselsättningen i kommunerna är t.ex. ca 200 000 kr medan nettokostnaden för en offentlig investering i genomsnitt ligger på ca 400 000 kr (RUT pm dnr 2009:497). För båda dessa åtgärder är kostnaden mellan 10 och 20 gånger lägre än för regeringens stimulanspolitik. Motionärerna menar därmed att det finns kostnadseffektiva åtgärder som, jämfört med regeringens politik, leder Sverige snabbare ur krisen utan att äventyra de offentliga finanserna, överskottsmålet eller utgiftstaket.

Motionärerna för fram förslag om gröna investeringar i klimatanpassad infrastruktur (bl.a. spårvägsutbyggnad och tidigareläggning av underhåll av länsjärnvägen), energieffektivisering av bostäder och lokaler samt klimatinvesteringar i kommunerna (bl.a. utbyggnad av biogasnätet). Motionärerna anser att jobbgarantin för ungdomar erbjuder alltför lite aktiva insatser, och med ett kraftigt stigande antal deltagare riskerar programmen att innebära en passiv förvaring av människor. I stället bör satsningar göras på utbyggnad av reguljär utbildning, subventionerade anställningar och yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning. Åtgärderna innebär nästan 50 000 fler helårsplatser 2009 jämfört med regeringens förslag. De minskade inkomsterna i kommunerna till följd av lågkonjunkturen beror inte på en minskad efterfrågan på offentliga tjänster, tvärtom ökar denna efterfrågan kontinuerligt. Därtill kommer att kommunernas kostnader för ekonomiskt bistånd beräknas öka dramatiskt de kommande åren när arbetslösheten stiger. De nedskärningar som blir följden innebär lägre kvalitet i de kommunala verksamheterna och därmed försämringar av välfärden. För att motverka detta föreslår motionärerna att 5 miljarder kronor tillförs kommunerna 2009 och 12 miljarder kronor 2010. Därmed kan sysselsättningen hållas kvar på 2008 års nivå och onödiga uppsägningar undvikas. Utöver denna satsning har Miljöpartiet ambitioner att höja kvaliteten i den offentliga verksamheten, t.ex. genom en kvalitetsförstärkning i skolan. För detta ändamål avsätts ca 2 miljarder kronor per år 2009–2011.

Sammantaget bedömer motionärerna att Miljöpartiets politik leder till att sysselsättningen ökar med 43 000 personer 2009 och arbetslösheten minskar med motsvarande antal. Bedömningen baseras på beräkningar av riksdagens utredningstjänst.

Av de totala stimulanser för 2009 på 50 miljarder kronor som ligger i Miljöpartiets förslag avser drygt 10 miljarder kronor (21 %) gröna stimulanser, dvs. åtgärder som både skapar jobb och leder till grön omställning. Detta ska jämföras med det finanspolitiska stimulanspaket som regeringen presenterade i december 2008 där 144 miljoner kronor (tidigarelagd infrastruktursatsning på järnväg) av totalt ca 9 miljarder kronor (1,6 %), kan klassificeras som gröna. Motionärerna anser att sådana proportioner försämrar Sveriges möjligheter att bedriva en aktiv klimatpolitik internationellt.

Motionärernas förslag, som även omfattar tidigare förslag i budgetmotionen för 2009 och de därpå följande tilläggsbudgetarna, innebär att de takbegränsade utgifterna ökar med 22 miljarder kronor jämfört med regeringens politik. Det finansiella sparandet 2009 försämrar med 7 miljarder kronor. Miljöpartiet har tidigare föreslagit utgiftstak för 2010 och 2011. Motionärerna står fast vid dessa och gör en preliminär bedömning av utgiftstaket för 2012 på 1 098 miljarder kronor, vilket är 18 miljarder kronor högre än regeringens bedömning.

Utöver den inriktning som presenterats ovan har Miljöpartiet tre gemensamma förslag med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet. Det gäller en ungdomssatsning, ett fordonspaket och ett ROT-avdrag med klimatbonus.

Gemensamma förslag från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet

Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet redovisar i sina respektive motioner Fi25, Fi26 och Fi27 tre gemensamma förslag. Förslagen syftar till att stimulera ekonomin, skapa möjligheter för dagens unga generation och påskynda nödvändiga klimat-, miljö- och energiåtgärder.

Det ena förslaget är en satsning i syfte att motverka ungdomsarbetslösheten. Den innehåller investeringar i utbildning och praktik för unga samt snabbare och mer flexibla insatser för långtidsarbetslösa ungdomar. Därutöver ingår också en särskild satsning på 90-talister som kommer ut i arbetslivet under lågkonjunkturen.

Det andra gemensamma förslaget omfattar ett utvidgat ROT-avdrag för upprustning av bostäder till en kostnad om 6 miljarder kronor per år. Avdraget ska gälla vid totalrenovering av flerfamiljshus, förutsatt att renoveringen leder till minst 30 % minskad energianvändning, samt som en extra klimatbonus för radhus, villor, ägarlägenheter och bostadsrättsföreningar där energieffektiviseringar genomförs. ROT-avdraget är tillfälligt men behålls så länge det behövs för att bekämpa jobbkrisen. Sammanlagt bedöms förslaget skapa omkring 15 000 fler jobb.

Det tredje gemensamma förslaget omfattar ett paket för fler miljöfordon till en kostnad av 650 miljoner kronor 2009. Paketet omfattar bl.a. skrotningspremier, en förlängd miljöbilspremie, utbyggnad av laddningsstationer för elbilar och biogas samt konverteringspremier för byte från bensen till etanol, biogas eller el.

Utskottets överväganden

1 Den ekonomiska utvecklingen

Utskottets bedömning i korthet

Sverige har som liten exportberoende ekonomi drabbats hårt av de dramatiska fallen i världshandeln och den låga efterfrågan på insats- och investeringsvaror. Regeringen prognostiserar att BNP krymper med 4,2 % i år jämfört med 2008. Utskottet anser att den senaste tidens utfall av ekonomins utveckling sammanlagt ligger i linje med regeringens bedömningar. Den finansiella oron har klingat av även om de internationella kreditmarknaderna är långt ifrån normaliserade. Det finns tecken på att nedgången i den reala ekonomin bromsats upp under senare tid och att produktion och efterfrågan är på väg att botten. Dock kan vi vänta oss fortsatta nedgångar i delar av ekonomin, inte minst gäller det arbetsmarknaden som ligger sent i konjunkturcykeln.

Utskottet vill emellertid understryka att det råder en exceptionellt stor osäkerhet kring hur såväl den svenska som den internationella ekonomin kommer att utvecklas framöver, i synnerhet för 2010 och framåt.

Utskottet anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med en mer utförlig analys av den senaste tidens svaga produktivitetsutveckling.

Propositionen

Regeringen konstaterar att världsekonomin är inne i den djupaste lågkonjunkturen under efterkrigstiden. En kombination av fallande bostadspriser och en omfattande finansiell kris har bidragit till ett kraftigt fall i efterfrågan världen över. Regeringen bedömer att den internationella lågkonjunkturen blir djup och utdragen. Först vid årsskiftet 2009/10 väntas situationen i den finansiella sektorn normaliseras. I kombination med en expansiv penningpolitik och finanspolitiska stimulanser bidrar detta till att tillväxten i världsekonomin successivt tilltar.

Av tabell 1.1 framgår regeringens prognos över BNP-utvecklingen och andra nyckeltal fram till 2012.

Tabell 1.1 Nyckeltal*Procentuell förändring*

	2008	2009	2010	2011	2012
BNP ¹	-0,2	-4,2	0,2	2,4	4,0
BNP kalenderkorrigerat	-0,6	-4,0	-0,1	2,5	4,4
Sysselsatta	1,2	-2,8	-3,3	-1,0	0,6
Arbetade timmar	1,6	-4,4	-2,3	-0,6	-0,2
Produktivitet	-1,8	0,3	2,5	3,1	4,2
Arbetslöshet ²	6,2	8,9	11,1	11,7	11,3
Löner ³	4,3	3,3	2,2	2,2	2,5
KPI	3,4	-0,4	0,3	0,8	1,5

1 BNP till marknadspris, fasta priser.

2 15–74 år, i procent av arbetskraften.

3 Mätt enligt konjunkturlönestatistiken.

Källor: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och Finansdepartementet.

Internationell och finansiell ekonomi

Centralbanker och regeringar världen över har genomfört omfattande åtgärder riktade till de finansiella marknaderna. Detta har medfört en förbättring av bankernas upplåningsmöjligheter jämfört med hösten, vilket bl.a. visas av sjunkande s.k. TED-spreadar (skillnaden mellan den ränta bankerna betalar när de lånar av varandra och räntan på statspapper). Internationellt har inflationen fallit tillbaka, och centralbankerna har sänkt styrräntorna. Den finansiella krisen är dock inte över, och fler åtgärder kommer enligt regeringen att behövas för att lösa de problem som återstår.

Framöver väntas kreditförlusterna i bankerna öka eftersom en svagare utveckling av hushållens inkomster och företagets vinster innebär att hushåll och företag får svårare att betala räntor och amorteringar på sina lån. Regeringen bedömer att en stabilisering av prisutvecklingen på amerikanska bostäder är en central faktor för en normalisering på kreditmarknaderna.

Bankerna i Österrike, Belgien och Sverige samt i några andra länder i västra Europa har relativt stor exponering mot östra Europa och Baltikum. En försämrad ekonomisk utveckling i Baltikum och östra Europa kan därmed i förlängningen påverka svensk ekonomi negativt. Oron för en sådan utveckling bedöms ha bidragit till försvagningen av den svenska kronan sedan hösten 2008. Generellt sett tenderar den svenska kronan, i likhet med andra mindre valutor, att utvecklas svagare i tider med stor osäkerhet. Den svenska kronan väntas därmed åter stärkas i takt med att den finansiella osäkerheten avtar.

Tabell 1.2 BNP-utveckling i världen*Procentuell förändring*

	2008	2009	2010	2011	2012
Förenta staterna	1,1	-3,3	0,6	2,3	2,7
Euroområdet	0,7	-3,7	-0,1	1,3	2,4
BNP världen	3,3	-0,6	2,4	3,4	5,0

Källor: Consensus Economics, Eurostat, OECD, US Department of Commerce och Finansdepartementet.

Som framgår av tabell 1.2 väntas den globala ekonomin krympa 2009. BNP väntas falla något mer i euroområdet än i Förenta staterna, vilket förklaras av ett negativt bidrag från utrikeshandeln i euroområdet. I kombination med en normalisering av kreditmarknaderna och stabilare bostadspri- ser i OECD-området väntas den expansiva ekonomiska politiken bidra till att vända den negativa globala utvecklingen.

I euroområdet och Förenta staterna väntas BNP växa i linje med trend under 2011 och än snabbare under 2012, vilket innebär att mängden lediga resurser i ekonomin successivt börjar minska. Resursutnyttjandet bedöms dock vara mycket lågt under prognosperioden, vilket innebär ett lågt inflationstryck under såväl 2011 som 2012.

Svensk efterfrågan och produktion

Svensk BNP faller i linje med konjunkturedgången i omvärlden, och tillväxten blir kraftigt negativ 2009. Regeringen bedömer att det största fallet i BNP har ägt rum under fjärde kvartalet 2008, men utvecklingen framöver väntas bli fortsatt mycket svag. Regeringens politik i form av aktiva åtgärder och automatiska stabilisatorer motverkar i viss mån nedgången. Trots den expansiva finans- och penningpolitiken bedöms BNP minska med 4,2 % 2009 och öka med endast 0,2 % 2010. Rådande lågkonjunktur är därmed att likna vid lågkonjunkturen i början av 1990-talet. Under 2011 väntas ekonomin växa snabbare igen i takt med att den internationella efterfrågan ökar och finansmarknaderna normaliseras. I tabell 1.3 framgår prognoserna över de olika komponenterna i försörjningsbalansen.

Tabell 1.3 Försörjningsbalans

	Mdkr		Årlig procentuell förändring			
	2008	2008	2009	2010	2011	2012
Hushållens konsumtion	1 467	-0,2	-2,6	0,6	2,3	3,5
Offentlig konsumtion	835	1,3	0,8	0,4	-0,1	-0,4
Statlig	220	-0,4	1,8	0,7	-0,3	-1,0
Kommunal	615	2,0	0,5	0,3	-0,1	-0,2
Fasta bruttoinvesteringar	620	3,5	-10,1	-4,7	3,2	9,0
Lagerinvesteringar ¹	4	-0,7	-0,5	0,0	0,2	0,0
Export	1 710	1,7	-8,4	2,7	6,1	8,5
Import	1 477	3,0	-8,3	1,8	5,8	8,3
BNP	3 158	-0,2	-4,2	0,2	2,4	4,0
BNP, kalenderkorrigerad	-	-0,6	-4,0	-0,1	2,5	4,4

¹ Bidrag till BNP-tillväxt. Procentenheter.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Exportutvecklingen väntas vara fortsatt mycket svag framöver. Sverige missgynnas i dagsläget av att en stor andel av den svenska exporten består av insats- och investeringsvaror.

Hushållens konsumtion dämpades under loppet av 2008 och föll betydligt i slutet av året. Den svaga utvecklingen står i kontrast till att de disponibla inkomsterna steg relativt kraftigt under 2008. Den dämpade konsumtionen bedöms i stället till stor del bero på en betydande minskning av hushållens nettoförmögenhet. Detta är en följd av att hushållens skulder har ökat samtidigt som bostadspriser och börskurser har fallit. Hushållens oro över framtiden till följd av osäkerheten på arbetsmarknaden, finanskrisen och förväntningar om ännu lägre bostadspriser har ytterligare dämpat konsumtionen. Konsumtionen väntas förbli svag så länge den finansiella osäkerheten är hög och småhuspriserna faller.

Den offentliga konsumtionen fortsatte att öka i god takt under 2008 men väntas dämpas under innevarande år för att sedan falla svagt 2010. I kommunsektorn beror den dämpade utvecklingen främst på utvecklingen av befolkningens ålderssammansättning, vilken väntas minska efterfrågan inom flera viktiga kommunala områden, såsom grundskola, gymnasieskola och äldreomsorg. Dessutom bedöms kommunsektorns finanser, till följd av en svagare inkomstutveckling, bli mer ansträngda, vilket ytterligare bidrar till den dämpade utvecklingen.

Sammantaget väntas investeringarna minska med över 10 % 2009. Investeringarna ligger sent i konjunkturcykeln och ökar därför först efter att export och konsumtion tagit fart. Med stigande efterfrågan, låga räntor och en viss återhämtning på bostadsmarknaden väntas investeringarna öka i god takt igen 2011–2012.

En dämpad konsumtions-, investerings- och exportutveckling leder till en svag importutveckling under 2009–2010. Den pågående lageravvecklingen verkar också dämpande på importen liksom den svaga svenska kronan. Importtillväxten väntas ta fart under 2011–2012 i samband med att exporttillväxten tilltar och den inhemska efterfrågan stärks.

Näringslivets produktion föll kraftigt under det fjärde kvartalet förra året. Industriproduktionen samvarierar i stor utsträckning med varuexporten och bedöms därför minska i linje med denna 2009. Även byggproduktionen bedöms minska både i år och nästa år. Produktionen i parti- och detaljhandeln faller till följd av den svaga efterfrågeutvecklingen, och företags tjänsterna antas också minska i år i spåren av en svagare tjänsteexport och industrikonjunktur. Sammantaget bedöms näringslivets produktion falla i år och öka endast svagt 2010. Därefter väntas produktionen öka i god takt under 2011 och 2012.

Arbetsmarknad och produktivitet

Generellt tenderar sysselsättningen att släpa efter BNP i konjunkturcykeln, eftersom företagen initialt är ovilliga att parera svängningar i efterfrågan med förändringar i antalet anställda. Sammantaget faller sysselsättningen kraftigt 2009 och 2010 och stabiliseras under 2011. Då väntas 4 277 000 personer i åldern 15–74 år vara sysselsatta, vilket innebär en minskning motsvarande nästan 320 000 sysselsatta jämfört med 2008. Inte förrän under 2012 bedöms företagen ha behov av att öka antalet anställda i någon större utsträckning.

Efterfrågebortfallet i ekonomin väntas dock påverka arbetskraften i mindre omfattning under denna lågkonjunktur än under de senaste konjunkturcyklerna. Detta beror enligt regeringen främst på att strukturella reformer bedöms ha ökat incitamenten att delta i arbetskraften. Ett relativt högt arbetskraftsdeltagande resulterar i hög arbetslöshet under de närmaste åren, men innebär samtidigt att fler människor står närmare arbetsmarknaden efter lågkonjunkturen.

Arbetslösheten ökar kraftigt de närmaste åren när sysselsättningen faller snabbt samtidigt som arbetskraften hålls uppe relativt väl. År 2011 väntas arbetslösheten vara som högst och uppgå till nästan 12 %. Detta motsvarar 565 000 arbetslösa personer i åldern 15–74 år. När sysselsättningen stiger i slutet av 2011 och under 2012, börjar arbetslösheten falla.

En stor del av de arbetslösa väntas delta i arbetsmarknadspolitiska program. Enligt regeringen leder insatserna på arbetsmarknadsområdet i vårpropositionen och i propositionen Åtgärder för jobb och omställning (prop. 2008/09:97) till minskad utslagning på arbetsmarknaden och bidrar till att upprätthålla sysselsättningen på lång sikt. På kort sikt bedöms dock de arbetsmarknadspolitiska programmen leda till ett lägre antal sysselsatta, till följd av viss undanträngning av reguljär sysselsättning.

Den mycket höga arbetslösheten under perioden bidrar till att människor slås ut från arbetsmarknaden, vilket medför en varaktig höjning av jämviktsarbetslösheten. Uppdaterade skattningar för Sverige, baserade på arbetslöshetens utveckling under perioden 1980–2008, tyder på att ca 30 % av en initial konjunkturell arbetslöshetsuppgång blir varaktig, dvs. övergår i strukturell arbetslöshet. Dessa erfarenheter är enligt regeringen en viktig anledning till de satsningar på arbetsmarknadspolitiska åtgärder som presenteras i denna proposition och i propositionen Åtgärder för jobb och omställning.

De fulla effekterna av tidigare genomförda strukturreformer bedöms fördröjas ytterligare något jämfört med bedömningen i propositionen Åtgärder för jobb och omställning. Bedömningen av de totala långsiktiga effekterna på BNP har dock inte reviderats.

Regeringen uppger att den faktiska produktivitetens utvecklingen är mycket svag 2007–2009. Samtidigt bedöms potentiell produktivitet vara lägre än tidigare bedömt, delvis till följd av att det faktiska produktivetsfallet i större utsträckning antas vara en permanent störning. I takt med att arbetskraft och maskiner används alltmer effektivt krymper produktivetsgapet (skillnaden mellan faktisk och potentiell produktivitet) successivt 2010–2011. Den faktiska produktiviteten väntas växa mycket snabbt i det goda konjunkturläget 2012, och därmed sluts produktivetsgapet.

Löner, inflation och styrränta

Det kraftigt försämrade arbetsmarknadsläget väntas hålla tillbaka löneökningarna de kommande åren. Inflationen är låg och väntas falla ytterligare under året. Det svaga globala och inhemska resursutnyttjandet medför att inflationstrycket förväntas bli lågt under hela prognosperioden (se tabell 1.1). Under 2009 väntas Riksbanken sänka styrräntan till nära noll. I ljuset av det låga resursutnyttjandet under åren fram till 2012 väntas Riksbanken dessutom vidta vissa extraordinära åtgärder för att stimulera ekonomin.

Risker och alternativscenarier

Regeringen framhåller att osäkerheten avseende den framtida konjunkturutvecklingen är ovanligt stor. Riskerna för en svagare utveckling än i huvudscenariot bedöms dominera.

Det finns en risk för att krisen på de finansiella marknaderna blir djupare och/eller mer utdragen än vad som förutses i huvudscenariot. Lågkonjunkturen skulle också kunna förlängas som en följd av att den globalt omfattande expansiva finanspolitiken driver upp långa räntor i ekonomin mer än vad som antas i huvudscenariot och därmed hämmar privat konsumtion och investeringar ytterligare. För Sverige utgör även utvecklingen i Baltikum en specifik risk.

Samtidigt är det möjligt att stabiliseringen på de finansiella marknaderna och återhämtningen i omvärldsefterfrågan går snabbare än vad som antagits i huvudscenariot. Som illustreras i alternativscenariot med snab-

bara återhämtning i tabell 1.4 skulle det leda till en starkare konjunkturutveckling under framför allt 2010. Den något snabbare konjunkturella återhämtningen innebär att resursutnyttjandet är högre än i huvudscenariot. Den högre efterfrågan bidrar till att sysselsättningen utvecklas starkare och att arbetslösheten blir lägre än i huvudscenariot. Återhämtningen i BNP sker tidigare i detta scenario och fram mot 2012 återgår tillväxttakten till mer normala nivåer.

Regeringen presenterar också ett alternativscenario med deflation, där lågkonjunkturen får större effekt på lönebildningen, vilket leder till deflation 2010–2012. Den negativa inflationen leder till lägre inflationsförväntningar och lägre löneökningar. Lägre löneökningar leder till ytterligare lägre inflation, dvs. en negativ spiral. Lägre löneökningar innebär också att hushållen konsumerar mindre. Den mycket svaga konsumtionen i kombination med uppskjutna investeringar leder till att resursutnyttjandet blir lägre, sysselsättningen faller något snabbare och arbetslösheten blir högre. På längre sikt kommer efterfrågan att stärkas när realräntan stabiliseras. Effekterna av deflationsprocessen har dock inte klingat av helt förrän 2015.

Tabell 1.4 Alternativscenarier

	2009	2010	2011	2012
BNP				
Scenario snabbare återhämtning	-3,6	1,3	2,3	2,9
Deflationsscenario	-4,2	0,1	1,6	3,7
<i>Huvudscenario</i>	-4,2	0,2	2,4	4,0
Arbetslöshet				
Scenario snabbare återhämtning	8,9	10,7	10,9	10,3
Deflationsscenario	8,9	11,2	11,8	11,7
<i>Huvudscenario</i>	8,9	11,1	11,7	11,3
Finansiellt sparande				
Scenario snabbare återhämtning	-2,4	-3,1	-2,1	-1,3
Deflationsscenario	-2,7	-4,1	-3,7	-3,1
<i>Huvudscenario</i>	-2,7	-3,8	-3,1	-2,0

Motionerna

Socialdemokraterna

Socialdemokraterna framhåller i motion Fi25 att svensk ekonomi under ett drygt decennium har vuxit snabbare än genomsnittet i såväl EU som OECD. Men sedan 2007 halkar Sverige efter och under andra halvåret 2008 har skillnaden i tillväxttakt mellan Sverige och genomsnittet i EU ökat dramatiskt.

Den svenska exporten har utvecklats svagt – i likhet med övriga världens export. Men den svenska exporten minskar inte snabbare än EU-genomsnittet. Sveriges sjunkande export kan således inte förklara varför Sverige halkar efter. Förklaringen är i stället att konsumtionen utvecklats svagare jämfört med andra EU-länder. Att konsumtionen minskar i Sverige beror enligt motionärerna på att människor i Sverige har reagerat starkare och förändrat sitt beteende snabbare till följd av krisen än vad människor har gjort i andra länder. Svenska hushåll sparar mer i dag än under nittio-talskrisen, enligt motionärerna.

Motionärerna betonar vidare att också arbetslösheten har ökat mer i Sverige än i övriga Europa. För ett år sedan var arbetslösheten i Sverige nästan 1 procentenheter lägre än i EU. I dag är skillnaden mindre än 0,5 procentenheter. Från maj förra året har arbetslösheten ökat nästan dubbelt så mycket i Sverige som i EU. Särskilt allvarlig är situationen för de unga. I dag är 25 % av alla ungdomar i arbetskraften arbetslösa i Sverige; det är den näst högsta nivån i EU.

Vänsterpartiet

Vänsterpartiet anför i motion Fi26 att den svenska ekonomin drabbats hårdare av den globala krisen än de flesta övriga europeiska länder. Detta förklaras enligt motionärerna av att Sverige är som litet land som är extremt beroende av handeln med omvärlden. Sveriges export motsvarar ca 50 % av BNP samtidigt som den globala lågkonjunkturen resulterat i ett dramatiskt efterfrågebortfall för de svenska exportföretagens varor och tjänster. Motionärerna lyfter också fram den globala krisen för bilbranschen som en förklaringsfaktor. Fordonsindustrin stod tidigare för uppemot 15 % av Sveriges totala exportvärde. När bilindustrin nu går igenom sin värsta kris hittills slår det extra hårt mot Sverige. Den ekonomiska krisen slår på bred front, men är hittills framför allt en mycket allvarlig industri-kris, enligt motionärerna, som framhåller att industriproduktionen beräknas falla med över 8 % under 2009.

Miljöpartiet

Miljöpartiet konstaterar i motion Fi27 att även Sverige drabbats hårt av den internationella konjunkturnedgången. Den svenska exporten har fallit kraftigt och med den industriproduktionen. Delvis har effekterna av den akuta finansiella krisen klingat av. Fortfarande lider dock många företag

av en svårare kreditsituation än innan krisen och rapporterar åtstramad kreditvillkor. Marknaden för företagscertifikat fungerar fortfarande inte, vilket gör att storförtaen i stor utsträckning måste använda sig av affärsbankerna för sin finansiering. Detta tränger troligen ut en del mindre företag som därmed får svårare att låna pengar.

Varslen inom industrin har under hösten 2008 och våren 2009 varit mycket stora. Motionärerna oroas över att arbetslösheten kommer att stiga snabbt framför allt bland unga. Det försämrade arbetsmarknadsläget gör att färre unga inträder på arbetsmarknaden, och trycket på högskolor, universitet och andra vidareutbildningar kommer att vara mycket högt.

Kompletterande information

Internationella utblickar

Enligt preliminära uppgifter från Eurostat sjönk BNP i EU-länderna med 4,4 % i genomsnitt första kvartalet i år. Det kan jämföras med siffrorna för fjärde kvartalet 2008, då EU-ländernas BNP sjönk med 1,6 % i genomsnitt. (Flera länders BNP, däribland Sveriges finns inte med i denna preliminära kvartalssiffra som publicerades i mitten av maj.)

OECD:s framåtblickande indikatorer från maj visar på en fortsatt stark avmattning i OECD-ländernas ekonomier. I några länder som Frankrike, Italien, Storbritannien och Kina finns dock tecken på att den ekonomiska nedgången har stannat upp. I andra stora OECD-länder fortsätter konjunkturen att försvagas, men i en långsammare takt.

IMF räknar i sin bedömning från april med att den globala nedgången i ekonomin mildras från andra kvartalet i år, men att den globala ekonomin krymper med 1,3 % helåret 2009 innan en gradvis uppgång sker under loppet av 2010. IMF betonar att vändningen förutsätter att ansträngningarna för att återställa den finansiella sektorn förstärks samtidigt som penning- och finanspolitiken fortsätter att stödja efterfrågan.

Enligt EU-kommissionens prognos från början av maj slår krisen hårt mot sysselsättning och offentliga finanser. EU:s ekonomi som helhet väntas krympa med 4 % 2009. Läget bör dock ljusna nästa år genom att de finanspolitiska stimulansåtgärderna får effekt, och kommissionen räknar med en BNP-utveckling på -0,1 % för EU. Totalt sett räknar EU-kommissionen med att 8,5 miljoner jobb försvinner 2009–2010, vilket kan jämföras med de 9,5 miljoner jobb som tillkom mellan 2006 och 2008. EU-kommissionen betonar att prognoserna är osäkra och att mycket hänger på hur effektiva de finanspolitiska stimulansåtgärderna visar sig vara.

I tabell 1.5 framgår konsensusprognoserna över BNP-utvecklingen i världen som de såg ut i maj. Siffrorna inom parentes avser prognoserna som de såg ut i april. Prognoserna för 2009 för såväl Förenta staterna som euroområdet har reviderats ned något mellan april och maj. Jämfört med regeringens prognoser över BNP-utvecklingen i världen, som framgick av tabell 1.2, är konsensusbedömningen mer positiv för Förenta staterna både

2009 och 2010. För euroområdet ligger regeringens prognos i linje med konsensus 2009 och något svagare än konsensus 2010. BNP-prognosen för världen som helhet är mer positiv i regeringens bedömning både 2009 och 2010 jämfört med konsensus.

Tabell 1.5 Konsensusprognoser över BNP-utvecklingen i världen

Procentuell förändring

	2009		2010	
Förenta staterna	-2,9	(-2,7)	1,8	(-1,8)
Euroområdet	-3,7	(-3,4)	0,3	(0,3)
BNP världen	-2,3	(-2,1)	1,9	(1,9)

Källa: Consensus Economics mätning från april (siffrorna inom parentes) respektive maj 2009.

Regeringens prognoser över svensk ekonomi jämfört med andra bedömningar

I tabell 1.6 jämförs regeringens prognos över svensk ekonomi med de senaste prognoserna från KI, Riksbanken, IMF och EU-kommissionen. Ett genomgående drag i samtliga bedömningar är en mycket svag BNP-utveckling 2009. Regeringens bedömning ligger ungefär i mitten av intervallet som spänner mellan $-4,5$ % och $-3,9$ %. För 2010 är avvikelserna något större, även om samtliga förutser tillväxt. Regeringen och IMF har en relativt sett mer pessimistisk syn, medan i synnerhet Riksbanken har en något ljusare bild 2010. När det gäller inflationsutvecklingen är bilden tämligen likartad för 2009 (EU-kommissionens inflationssiffror är inte direkt jämförbara då de avser Eurostats harmoniserade konsumentprisindex). För 2010 är dock avvikelserna större och för 2011 avviker regeringens bedömning kraftigt från i synnerhet Riksbankens. Riksbanken förutser en inflation på hela $3,2$ % 2011 medan regeringens inflationsprognos är $0,8$ % samma år. IMF:s och EU-kommissionens prognoser sträcker sig endast till 2010. Prognoserna över arbetslösheten är ganska samstämmiga för både 2009 och 2010. Regeringens prognoser över arbetslösheten är dock något högre än övrigas. IMF har samtidigt den minst negativa bedömningen. Också bedömningarna över det offentliga finansiella sparandet överensstämmer ganska väl 2009 och 2010. Konjunkturinstitutet avviker mest från övrigas bedömningar genom ett betydligt svagare finansiellt sparande 2010.

Tabell 1.6 Prognosjämförelse*Procentuell förändring*

	2009	2010	2011	2012
BNP				
Regeringen	-4,2	0,2	2,4	4,0
Konjunkturinstitutet	-3,9	0,9	2,6	3,3
Riksbanken	-4,5	1,3	3,1	
IMF	-4,3	0,2		
EU-kommissionen	-4,0	0,8		
Inflation¹				
Regeringen	-0,4	0,3	0,8	1,5
Konjunkturinstitutet	-0,3	0,8	1,7	2,8
Riksbanken	-0,3	1,3	3,2	
IMF	-0,2	0,0		
EU-kommissionen	1,6	0,7		
Arbetslöshet²				
Regeringen	8,9	11,1	11,7	11,3
Konjunkturinstitutet	8,7	10,7	10,8	10,2
Riksbanken	8,7	10,7	10,7	
IMF	8,4	9,6		
EU-kommissionen	8,4	10,4		
Offentligt finansiellt sparande				
Regeringen	-2,7	-3,8	-3,1	-2,0
Konjunkturinstitutet	-2,7	-4,6	-4,1	-3,3
Riksbanken	-2,9	-3,9	-2,6	
IMF				
EU-kommissionen	-2,6	-3,9		

1 Inflation enligt KPI förutom för EU-kommissionen vars inflationssiffror är Eurostats harmoniserade konsumentprisindex.

2 Arbetslösheten anges i procent av arbetskraften.

Anm.: Regeringens prognos publicerades den 15 april, Konjunkturinstitutets den 31 mars, Riksbankens den 21 april, IMF:s den 22 april och EU-kommissionens den 4 maj.

Konjunkturinstitutet framhåller i sin prognos från slutet av mars att den nuvarande låga efterfrågan i ekonomin medför att investeringarna i näringslivet faller både 2009 och 2010. (Enligt en uppföljning från slutet av april är bedömningen från marsprognosen i stort sett oförändrad). En försiktig ökning av exporten och hushållens konsumtion inleds det andra halvåret i år. Då uppgången i den globala ekonomin blir mycket långsam och den expansiva finanspolitikens effekter begränsas av hushållens förhöjda sparbenägenhet, stannar BNP-tillväxten 2010 på måttliga 0,9 %. På arbetsmarknaden väntas 250 000 jobb försvinna fram till slutet av 2010. I bedömningen ligger antaganden om kraftiga efterfrågestimulanser från såväl penning- som finanspolitiken.

Enligt Riksbankens penningpolitiska uppföljning från den 21 april kommer den försämrade ekonomiska utvecklingen i världen att drabba Sverige hårt. Men i takt med att det globala finansiella systemet börjar fungera bättre ökar efterfrågan från omvärlden och i Sverige. Den låga reporäntan och de finanspolitiska åtgärder som vidtas bidrar också till återhämtningen. BNP-tillväxten väntas bli positiv men låg 2010. Inflationen hålls uppe av låg produktivitet och svag krona.

I EU-kommissionens prognos från början av maj förutses för Sveriges del en fortsatt krympande ekonomi under de tre första kvartalen i år följt av en svag uppgång mot slutet av året. Därefter ser man en exportledd återhämtning 2010 förstärkt av den svaga kronkursen. En osäkerhet i bedömningen av den svenska ekonomins utveckling är enligt EU-kommissionen i vilken omfattning en fortsatt försämring av arbetsmarknaden kommer att påverka konsumentförtroendet och huspriserna.

Aktuella siffror över den svenska ekonomins utveckling

Nedan presenteras ett urval aktuella utfallssiffror och indikatorer över hur olika delar av den svenska ekonomin utvecklats efter det att regeringen lade fram sin bedömning i vårpropositionen.

- *Nationalräkenskaperna första kvartalet:* Sveriges BNP minskade med 6,5 % första kvartalet 2009, jämfört med motsvarande kvartal 2008. Säsongsrensad och jämförd med fjärde kvartalet 2008 minskade BNP med 0,9 %. En kraftig minskning i investeringarna bidrog starkast till den negativa BNP-utvecklingen. Produktionen i tillverkningsindustrin sjönk med hela 24,3 % första kvartalet jämfört med motsvarande kvartal 2008. Exporten och importen minskade med 16,2 % respektive 14,8 %. Det var främst handeln med varor, framför allt motorfordon, som sjönk kraftigt. Hushållens konsumtion minskade med 3 % medan den offentliga konsumtionen ökade med 2,3 %. Hushållens disponibla inkomster ökade med 6,1 % i löpande priser och sparkvoten uppgick till 16,1 % (publicerat den 29 maj).
- *Konjunkturbarometern maj 2009:* För första gången på två år har konfidensindikatorn för näringslivet stigit två månader i rad. I maj steg indikatorn sex enheter och alla sektorer inom näringslivet bidrog i positiv riktning. Indikatorn visar dock fortfarande på att läget i näringslivet är mycket svagare än normalt och flertalet företag räknar med fortsatta personalnedskärningar. Också hushållens syn på ekonomin har ljusnat rejält jämfört med i april. Konfidensindikatorn (CCI) har ökat med hela 10 enheter, vilket är den största ökningen mellan två månader sedan februari 1993. Inställningen till både den egna och den svenska ekonomin har förbättrats. Men trots uppgången indikerar nivån på CCI att hushållen fortfarande är betydligt mer pessimistiska än normalt (publicerat den 27 maj).

- *Exportchefsindex maj 2009*: Enligt Exportrådets exportchefsindex har exportutvecklingen kommit till en vändpunkt som innebär att efterfrågan håller på att bottna. Index hamnar på 45 vilket kan jämföras med 35,3 under första kvartalet. Särskilt när det gäller utsikterna framöver är de tillfrågade exportföretagen mer positiva än tidigare (publicerat den 18 maj).
- *Detaljhandeln i april 2009*: Detaljhandels försäljning ökade med 4,7 % i april, mätt i löpande priser, jämfört med motsvarande månad föregående år. Mätt i volym och med hänsyn tagen till antalet försäljningsdagar uppmättes en ökning med 5,0 %. Sällanköpsvaruhandels omsättning minskade med 1,5 % medan dagligvaruhandels omsättning ökade med 12,8 % (publicerat den 28 maj).
- *Sysselsättning och arbetslöshet april 2009*: Enligt SCB:s arbetskraftsundersökning (AKU) var 4 460 000 personer sysselsatta i april. Jämfört med april 2008 är det en minskning med 116 000 personer. Nedgången skedde främst i privat sektor. Antalet arbetslösa uppgick till 403 000 och det relativa arbetslöshetsstalet var 8,3 %. Det är en ökning med 2,3 procentenheter på ett år. Det totala antalet arbetade timmar minskade med 3,2 % (publicerat den 26 maj).
- *Varsel i maj 2009*: Enligt preliminära siffror från Arbetsförmedlingen varslades ca 8 700 personer i maj. Det är ca 4 300 färre varslade än i april men drygt 3 500 fler än i maj 2008 (publicerat den 1 juni).
- *Hushållens tillgångar*: Efter att ha sjunkit sju kvartal i rad steg värdet på hushållens finansiella tillgångar något första kvartalet enligt SCB:s och Finansinspektionens sparbarometer. Tillgångarnas värde ökade med 61 miljarder till 4 688 miljarder kronor. Av denna ökning var 50 miljarder nysparande och resterande 11 värdeökning. Hushållens bostadsrättsinnehav steg mest i värde (publicerat den 15 maj).
- *Inflation*: I april 2009 var inflationen, mätt som den årliga förändringen i konsumentprisindex (KPI) $-0,1$ % att jämföras med $0,2$ % i mars. Den underliggande inflationen (exklusive hushållens räntekostnader och direkta effekter av förändrade indirekta skatter och subventioner) var $1,4$ % i april (publicerat den 12 maj).
- *Kreditmarknadsbarometern*: Enligt Finansinspektionen är de svenska storbankernas intjäning stark under första kvartalet i år, trots fortsatt svag utveckling i omvärlden. Resultatet före kreditförluster uppgick till 24 miljarder kronor, vilket är drygt 16 % högre än det genomsnittliga kvartalsresultatet 2008. Högre räntenetto och bättre resultat av finansiella transaktioner ligger bakom. Stigande kreditförluster fortsätter dock att tynga resultatet. Storbankernas kreditförluster ökade under första kvartalet till 14 miljarder kronor, jämfört med 12,5 miljarder för hela året 2008. Uppskattningsvis 45 % av förlusterna kommer från bankernas verksamhet i Baltikum (publicerat den 14 maj).

Finansutskottets bedömning

Utskottet kan konstatera att Sverige som liten exportberoende ekonomi drabbas hårt av den fallande världshandeln och den låga efterfrågan på insats- och investeringsvaror. Regeringen har reviderat ned prognoserna för BNP-utvecklingen 2009 från 1,3 % till -4,2 % sedan budgetpropositionen. Prognosen för arbetslösheten i år har samtidigt justerats upp från 6,4 % till 8,9 %. Lika omfattande prognosrevideringar har gjorts av de flesta bedömare. Enligt Consensus Economics har olika bedömares prognoser för Sveriges BNP i genomsnitt reviderats ned med mer än 5 procentenheter från september 2008 till april 2009. Finanspolitiska rådet påpekar i sin rapport att regeringens konjunkturbedömning i höstens budgetproposition var rimlig, givet den information som då fanns tillgänglig. Utskottet anser att prognosrevideringar av den här omfattningen visar hur extremt svårbedömt konjunkturläget har varit under finanskrisen. Osäkerheten är naturligtvis ännu större när man utsträcker perspektivet till 2010 och framåt.

Den finansiella oron i avtagande

Regeringens huvudscenario bygger på att turbulensen på de finansiella marknaderna klingar av under 2009. Men först vid årsskiftet 2009/2010 väntas situationen i den finansiella sektorn normaliseras. Utskottet har noterat att Riksbanken i sin senaste stabilitetsrapport anger att det finns tecken på att den finansiella krisens mest akuta skede kan vara över. Under våren har förhållandena på interbankmarknaden lättat något och interbankkräntorna har sjunkit. Fram till nyligen har det varit mycket svårt för bankerna att finansiera sig på obligationsmarknaden. På senare tid har dock alltfler finansiella institut kunnat emittera värdepapper utan statlig garanti och likaså har alltfler icke-finansiella institut kunnat emittera. Det gäller även företag med sämre kreditbetyg. Samtidigt har några finansiella institut fått finansiering även på längre löptider. Detta tyder på att riskapiten har ökat något, enligt Riksbanken, som dock samtidigt påpekar att de internationella kreditmarknaderna långt ifrån fungerar som de gjorde innan den finansiella krisen tog fart. Bristen på förtroende mellan de finansiella aktörerna kvarstår, och fortfarande förefaller det finnas orealiserade förluster inom olika delar av det globala banksystemet. Ytterligare tillskott av kapital till banker globalt kommer enligt Riksbanken sannolikt att krävas när de ekonomiska förutsättningarna försämras i takt med konjunktur nedgången.

Utskottet bedömer att regeringens huvudscenario, som innebär att den finansiella oron klingar av under loppet av 2009 men att läget normaliseras först kring årsskiftet, framstår som rimlig i dagsläget.

Utvecklingen i Baltikum

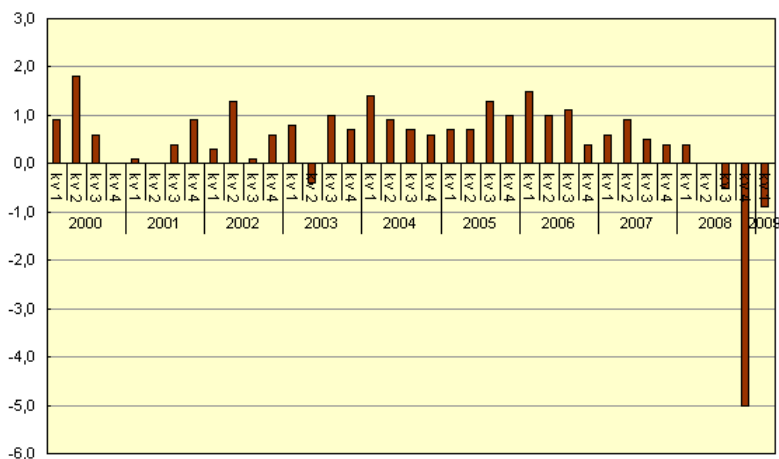
Regeringen framhåller att utvecklingen i Baltikum utgör en specifik risk för Sverige. Utskottet kan konstatera att de baltiska ländernas BNP fallit dramatiskt under inledningen av året. Svenska banker är samtidigt mycket

starkt exponerade gentemot baltländerna. Dock är det viktigt att komma ihåg att baltländernas ekonomier, trots en exceptionell tillväxt under ett antal år, fortfarande är relativt små ekonomier. År 2008 utgjorde exempelvis de tre baltländernas sammanlagda BNP endast drygt 20 % av Sveriges BNP. Enligt Riksbankens stabilitetsrapport från juni uppgick de svenska storbankernas totala utlåning till allmänheten i de baltiska länderna vid slutet av första kvartalet 2009 till 483 miljarder kronor, vilket motsvarar 7 % av storbankernas totala utlåning. Enligt Riksbankens beräkningar förväntas de fyra storbankerna göra kreditförluster på totalt 170 miljarder kronor 2009 och 2010. Knappt 40 % av dessa kreditförluster härrör från bankernas verksamhet i de baltiska länderna medan ca 50 % kommer från verksamheten i Sverige och övriga Norden. De svenska bankerna, som i ett internationellt perspektiv framstår som välkapitaliserade, har enligt Riksbanken tillräckligt med kapital för att klara förluster i denna storleksordning. Riksbanken betonar emellertid att osäkerheten om konjunkturutvecklingen och dess effekter på bankerna är stor. Enligt Riksbanken klarar bankerna visserligen lagstadgade kapitaltäckningskrav även om kreditförlusterna blir betydligt högre än 170 miljarder kronor. Men ett sådant scenario skulle kunna få följd effekter för bankerna i form av t.ex. finansieringsproblem och sänkta kreditbetyg. Med en sådan utveckling skulle bankerna sannolikt behöva öka sitt kapital genom att emittera stamaktier. Riksbanken påpekar att om tillgången till privat kapital i ett sådant läge skulle vara begränsad finns möjligheten att staten använder stabilitetsfonden.

Utskottet vill poängtera att staten – om det skulle bli aktuellt – enbart köper bankaktier för att under en övergångstid säkra stabiliteten i det finansiella systemet. Eventuella aktieförvärv ska ses som ett ofrivilligt aktieäggande från statens sida, och aktierna bör säljas när så kan ske utan förlust för skattebetalarna.

Fallet i BNP har bromsat in

Regeringen prognostiserar, i likhet med de flesta andra bedömare, en mycket svag BNP-utveckling 2009. Svensk ekonomi väntas i regeringens prognos krympa med 4,2 % jämfört med 2008. I denna prognos ligger dock antagandet att det största fallet i BNP har ägt rum redan i slutet av förra året. De BNP-siffror för första kvartalet 2009 som nyligen publicerats bekräftar att så varit fallet. BNP för första kvartalet sjönk visserligen med hela 6,5 % om man jämför med första kvartalet 2008. Men jämfört med fjärde kvartalet 2008 var nedgången relativt måttliga 0,9 %, att jämföra med en nedgång på 5 % mellan tredje och fjärde kvartalet 2008. Den kvartalsvisa BNP-utvecklingen framgår av diagram 1.1.

Diagram 1.1 BNP, säsongrensad volymförändring i procent

Källa: Statistiska centralbyrån, nationalräkenskaperna.

Bakom BNP-siffran för första kvartalet finns komponenter som går åt olika håll. Hushållens konsumtion minskade och sparkvoten ökade. De disponibla inkomsterna ökade med 6,1 % i löpande priser och sparkvoten uppgick till hela 16,1 % det första kvartalet, vilket är en ökning med nästan 5 procentenheter jämfört med första kvartalet 2008. Till skillnad från hushållens konsumtion ökade den offentliga konsumtionen. Näringslivets investeringar minskade kraftigt medan offentliga myndigheters investeringar ökade. Minskningen i näringslivets investeringar var, till skillnad från nedgången i produktion och konsumtion, måttlig det fjärde kvartalet 2008 men nu kom alltså fallet även här. Drygt två tredjedelar av nedgången i de fasta bruttoinvesteringarna beror på nedgången i maskininvesteringarna. Investeringarna i primärkommunerna ökade samtidigt med hela 15 %. Produktionen i näringslivet minskade med 9 % och de flesta branscher uppvisade en negativ utveckling, framför allt motorfordonsindustrin där produktionen sjönk med hela 62,5 %. Tjänsteproduktionen minskade medan offentliga myndigheters produktion ökade något.

Utskottet kan konstatera att den svenska BNP-utvecklingen under årets första kvartal ligger i linje med BNP-utvecklingen i andra jämförbara exporttunga länder som Tyskland och Finland. Vidare förklaras den svaga konsumtionsutvecklingen under hösten och under början av 2009 i stor utsträckning av att hushållens förmögenheter minskat när börskurser och bostadspriser fallit. Efter att börskurserna utvecklats skakigt under årets första månader har dock en viss stabilisering ägt rum under senare tid och börsvärdet hade i början av juni ökat med ca 20 % sedan årsskiftet. Samtidigt har småhuspriserna i landet stigit med knappt 3 % mellan de två senaste tremånadersperioderna (mars–maj jämfört med december–februari) enligt SCB:s småhusbarometer. Även om konsumtionssiffrorna för första kvartalet är fortsatt svaga finns vissa signaler om att förtroendet hos hus-

hållen har börjat återvända. Exempelvis innebar detaljhandelssiffrorna från april en uppgång på närmare 5 %. Vidare ökade förtroendeindikatorn för hushållen i Konjunkturbarometern med hela 10 enheter mellan april och maj, vilket är den största ökningen mellan två månader sedan 1993.

Tecken på att produktion och efterfrågan bottnat

Även om osäkerheten är fortsatt mycket stor anser utskottet att det finns åtskilliga signaler som tyder på att nedgången i ekonomin nu bromsats upp och att produktion och efterfrågan i ekonomin är på väg att böttna. Det gäller såväl internationellt som i Sverige. Som påpekats ovan är det dämpade fallet i BNP mellan fjärde kvartalet 2008 och första kvartalet 2009 ett tecken på att nedgången bromsats upp. Vidare visade detaljhandelssiffrorna för april på en påtaglig uppgång. Förtroendeindikatorer för såväl företag som hushåll steg påtagligt i maj enligt Konjunkturbarometern. Exportchefsindex och inköpschefsindex har stigit rejält de senaste månaderna. Dock vill utskottet betona att den utplaning vi nu kan skönja i vissa delar av ekonomin följer efter extrema fall i bl.a. industriproduktion och exportefterfrågan. Och i vissa delar av ekonomin kan vi vänta oss fortsatta nedgångar, som exempelvis näringslivets investeringar som ligger senare i konjunkturcykeln. Detsamma gäller arbetsmarknaden. Antalet varsel har visserligen minskat kraftigt jämfört med toppnoteringarna i oktober och november förra året. Men eftersom arbetsmarknaden i såväl konjunkturedgångar som konjunkturuppgångar tenderar att släpa efter kan vi förvänta oss fortsatt kraftiga minskningar i sysselsättningen och öknings i arbetslösheten framöver.

Men arbetslösheten väntas fortsätta att öka

Från en genomsnittlig arbetslöshet på drygt 6 % 2008 bedömer regeringen att arbetslösheten successivt kommer att öka till närmare 12 % 2011, innan den åter vänder ned 2012. Att arbetslösheten väntas öka kraftigt är naturligtvis djupt olyckligt men samtidigt en ofrånkomlig följd av en av de djupaste konjunkturedgångarna i modern tid. Samtidigt sker ökningen i arbetslösheten från en låg nivå och från en relativt sett hög sysselsättningsgrad. Eftersom regeringens strukturella reformer sannolikt också kommer att bidra till att hålla upppe arbetskraftsdeltagandet mer än under tidigare konjunkturedgångar får det också till följd att arbetslösheten i relativa termer blir högre. Att Sverige drabbas särskilt hårt jämfört med resten av EU förklaras av att vår exportberoende industri är starkt exponerad mot just insats- och investeringsvaror, där världsefterfrågan fallit så dramatiskt. Arbetslösheten i Sverige låg på 8,3 % i april, vilket är 2,3 procentenheter högre än för ett år sedan. Utskottet kan dock konstatera att trots att arbetslösheten av nämnda orsaker ökat mer i Sverige jämfört med många andra mindre exportberoende länder i EU, låg arbetslösheten i Sverige fortfarande i april strax under genomsnittet för EU:s 27 medlemsländer, enligt färskta uppgifter från Eurostat.

Lågt inflationstryck och en styrränta nära noll

Regeringen bedömer att det svaga globala och inhemska resursutnyttjandet medför att inflationstrycket förväntas bli lågt under hela prognosperioden. Utskottet noterar att det råder en ganska stor samstämmighet mellan olika bedömare om hur inflationen kommer att utvecklas i år (se tabell 1.6). Regeringen förutser en inflation på $-0,4$ % medan Riksbanken och Konjunkturinstitutet väntar sig en inflation på $-0,3$ %. De senaste utfallet från april innebar en inflation på $-0,1$ %, att jämföras med $0,2$ % i mars. Samtidigt var den underliggande inflationen $1,8$ % i april (mätt enligt KPIF som inte direkt påverkas av förändrade bostadsräntor). På lite längre sikt ligger regeringens inflationsprognos lägre än i synnerhet Riksbankens. Avvikelseorna förklaras sannolikt av att regeringen förutser ett lägre resursutnyttjande i ekonomin.

Riksbanken har sänkt styrräntan ytterligare sedan regeringen lade fram sin prognos, vilket överensstämmer med regeringens bedömning att styrräntan kommer att närma sig noll i år. Den svenska kronan har stärkts de senaste månaderna i förhållande till såväl dollarn som euron. Också detta är i linje med regeringens bedömning att kronan väntas stärkas i takt med att osäkerheten på de finansiella marknaderna avtar.

Den svaga produktivitetensutvecklingen

Regeringen uppger i vårpropositionen att den faktiska produktivitetensutvecklingen är mycket svag 2007–2009. Samtidigt bedömer regeringen att den potentiella produktiviteten är lägre än tidigare bedömningar, delvis till följd av att det faktiska produktivitetensfallet i högre grad antas ha orsakats av en permanent störning. I budgetpropositionen för 2009 analyserade regeringen om den svaga produktivitetensutvecklingen berodde på permanenta eller temporära störningar. Då antog regeringen att den senaste tidens svaga produktivitetensutveckling inte väntades påverka den potentiella produktivitetstillväxten framöver. Den potentiella produktivitetensutvecklingen bedömdes i budgetpropositionen ha varit tillfälligt låg 2007–2008, bl.a. till följd av den mycket kraftiga sysselsättningsökningen.

Den svaga produktivitetensutvecklingen är värd att notera, enligt utskottet. Också under första kvartalet i år sjönk arbetsproduktiviteten i näringslivet kraftigt enligt SCB:s nationalräkenskaper. Utskottet anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med en mer utförlig analys av den senaste tidens produktivitetensutveckling och en förklaring av vad som är orsaken till de ändrade bedömningarna av vad som är permanenta respektive tillfälliga störningar i den potentiella produktiviteten. Behovet av att förbättra analyserna av produktivitetensutvecklingen var också något som framfördes av deltagarna vid den offentliga utfrågning om den ekonomiska utvecklingen som utskottet höll den 7 maj (se bilaga 5).

Regeringens prognoser i linje med utfallet men osäkerheten stor

Avslutningsvis kan utskottet konstatera att den sammanlagda bilden av den senaste tidens utfall över ekonomins utveckling under årets första månader ligger i linje med regeringens prognoser. Dock bör understrykas att det råder en osedvanligt stor osäkerhet kring hur såväl den svenska som den internationella ekonomin kommer att utvecklas framöver, i synnerhet för 2010 och framåt.

2 Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen godkänner regeringens förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken. Oppositionspartiernas alternativa förslag till riktlinjer avslås.

De offentliga finanserna försämras kraftigt till följd av finanskrisen och den djupa lågkonjunkturen. Det finansiella sparatet är negativt och hamnar som lägst på 3,8 % 2010. Tillfredsställande budgeteringsmarginaler finns fortfarande under utgiftstaket för att osäkerheten om den kommande utvecklingen ska kunna hanteras. En lämplig nivå för utgiftstaket för 2012 bedöms vara 1 080 miljarder kronor.

Den långsiktiga sysselsättningspolitiken måste kompletteras med tillfälliga arbetsmarknadspolitiska åtgärder i ett läge där arbetslösheten ökar så pass kraftigt till följd av den ekonomiska krisen. Detta för att undvika att arbetslösheten fastnar på en varaktigt högre nivå.

Utskottet välkomnar det tillfälliga konjunkturstödet till kommunsektorn och ställer sig även bakom den aviserade höjningen av statsbidraget till kommunerna fr.o.m. 2011. De höjda statsbidragen bidrar till att upprätthålla de grundläggande välfärdstjänster som kommunsektorn tillhandahåller och till att dämpa nedgången i sysselsättningen.

Med väl avvägda stabiliseringspolitiska åtgärder kan konjunkturedgången dämpas om än inte helt motverkas. För att de offentliga finanserna inte ska undergrävas är det viktigt att säkerställa att de stabiliseringspolitiska åtgärderna inte blir permanenta.

Jämför reservationerna 1 (s), 2 (v) och 3 (mp).

I detta avsnitt behandlas riktlinjerna för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken. I avsnitt 2.1–2.5 beskrivs regeringens respektive oppositionens förslag tematiskt under rubrikerna 2.1 De offentliga finanserna; 2.2 Arbetsmarknad och tillväxt; 2.3 Kommunerna och välfärden; 2.4 Klimat, miljö och infrastruktur samt 2.5 Stabiliseringspolitik. Avsnitt 2.6 innehåller finansutskottets samlade ställningstagande till riktlinjerna i ovan beskrivna delar.

De förslag som behandlas är propositionens punkt 1, Socialdemokraternas motion Fi25 yrkandena 1, 3, 4 och 7–10, Vänsterpartiets motion Fi26 yrkandena 1–5 och Miljöpartiets motion Fi27 yrkandena 1–4, 8 och 9.

2.1 De offentliga finanserna

Propositionen

Finansiellt sparande

Den djupa lågkonjunkturen innebär en dramatisk försämring av de offentliga finanserna. Den offentliga sektorns finansiella sparande uppgick 2008 till 80 miljarder kronor eller 2,5 % av BNP. Detta var en försämring jämfört med 2007, då överskottet uppgick till 3,8 % av BNP. Minskningen berodde framför allt på lägre skatteintäkter från kapitalinkomster. Till följd av ökad arbetslöshet minskar skatteintäkterna på arbetsinkomster och överskottet i det finansiella sparandet vänds till underskott under prognosperioden 2009–2012. Regeringen räknar med ett underskott på 2,7 % av BNP för 2009 som ökar till 3,8 % 2010. Den väntade återhämtningen i ekonomin leder till att underskottet minskar successivt under 2011 och 2012 (tabell 2.1).

Tabell 2.1 Offentliga finanser

Miljarder kronor och procent av BNP

	2008	2009	2010	2011	2012
Inkomster	1 669	1 578	1 592	1 640	1 705
<i>procent av BNP</i>	52,9	52,1	52,3	51,7	51,2
Utgifter	1 589	1 659	1 708	1 738	1 772
<i>procent av BNP</i>	50,3	54,8	56,1	54,8	53,2
Finansiellt sparande	80	-81	-116	-98	-67
<i>procent av BNP</i>	2,5	-2,7	-3,8	-3,1	-2,0

Utöver minskade skatteinkomster minskar även inkomsterna av räntor och utdelningar 2009. Utgifterna beräknas öka relativt måttligt, med 4,5 % 2009 och knappt 3 % 2010. I relation till BNP ökar dock utgifterna kraftigt, eftersom BNP minskar nominellt 2009.

Av tabell 2.2 framgår hur sparandet är fördelat mellan den offentliga sektorns tre sektorer: staten, ålderspensionssystemet och kommunsektorn. Statens finansiella sparande visade 2008 ett överskott på 46 miljarder kronor eller 1,5 % av BNP. Lågkonjunkturen innebär minskade inkomster för staten och ökade utgifter, bl.a. till följd av det försämrade läget på arbetsmarknaden och höjda statsbidrag till den kommunala sektorn. Statens finansiella sparande beräknas därmed visa underskott på 3 % av BNP 2009 och 3,3 % 2010.

Det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet uppgick 2008 till 31 miljarder kronor eller 1 % av BNP. En svag utveckling av avgiftsinkomsterna under de närmaste åren medför att pensionsutbetalningarna överstiger avgiftsinkomsterna. Direktavkastningen på AP-fondernas tillgångar täcker dock avgiftsunderskottet i år och det finansiella sparandet i ålderspensionssystemet beräknas därmed vara positivt även 2009. Därefter beräknas ett

underskott i det finansiella sparandet under prognosperioden. Underskottet finansieras under en övergångsperiod av AP-fondernas tillgångar, som vid utgången av 2008 uppgick till ca 700 miljarder kronor eller 22 % av BNP.

Kommunsektorns finansiella sparande var 3 miljarder kronor 2008. För 2009 beräknas ett finansiellt sparande på 4 miljarder kronor. Förklaringar till det positiva sparandet 2009 är att inkomsterna beräknas öka med 16 miljarder kronor jämfört med 2008 medan utgiftsökningen beräknas till 13 miljarder kronor. Inkomstökningen förklaras bl.a. av höjningen av den genomsnittliga kommunala skattesatsen med 8 öre, vilket motsvarar 1,1 miljarder kronor i skatteinkomster, och ökade inkomster av den kommunala fastighetsavgiften med 1,7 miljarder kronor. Vidare ökar inkomsterna av statsbidrag med 7 miljarder kronor till följd av att det tillfälliga konjunkturstödet som avser 2010 betalas ut i december 2009 (se även avsnitt 2.3). Sänkta arbetsgivaravgifter motsvarande 2,9 miljarder kronor samt utökningen av nedsättningen av arbetsgivaravgiften för unga motsvarande 1,5 miljarder kronor påverkar det finansiella sparandet positivt. Skatteinkomsterna beräknas öka svagt även 2010 medan däremot inkomsterna av statsbidrag minskar, till följd av att utbetalningen av det tillfälliga konjunkturstödet för 2010 betalades ut 2009. Utgifterna beräknas öka med 16 miljarder kronor 2010 jämfört med 2009. Det finansiella sparandet för 2010 beräknas därmed till -0,4 % av BNP eller -12 miljarder kronor. Från och med 2011 aviserar regeringen en nivåhöjning av statsbidragen med 5 miljarder kronor.

Tabell 2.2 Det finansiella sparandets fördelning

Miljarder kronor och procent av BNP

	2008	2009	2010	2011	2012
Offentligt finansiellt sparande	80	-81	-116	-98	-67
<i>procent av BNP</i>	2,5	-2,7	-3,8	-3,1	-2,0
varav:					
Staten	46	-90	-100	-76	-34
<i>procent av BNP</i>	1,5	-3,0	-3,3	-2,4	-1,0
Ålderspensionssystemet	31	5	-4	-14	-23
<i>procent av BNP</i>	1,0	0,2	-0,1	-0,4	-0,7
Kommunsektorn	3	4	-12	-9	-10
<i>procent av BNP</i>	0,1	0,1	-0,4	-0,3	-0,3

Reformernas påverkan på det finansiella sparandet

Regeringen redovisar beslutade, föreslagna och aviserade reformer sedan budgetpropositionen för 2009, vilka utgifts- och inkomstförändringar dessa leder till samt effekterna på den offentliga sektorns finansiella sparande. Anslagsförändringar till följd av den makroekonomiska utvecklingen, exempelvis ökningen av bidragen till arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd 2009 med 9,9 miljarder kronor, ingår inte i de redovisade beloppen. Reformerna beräknas leda till utgiftsökningar på 14, 5, 7 respektive 6 miljarder kronor under åren 2009–2012 och inkomstminskningar på 5 miljarder kro-

nor per år 2009–2011 och knappt 6 miljarder kronor 2012. Reformerna beräknas minska den offentliga sektorns finansiella sparande med 11 miljarder kronor 2009, 16 miljarder kronor 2010, 11 miljarder kronor 2011 och 11 miljarder kronor 2012. Tillsammans med de reformer som regeringen presenterade i budgetpropositionen för 2009 innebär det att den offentliga sektorns finansiella sparande beräknas minska med 43,3 miljarder kronor 2009, 51,1 miljarder kronor 2010 och 47,5 miljarder kronor 2011 som ett resultat av genomförda åtgärder, jämfört med beräkningen i 2008 års ekonomiska vårproposition.

Avstämning mot överskottsmålet

Överskottsmålet är preciserat som att den offentliga sektorns finansiella sparande ska motsvara 1 % av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Målet är formulerat i termer av faktiskt finansiellt sparande. När överskottsmålet utvärderas och konjunkturläget bedöms måste dock även konjunkturläget beaktas. Regeringen använder tre olika indikatorer för detta ändamål: 1) det genomsnittliga finansiella sparandet sedan 2000, det år överskottsmålet infördes, 2) ett sjuårigt centrerat glidande medelvärde och 3) strukturellt sparande. En sammantagen tolkning av de tre indikatorer som används för att utvärdera överskottsmålet visar att det finansiella sparandet låg något över målet under perioden 2000–2008. Det genomsnittliga sparandet sedan 2000 och sjuårsindikatorn minskar därefter snabbt samtidigt som resursutnyttjandet, mätt med de s.k. BNP-gapen, faller snabbt. I slutet av prognosperioden ligger båda dessa indikatorer klart under målets nivå. Samtidigt ligger det strukturella sparandet, som tar hänsyn till konjunkturläget, i paritet med eller marginellt över målet. Det finns dock en fara i att fullt ut beakta konjunkturläget i tolkningen av indikatorerna och förvänta sig att sparandet med automatik kommer att återgå till målsatt nivå när konjunkturläget förbättras. Det exceptionellt låga resursutnyttjandet under prognosperioden har inte motsvarats av ett lika högt resursutnyttjande under tidigare år. En återgång till målsatt nivå under konjunkturcykeln skulle förutsätta att lågkonjunkturen följs av år med ett mycket högt resursutnyttjande, dvs. en påtaglig överhettning.

Regeringens slutsats är att det finns en risk att överskottsmålet inte kommer att nås under prognosåren utan att det blir ett underskridande med en mindre marginal. Mot bakgrund av den djupa lågkonjunkturen är det dock viktigt att undvika att finanspolitiken blir procyklisk. Det är därför befogat att temporärt tillåta mindre underskridanden av överskottsmålet så att budgetens automatiska stabilisatorer kan verka fullt ut.

Statsbudgetens saldo och statsskulden

Statsbudgetens saldo för 2008 blev ett överskott på 135 miljarder kronor. För 2009 beräknas ett budgetunderskott på 186 miljarder kronor. Hälften av underskottet förklaras av en kraftigt ökad nettoutlåning från Riksgäldskontoret (RGK). Ökningen förklaras främst av de åtgärder som regeringen

har beslutat och aviserat för att motverka effekterna av den finansiella oron och den vikande konjunkturen. Däribland beräknas för 2009 att 25 miljarder kronor betalas ut från stabilitetsfonden till följd av utnyttjandet av kapitaltillskottsprogrammet, att AB Svensk Exportkredit utnyttjar 50 miljarder kronor av låneramen i RGK och att ca 5,9 miljarder kronor betalas ut i lån till Island. Dessa tre händelser är engångseffekter på statsbudgeten. Justerat för dessa engångseffekter och vissa övriga större engångseffekter beräknas underskottet på statsbudgeten för 2009 till 117 miljarder kronor. Prognosen för 2010–2012 indikerar också stora underskott även om underskotten minskar successivt från 110 miljarder kronor 2010 till 51 miljarder kronor 2012. I det beräknade underskottet för 2010 ingår ett lån till Lettland på ca 7,7 miljarder kronor, vilket är en engångseffekt.

De sammanlagda budgetunderskotten 2009–2012 beräknas till 418 miljarder kronor. Som en följd av dessa underskott ökar statsskulden under motsvarande period, från 34 % av BNP vid årsskiftet 2008/2009 till 41 % av BNP vid utgången av 2012 (tabell 2.3). Ökningen beräknas uppgå till 296 miljarder kronor 2012 jämfört med statsskulden vid utgången av 2008. Skillnaden mellan de sammanlagda budgetunderskotten och ökningen av statsskulden förklaras av förändringar i skulddispositioner m.m. De extra-emissioner av statsskuldväxlar som RGK genomförde i stabilitetsfrämjande syfte hösten 2008 ökade skulddispositionerna det året genom att pengarna placerades i lån till banker med säkerställda bostadsobligationer som säkerhet. För 2009 minskar skulddispositionerna med motsvarande belopp som lånen förfaller.

Tabell 2.3 Statsbudgetens saldo och statsskulden

Miljarder kronor och procent av BNP

	2008	2009	2010	2011	2012
Statsbudgetens inkomster	901	694	711	755	771
Statsbudgetens utgifter	766	756	775	781	775
Saldo	135	-186	-110	-71	-51
Saldo justerat för större engångseffekter	64	-117	-102	-70	-51
Statsskuld vid årets slut	1 062	1 171	1 259	1 308	1 358
<i>Statsskuld i procent av BNP</i>	<i>33,6</i>	<i>38,7</i>	<i>41,4</i>	<i>41,3</i>	<i>40,8</i>

Konsoliderad bruttoskuld och nettoförmögenhet

Den konsoliderade offentliga sektorns bruttoskuld, eller Maastrichtskulden, är det mått som används i EU-sammanhang i samband med Stabilitets- och tillväxtpakten, där medlemsländernas offentliga finanser bedöms mot bakgrund av konvergenskraven. För Sveriges del definieras den som summan av den konsoliderade statsskulden och kommunsektorns skulder på kreditmarknaden minus AP-fondernas innehav av statspapper. Efter att ha minskat sedan 1995 ökar nu den konsoliderade bruttoskulden och väntas uppgå till ca 46 % av BNP 2010–2012, vilket fortfarande är under referensvärdet inom EU på 60 % av BNP (tabell 2.4).

Tabell 2.4 Offentlig konsoliderad bruttoskuld och nettoförmögenhet*Procent av BNP*

	2008	2009	2010	2011	2012
Konsoliderad bruttoskuld	38,0	43,4	46,4	46,4	46,0
Nettoförmögenhet	13,8	11,8	7,9	4,5	2,3

Sedan 2005 är den offentliga sektorns finansiella förmögenhet positiv, dvs. de finansiella tillgångarna överstiger skulderna. Värderingen av tillgångar och skulder sker till marknadspris, vilket innebär att förmögenheten, förutom av det finansiella sparandet, även påverkas av värdeförändringar. Den offentliga sektorns finansiella förmögenhet minskade därmed under 2008 med 173 miljarder kronor, trots det positiva finansiella sparandet på 80 miljarder kronor. Värde­minskningarna beräknas ha uppgått till 252 miljarder kronor, varav värde­minskningarna på AP-fondernas tillgångar svarade för 230 miljarder kronor. I prognosen 2009–2012 ingår inga värdeförändringar, vilket innebär att den finansiella förmögenheten utvecklas i linje med det finansiella sparandet, dvs. förmögenheten beräknas minska med 362 miljarder kronor till motsvarande 2,3 % av BNP.

Utgiftstaket

En del av förslaget till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken är bedömningen av utgiftstaket för det tredje året i budgetcykeln, dvs. 2012. Det skarpa förslaget till utgiftstak ska enligt budgetlagen lämnas i budgetpropositionen, men som ett led i att återupprätta det medelfristiga perspektivet för utgiftstaket lämnar regeringen en bedömning av vilket utgiftstak som kommer att föreslås i den kommande budgetpropositionen. Utgiftstaken för 2009–2011 har beslutats av riksdagen. Regeringen bedömer nu att utgiftstaket för staten, inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten, för 2012 bör uppgå till 1 080 miljarder kronor. Utgiftstaket ska fastställas på en nivå som är förenlig med överskottsmålet och en långsiktig hållbar finanspolitik. Regeringen anser även att utgiftstaket trendmässigt ska sjunka svagt som andel av BNP samt att budgeteringsmarginalerna ska vara stora nog att täcka osäkerheten i utgiftsutvecklingen på tre års sikt. I tabell 2.5 redovisas utgiftstak, budgeteringsmarginal och prognosen för de takbegränsade utgifterna 2009–2012.

Tabell 2.5 Utgiftstak för staten och budgeteringsmarginal*Miljarder kronor och procent av BNP*

	2009	2010	2011	2012
Utgiftstak för staten	991	1 020	1 050	1 080
<i>procent av BNP</i>	32,8	33,5	33,1	32,4
Takbegränsade utgifter	976,4	1 004,9	1 023,5	1 032,0
<i>procent av BNP</i>	32,3	33,0	32,3	31,0
Budgeringsmarginal	14,6	15,1	26,5	48,0

Den riktlinje regeringen använder är att budgeteringsmarginalen bör vara minst 1 % av de takbegränsade utgifterna innevarande år (2009), minst 1,5 % år t+1 (2010), minst 2 % för år t+2 (2011) och minst 3 % för år t+3 (2012). Det stegvis ökande buffertkravet motiveras av att osäkerheten om utgiftsutvecklingen är större på längre sikt. Budgeteringsmarginalerna enligt nuvarande prognos uppfyller behovet av säkerhetsmarginaler. Tillräckliga marginaler är väsentligt för att kunna låta de automatiska stabilisatorerna verka på utgiftssidan om konjunkturen ytterligare förvärras eller om återhämtningen fördröjs. Regeringen bedömer därmed att det endast finns ett mycket begränsat utrymme på utgiftssidan de kommande åren.

Reformutrymmet 2010–2012

Det är regeringens avvägning mellan inkomst- och utgiftsreformer, med hänsyn tagen till konjunkturläget och överskottsmålet, som bestämmer den faktiska fördelningen av reformutrymmet givet begränsningen på utgiftssidan.

Regeringens samlade bedömning av överskottsmålet och budgeteringsmarginalen är att utrymmet för permanenta ofinansierade reformer är starkt begränsat, samtidigt som det i dagsläget inte finns ett behov av budgetförstärkningar. Risken för att upplåningsbehovet ökar markant framöver på grund av stora garantiåtgärder riktade mot bl.a. den finansiella sektorn, innebär att även utrymmet för ytterligare stabiliseringspolitiska åtgärder är mycket begränsat. Det går dock inte att utesluta att ytterligare åtgärder kan bli nödvändiga. Åtgärder måste i så fall uppvägas av en stram finanspolitik när konjunkturen vänder uppåt för att överskottsmålet ska klaras.

Finanspolitikens långsiktiga hållbarhet

Finanspolitiken är inte långsiktigt hållbar om de skatteintäkter och övriga intäkter som följer av dagens regler är otillräckliga för att fortlöpande finansiera de utgifter som följer av dagens välfärdssystem. En förutsättning för beräkningarna av hållbarheten är således att det befintliga skatte- och välfärdssystemet behålls i framtiden. Med denna utgångspunkt är det framför allt de kommande demografiska förändringarna som förväntas sätta de offentliga finanserna under press. De offentliga utgifterna som går till personer som är 65 år och äldre är i genomsnitt 225 000 kr per år, medan de offentliga inkomsterna från samma åldersgrupp i genomsnitt är 60 000 kr. Samtidigt väntas äldrekvoten, dvs. antalet personer 65 år och äldre i förhållande till antalet personer mellan 20 och 64 år, öka från 30 % 2008 till 46 % 2060. Ett vanligt använt mått på finanspolitikens långsiktiga hållbarhet är den s.k. S2-indikatorn som anger den permanenta budgetförstärkning (positivt tecken) eller budgetförsvagning (negativt tecken) som måste genomföras för att finanspolitiken ska vara långsiktigt hållbar. I regeringens basscenario är S2-indikatorn 0,5, vilket innebär att en permanent utgiftsminskning eller skattehöjning motsvarande 0,5 % av BNP bör genomföras för att finanspolitiken ska bli strikt långsiktigt hållbar. Åtstramningen

motsvarar drygt 16 miljarder kronor i dagsläget. Beräkningarna visar att man under sjuårsperioden 2013–2019 bör ha ett genomsnittligt primärt sparande på 0,8 % för att finanspolitiken ska vara strikt hållbar. Regeringen bedömer därmed att finanspolitiken är näst intill långsiktigt hållbar.

Hållbarhetskalkyler är förknippade med stora osäkerheter. Ett alternativscenario visar att en permanent och ofinansierad höjning av transfereringarna med 1 % leder till en försämring av hållbarheten med 0,8 % av BNP. Å andra sidan skulle en högre utträdesålder från arbetsmarknaden förbättra hållbarheten. Slutsatsen är att om dagens välfärdssystem ska behållas även i framtiden är det nödvändigt att underskotten de närmaste åren är tillfälliga och hanterbara samt att en stram finanspolitik förs när konjunkturen vänder uppåt.

Motionerna

Socialdemokraterna

Socialdemokraterna menar att de offentliga finanserna måste värnas samtidigt som det behövs ytterligare åtgärder för att stimulera ekonomin. De enskilt viktigaste åtgärderna för att nå målet om 1 % överskott över en konjunkturyckel är att dämpa ökningen av arbetslösheten samt prioritera investeringar i jobb och utbildning under de närmaste åren. Andra utgifter och skattesänkningar får stå tillbaka tills Sverige är igenom krisen. Motionärerna anser att det är oförsvarligt att sänka skatterna med 15 miljarder kronor samtidigt som underskottet i statsbudgeten beräknas till 186 miljarder kronor 2009.

Motionärerna står fast vid det program för fler jobb som Socialdemokraterna föreslog i samband med propositionen Åtgärder för jobb och omställning. Programmet beräknas skapa drygt 100 000 möjligheter till jobb, praktik och utbildning, vilket i sin tur leder till lägre arbetslöshet. Kostnaden för programmet 2009 beräknas till ca 20 miljarder kronor i ökade utgifter och minskade skatteinkomster jämfört med regeringens förslag (helårseffekt). Eftersom det inte är möjligt att genomföra åtgärderna förrän den 1 juli i år uppgår stimulansen för 2009 till knappt 10 miljarder kronor, varav utgiftsökningen uppgår till 6,4 miljarder kronor och inkomstminskningen till 3,2 miljarder kronor. Förslagen ryms under det utgiftstak för 2009 som Socialdemokraterna föreslagit på 1 027 miljarder kronor. Budgeteringsmarginalen beräknas till 8,2 miljarder kronor. Den offentliga sektorns finansiella sparande försämras med 9,6 miljarder kronor 2009 jämfört med regeringens förslag. Stora delar av insatserna i programmet är, till skillnad mot huvuddelen av regeringens förslag, av tillfällig karaktär, vilket innebär att de kommer att fasas ut när konjunkturen vänder. Motionärerna återkommer i höstens budgetmotion kring frågan om utgiftstak för 2012.

Beträffande skattepolitiken anför motionärerna att ansvaret för att stärka den gemensamma välfärden måste fördelas rättvist. Socialdemokraterna har avvisat regeringens förslag om sänkta inkomstskatter under 2009. Vidare upprepar motionärerna två förslag från Socialdemokraternas budgetmotion hösten 2008, dels en ny förmögenhetsskatt om 1 % för förmögenheter över 2 respektive 4 miljoner kronor, dels en extra fastighetsskatt på 1 % för villor som är taxerade till mer än 5 miljoner kronor. Fastighetsskatten begränsas samtidigt till 4 % av inkomsten. Motionärerna aviserar även höjd inkomstskatt för den som tjänar över 1 miljon kronor om året. För att se till att alla är med och betalar de skatter som de ska betala lägger motionärerna fram ett program mot skattefusk. Med dessa förslag beräknas inkomsterna öka med över 5 miljarder kronor.

Vänsterpartiet

Vänsterpartiet vill långsiktigt bygga ut den offentliga sektorn och skapa fler jobb i välfärdssektorn. Motionärerna anser att det är rimligt att en del av den förväntade kommande stora privata konsumtionsökningen förs över till produktion av välfärdstjänster. Motionärerna föreslår även en rad åtgärder för att stimulera ekonomin, skapa fler jobb och minska miljö- och klimatpåverkan. Motionärerna ifrågasätter det finanspolitiska ramverket med överskottsmål och utgiftstak samt regeringens bedömning att finanspolitiken är näst intill långsiktigt hållbar. Motionärerna hänvisar till regeringens långsiktskalkyl där den offentliga sektorns finansiella nettoförmögenhet uppgår till 17,8 % av BNP och den offentliga sektorns bruttoskuld till 4,9 % år 2060. Vidare visar långsiktskalkylen att den demografiska utvecklingen inte leder till några underskott 2020–2050. Motionärerna anser därför att de offentliga finanserna med stor marginal är långsiktigt hållbara. Vidare ifrågasätter motionärerna att penningpolitiken enbart ska vägledas av ett inflationsmål och menar att den i stället bör understödja det övergripande målet om full sysselsättning i den ekonomiska politiken.

Målsättningen för Vänsterpartiets skattepolitik är att få fler människor i arbete, trygga välfärden och skapa förutsättningar för en hållbar utveckling. Vänsterpartiet har konsekvent avvisat regeringens jobbskatteavdrag och i stället föreslagit en höjning av grundavdraget så att alla får del av skattesänkningen. Skatten på högre inkomster höjs genom begränsningar i grundavdraget. Motionärerna pekar på vikten av att ha ett enhetligt och likformigt regelsystem med få undantag som är enkelt att förstå och tillämpa för den enskilde företagaren. Vidare lämnas förslag till åtgärder för att komma till rätta med skattefusk inom en rad branscher. Sammantaget innebär Vänsterpartiets skattepolitik att den offentliga sektorns inkomster ökar. Denna ökning föreslår motionärerna ska användas till ökade välfärdsåtgärder och stimulanser av ekonomin, bl.a. i form av höjda statsbidrag till kommunerna, återställande av arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen, en mer omfattande arbetsmarknadspolitik och klimatsatsningar. Effekterna av Vänsterpartiets budgetförslag för den offentliga sektorns

finansiella sparande beräknas av motionärerna till –112,6 miljarder kronor (–3,7 %) 2010, –102,8 miljarder kronor (–3,2 %) 2011 och –73,4 miljarder kronor (–2,2 %) 2012. Detta är nästan identiskt med regeringens beräknade finansiella sparande för perioden.

Miljöpartiet

Miljöpartiet anger att utgångspunkten för Miljöpartiets ekonomiska politik är ett stort ansvarstagande för de offentliga finanserna. Utgiftstaket och överskottsmålet är självklara ingredienser som gör att den långsiktiga uthålligheten i den offentliga ekonomin inte äventyras. Men att ta ansvar för den offentliga ekonomin innebär också att bedriva en politik som minimerar de samhällsekonomiska kostnaderna för konjunkturnedgången. Behovet av en aktiv och expansiv finanspolitik är för närvarande stort. Den ekonomiska aktiviteten är låg samtidigt som de offentliga finanserna är i god ordning. Därmed bör nödvändiga investeringar genomföras som jämnar ut resursutnyttjandet och förbereder Sverige för bättre tider. Motionärerna föreslår framtidsinriktade investeringar som är nödvändiga för att stärka Sveriges konkurrenskraft och klara klimat- och energiomställningen samt investeringar i en aktiv arbetsmarknadspolitik och reguljär utbildning. I största möjliga mån måste personalneddragningar förhindras.

Baserat på Miljöpartiets samtliga förslag i budget- och tilläggsbudgetmotioner fr.o.m. budgetpropositionen för 2009 beräknas de takbegränsade utgifterna 2009 till 998,8 miljarder kronor. Jämfört med Miljöpartiets förslag till utgiftstak för 2009 på 1 007 miljarder kronor beräknas budgeteringsmarginalen därmed till 8,2 miljarder kronor. Den offentliga sektorns finansiella sparande 2009 försämras med 6,85 miljarder kronor jämfört med regeringens förslag. Motionärerna redovisar en preliminär bedömning av utgiftstaket för 2012 på 1 098 miljarder kronor.

Skatteutskottets yttrande

Skatteutskottet tar i sitt yttrande 2008/09:SkU5y starkt avstånd från Socialdemokraternas och Vänsterpartiets förslag om att återinföra förmögenhetsskatten. Den fortgående globaliseringen och internationaliseringen av kapitalmarknaderna medförde att förmögenhetsskattens effekter på ekonomin successivt blev alltmer skadliga. Uppskattningar som har gjorts har pekat på att tillgångar motsvarande minst 500 miljarder kronor kan ha placerats utanför Sveriges gränser till följd av den höga kapitalbeskattning som förmögenhetsskatten bidrog till. Nästan alla OECD-länder har numera avskaffat förmögenhetsskatten. Skatteutskottet anser att ett återinförande av förmögenhetsskatten skulle vara en fara för de mindre företagens försörjning med riskvilligt kapital, eftersom de inte har tillgång till en internationell kapitalmarknad på samma sätt som stora koncerner.

Skatteutskottet avvisar även Socialdemokraternas förslag om en återgång till ett system med statlig fastighetsskatt på boendet och noterar att motionärerna anser att deras förslag måste kombineras med undantagsregler för hushåll med lägre inkomster. Den statliga fastighetsskattens konstruktion med dess koppling till marknadsvärdet gjorde att skatten ökade på ett sätt som var svårt att förutse och som uppfattades som djupt orättvist. Det då gällande systemet hade försetts med olika undantagsregler för vissa av dem som drabbats värst av fastighetsskatten, men dessa undantag var otillräckliga för att garantera att principen om skatt efter bärkraft får genomslag vid den löpande beskattningen av fastigheter.

Skatteutskottet anser att det är viktigt att skattereglerna utformas så att de stärker medborgarnas förtroende för skattesystemet och underlättar för dem att göra rätt för sig. Skattefel ska begränsas och skattebrott, skattefusk och skatteundragande motverkas. Skatteutskottet redovisar en rad åtgärder som regeringen har vidtagit på detta område.

I skatteutskottets yttrande finns avvikande meningar från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Kompletterande information

Finanspolitiska rådets rapport 2009

Finanspolitiska rådet har regeringens uppdrag att utvärdera finanspolitiken och den ekonomiska politiken. I sin andra rapport, *Svensk finanspolitik – Finanspolitiska rådets rapport 2009*, redovisar rådet bl.a. utvärderingar av det finanspolitiska ramverket, regeringens redovisning av de offentliga finanserna respektive de offentliga investeringarna samt skattepolitiken. Rådet är i huvudsak positivt till ramverket och till den förda finanspolitiken. I utvärderingen tas dock fasta på den kritik som rådet har på vissa områden och vad som kan förbättras.

Finanspolitiska rådet ställer sig tveksamt till regeringspartiernas och Socialdemokraternas överenskommelse om att ändra pensionssystemets balanseringsmekanism så att tillgångarna ska värderas som ett genomsnitt under en treårsperiod i stället för vid ett specifikt datum. Rådet anser att det är viktigt att inte urholka trovärdigheten för de regler som ska garantera att pensionsutgifterna anpassas till resurserna i pensionssystemet och menar att det hade varit mer lämpligt med tidsbegränsade riktade skattesänkningar för pensionärer i det rådande konjunkturläget.

Beträffande det finanspolitiska ramverket anser rådet att det kan finnas skäl att revidera upp utgiftstaket i en djup lågkonjunktur. Om regelverket i en djup lågkonjunktur begränsar politiken så att den blir uppenbart ineffektiv, kan den kortsiktiga kostnaden för att i varje läge hålla fast vid taket bli alltför hög. Samtidigt konstaterar rådet att det i nuläget inte finns några akuta skäl att ompröva utgiftstaket för 2010 om regeringen håller fast vid sin restriktiva finanspolitik. Vad gäller överskottsålet saknas det en tydlig definition av vad målet innebär, och detta illustreras av att det nu finns

hela fem olika indikatorer för det finansiella sparandet över konjunkturcykeln som mäter helt olika saker och kan uppvisa helt olika värden. Det betyder att det inte heller är klart när det sker avvikelser från målet, vilket skapar onödigt osäkerhet om den framtida finanspolitiken. Ett mer grundläggande problem, enligt rådet, är att motiven bakom överskottsmalet är otillräckligt preciserade. Utgångspunkten är att den demografiska utvecklingen med en åldrande befolkning kommer att sätta de framtida offentliga finanserna under press. Men förtida sparande är inte den enda möjliga strategin. Ett alternativ som rådet för fram är en anpassningsstrategi där livsarbetstiden ökar i takt med att medellivslängden stiger. Rådet anser att det finns ett uppenbart behov av att bättre samordna de finans- och sysselsättningspolitiska ramverken eftersom överskotts- och sysselsättningsmål hänger intimt samman.

Finanspolitiska rådet är kritiskt till redovisningen av hållbarhetskalkylerna. Vårpropositionen ger intryck av att de nya kalkylerna endast innebär en mindre förändring av bedömningen av finanspolitikens hållbarhet i förhållande till budgetpropositionen: en försämring av S2-indikatorn med 0,6 procentenheter¹. Men förändringen är i själva verket mycket större. Beräkningarna i budgetpropositionen innehöll nämligen en s.k. teknisk justering som innebar ett antagande om en permanent ökning av transfereringarna till hushållen med hela 3,3 % av BNP som successivt fasades in under perioden 2012–2015. Enligt de tidigare kalkylerna fanns det således utrymme för mycket stora framtida offentliga utgiftsökningar eller skattesänkningar utan att några hållbarhetsproblem skulle uppkomma. Enligt vårpropositionens basscenario uppstår emellertid sådana problem (fast relativt små) även om det inte sker några sådana permanenta utgiftsökningar eller skattesänkningar under åren 2012–2015. Detta innebär således en mycket dramatisk omvärdering av de tidigare hållbarhetsbedömningarna med potentiellt stora konsekvenser för den framtida ekonomiska politiken. Det är en brist i vårpropositionen att detta inte redovisas och kommenteras tydligt. Om man på ett rättvisande sätt beaktar den tekniska justeringen, har i själva verket S2-indikatorn förändrats från –3,4 till 0,5, dvs. med hela 3,9 procentenheter, vilket borde ha påpekats på ett klart sätt.

Enligt hållbarhetskalkylerna i tidigare ekonomiska propositioner skulle den offentliga sektorns finansiella sparande minska kraftigt efter 2020 och så småningom förvandlas till underskott i storleksordningen 1–1,5 % av BNP. Men enligt vårpropositionen förväntas i stället kontinuerliga överskott av varierande storlek under hela perioden 2015–2060. Det kan förefalla svårt att få det att stämma med att S2-indikatorn visar ett sämre värde i vårpropositionen än tidigare. Förklaringen måste rimligen vara att systematiska finansiella sparandeunderskott uppkommer efter 2060. Detta borde ha förklarats tydligt.

¹ Hållbarhetsindikatorn benämns S2-indikatorn och anger den permanenta budgetförstärkning (positivt tecken) eller budgetförsvagning (negativt tecken) som måste genomföras för att finanspolitiken ska vara långsiktigt hållbar.

Finanspolitiska rådet pekar på att redovisningen av den offentliga sektorns investeringar är fortsatt mycket bristfällig och att informationen om den totala förmögenhetsställningen är mycket begränsad. Vidare är analysen av statens risktagande i samband med de garantier och lån som nu ges till den privata sektorn otillräcklig. Den finanspolitiska hållbarhetsanalysen lever till stor del sitt eget liv och är inte integrerad med uppföljningen av det finansiella sparandet.

Finanspolitiska rådet är tveksamt till den sänkning av socialavgiften och den allmänna löneavgiften med 1 % som genomförts fr.o.m. den 1 januari 2009. Den direkta skatteförlusten för staten beräknas bli ca 13 miljarder kronor per år, medan den offentliga sektorns nettointäkter beräknas minska med 7 miljarder kronor. Rådet anser det inte troligt att socialavgiftssänkningen kan få några betydande sysselsättningseffekter på lång sikt och ifrågasätter också varför avgiftssänkningen ska vara permanent, då det är en mycket dyr metod att öka antalet arbetade timmar. Rådet anser att höjningen av inkomstgränsen för statlig inkomstskatt, som genomfördes den 1 januari 2009, sannolikt är en betydligt mer effektiv metod att stimulera till fler arbetstimmar än att sänka de sociala avgifterna. En sådan skattesänkning ökar avkastningen av arbete på marginalen utan att de totala skatteintäkterna behöver falla särskilt mycket.

Rådet anser också att det varit välmotiverat att ytterligare förstärka jobbskatteavdraget utifrån regeringens sysselsättningspolitiska målsättningar. Befintlig forskning tyder på att jobbskatteavdrag sänker arbetslösheten och ökar sysselsättningen på sikt. Om man eftersträvar en jämnare fördelning av disponibel inkomst är också jobbskatteavdraget en lämplig åtgärd.

Beträffande ROT-avdraget anser rådet att det av konjunkturpolitiska skäl hade varit mer effektivt med ett temporärt avdrag. Sänkningen av bolagsskatten anser rådet är välmotiverad.

Ny prognos från Ekonomistyrningsverket

Ekonomistyrningsverket (ESV) redovisade den 27 maj en ny prognos för statens finanser 2009–2012. I tabell 2.6 redovisas en jämförelse mellan ESV:s prognos och regeringens bedömning i den ekonomiska vårpropositionen. Jämförelsen visar att ESV:s prognos är något ljusare än regeringens.

Prognosen baseras på en uppdatering av Konjunkturinstitutets makroprognos från i mars. Månadsutfallet för statsbudgeten t.o.m. april är medräknad i budgetprognosen. Skillnaderna mellan ESV:s prognos och vårpropositionen förklaras bl.a. av följande faktorer.

- Beträffande ålderspensionssystemet räknar regeringen i vårpropositionen med ett balanstal på 1,0 för 2010–2012, medan ESV för samtliga år har ett balanstal som är mindre än 1. I förhållande till regeringens beräkning innebär det lägre utgifter med 7 miljarder kronor 2010, 19 miljarder kronor 2011 och hela 24 miljarder kronor 2012.

- ESV räknar med 5,7 miljarder kronor i lägre utgifter för aktivitetsstöd och köp av arbetsmarknadspolitiska program.
- ESV har periodiserat kommutillskottet om 7 miljarder kronor till 2010, dvs. det år medlen avser.
- På skattesidan beror skillnaderna mellan ESV:s prognos och vårpropositionen främst på olika bedömningar av den makroekonomiska utvecklingen. För 2012 är ESV:s skatteintäkter 10 miljarder kronor högre än regeringens, vilket i huvudsak beror på olika bedömningar av hushållens kapitalskatter och mervärdesskatten.

Tabell 2.6 ESV:s prognos i maj 2009*Miljarder kronor och procent*

	2009	2010	2011	2012
Statsbudgetens saldo	-159,8	-98,7	-68,9	-50,3
<i>Diff. mot vårpropositionen</i>	26,3	10,9	2,6	0,4
Budgeteringsmarginal	26,6	28,2	48,9	68,0
<i>Diff. mot vårpropositionen</i>	12,0	13,0	22,3	19,9
Statens finansiella sparande, % av BNP	-2,3 %	-3,5 %	-2,7 %	-1,2 %
<i>Diff. mot vårpropositionen</i>	0,6 %	-0,2 %	-0,3 %	-0,2 %
Statsskuld, % av BNP	37,1 %	39,6 %	40,3 %	39,6 %
<i>Diff. mot vårpropositionen</i>	-1,6 %	-1,8 %	-1,0 %	-1,2 %

I ESV:s prognos ingår inte nedjustering av utgiftstaket med anledning av övergångseffekterna av kostnadsmässig anslagsredovisning och effekterna om förslaget avseende ändrad beräkningsgrund för ålderspensionssystemet genomförs. Pensionsutgifterna blir i så fall 3 miljarder kronor högre 2010 och 2011 jämfört med ESV:s prognos. ESV:s prognostiserade budgeteringsmarginal krymper när hänsyn tas till dessa faktorer. ESV konstaterar dock att även efter detta hänsynstagande så återstår det större marginaler än de rekommenderade för normal osäkerhet i beräkningarna.

ESV framför att det finns två sätt att säkerställa en tillräcklig marginal för att klara ett fastställt utgiftstak även i ett mycket svagt konjunkturläge: Antingen sänks utgiftsnivån under taket när ett sådant läge närmar sig eller också har man alltid en större marginal för att klara extremlägen. Det senare innebär ett ständigt högre tak än annars. Att sänka utgiftsnivån i ett svagt konjunkturläge kan knappast vara att rekommendera, enligt ESV. Att ständigt ha ett högre tak och därmed väldigt stora marginaler är inte heller problemfritt. Stramheten i systemet riskerar då att urholkas, eftersom det kan vara frestande att utnyttja den extramarginal som då alltid måste finnas. ESV anser att det är bättre att föra en försiktig utgiftspolitik som utformas sekventiellt med hänsyn till den makroekonomiska utvecklingen och prognososäkerheten i statsfinanserna. I extremlägen kan man behöva göra en tillfällig höjning av taket för att klara extraordinära påfrestningar.

Riksbankens förstärkning av valutareserven och RGK:s prognos för upplåningen

Samma dag som ESV presenterade sin prognos meddelade Riksbankens direktion att den beslutat att återställa valutareserven genom att låna motsvarande 100 miljarder kronor. Beslutet är en följd av att Riksbanken under den finansiella krisen har lånat ut amerikanska dollar till svenska banker, ingått swapavtal med centralbankerna i Island, Lettland och Estland och utökat engagemangen till Internationella valutafonden. Sammantaget motsvarar dessa åtaganden 100 miljarder kronor. Förstärkningen syftar till att upprätthålla beredskap för att finanskrisen kan bli både djup och långvarig. Förstärkningen är därmed temporär och avslutas när Riksbanken avvecklat de åtgärder som görs med anledning av finanskrisen. Den utländska valutan lånas upp genom Riksgäldskontoret (RGK). Av RGK:s pressmeddelande framgår att av de 100 miljarder kronorna kommer 65 miljarder kronor att tillföras valutareserven före sommaren.

RGK redovisar hur prognosen för valutaupplåningen påverkas. I prognosen från mars räknade Riksgälden med att under 2009 låna 129 miljarder kronor i utländsk valuta, varav 77 miljarder kronor i obligationer. Fram till den 27 maj 2009 hade Riksgälden gett ut 76 miljarder kronor i obligationer i utländsk valuta och lånat 30 miljarder kronor via kronswappar, dvs. totalt 106 miljarder kronor. I mars-prognosen räknade Riksgälden med att låna ut 50 miljarder kronor i utländsk valuta till Svensk Exportkredit. I nuläget bedömer Riksgälden att den utlåningen kan bli betydligt mindre eller till och med utebli helt. I sådana fall skulle valutaupplåningen inklusive utlåningen till Riksbanken och Island under 2009 bli i storleksordningen 180 miljarder kronor.

2.2 Arbetsmarknad och tillväxt

Propositionen

Regeringens långsiktiga politik för jobb och tillväxt ligger fast. Arbetslinjen i syfte att få fler i arbete och minska utanförskapet ställs samtidigt inför nya utmaningar i samband med den ekonomiska krisen. I en lågkonjunktur värnas arbetslinjen bäst genom en aktiv arbetsmarknadspolitik. En väl utformad stabiliseringspolitik, inklusive kraftfulla satsningar på arbetsmarknadspolitiken, bidrar till att arbetslösheten inte varaktigt fastnar på en hög nivå och att anpassningen tillbaka mot ett mer normalt läge påskyndas.

Ramverk för sysselsättningspolitiken

Regeringen har utvecklat ett ramverk för sysselsättningspolitiken. Centrala delar i arbetet med ramverket är att precisera målen för sysselsättningspolitiken och att skapa indikatorer som tidigt identifierar väsentliga problem på arbetsmarknaden och som kan användas för att följa upp om politiken

haft avsedd effekt. Regeringen står fast vid den bedömning som gjordes i budgetpropositionen för 2009 att sysselsättningen på lång sikt ökar med 120 000 personer till följd av genomförda reformer. Den kraftiga omsvängningen av arbetsmarknadsläget under hösten gör det dock särskilt svårt att bedöma de långsiktiga effekterna av politiken. Mellan 2008 och 2012 bedöms sysselsättningen minska med 290 000 personer. Regeringen har påbörjat ett arbete med att utveckla metoderna för att separera effekterna av konjunkturella och strukturella faktorer. När det exempelvis gäller antalet personer som får ersättning från vissa ersättningssystem, mätt som helårsekvivalenter, indikerar resultaten att minskningen mellan 2006 och 2008 huvudsakligen (ca 80 %) beror på strukturella faktorer som demografiska förändringar och förd politik.

Arbetsmarknadspolitikens inriktning

Åtgärder för omställning bör av effektivitetsskäl främst riktas till personer som blir eller har varit arbetslösa en längre tid, snarare än att inriktas på att bevara sysselsättningen i sektorer med höga varselantal. Omkring 2 miljoner arbetstagare omfattas också av omställningsavtal som träder in vid varsel och uppsägning. Avtalen innehåller ekonomiskt stöd, coachning, utbildning m.m. Arbetsmarknadspolitikerna har lagts om i flera avseenden sedan regeringsskiftet. Arbetsförmedlingen har getts ett tydligare uppdrag att förmedla jobb. Antalet programtyper har minskat i syfte att förenkla politiken, och antalet programplatser har dragits ned. Programmen har också fått en tydligare inriktning mot att öka sökaktiviteten bland deltagarna. De flesta som deltar i arbetsmarknadspolitiska program deltar i jobb- och utvecklingsgarantin eller i jobbgarantin för unga. I garantierna erbjuds de arbetslösa, förutom intensifierade jobbsökaraktiviteter och praktik, även bl.a. möjlighet till särskilt anställningsstöd och förstärkt arbetsträning. Denna grundläggande struktur i arbetsmarknadspolitikerna bör ligga fast. För att undvika passivitet och förlust av kompetens i den nuvarande lågkonjunkturen är dock förstärkta förmedlingsinsatser motiverade.

Regeringen förstärker och kompletterar därför i vårpropositionen de arbetsmarknadspolitiska insatser som presenterades i propositionen Åtgärder för jobb och omställning. Jämfört med budgetpropositionen för 2009 utökas antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program kraftigt under de närmaste tre åren. Antalet deltagare i programmen framgår av tabell 2.7. Utgifterna för den aktiva arbetsmarknadspolitikerna inklusive Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader ökar från 16 miljarder kronor 2008 till 25 miljarder kronor 2009 och till 37 respektive 42 miljarder kronor under 2010 och 2011.

Tabell 2.7 Antal deltagare i arbetsmarknadspolitiska program enligt vårpropositionen*Tusental personer*

	2009	2010	2011
Jobbgarantin för ungdomar och jobb- och utvecklingsgarantin ¹	103	175	222
Utanför garantierna (framför allt till korttidsarbetslösa) ²	35	42	24
Summa	137	217	246

Anm. I budgetpropositionen för 2009 låg antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program på 91 000 personer samtliga år 2009–2011.

1. Inkluderar deltagare med anställningsstöd.

2. Inkluderar deltagare i program med rehabiliteringspenning och instegsjobb.

Insatserna för korttidsarbetslösa omfattar i årsgenomsnitt drygt 53 000 platser 2009. Av dessa utgörs ca 31 500 av intensifierad förmedling (bl.a. i form av coachning) och 21 600 är praktikplatser. Därtill tillkommer 3 600 platser i yrkesvux.

Beredskap för ytterligare satsningar i höstens budgetproposition

Regeringen avser att följa utvecklingen på arbetsmarknaden noga och ha beredskap för att i budgetpropositionen för 2010 se över insatserna för såväl korttids- som långtidsarbetslösa för åren 2010–2012. Indikationer finns på att t.ex. ungas arbetsmarknadssituation har försämrats mer än situationen för andra grupper även i denna lågkonjunktur, och det kan därför finnas skäl att se över hur insatser för unga kan göras mer effektiva.

Arbetet att förbättra näringslivets konkurrenskraft fortsätter

Det är centralt att tillväxten stimuleras även genom bättre villkor för investeringar och produktion i Sverige. Skatter och regelsystem ska utformas så att de stöder ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv. Politiken kan också bidra till hög produktivitet genom att se till att utbildningssystem och forskning är av mycket hög klass. Målet är en uthållig tillväxt, dvs. politiken ska säkerställa att den ekonomiska tillväxten inte åstadkoms på bekostnad av miljön, klimatet eller människors hälsa. Regeringen har vidtagit åtgärder för att förbättra näringsklimatet och göra det enklare och billigare att anställa samtidigt som näringslivets konkurrenskraft stärks ytterligare. Exempel på åtgärder är slopad förmögenhetsskatt, sänkt bolagsskatt, sänkta socialavgifter, jobbskatteavdrag, minskad regelbörda samt ökade satsningar på utbildning, forskning och strategiska infrastrukturinvesteringar. Detta arbete fortsätter.

Motionerna

Socialdemokraterna

Enligt Socialdemokraterna har regeringen lagt om arbetsmarknadspolitiken från aktiva till passiva åtgärder, och arbetssökandes möjligheter att få arbetsmarknadsutbildning och praktik har minskat kraftigt. Socialdemokraternas prioritering är att jobb går före skattesänkningar. Jobbskatteavdraget är principiellt fel då det vidgar klyftan mellan de som arbetar och de som gått i pension.

Totalt bedömer Socialdemokraterna att deras politik skapar drygt 100 000 nya jobb och utbildningsplatser jämfört med regeringens alternativ. Av dessa är knappt hälften olika former av utbildningsåtgärder. Jobben ska skapas bl.a. genom utökad ROT-avdrag, ökade investeringar i infrastruktur och mer resurser till kommunsektorn. Socialdemokraterna satsar på ett jobblöft för långtidsarbetslösa som innebär att de som varit arbetslösa en längre tid ges möjlighet till en kraftigt subventionerad anställning hos offentliga eller privata arbetsgivare. Därutöver presenteras förslag för jobb i kultursektorn som tar sin utgångspunkt i det rådande konjunkturläget. Man föreslår en särskild kulturarvs-ROT, bättre arbetsvillkor för kulturarbetare genom utökade konstnärssallianser och en satsning på s.k. accessjobb.

För att bekämpa jobbkrisen, stärka näringslivets konkurrenskraft och ge människor ökade möjligheter till arbete vill motionärerna investera brett i utbildning (yrkande 7). Sammanlagt investerar Socialdemokraterna 50 000 fler platser än regeringen i den kvalificerade yrkesutbildningen, komvux och yrkesvux, mastersutbildningar på högskolan m.m. För att uppmuntra till högskolestudier inom områden där det förväntas råda arbetskraftsbrist i framtiden och där söktrycket i dag är lågt föreslås att det ska bli lättare att få studiemedel med den högre bidragsnivån inom dessa områden. Dessutom föreslår motionärerna utbyggda förstajobbetavdrag, traineeprogram i kommunerna och ett särskilt spetskompetenslyft. Spetskompetenslyftet ska komplettera den traditionella arbetsmarknadsutbildningen och omfatta totalt 20 000 helårsplatser.

Motionärerna kritiserar regeringen för att ha satsat betydande belopp på coaching och praktikplatser av låg kvalitet. Varken jobb- och utvecklingsgarantin eller jobbgarantin för ungdomar har utvärderats systematiskt, och effekterna av de nya volymerna är således oklar.

Enligt Socialdemokraterna krävs förstärkningar av Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag så att de kan anställa fler förmedlare och ha fler fria resurser.

I syfte att dämpa ökningen av arbetslösheten måste den växande otryggheten bekämpas, anser motionärerna, som kritiserar regeringen för att ha trängt ut en halv miljon människor ur arbetslöshetsförsäkringen. "Utanförskapet" kommer enligt beräkningar från riksdagens utredningstjänst öka från 17 % år 2007 till 22 % år 2010. Motionärerna vill sänka kostnaderna

för att vara med i a-kassan och höja ersättningsnivåerna i arbetslöshetsförsäkringen samt utöka antalet ersättningsdagar till deltidsarbetslösa (yrkande 9). Som en följd av att trygghetsförsäkringarna försämrats upplever många människor en växande otrygghet, och därför sparar de en större del av sina inkomster, enligt motionärerna.

Socialdemokraterna föreslår investeringar i småföretag och entreprenörskap för att stärka Sveriges framtida konkurrenskraft under lågkonjunkturen och riktar kritik mot regeringen för att inte nämna ordet småföretag i vårpropositionen (yrkande 3). Politiken ska underlätta för entreprenören att anställa, expandera, administrera, exportera och få tag i kapital. Det ska också vara enkelt och tryggare än i dag att röra sig mellan företagande och lönearbete. Socialdemokraterna vill investera 1 miljard kronor under fyra år i ett innovationslyft i syfte att bygga och förstärka innovationsmiljöer i hela Sverige. Programmet ska bl.a. innebära ökad samverkan mellan näringsliv och forskarutbildning. Vidare vill motionärerna sänka arbetsgivaravgiften och stärka tillgången till riskkapital och likviditet för småföretagen. Socialdemokraterna vill också stärka konkurrenskraften för underleverantörer inom fordonsindustrin genom tillgång till statliga forskningsresurser och stöd till underleverantörernas exportmöjligheter. Motionärerna vill också stärka besöksnäringen exempelvis genom marknadsföring av Sverige som turistland och investeringar i internationella evenemang.

Socialdemokraterna föreslår också tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet en särskild ungdomsattsning som redovisas i avsnitt 3 nedan.

Vänsterpartiet

Vänsterpartiet framhåller att regeringen fastnat i en ideologiskt motiverad inriktning på ökat arbetsutbud som kommer att visa sig alltmer omänsklig och verkningslös i takt med stigande arbetslöshet. Vänsterpartiet avvisar jobbskatteavdraget och vill i stället se en höjning av grundavdraget. Enligt motionärerna krävs en viss progressivitet i skattesystemet, och man föreslår höjd skatt vid högre inkomster. Enligt Vänsterpartiet krävs direkta satsningar på fler reguljära jobb för att förhindra varsel och uppsägningar. Motionärerna anser att det behövs fler anställda i välfärdssektorn och återkommer i budgeten för 2010 med konkreta förslag på omfattning. Vänsterpartiet vill också skapa nya jobb genom omfattande investeringar i miljöteknik och infrastruktur.

Vänsterpartiet vill även stärka och utveckla den aktiva arbetsmarknadspolitik. Motionärerna ifrågasätter om regeringens satsningar på jobb- och utvecklingsgarantierna kan betecknas som aktiv arbetsmarknadspolitik. Antalet praktikplatser, utbildningsvikariat och subventionerade anställningar ska utökas jämfört med regeringens förslag. Det behövs också fler platser i arbetsmarknadsutbildning. Jobbgarantierna innehåller enligt motio-

närerna alltför lite av utbildning, praktik och anställningsstöd. Vänsterpartiet vill återinföra plusjobb med avtalsenlig lön för långtidsarbetslösa och återuppta programmet Gröna jobb.

De statliga investeringarna i utbildning ska öka. Vänsterpartiet bedömer att resurserna till högskolan behöver öka med 10 000 platser per år 2010–2012. Vänsterpartiet vill också satsa på ytterligare platser inom yrkesutbildningen och inom den kommunala vuxenutbildningen. Motionärerna föreslår ett industrilyft som kombinerar permitteringsstöd med utbildningsinsatser. Motionärerna vill också satsa på ett långsiktigt kompetenshöjningsprogram för anställda i äldreomsorgen som samtidigt ger nyutexaminerade omvårdnadsarbetare en möjlighet att få jobb.

Vänsterpartiet riktar kritik mot att Arbetsförmedlingen lägger ut alltmer av myndighetens verksamhet på privata s.k. kompletterande aktörer. I stället bör myndigheten få mer resurser, dels för att kompensera för tidigare nedskärningar, dels för att förbättra servicen och möta den ökande arbetsbelastningen som följer av stigande arbetslöshet.

Arbetslöshetsförsäkringen bör enligt motionärerna reformeras i grunden. Motionärerna föreslår kraftigt sänkta avgifter genom en ökad skattefinansiering, lägre kvalifikationskrav och högre inkomstbortfallstäckning. Försämringarna av arbetslöshetsförsäkringen är också till men för samhällsekonomi genom att de undantränger köpkraft för just de grupper som har minst utrymme för eget sparande. Detta sänker den samlade efterfrågan i ekonomin och förvärrar därmed lågkonjunkturen, anser motionärerna. Vänsterpartiet vill också återställa avdragsrätten för fackligt medlemskap och genomföra reformer som stärker löntagarnas makt och inflytande genom bl.a. lagstadgad rätt till heltid och förstärkt anställningstrygghet. Arbetsmiljöarbetet ska stärkas.

Vänsterpartiet framhåller att företagens möjligheter att få kapital kraftigt försämrats i finanskrisens spår och att fler insatser behövs för att komma till rätta med osäkerheten på kreditmarknaden och med framför allt de mindre företagens likviditetsproblem. I ett läge där kapitalmarknaderna inte längre fungerar måste staten ta sitt ansvar. Vänsterpartiet pekar på behovet av en stramare reglering av de finansiella marknaderna, däribland en skärpning av bankernas kapitaltäckningskrav. Vänsterpartiet anser också att Sverige ska verka för ett reformerat hållbart internationellt finanssystem grundat på principer som långsiktighet och offentligt ägande och kontroll m.m. Vänsterpartiet föreslår också att en utredning tillsätts för att utreda förutsättningarna för utökat statligt bankäggande (yrkande 3). Motionärerna anser vidare att regeringen bör utreda frågan om hur fler lokala aktörer, gärna i form av sparbanker, kan ges förutsättningar att starta bank (yrkande 4). För Vänsterpartiet är det viktigt att öka konkurrensen på bankmarknaden så att vi får till stånd en fungerande kreditgivning men också för landsbygdens utveckling och villkor. Vänsterpartiet anser inte att det är nödvändigt med stora skattesänkningar för att förbättra företagens situation. Däremot krävs vissa justeringar, i synnerhet riktade till mindre företag.

Vänsterpartiet föreslår också tillsammans med Socialdemokraterna och Miljöpartiet en särskild ungdomssatsning som redovisas i avsnitt 3 nedan.

Miljöpartiet

Miljöpartiet framhåller att man i sig inte ser några problem med en politik som syftar till att få fler människor att komma in på arbetsmarknaden. Dock är motionärerna mycket kritiska till de ensidiga metoder som regeringen använt och de effekter som politiken skapat i form av ökade orättvisor och försämrad trygghet. I den ekonomiska nedgången blir regeringens politik än mer problematisk. På grund av regeringens senfärdighet att bedöma djupet i lågkonjunkturen är det nu svårare att bygga ut arbetsmarknadspolitiken och utbildningssatsningarna för att möta de behov som finns. Miljöpartiet oroas också av att många företag rapporterar om åtstramade kreditvillkor.

Arbetsmarknadspolitiken måste läggas om. Investeringar i utbildning och omställning som skapar riktiga jobb är vad Sverige behöver i det rådande konjunkturläget, anser motionärerna. Miljöpartiets principiella uppfattning är att arbetsmarknadspolitiken ska syfta till att förena människors rätt till arbete med företagens och den offentliga sektorns behov av kvalificerad arbetskraft. Speciellt fokus bör riktas mot dem som står långt ifrån arbetsmarknaden. Här behövs stöd och hjälp som utformas individuellt.

Miljöpartiet förespråkar en grön modernisering av industrier och ekonomi som ska säkerställa vår framtida konkurrenskraft och välfärd. Miljöpartiet avsätter drygt 10 miljarder kronor 2009 (jämfört med den ekonomiska vårpropositionen för 2008) till åtgärder som både skapar jobb och som leder till grön omställning. Sammantaget leder Miljöpartiets politik till 43 000 fler sysselsatta jämfört med regeringens politik, enligt motionärerna.

Motionärerna oroas över den snabbt ökande ungdomsarbetslösheten. Den politik som regeringen bedrivit med t.ex. sänkta arbetsgivaravgifter för unga har visat sig vara verkningslös. Motionärerna anser också att jobbgarantin för unga i alltför stor utsträckning passiviserar deltagarna. Miljöpartiet föreslår i stället, utöver regeringens förslag, närmare 50 000 fler helårsplatser 2009 i reguljär utbildning, arbetsmarknadsutbildning, praktik och subventionerade anställningar.

Motionärerna är skarpt kritiska till hur regeringen använder begreppet utanförskap, bl.a. därför att det används om människor som är kortvarigt frånvarande från arbetsmarknaden medan det inte inkluderar människor som befinner sig helt utanför samhället. Enligt Miljöpartiet har regeringen genomfört ett stort antal reformer under mandatperioden som sammantaget innebär att ett verkligt utanförskap växer fram i Sverige. Kraftiga försämringar av arbetslöshetsförsäkringen har gjort att ca en halv miljon människor lämnat försäkringen och nu står utan trygghet om de förlorar sitt arbete. När människor måste kämpa för sin egen överlevnad minskar deras

chanser att söka jobb på ett aktivt sätt. Detta medför att antalet personer som sedan kan ta jobb när konjunkturen vänder minskar och att ekonomin därmed varaktigt försämras.

Miljöpartiet föreslår också tillsammans med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet en särskild ungdomssatsning som redovisas i avsnitt 3 nedan.

Yttrande från arbetsmarknadsutskottet

Arbetsmarknadsutskottet framhåller att den självklara diskussionen om att mildra effekterna av lågkonjunkturen på arbetsmarknaden inte får skymma behovet av att även diskutera förutsättningar för en väl fungerande arbetsmarknad på längre sikt (yttrande 2008/09:AU9y). Arbetsmarknadsutskottet beklagar att oppositionspartierna inte utvecklar några alternativ till regeringens långsiktiga sysselsättningspolitik, i synnerhet som vårpropositionen ska vara inriktad på de övergripande aspekterna av den ekonomiska politiken och budgetpolitiken på medellång och lång sikt.

Arbetsmarknadsutskottet avvisar oppositionspartiernas förslag om takhöjningar och andra förändringar i arbetslöshetsförsäkringen. Dock bör så många som möjligt omfattas av en arbetslöshetsförsäkring. Arbetsmarknadsutskottet hänvisar till betänkande 2008/09:AU10 Ändringar i arbetslöshetsförsäkringen, där man tillstyrkt regeringen förslag i syfte att förbättra incitamenten att gå med i en arbetslöshetskassa. Förslagen träder i kraft den 1 juli 2009. Finanspolitiska rådets förslag om att arbetslöshetsförsäkringen bör variera med konjunkturen har stora nackdelar, enligt arbetsmarknadsutskottet. Som också påpekas i rådets rapport skulle en konjunkturberoende arbetslöshetsersättning i lågkonjunkturer leda till lägre incitament för den arbetssökande att söka arbete och till försämrade lönebildning, vilket riskerar att spä på jämviktsarbetslösheten.

Arbetsmarknadsutskottet delar Finanspolitiska rådets bedömning att en generös arbetslöshetsförsäkring kan tjäna som en automatisk stabilisator i ekonomin vid lågkonjunktur. Arbetsmarknadsutskottet bedömer att den svenska arbetslöshetsförsäkringen även i sin nuvarande form är så generös att den har en sådan stabiliserande effekt.

Arbetsmarknadsutskottet tillbakavisar oppositionens kritik av regeringens resursförstärkning till arbetsmarknadspolitiken som varande endast en automatisk effekt av arbetslöshetens utveckling. Satsningen består, förutom av ökade medel till arbetslöshetsförsäkringen, av en utbyggnad av antalet platser i den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Resurstillskottet består av deltagarnas aktivitetsstöd, medan övriga kostnader för insatserna ryms inom tidigare anslagna medel.

Arbetsmarknadsutskottet välkomnar att regeringen förstärker resurserna till jobbsökande och coaching. Därmed motverkas risken att servicen från Arbetsförmedlingen försämras när antalet arbetssökande per arbetsförmedlare ökar kraftigt. Arbetsförmedlingen har i en rapport konstaterat att det kommer att genomföras ca 1 miljon rekryteringar under såväl 2009 som

2010. De omställningsavtal som omfattar stora delar av arbetsmarknaden bidrar också till att underlätta övergången till nytt arbete för dem som sagts upp. Trygghetsrådet uppger exempelvis att 85 % av dem som sades upp under första kvartalet 2009 fått nytt jobb genom rådets insatser. Anders Forslund vid IFAU betonade vid en hearing i arbetsmarknadsutskottet i februari att erfarenheterna från 1990-talets kris tydde på att den effektivaste arbetsmarknadspolitiska insatsen för den stora majoriteten arbetslösa är att stimulera jobsökning.

När det gäller oppositionspartiernas förslag om utbyggnad av utbildningsplatser i Arbetsförmedlingens regi anser arbetsmarknadsutskottet att det knappast kan vara ändamålsenligt att genomföra så omfattande och tidsmässigt forcerade satsningar. Arbetsförmedlingens huvuduppgift ska vara att förmedla arbeten och i övrigt ha det övergripande ansvaret för genomförandet av arbetsmarknadspolitiken. Arbetsförmedlingen kan inte, i synnerhet i dagens svåra arbetsmarknadsläge, dessutom tillföras uppgiften att vara en stor aktör inom utbildningspolitiken. Den utbyggnadstakt som föreslås i motionerna skulle dessutom äventyra kvaliteten i den föreslagna utbildningen.

Regeringen uppger i vårpropositionen att man är uppmärksam på arbetsmarknadens utveckling, och arbetsmarknadsutskottet utgår från att regeringen återkommer med ytterligare insatser i höstens budgetmotion om så anses vara nödvändigt.

Arbetsmarknadsutskottet tillstyrker regeringens förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken i de delar som avser utskottets beredningsområde och avstyrker de motioner som väckts med anledning av propositionen. I yttrandet finns en gemensam avvikande mening från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Yttrande från utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet konstaterar i sitt yttrande 2008/09:UbU3y att man nyligen behandlat liknande förslag som de som nu framförs i motionerna från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet (yttrande till finansutskottet UbU1y med anledning av prop. 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning). Förslagen handlade bl.a. om att tillföra fler platser på komvux, yrkesvux, KY och högskolan. I det yttrandet beskrev utbildningsutskottet utförligt de omfattande satsningar på utbildningsområdet som gjorts i budgetpropositionen för 2009 och i proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning. Det gällde exempelvis regeringens satsningar på fler platser i eftergymnasial yrkesutbildning och fler platser i yrkesvux. Det gällde också förslag om en omfördelning av anvisade medel mellan universitet och högskolor i syfte att möta efterfrågan och åstadkomma ett bättre utnyttjande av utbildningsplatser inom högskolornas anslag. I likhet med tidigare anser utbildningsutskottet att satsningarna inom det reguljära utbild-

ningsområdet är nödvändiga och spelar en viktig roll för att mildra effekten av lågkonjunkturen. Utskottet anser att de avvägningar som ligger bakom regeringens satsningar är rimliga och för närvarande fullt tillräckliga.

När det gäller motionsförslaget från Socialdemokraterna om ökade möjligheter att få studiemedel med högre bidragsnivå för högskolestudier inom områden med en framtida förväntad arbetskraftsbrist konstaterar utskottet att Studiesociala kommittén nyligen avlämnat sitt betänkande Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt (SOU 2009:28). Kommittén föreslår bl.a. att andelen bidrag respektive lån ska bero på utbildningsnivån för studierna, vilket för högskolestuderande innebär samma som i dag – cirka en tredjedel i bidrag. Utbildningsutskottet vill inte föregripa den beredning av betänkandet som pågår i Regeringskansliet.

Utbildningsutskottet framhåller att flera av förslagen i motionerna om bl.a. sommarundervisning för elever utan grundläggande behörighet och fler sommarkurser vid universitet och högskolor gäller frågor som det ligger på kommuner, lärosäten och myndigheter att fatta beslut om.

Utbildningsutskottet tillstyrker propositionen och avstyrker de aktuella motionsyrkandena från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. I yttrandet finns en gemensam avvikande mening från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Kompletterande information

Finanspolitiska rådet om arbetsmarknadspolitik

I Finanspolitiska rådets rapport för 2009 finns ett särskilt avsnitt om arbetsmarknadspolitik. Huvudfrågan är hur väl de riktlinjer som lades fast vid alliansregeringens tillträde passar det arbetsmarknadsläge som vi nu står inför. Enligt rådet kommer sysselsättningen att öka och arbetslösheten att minska på sikt till följd av regeringens tidigare arbetsmarknadsreformer som exempelvis jobbskatteavdraget. Om man eftersträvar en jämnare fördelning av disponibel inkomst är också jobbskatteavdraget en lämplig åtgärd.

Rådet anser att den nuvarande arbetsmarknadspolitikens betoning på jobbsökaraktiviteter och matchningsinsatser framstår som kostnadseffektiva enligt de utvärderingar som gjorts. Men enligt rådet finns argument för att avvägningen mellan försäkrings- och incitamentsmotiv bör göras på olika sätt i olika konjunkturlägen. Den lägre ersättningen i arbetslöshetsförsäkringen sänker arbetslösheten på sikt genom starkare drivkrafter för att söka arbete respektive för återhållsam lönebildning. I en lågkonjunktur med få lediga platser spelar dock sökaktiviteten mindre roll för de arbetslösas chanser att få arbete, samtidigt som försäkringsbehovet är större än normalt. Det är enligt rådet ett starkt skäl för att göra arbetslöshetsersättningen konjunkturberoende, så att den blir mer generös i dåliga tider än i goda. Rådet anser också att arbetslöshetsförsäkringen bör göras obligatorisk.

Det är enligt rådet motiverat att som regeringen gör öka de arbetsmarknadspolitiska insatserna för korttidsarbetslösa. Men rådet anser samtidigt att regeringen har en övertro på jobbsökaraktiviteter i lågkonjunkturen. Expansionen i jobb- och utvecklingsgarantin är en följd av att fler långtidsarbetslösa behöver försörjningsstöd snarare än en aktiv satsning.

Regeringens satsning på yrkesinriktad utbildning är välmotiverad, enligt rådet. Det är också positivt att regeringen är väl medveten om de risker som finns med att expandera sådana arbetsmarknadspolitiska program som kan ha stora inläsningseffekter. Samtidigt anser rådet att arbetsmarknadsutbildningen bör utökas, även om volymen bör vara betydligt mindre än under 1990-talskrisen. Det finns goda skäl att som regeringen gör expandera yrkesutbildningen i det reguljära utbildningssystemet (yrkesvux). Men arbetsmarknadsutbildning och yrkesutbildning i det reguljära systemet bör snarare ses som komplement än som substitut. Rådet anser också att det kan vara motiverat att ge stöd till utbildning i de företag som avtalat om kortare arbetstid och lägre lön.

När det gäller ungdomsarbetslösheten visar forskningen att arbetslösheten under 1990-talskrisen i långt mindre grad blev bestående för ungdomar än för äldre. Det finns också högst rimliga skäl till att fler ungdomar än äldre är arbetslösa. Rådet är därför, liksom i förra årets rapport, kritiskt till de selektiva sänkningarna av de sociala avgifterna för ungdomar. Sänkningarna bryter mot de generella principer som i övrigt vägleder regeringens sysselsättningspolitik och som innebär att selektiva stödåtgärder ska inriktas mot dem som har de längsta arbetslöshetstiderna. Åtgärder mot ungdomsarbetslösheten bör enligt rådets bedömning i första hand riktas mot den grupp av ungdomar med låg utbildning som har mycket svårt att etablera sig på arbetsmarknaden.

Rådet anser att regeringens redovisning av de arbetsmarknadspolitiska insatserna i såväl budgetpropositionen som vårpropositionen är undermålig eftersom det inte ges någon samlad bild av omfattningen. Exempelvis finns inte nystartsjobben med i redovisningen av de arbetsmarknadspolitiska programmen.

2.3 Kommunerna och välfärden

Propositionen

Regeringen understryker den kommunala verksamhetens betydelse för välfärden och sysselsättningen i landet. Kommuner och landsting står för ca 25 % av den totala sysselsättningen i Sverige och utgör tillsammans den enskilt största arbetsgivaren i landet. Verksamheten finansieras till största del med intäkter från kommunalskatten och är därigenom starkt beroende av konjunkturen.

Regeringen uppger att den ekonomiska situationen för kommunsektorn som helhet har varit god under hela 2000-talet. Det underliggande skatteunderlaget ökade under perioden 2000–2008 med i genomsnitt 4,4 % per år. De senaste tre åren var ökningen i genomsnitt 4,8 % per år. Vidare framhålls att regeringens politik hittills har medfört betydande tillskott till sektorn. Under mandatperioden uppges regeringen ha förstärkt den kommunala sektorn med 21 miljarder kronor i form av ökade bidrag, sänkta arbetsgivaravgifter och den kommunala fastighetsavgiften. Regeringen betonar således att kommunsektorns finanser har stärkts avsevärt under de senaste åren och hänvisar till att det finansiella sparandet uppgick till 3 miljarder kronor 2008. Samtidigt som inkomsterna från skatter och statsbidrag utvecklats gynnsamt påtalar dock regeringen att utgifterna ökat i motsvarande grad eller mer under de senaste tre åren. Därmed har överskotten också gradvis minskat. Resultatet före extraordinära poster uppgick 2008 preliminärt till ca 8 miljarder kronor för kommunsektorn, vilket innebär en försämring med ca 6 miljarder kronor jämfört med 2007.

Av propositionen framgår att dagens djupa lågkonjunktur resulterar i dramatiskt lägre intäkter från skatt på arbete till följd av att antalet arbetade timmar minskar de kommande åren. Härmed påverkas även utrymmet för den kommunala konsumtionen. Regeringen påminner dock om att även om lönesumman faller får inte detta fullt genomslag eftersom en del av fallet i skattebasen kompenseras av ökade transfereringar.

För att mildra effekterna av den ekonomiska krisen, värna välfärdens kärna och dämpa effekten på sysselsättningen föreslår regeringen i 2009 års proposition om vårtilläggsbudget (prop. 2008/09:99) ett ökat stöd till kommunsektorn i form av ett tillfälligt stöd på 7 miljarder kronor för 2010. Stödet utbetalas i december 2009 och bedöms förhindra att ca 9 300 anställda sägs upp i sektorn 2010. Därtill aviserar regeringen att statsbidraget till kommunerna höjs permanent med 5 miljarder kronor fr.o.m. 2011. Regeringen förklarar att det tillfälliga konjunkturstödet utbetalas redan 2009 då statens utgiftsutrymme är större 2009 än 2010. Vidare framhålls att utbetalningen i december 2009 också innebär en positiv ränteeffekt för kommuner och landsting.

Trots den aviserade höjningen av statsbidragen 2011 och 2012 väntas konsumtionsutgifterna i kommunsektorn fortsätta att utvecklas svagt. Även investeringsutgifterna i sektorn väntas på motsvarande vis utvecklas betydligt svagare än under de senaste fyra åren, då de ökat med ca 33 % i fasta priser. Utgifterna för ekonomiskt bistånd bedöms öka under perioden 2009–2012 beroende på det försämrade läget på arbetsmarknaden. Samtidigt väntas ränteutgifterna minska kraftigt under 2009–2011 till följd av främst det låga ränteläget; de bedöms dock öka 2012.

Regeringen anför att den kraftiga lågkonjunkturen ställer ökade krav på kommuner och landsting och att de måste prioritera kärnverksamheten tydligare. Det understryks att alla möjligheter att effektivisera verksamheten måste tillvaratas; det krävs enligt regeringen ett mer effektivt resursutnytt-

jande för att uppnå god ekonomisk hushållning med ett bibehållet skatteuttag. Regeringen betonar att även en måttlig produktivitetsökning har stor betydelse för kommunernas och landstingens möjligheter att hantera såväl utvecklingen på kort sikt som utmaningarna på längre sikt.

Efter att i fyra år ha redovisat relativt starka resultat väntas nu kommunsektorn få svårt att klara budgetbalansen i år. Det ekonomiska resultatet väntas gradvis försämrans fram till 2012 och nominellt bli det sämsta på tio år. Regeringen avser inom kort att se över om förändringar bör göras i dagens krav på balans i budgeten för kommunsektorn och andra aktuella redovisningsfrågor. Detta ska ske i syfte att pröva om det går att ge drivkrafter för ekonomiskt sunda och välskötta kommuner och landsting att spara pengar i goda år som i viss utsträckning ska kunna användas under dåliga år. Regeringen understryker dock att detta ska göras utan att ge avkall på kommunallagens krav om god ekonomisk hushållning.

Motionerna

De förslag till ökade satsningar i kommunsektorn under 2009–2012 som oppositionspartierna presenterar i sina motioner sammanfattas i tabell 2.8. Ytterligare konkreta förslag aviseras dock komma i samband med nästa höstbudget. Motionerna beskrivs närmare i den efterföljande redovisningen.

Tabell 2.8 Förslag till ökade satsningar i kommunsektorn

Miljarder kronor

	2009	2010	2011	2012
Regeringen		7 ¹	5	5
Socialdemokraterna	5 ²	10 ³	5	5
Vänsterpartiet	13,6 ⁴	12,1 ⁵	>5	>5
Miljöpartiet	8,5 ⁶	14,9 ⁷	2,1 ⁸	

¹ Stödet utbetalas i december 2009.

² Generellt statsbidrag: 2,5 miljarder, traineeprogram: 500 miljoner, statsbidrag för karriär- och yrkesvägledning: 100 miljoner, tillfälligt sysselsättningsstöd: 1,6 miljarder och ROT för skolor och äldreboenden: 250 miljoner kronor.

³ Generellt statsbidrag: 7 miljarder i enlighet med regeringens förslag, statsbidrag för karriär- och yrkesvägledning: 100 miljoner, tillfälligt sysselsättningsstöd: 2,7 miljarder och ROT för skolor och äldreboenden: 250 miljoner kronor.

⁴ Generellt statsbidrag: 5 miljarder, tillfälligt investeringsstöd i form av statlig medfinansiering: 8 miljarder, traineeprogram: 500 miljoner, statsbidrag för karriär- och yrkesvägledning: 100 miljoner kronor.

⁵ Generellt statsbidrag: 12 miljarder (varav 7 miljarder enligt regeringens förslag) och statsbidrag för karriär- och yrkesvägledning: 100 miljoner kronor.

⁶ Varav generellt statsbidrag: 5 miljarder, kvalitetssatsningar i kommunsektorn: 1,9 miljarder, traineeprogram: 500 miljoner, statsbidrag för karriär- och yrkesvägledning: 100 miljoner och klimatinvesteringar i kommunerna: 400 miljoner kronor.

⁷ Generellt statsbidrag: 12 miljarder (varav 7 miljarder enligt regeringens förslag), kvalitetssatsningar i kommunsektorn: 2 miljarder och klimatinvesteringar i kommunerna: 860 miljoner kronor.

⁸ Kvalitetssatsningar i kommunsektorn.

Socialdemokraterna

Socialdemokraterna understryker att välfärdens kärna hotas när den ökade arbetslösheten nu slår mot landets kommuner och landsting i form av vikande skatteintäkter. Motionärerna befarar att jobbkrisen leder till en kvalitetskris i välfärden med större barngrupper i förskolan, större klasser i skolan och mindre personal i sjukvården och äldreomsorgen.

Enligt Socialdemokraternas beräkningar skrivs utvecklingen för kommunernas skatteunderlag ned med drygt 15 miljarder kronor per år 2009 och 2010 jämfört med budgetpropositionen för 2009. Motionärerna pekar också på att kommunernas kostnader samtidigt ökar, och bl.a. hänvisar de till regeringens bedömning att socialbidragen kommer att öka med 50 % mellan 2007 och 2012, vilket motsvarar en nivåökning av kommunernas kostnader med 5 miljarder kronor. Motionärerna beklagar att regeringen, trots de dystra prognoserna över kommunsektorns finanser, inte föreslår något tillskott till kommunsektorn under 2009 och endast 7 miljarder kronor för 2010. Socialdemokraterna anser att detta är otillräckligt och pekar på att regeringens förslag i vårpropositionen, enligt Konjunkturinstitutet, leder till att 10 000–15 000 jobb kommer att försvinna inom skola, sjukvård och omsorg.

Socialdemokraterna föreslår att regeringen återkommer till riksdagen med förslag om ökade resurser till kommuner och landsting (yrkande 8). De förordar ett tillskott på 15 miljarder kronor till kommunsektorn 2009 och 2010. Detta inbegriper bl.a. en höjning av det generella statsbidraget för 2009 och 2010 med 2,5 miljarder kronor respektive 7 miljarder kronor, samt ett tillfälligt sysselsättningsstöd till kommuner och landsting 2009 och 2010 på 1,6 miljarder kronor respektive 2,7 miljarder kronor. Motionärerna framhåller de positiva erfarenheterna av ett sådant sysselsättningsstöd under den förra ekonomiska nedgången 2002–2005. Socialdemokraternas förslag innehåller även riktade satsningar, framtagna tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet, på sammanlagt 700 miljoner kronor för ett traineeprogram i välfärden samt karriär- och yrkesvägledning på gymnasiet (se avsnitt 3). Socialdemokraternas satsning omfattar också ett ROT-avdrag på totalt 500 miljoner kronor för nödvändiga investeringar i skolor och äldreboenden.

Socialdemokraterna kommer att följa utvecklingen i kommunsektorn noga och menar att det kan komma att behövas ytterligare tillskott 2011 och 2012, utöver regeringens förslag om höjningar av det generella statsbidraget med 5 miljarder kronor per år.

Socialdemokraterna efterlyser förutsättningar för kommunsektorn att tillhandahålla en god kvalitet i skola, vård och omsorg, oavsett konjunktur. De konstaterar att kommunernas intäkter följer konjunkturen och att risken är stor att kommunerna bidrar till att förstärka konjunktursvängningarna genom att anställa fler i goda tider och säga upp medarbetare i sämre

tider. Socialdemokraterna förespråkar därför en översyn av kommunernas och landstingens ekonomiska förutsättningar, inklusive utvecklingen av kommunernas skatteunderlag.

För att få fart på Sverige understryks betydelsen av investeringar i ökad trygghet för att stärka människors vilja och framtidstro. Socialdemokraterna föreslår särskilda satsningar på pensionärer, studenter och barnfamiljer. För att minska den ekonomiska klyfta som regeringen skapat mellan de som arbetar och de som gått i pension har Socialdemokraterna redan i höstens budgetmotion lämnat förslag om sänkt skatt till alla pensionärer om minst 2 700 kr per år, att jämföra med regeringens förslag om 68 kr i månaden. Vidare föreslog Socialdemokraterna att bostadstillägget höjs för den sämst ställda gruppen pensionärer. För att stärka studenternas ekonomi har Socialdemokraterna föreslagit att studiemedlen höjs med 375 kr i månaden, att tilläggsbidraget för studenter med barn utökas med 50 % och att fribeloppet höjs permanent med 10 %. För att stärka barnfamiljers ekonomi föreslog Socialdemokraterna att barnbidraget samt studiebidraget till gymnasieungdomar höjs med 100 kr i månaden. För att ytterligare stärka de ensamstående föräldrarnas situation presenterade Socialdemokraterna i höstens budgetmotion förslag om att höja underhållsstödet med 100 kr samt höja flerbarnstillägget med 10 %.

Socialdemokraterna motsätter sig regeringens försämringar i både arbetslöshets- och sjukförsäkringen. Vad gäller sjukförsäkringen föreslog Socialdemokraterna redan i höstens budgetmotion att taket i sjukförsäkringen ska höjas successivt till 10 prisbasbelopp. Vidare föreslogs en satsning på 1 miljard kronor för ökade insatser för rehabilitering för att få tillbaka sjuk-skrivna i arbete.

Vänsterpartiet

Vänsterpartiet påtalar att ett stort antal människor på kort tid har förlorat sina jobb i välfärdssektorn och att det krävs både akuta insatser och långsiktiga besked för att få stopp på uppsägningarna i kommunerna. Motionärerna framhåller att Sverige inte ska dra åt svångremmen på välfärden i krisen; de påtalar tvärtom att det sedan en lång tid tillbaka finns ett behov av att utöka antalet anställda i välfärden och att den offentliga sektorn måste växa. Vänsterpartiet vill höja ambitionsnivån i skolan, vården och omsorgen permanent.

Vänsterpartiet anser att det krävs tydliga ökning av statsbidragen till kommunsektorn för att undvika massiva uppsägningar. De föreslår för detta ändamål en satsning på 12 miljarder kronor för 2010, vilket är i paritet med den nivå som Konjunkturinstitutet anser behövs för att undvika stora personalneddragningar. Dessutom föreslås ytterligare 5 miljarder kronor i statsbidrag till kommunsektorn för 2009, vilket motsvarar över 10 000 heltidsjobb i välfärden. Motionärerna anför att nettobesparingen av att en kommunalanställd med genomsnittlig lön sägs upp och i stället får arbetslöshetsersättning endast är omkring 200 000 kr enligt riksdagens

utredningstjänst. I sammanhanget måste dessutom beaktas att det offentliga förlorar inkomster för både arbetsgivaravgifter och inkomstskatter. Motionärerna understryker att få besparingar gör så stor skada per indragen krona som uppsägningar i välfärden.

Vänsterpartiet bedömer vidare att de 5 miljarder kronor i höjda statsbidrag som regeringen aviserat för 2011 och 2012 inte kommer att räcka långt. De pekar på att även i en normal konjunktursituation skulle det ha krävts mer än så i uppräknings av statsbidragen bara för att värdesäkra dessa för kommunernas pris- och löneökningar.

Motionärerna påminner också om att Vänsterpartiet i november 2008 (motion 2008/09:Fi9) föreslagit ett tillfälligt investeringsstöd i form av statlig medfinansiering till kommunsektorn på 8 miljarder kronor för tidigare-läggning av investeringar som ändå måste göras och som därmed leder till en omedelbar stimulans av efterfrågan och samtidigt stärker Sveriges långsiktiga tillväxtförutsättningar och välstånd. Stödet gäller upp till 20 % av investeringskostnaden och uppges skapa ca 9 000 arbetstillfällen i byggsektorn.

Fler anställda i välfärdstjänsterna anges gynna jämställdheten på en rad sätt, och bl.a. skulle många kvinnor se sin arbetsmarknad förstärkas. Enligt motionärerna skulle högre personaltäthet i välfärdssektorn även lätta på det tryck som fortfarande ligger på många arbetsplatser sedan 1990-talets stora nedskärningar. Ohälsoproblem, som i större utsträckning drabbar kvinnor, skulle därigenom kunna förebyggas. Vänsterpartiet avvisar avdraget för hushållsnära tjänster och vårdnadsbidraget som de menar cementerar en könsuppdelad arbetsfördelning. I stället föreslår motionärerna att dessa skatterabatter och bidrag används för att bygga ut och stärka kvaliteten i den offentliga välfärden. Vänsterpartiet konstaterar att kvinnor arbetar deltid i större utsträckning än män och anser därför att det behövs en lagstadgad rätt till heltid för att ge kvinnor samma möjligheter i arbetslivet som män. Vidare föreslår motionärerna att 1 200 miljoner kronor satsas från 2010 på att individualisera föräldraförsäkringen så att varje förälder tar ut lika många dagar.

Vänsterpartiet vill också reformera sjukförsäkringen så att den stärker tryggheten för individen; taket och ersättningsnivåerna i försäkringen ska höjas, karensdagen avskaffas och rätten till tidsbegränsad sjukersättning återinföras. Vänsterpartiet vill vidare stärka rätten och tillgången till rehabilitering och föreslår sanktioner mot arbetsgivare som inte tar sitt ansvar för rehabilitering och anpassning av arbetsplatser.

Miljöpartiet

Miljöpartiet anför att kvaliteten i den offentliga verksamheten nu hotas i den ekonomiska nedgångens spår. Varslen i kommunerna rör sig på historiskt höga nivåer och motionärerna anför att kommunernas kostnader för ekonomiskt bistånd kommer att öka dramatiskt de närmaste åren, i takt med att arbetslösheten stiger. Regeringens försämringar i arbetslöshetsför-

säkringen och sjukförsäkringen uppges delvis ligga till grund för den försämrade ekonomiska situationen i landets kommuner. Mellan 2007 och 2012 väntas kommunernas årliga kostnader för ekonomiskt bistånd öka med ca 5,5 miljarder kronor, vilket motionärerna befarar direkt kommer att tränga undan andra viktiga behov i välfärdssektorn. Miljöpartiet understryker vikten av att den ekonomiska krisen inte får gå ut över barnens behov av skola och omsorg (yrkande 8) eller de äldres behov av vård och omsorg.

Miljöpartiet framhåller att efterfrågan på tjänster inom den kommunala sektorn inte minskar; tvärtom. Nedsänkningar i den offentliga sektorn uppges innebära lägre kvalitet i verksamheterna och dessutom att konjunkturen drivs ned ytterligare. Att tillskjuta pengar till den offentliga sektorn betonas vara ett mycket billigt sätt att upprätthålla efterfrågan i ekonomin. Motionärerna anför att den genomsnittliga kostnaden för att rädda ett jobb i kommunerna är ca 200 000 kr per år. Att upprätthålla efterfrågan och sysselsättningen genom t.ex. skattesänkningar uppges vara tio gånger dyrare jämfört med att tillföra medel till kommuner och landsting.

Motionärerna beklagar att regeringen väljer att tillfälligt öka statsbidragen till kommunsektorn med enbart 7 miljarder kronor för 2010. De hänvisar till Konjunkturinstitutets bedömning att man hade behövt skjuta till 3 miljarder kronor 2009 och ytterligare 12 miljarder kronor 2010 för att sysselsättningsnivån i kommunsektorn skulle kunna upprätthållas på 2008 års nivå. Motionärerna menar att regeringens politik således kommer att innebära betydande nedsänkningar, och de befarar att en stor del av dessa kommer att drabba barnen eftersom skola och barnomsorg utgör i genomsnitt 40 % av kommunernas kostnader. Miljöpartiet betonar att kommunerna och landstingen måste tillföras resurser så att nedsänkningarna kan undvikas. Barn och unga ska inte behöva ta smällen av den ekonomiska krisen, som var fallet under 90-talskrisen. Miljöpartiet vidhåller sitt tidigare förslag från hösten 2008 om att kommunsektorn ska tillföras fem miljarder kronor per år 2009 och 2010. Utöver detta föreslås att generella statsbidrag till kommuner och landsting på ytterligare 7 miljarder kronor bör tillföras tillfälligt 2010 för att undvika nersänkningar i den offentliga verksamheten.

Miljöpartiet har även ambitionen att höja kvaliteten i den offentliga verksamheten. I höstens budgetmotion presenterade Miljöpartiet en rad insatser, inte minst avseende skolan där det bl.a. föreslogs en kvalitetssatsning på pedagogisk utveckling och individualiserad undervisning till stöd för elever med sämre förutsättningar. Några andra kvalitetssatsningar utgörs av ökat stöd till elevhälsan och höjda statsbidrag till flyktmottagande. Sammantaget har Miljöpartiet föreslagit ökade resurser till kommuner och landsting genom generella och riktade statsbidrag 2009 på sammanlagt 8,5 miljarder kronor.

För att underlätta deltagande på arbetsmarknaden och minska utanförskapet har Miljöpartiet föreslagit ett stort antal reformer, bl.a. förbättringar i trygghetssystemen. Miljöpartiet betonar att en social dimension behövs för att nå ett långsiktigt hållbart samhälle. Trygghetssystem behöver utvecklas snarare än monteras ned; de måste även utformas på ett sådant sätt att människor t.ex. inte ska behöva känna oro när de är sjuka. Systemen behöver också bli mer anpassade till människors verksamhet där många har deltids- eller korttidsanställningar, studerar längre m.m. Miljöpartiet har redan under lång tid drivit ut studiemedlen bör höjas. Vidare anförs att Miljöpartiet föreslagit att ensamstående föräldrars situation behöver förbättras, bl.a. genom höjda bostadsbidrag.

Kompletterande information

Konjunkturinstitutets lägesrapport i mars 2009

I rapporten *Konjunkturläget mars 2009* framhåller Konjunkturinstitutet (KI) att kommunsektorns ekonomiska läge blir ansträngt 2009 och 2010. KI pekar på att det finns en stor demografiskt betingad efterfrågan på både sjuk- och äldreomsorg samtidigt som det kraftigt försvagade konjunkturläget leder till jämförelsevis låga skatteinkomster för både kommuner och landsting. KI antar att staten kommer att öka statsbidragen så att kommunsektorn kan hålla sysselsättningen på 2008 års nivå t.o.m. 2010. KI förutser följaktligen, innan det att regeringen sedermera redovisat sina förslag i samband med 2009 års ekonomiska vårproposition, att regeringen tillför kommunsektorn extra anslag om 3 miljarder kronor för 2009 och ytterligare 9 miljarder kronor för 2010. Det anförs att stora personalneddragningar på så vis kan undvikas och att produktionen i kommunsektorn då inte behöver samvariera med konjunkturen. Med de antagna statsbidragsökningarna bedöms både kommunerna och landstingen kunna möta den ökade efterfrågan på välfärdstjänster och samtidigt klara balanskravet både 2009 och 2010.

Finanspolitiska rådets rapport 2009

I rapporten *Svensk finanspolitik – Finanspolitiska rådets rapport 2009* välkomnas att regeringen (finansdepartementet) försökt basera politiken på gedigen ekonomisk analys. Rådet bedömer dock att det fåtal forskningsstudier som undersökt effekterna av ökade statsbidrag till kommunerna (och som indikerar att höjda bidrag endast skulle få en mycket liten effekt på sysselsättningen i kommunerna) förmodligen är av begränsat värde i den nu rådande situationen. Rådet anser att regeringen borde ha fört en mer expansiv finanspolitik än den gjort och att ytterligare finanspolitiska stimulanser hade varit – och är – önskvärda. Finanspolitiska rådet förordar följaktligen ytterligare tillfälliga statsbidrag till kommunerna på upp till 15 miljarder kronor redan 2009 för att dämpa uppgången i arbetslösheten samt 30 miljarder kronor 2010.

Finanspolitiska rådet bedömer vidare att eventuella ytterligare stimulansåtgärder bl.a. skulle kunna ta formen av stöd för att rusta upp det kommunala bostadsbeståndet.

Finanspolitiska rådet anser att det är önskvärt att ändra på regelsystemet kring det kommunala balanskravet; rådet bedömer att balanskravet medför en risk att kommunernas politik blir procyklisk, dvs. att den blir mer expansiv i en konjunkturuppgång och mer åtstramande i en konjunkturedgång. Rådet bedömer dock inte att regeringens aviserade översyn av det kommunala balanskravet skulle förbättra konjunkturpolitiken. Rådet pekar bl.a. på att det knappast ligger i enskilda kommuners intresse att bedriva stabiliseringspolitik, eftersom dessa är små och mycket beroende av utvecklingen i närliggande kommuner. Rådet menar således att staten bör behålla ansvaret för konjunkturpolitiken. I stället förordas någon form av automatisk justering av statsbidragen där bidragen justeras enligt en fastslagen regel så att tillfälliga fluktuationer i kommunernas skattebas motverkas.

Sveriges Kommuner och Landstings ekonomirapport maj 2009

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) understryker i *Ekonomirapporten. Om kommunernas och landstingens ekonomi – maj 2009* att tillväxten i kommunsektorns skatteunderlag faller kraftigt till följd av en lägre löneökningstakt, i kombination med färre antal arbetade timmar. Skatteunderlaget ökar med i genomsnitt rekordlåga 1 % 2009 och 2010; för kommuner och landsting gäller nu att skyndsamt vidta åtgärder på bred front för att klara ekonomin. Trots skattehöjningar och åtgärder för att dra ned kostnadsutvecklingen bedömer SKL att kommunsektorn som helhet kommer att uppvisa kraftigt försämrade resultat. För 2009 bedömer SKL att sektorn kommer att redovisa ett underskott på 3 miljarder kronor. Regeringens föreslagna tillskott på 7 miljarder kronor nästa år bidrar dock till att sektorn som helhet redovisar en ekonomi i balans 2010. Utgångsläget mellan olika kommuner och mellan olika landsting skiljer sig emellertid kraftigt åt. SKL:s bedömning är att skattehöjningar kommer att vara svåra att undvika. För 2010 och 2011 saknas enligt SKL 5 respektive 8 miljarder kronor som kommuner och landsting måste möta med effektiviseringar och nedskärningar eller höjda skatter.

Åren 2011 och 2012 väntas enligt SKL en högre ekonomisk tillväxt och, med fördröjning, en viss vändning på arbetsmarknaden vilket innebär att inkomsterna stiger. Situationen för kommunsektorn anges dock alltjämt se bekymmersam ut med stora underskott. Det beror dels på minskade statsbidrag dels på de ackumulerade effekterna av en svag skatteunderlagsutveckling. Kommunerna kommer dessa år att tvingas fortsätta vidta kraftiga åtgärder för att klara ekonomin.

Beträffande det kommunala balanskravet anser SKL att den bärande logiken ska ligga fast. Balanskravet måste kunna tillämpas på ett sätt som ger möjligheter till någorlunda stabila planeringsförutsättningar för verksamheten. I rapporten framförs att många kommuner upplever det som rationellt

i nuvarande läge att använda sig av delar av de senaste årens överskott för att täcka upp något år med tillfälliga underskott. SKL anser att det bör ligga inom ramarna för god ekonomisk hushållning att i efterhand fatta beslut om att det kan vara ett s.k. synnerligt skäl att tillgodoräkna sig delar av tidigare års överskott. De understryker dock att denna möjlighet endast bör stå öppen för de kommuner och landsting som reellt konsoliderat ekonomin under de senaste åren.

2.4 Klimat, miljö och infrastruktur

Propositionen

En av finanspolitikens uppgifter är att bidra till en hög uthållig tillväxt. Det innebär bl.a. att en hög ekonomisk tillväxt inte får åstadkommas med oacceptabla effekter på miljön, klimat eller människors hälsa.

Sverige ska driva en framsynt och kostnadseffektiv klimatpolitik som syftar till att minska utsläppen både nationellt och internationellt. Genom den klimat- och energiöverenskommelse som regeringen presenterat under våren flyttar regeringen fram positionerna och höjer ambitionen i klimatpolitiken. Som första industriland kan Sverige formulera mål och en konkret strategi för att bryta beroendet av fossil energi. Inriktningen på FN:s klimatmöte i Köpenhamn i december i år är att ett nytt internationellt klimatavtal ska kunna slutas som tar vid där Kyotoprotokollets första åtagandeperiod slutar, dvs. efter 2012. För att begränsa de globala utsläppen av växthusgaser så att farlig klimatpåverkan undviks krävs att de globala utsläppen börjar minska senast 2020. Ett klimatavtal i Köpenhamn bör därför bl.a. innehålla bindande utsläppsbegränsningar för alla industrialiserade länder och betydande insatser från snabbt växande utvecklingsländer. Regeringen hänvisar till budgetpropositionen för 2009 avseende åtgärder för miljö och klimat, samt propositioner om en sammanhållen klimat- och energipolitik (prop. 2008/09:162 och 2008/09:163).

Beträffande infrastruktursatsningar hänvisar regeringen till budgetpropositionen för 2009 som innehöll resurstillskott till infrastrukturrådet motsvarande 3,8 miljarder kronor fr.o.m. 2009, bl.a. för att finansiera en närtidssatsning av en rad viktiga infrastrukturobjekt inklusive reparationer och underhåll av vägar och järnvägar. Propositionen om Åtgärder för jobb och omställning innehöll vidare en förstärkning av infrastruktursatsningen på 1 miljard kronor för drift och underhåll under åren 2009–2011.

Motionerna

Socialdemokraterna

Socialdemokraterna presenterar en satsning på fler gröna jobb (yrkande 4). Utöver de förslag som är gemensamma med Vänsterpartiet och Miljöpartiet om ett utvidgat ROT-avdrag för upprustning av bostäder och ett paket

för fler miljöfordon, som utskottet behandlar i avsnitt 3, föreslår motionärerna att 250 miljoner kronor investeras i ett särskilt ROT-avdrag till de kommuner som rustar upp förskolor, skolor och äldreboenden för att möta angelägna behov (yrkande 5). För att kommunerna ska få del av bidraget ska investeringarna präglas av miljö- och klimattänkande samt minskad energianvändning. Vidare upprepar motionärerna ett tidigare förslag om investeringsstöd för hyresrätter på 300 miljoner kronor. För att allmännyttan och privata fastighetsägare ska få ta del av investeringsstödet ska hårda krav på klimatsmarta lösningar ställas.

Motionärerna vill även investera 2 miljarder kronor mer per år än regeringen i infrastruktur. Av detta tillskott ska 85 % fördelas till nya investeringar i järnväg, kollektivtrafik och strategiska gröna framtidsinvesteringar. Slutligen ska 128 miljoner kronor utöver regeringens förslag tillföras Banverket 2009 för underhåll av järnvägar.

Motionärerna föreslår i enlighet med höstens budgetmotion att klimatinvesteringsprogrammet ska fortsätta, med fokus på bioenergi, samt att ett branschprogram för vindkraftindustrin ska genomföras tillsammans med forskare, näringsliv, myndigheter och fackliga företrädare.

Vänsterpartiet

Vänsterpartiet lanserar ett grönt stimulanspaket för Sverige, en svensk Green New Deal. Det är ett paket som skapar förutsättningar för fler jobb och en hållbar tillväxt. Utöver de förslag partiet lämnar gemensamt med Socialdemokraterna och Miljöpartiet, som utskottet behandlar i avsnitt 3, innehåller paketet satsningar på en svensk sol- och vindkraftindustri, en utbyggd järnvägstrafik med bl.a. satsningar på höghastighetsbanor och ökat banunderhåll, en utökning av kollektivtrafiken, klimatsmarta hyreshus och en grön svensk fordonsindustri. Motionärerna vill kraftigt höja banunderhållet till 7,6 miljarder kronor per år och kraftigt öka investeringarna i nya järnvägar till en nivå på ca 16 miljarder kronor per år. Motionärerna vill införa en statlig investeringsbudget som kan öka järnvägsinvesteringarna och även sprida kostnaderna för investeringen över flera generationer.

Jämfört med regeringen har Vänsterpartiet mycket högre ambitioner inom infrastrukturuområdet som helhet. Det ger nya jobb och är en miljösmart framtidsinvestering. Under perioden 2010–2021 vill regeringen avsätta 417 miljarder kronor till infrastrukturen inom väg och järnväg. Motionärerna anser att det under samma period i stället behövs drygt 511 miljarder kronor. Här ingår, förutom det som nämnts om järnväg, även infrastruktursatsningar för en bättre kollektivtrafik och cykeltrafik. I genomsnitt är Vänsterpartiets infrastruktursatsning nästan 8 miljarder kronor högre per år jämfört med regeringens. För att stimulera ekonomin föreslår motionärerna tidigareläggning av byggstarter avseende vägar och järnvägar till 2009 med 2,2 miljarder kronor (yrkande 5).

Miljöpartiet

Miljöpartiet förordar att Sverige, i likhet med många andra länder, tar vara på möjligheten att kombinera en expansiv finanspolitik med investeringar som underlättar klimatomställning och energieffektivisering, en s.k. Green New Deal. Det innebär tidigareläggning av framtidsinriktade investeringar som är nödvändiga både för att stärka Sveriges konkurrenskraft och för att klara den klimat- och energiomställning som måste göras samtidigt som de offentliga finanserna värnas. En sådan tidigareläggning påverkar inte det långsiktiga sparandet.

Miljöpartiet har för 2009 föreslagit omfattande investeringar i grön omställning som uppgår till drygt 10 miljarder kronor mer än regeringens förslag. Förslagen skapar jobb och stärker Sverige långsiktigt (yrkande 3). Utöver de förslag som lämnas gemensamt med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet omfattar förslagen bl.a. en närtidssatsning på klimatsmart infrastruktur, ett nytt statsbidrag till utbyggnad av lokal spårtrafik i större städer, tidigareläggning av underhåll av länsjärnvägen, bidrag till energieffektivisering av offentliga lokaler och ett utvidgat stöd till klimatinvesteringar i kommunerna. Motionärerna föreslår även en rad åtgärder för att stimulera fordonsindustrin till produktion av mer miljösvara fordon (yrkande 4).

Miljöpartiet presenterar också de förslag man lämnar gemensamt med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet, vilka utskottet behandlar i avsnitt 3.

Kompletterande information

Infrastruktursatsningar

I budgetpropositionen för 2009 presenterade regeringen en närtidssatsning på infrastruktur genom ökade resurser med 3,8 miljarder kronor 2009 och 2010. I propositionen om åtgärder för jobb och omställning föreslog regeringen 400 miljoner kronor i ökade satsningar på underhåll av vägar och järnvägar per år 2009 och 2010 respektive 200 miljoner kronor 2011. Inga ytterligare satsningar föreslås i vårtilläggsbudgeten.

Jämfört med budgetpropositionen för 2009 föreslog Socialdemokraterna i sin budgetmotion att ytterligare 4 miljarder kronor skulle satsas på infrastrukturinvesteringar 2009 och 2010, varav 3,4 miljarder kronor (85 %) skulle gå till investeringar i järnväg, kollektivtrafik och strategiska gröna framtidsatsningar. Därmed ökade anslagsbelastningen med 2 miljarder kronor per år. I motionen om åtgärder mot konjunkturförsvagningen föreslog Socialdemokraterna att ytterligare 275 miljoner kronor skulle avsättas 2009 för tidigareläggande av underhållsåtgärder för vägar och järnvägar. I vår motionen upprepas den ökade satsningen på 2 miljarder kronor per år. Dessutom ska 128 miljoner kronor tillföras Banverket 2009 för underhåll av järnvägar.

Vänsterpartiet föreslog i sin budgetmotion för 2009 ett ökat banunderhåll från år 2010 och framåt med 2,3 miljarder kronor, 8 miljarder kronor under tre år för stöd till kollektivtrafiken, 7 miljarder kronor under 10 år för riktade åtgärder för kollektivtrafiken samt 0,5 miljarder kronor i ökade anslag för investeringar i cykelbanor. Infrastrukturinvesteringar ska lånefinansieras och en särskild investeringsbudget införs. I vårmotionen framhåller Vänsterpartiet att det vill satsa 94 miljarder kronor mer än regeringen under perioden 2010–2021, vilket är nästan 8 miljarder kronor per år under tolvårsperioden. I denna satsning ingår tidigareläggande av infrastrukturinvesteringar 2010 med 2,3 miljarder kronor. Motionärerna föreslår även att byggstartar till en kostnad av 2,2 miljarder kronor avseende vägar och järnvägar tidigareläggs till 2009.

Miljöpartiet föreslog i sin budgetmotion ökade anslag till Banverket med 1,6 miljarder kronor 2009, 4 miljarder kronor 2010 och 8 miljarder kronor 2011. Miljöpartiet avtog med något undantag samtliga större vägprojekt. Netto innebar detta motsvarande satsning som regeringen 2009, +2 miljarder kronor 2010 och +4 miljarder kronor 2011. I motionen om åtgärder mot konjunkturförsvagningen föreslog Miljöpartiet att ytterligare 700 miljoner kronor skulle avsättas 2009 för underhåll av vägar och järnvägar. I vårmotionen hänvisar Miljöpartiet till budgetmotionen. Miljöpartiet kommer inför 2010 att vidareutveckla förslaget om tidigareläggning av klimatsmart infrastruktur.

Tabell 2.9 Oppositionens förslag till infrastrukturinvesteringar 2009–2011 jämfört med nivån i vårpropositionen

Miljarder kronor

	2009	2010	2011
Socialdemokraterna	+2,1	+2,0	+2,0
Vänsterpartiet	+2,2	+2,3	+2,3
Miljöpartiet	+0,7	+2,0	+4,0

Not: Vänsterpartiet anger att man under perioden 2010–2021 vill satsa 94 miljarder kronor mer än regeringen. Utöver de 2,3 miljarderna 2010 framgår det inte hur denna satsning fördelar sig på olika år, varför den inte framgår av tabellen.

De övergripande transportpolitiska frågorna behandlades av riksdagen i samband med regeringens infrastrukturproposition (prop. 2008:35, bet. 2008/09:TU2, rskr. 2008/09:145). Propositionen var ett led i den långsiktiga planeringsprocessen för åtgärder i transportinfrastrukturen och kommer att leda fram till nya transportinfrastrukturplaner för åren 2010–2021. Beträffande järnvägstrafik bedömde regeringen att en betydande kapacitetshöjning till 2020 är möjlig (jämfört med 2007) för järnvägen med investeringar och anvisade medel för drift och underhåll. Anslagsfrågor och andra finansieringsfrågor behandlades i samband med budgetpropositionen för 2009 (bet. 2008/09:TU1, rskr. 2008/09:126). Riksdagen avtog i detta sammanhang motionsförslag (v och mp) om minskade anslag för vägar och väghållning med motiveringen att det var angelägna och samhällsekonomiskt lönsamma projekt som ligger i den nationella väghållningsplanen

och som ska åtgärdas genom investeringar i närtid. Vidare avslogs motionsförslag (s, v och mp) om utökade järnvägssatsningar med motiveringen att Banverket i sin investeringsplan redovisat en ökning av investeringarna med 1,6 miljarder kronor mellan 2008 och 2010. Trafikutskottet ansåg att regeringen bedömt anslagsbehovet på ett lämpligt sätt och i förenlighet med en fortsatt ansvarsfull finanspolitik. Beträffande närtidssatsningen på 7,6 miljarder kronor 2009 och 2010 och de ökning av denna som Socialdemokraterna och Miljöpartiet föreslog i sina respektive motioner framförde utskottet att motionärernas satsningar inte var realistiska. Utskottet konstaterade att igångsättande av projekten förutsätter bl.a. nödvändiga banarbetstider och entreprenadresurser och att material kan erhållas. En ansvarsfull medelsanvändning förutsätter också att anläggningsarbetena kan utföras rationellt. Utskottet utgick i stället ifrån att den avvägning som regeringen gjort mellan olika projekt i närtidssatsningen var väl avvägd mot de behov, förutsättningar och resurser som finns.

Klimat- och energinvesteringar

Miljö- och jordbruksutskottet har under våren 2009 behandlat regeringens proposition En sammanhållen klimat- och energipolitik – Klimat (klimatpropositionen) och därtill hörande motioner (prop. 2008/09:162, bet. 2008/09:MJU28). Regeringen föreslår ett mål för den svenska klimatpolitiken som innebär att Sveriges utsläpp 2020 ska vara 40 % lägre än utsläppen 1990. Användningen av fossila bränslen för uppvärmning kommer att avvecklas till 2020. Vidare bör Sverige 2030 ha en fordonsflotta som är oberoende av fossila bränslen. Regeringen presenterar handlingsplaner för att nå målen. Flera åtgärder redovisas, bl.a. att energiskatten på fossila bränslen för uppvärmning bör struktureras om efter bränslets energiinnehåll. Vidare framgår att planeringsstöd ges till kommunerna för utveckling av vindkraft och att utbyggnad av höghastighetsbanor övervägs i olika sammanhang, såväl nationellt som internationellt. Miljö- och jordbruksutskottet har ställt sig bakom regeringens förslag.

Parallellt med miljö- och jordbruksutskottets behandling av klimatpropositionen har näringsutskottet behandlat propositionen En sammanhållen klimat- och energipolitik – Energi (energipropositionen) och därtill hörande motioner (prop. 2008/09:163, bet. 2008/09:NU25). Regeringen föreslår följande energipolitiska mål. Andelen förnybar energi 2020 ska vara minst 50 % av den totala energianvändningen och minst 10 % i transportsektorn, och energianvändningen ska vara 20 % effektivare till 2020. De vägledande målen om energieffektivisering till 2010 och 2016 ska ligga fast, dvs. att energibesparingen till 2016 är minst 9 % av det årliga energianvändningsgenomsnittet 2001–2005. Ett mellanliggande mål bör vara att energibesparingen 2010 är minst 6,5 % av det årliga energianvändningsgenomsnittet 2001–2005. Vidare föreslås en nationell planeringsram för vindkraft. Näringsutskottet har ställt sig bakom regeringens förslag. Näringsutskottet föreslår att ett antal motioner om energianvändningen i

bostäder och lokaler avslås av riksdagen. Utskottet hänvisar i sitt ställnings- tagande bl.a. till de åtgärder för bättre energieffektivisering inom berörd sektor som redovisas i propositionen, till pågående beredning av förslag från Byggprocessutredningen och till pågående förhandlingar på EU-nivå om en revidering av direktivet om byggnaders energiprestanda.

2.5 Stabiliseringspolitik

Propositionen

Inklusive de åtgärder som redovisas i denna proposition kommer regeringen att ha satsat totalt 45 miljarder kronor för 2009 för att möta krisen. Den totala satsningen motsvarar 1,5 % av BNP 2009. För 2010 beräknar regeringen att satsa 60 miljarder kronor, jämfört med beräkningen i 2008 års ekonomiska vårproposition. Detta motsvarar 2 % av BNP. Regeringens stimulansåtgärder överstiger därmed EU:s rekommendation på 1,2 % för 2009.

Störst finanspolitiska stimulanser i Sverige jämfört med OECD

Regeringen hänvisar till en sammanställning av OECD av de olika ländernas stimulanspaket och storleken på de s.k. automatiska stabilisatorerna. Med hänsyn tagen till de automatiska stabilisatorerna är den totala finanspolitiska stimulansen störst i Sverige jämfört med övriga OECD-länder sett över perioden 2008–2010. Regeringens åtgärder omfattar bl.a. sänkta inkomstskatter, sänkta socialavgifter, satsningar på infrastruktur, forskning och utbildning, medel för att korta vårdköerna och satsningar på den psykiatriska vården, ROT-avdrag och ökade statsbidrag till kommunerna samt satsningar på arbetsmarknadspolitiska åtgärder. En väl utformad stabiliseringspolitik bidrar enligt regeringen till att arbetslösheten förhindras att varaktigt fastna på en hög nivå och att anpassningen tillbaka mot ett mer normalt läge påskyndas. De åtgärder som vidtas får dock inte äventyra de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet. Som en följd av den djupa lågkonjunkturen och den kraftiga finanspolitiska stimulansen beräknas underskotten i de offentliga finanserna uppgå till närmare 4 % av BNP 2010.

Åtgärder för bättre fungerande finansmarknader prioriterades under hösten

För att komma till rätta med den finansiella krisens akuta effekter prioriterade regeringen under hösten att snabbt vidta åtgärder för att få finansmarknaderna att fungera bättre och för att stärka kreditgivningen till företag. De statliga garantiåtagandena bedöms ha ökat med ca 350 miljarder kronor 2008 jämfört med 2007 och bedöms vid utgången av 2008 ha uppgått till ca 1 150 miljarder kronor. I en situation där stora delar av garantiutfästelserna infrias riskerar underskotten att bli väsentligt större. Detta kräver

försiktighet vad avser möjligheterna till ytterligare stimulanser. Därtill kan ytterligare stimulanser riskera att bli kontraproduktiva när hushåll och företag inser att åtgärderna kan behöva följas av höjda skatter och försämrad välfärd. Ett misstroende mot politiken skulle dessutom kunna resultera i stigande räntor som i sig skulle verka åtstramande på ekonomin.

Riksbanken har huvudansvaret för stabiliseringspolitiken

Riksbanken har det huvudsakliga ansvaret för stabiliseringspolitiken vid normala konjunkturvariationer. Vid störningar som påverkar efterfrågeläget i ekonomin råder inget motsatsförhållande mellan att stabilisera sysselsättningen och inflationen. Vid sådana tillfällen finns normalt ingen anledning att försöka påverka efterfrågan med aktiva diskretionära finanspolitiska åtgärder eftersom penningpolitiken då påverkar efterfrågan och inflationen i samma riktning. Finanspolitiken bidrar ändå indirekt till att stabilisera efterfrågan via de automatiska stabilisatorerna. Det finns dock situationer där finanspolitiken kan behöva stötta penningpolitiken mer aktivt. Det gäller bl.a. vid mycket stora efterfrågestörningar, som den rådande, och där reporäntan närmar sig noll.

Regeringen betonar dock att det är viktigt att ha rimliga förväntningar på vad som kan åstadkommas med finanspolitiska åtgärder i stabiliseringspolitiskt syfte. Erfarenheten visar att det med aktiva finanspolitiska åtgärder inte helt går att motverka en kraftig konjunkturedgång. Det handlar snarare om att dämpa nedgången med väl avvägda åtgärder. Regeringens bedömning är att direkt jobbskapande åtgärder i detta avseende är mer effektiva än breda efterfrågestimulanser. Åtgärder bör begränsas till sektorer där sannolikheten är hög för att de varor och tjänster som produceras bidrar till en långsiktigt hög tillväxt. Risken är annars stor att problemet med fallande sysselsättning och ökande arbetslöshet endast skjuts framåt i tiden.

Regeringen poängterar vidare att om de offentliga finanserna inte ska urholkas krävs att det säkerställs att de stabiliseringspolitiska åtgärderna inte riskerar att bli permanenta. Regeringens utgångspunkt är därför att temporära åtgärder som av politiska skäl kan bli svåra att ta tillbaka bör undvikas. En annan viktig utgångspunkt är att om permanenta efterfrågestimulerande åtgärder vidtas för att möta krisen, bör de samtidigt bidra till en bättre fungerande ekonomi med varaktigt högre sysselsättning och BNP.

Motionerna

Socialdemokraterna

Socialdemokraterna motsätter sig regeringens påstående i propositionen att den finanspolitiska stimulansen är störst i Sverige jämfört med övriga industriländer. Enligt Socialdemokraterna är det fel att ta hänsyn till de automatiska stabilisatorerna (framför allt de ökade utbetalningarna av arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd) när de jämför stimulansernas storlek.

Regeringens räknemetod innebär enligt motionärerna att regeringen alltid kan säga att deras politik är mer expansiv än övriga länders politik så länge arbetslösheten i Sverige ökar mer än genomsnittet i EU eller OECD. Vidare är generella efterfrågestimulanser i form av t.ex. breda skattesänkningar en ineffektiv metod att stimulera ekonomin i det rådande konjunkturläget. Riksbankens aktiva penningpolitik bidrar till att stimulera svensk ekonomi. Men den expansiva penningpolitiken räcker inte till för att ge önskvärd stimulans åt den inhemska ekonomin, enligt motionärerna. Många andra av OECD:s medlemsländer, bland dem Finland, Tyskland, Spanien och USA stimulerar ekonomin mer än Sverige, anser motionärerna. Socialdemokraterna oroas av att en högre arbetslöshet under lågkonjunkturer riskerar att leda till permanent högre jämviktsarbetslöshet.

Socialdemokraterna hänvisar till att ledande ekonomer förordar finanspolitiska stimulanser i den storleksordning som motionärerna förespråkar. Exempelvis föreslår Lars Calmfors, ordförande i regeringens finanspolitiska råd, en stimulans på mellan 15 och 25 miljarder kronor utöver regeringens förslag i budgetpropositionen för 2009. Konjunkturinstitutet bedömer att det behövs finanspolitiska stimulanser på i storleksordningen 8 miljarder kronor 2009 och ytterligare 50 miljarder kronor 2010 (utöver förslagen i regeringens proposition Åtgärder för jobb och omställning).

Socialdemokraternas finanspolitiska stimulanser är, till skillnad mot huvuddelen av regeringens förslag, av tillfällig karaktär. De kommer att fasas ut när konjunkturer vänder. Det gäller exempelvis förslagen om ROT-avdrag och kunskapslyft samt Ungdomslyftet.

Vänsterpartiet

Vänsterpartiet är starkt kritiskt till regeringens hantering av den djupa lågkonjunktur som Sverige befinner sig i. Detta gäller såväl de otillräckliga försöken att stabilisera finansmarknaderna och kapitalförsörjningen som frånvaron av finanspolitiska stimulansförslag. Enligt motionärerna har den svenska regeringen satsat betydligt mindre i form av finanspolitiska efterfrågestimulanser än genomsnittet för de största EU-länderna. Som källa hänvisar Vänsterpartiet till en studie från Europaparlamentet (Economic Stimulus Packages in EU Member States, RUT-pm 2009:307)

Vänsterpartiet åberopar bl.a. Assar Lindbecks och Konjunkturinstitutets uttalanden om att större finanspolitiska stimulansåtgärder än de som regeringen lagt fram behövs i år och nästa år för att bromsa nedgången i ekonomin. Redan för 2009 (eller inom ett år) vill Vänsterpartiet stimulera ekonomin genom att tidigarelägga byggstartar inom infrastrukturen.

Vänsterpartiet för ett resonemang kring s.k. finanspolitiska multiplikatorer, dvs. vilka BNP- och sysselsättningseffekter olika stimulansåtgärder medför. Vänsterpartiet framhåller att det finns forskningsstöd för att olika typer av offentliga investeringar och konsumtion ger de största positiva sti-

mulanseeffekterna på BNP. Även transfereringar till hushållen har god effekt. Skattesänkningar ger däremot liten stimulanseeffekt enligt motionärerna, i synnerhet när de går till personer i de högre inkomstskikten.

Miljöpartiet

Enligt Miljöpartiet är de finanspolitiska åtgärder som regeringen vidtagit i mycket liten utsträckning utformade för att dämpa konjunkturedgången. Att sjsätta tredje steget i jobbskatteavdraget som en finanspolitisk stimulans som regeringen gör är direkt olämpligt då jobbskatteavdraget är att betrakta som en permanent skattesänkning som inte motsvaras av någon permanent finansiering. Regeringens politik har i stället bäddat för ett Sverige som är illa rustat för att klara den ekonomiska nedgången och riskerna är stora för att den strukturella arbetslösheten ökar i krisens spår. Enligt Miljöpartiet bör finanspolitiska stimulanser vara tillfälliga så att de kan dras tillbaka när konjunkturen vänder. Alternativt kan finanspolitiska stimulanser utformas som permanenta utgiftsökningar där finansieringen senareläggs till en tidpunkt där konjunkturen är starkare. Ett tredje sätt är att tidigarelägga investeringar, vilket inte heller påverkar de offentliga finanserna negativt på lång sikt.

Miljöpartiet delar i huvudsak Konjunkturinstitutets bedömningar av vad som är en lämplig finanspolitik för 2009 och 2010. För att möjliggöra en mer expansiv finanspolitik krävs prioriteringar av utgiftsförslag och skatteförändringar. Grundläggande är enligt motionärerna att de inte långsiktigt påverkar de offentliga finanserna negativt. Miljöpartiet avser att se över sina egna förslag i syfte att stärka jobblinjen i konjunkturedgången. Bland annat ska förslag prövas om att tidigarelägga infrastrukturinvesteringar och andra gröna investeringar som energieffektivisering av bostäder och lokaler, utbyggnad av förnybar energi och investeringar i teknikutveckling. Miljöpartiet avser också att pröva förslag om tillfälligt ökade statsbidrag till kommuner och landsting 2010. Slutligen överväger motionärerna också tillfälligt sänkta skatte- eller arbetsgivaravgifter och tillfälligt förstärkta inkomster till hushåll med låga inkomster under förutsättning att sådana åtgärder på ett effektivt sätt kan motverka ökad arbetslöshet.

Kompletterande upplysningar

Finanspolitiska rådet om stabiliseringspolitiken

Finanspolitiska rådet anser att regeringens åtgärder för att hantera den rena finanskrisen i huvudsak har varit adekvata. Exempelvis har garantiprogrammet för bankerna haft goda effekter. Dock anser rådet att det borde ha funnits en krislagstiftning på plats redan före krisen. Rådet anser också att det borde inrättas en permanent krismyndighet, då det finns risker för intressekonflikter om Riksgälden är både myndighetsutövande och har affärsrela-

tioner med finansiella institutioner. Det behövs också en grundligare analys av riskerna med den ökade statliga långivningen och olika garanti-program.

Rådets bedömning är att det sannolikt behövs ytterligare finanspolitiska stimulanser utöver de som regeringen aviserat 2010. Rådet anser samtidigt att det är uppenbart att konjunkturförsvagningen är så stark att den ekonomiska politikens möjligheter att motverka den är begränsade. Rådet delar regeringens bedömning att det inte går att förhindra att konjunkturedgången får stort genomslag på produktion och sysselsättning i Sverige. Det handlar i stället om avvägningar på marginalen i fråga om hur stora finanspolitiska stimulanser som bör sättas in och hur stora underskott i de offentliga finanserna som bör accepteras. Rådet för fram tre argument för att regeringen borde ha fört en mer expansiv finanspolitik än vad den gjort:

- Reformerna i budgetpropositionen var inte i första hand utformade för att stimulera konjunkturen utan mer i syfte att bidra till långsiktig samhällsekonomisk effektivitet.
- Den drastiska försämringen av konjunkturen innebär att vi kommer att få ett mycket kraftigare produktions- och sysselsättningsfall än vad som kunde förutses i höstas.
- Reformerna i arbetslöshetsförsäkringen – som totalt sett kan väntas få positiva långsiktseffekter på sysselsättningen då de bidrar till en bättre fungerande arbetsmarknad – har samtidigt inneburit att försäkringsskyddet vid arbetslöshet försämrats. Det innebär att konsekvenserna av den konjunkturbetingade arbetslösheten som nu uppkommer blir mycket värre för många människor än tidigare. Det är därför viktigare än tidigare att genom stabiliseringspolitik motverka att människor blir arbetslösa av konjunkturskäl.

Samtidigt konstaterar rådet att det finns argument för en mer försiktig hållning. Omfattande finanspolitiska stimulanser som leder till varaktiga, stora budgetunderskott kan äventyra finanspolitikens långsiktiga hållbarhet. Underskotten skulle också kunna skapa förväntningar om kommande skattehöjningar, vilket kan leda till att hushållen börjar spara mer. Detta skulle kunna skapa åtstramande effekter längre fram. Sådana effekter uppkommer också om trovärdighetsproblem för finanspolitiken driver upp de långa räntorna.

När rådet väger dessa olika risker mot varandra, är bedömningen att ytterligare finanspolitiska stimulanser varit och är önskvärda. Ytterligare stimulanser på ca 15 miljarder kronor 2009 och ca 30 miljarder kronor 2010 bör inte innebära oacceptabelt stora risker för finanspolitikens uthållighet, anser rådet. Samtidigt framhålls att alla rekommendationer om lämplig nivå på finanspolitiska stimulanser måste bygga på osäkra bedömningar av olika risker och förväntade effekter av olika stimulansåtgärder. Rådet kommenterar att Konjunkturinstitutet föreslår stimulanser för 2010 på ca 40 miljarder kronor utöver vad regeringen aviserat. Merparten av

dessa stimulanser är vagt specificerade och rådet betvivlar att så stora stimulanser blir effektiva. Möjliga stimulansåtgärder enligt rådet är högre tillfälliga statsbidrag till kommunerna, stöd till upprustning av det kommunala bostadsbeståndet, tillfällig skatterabatt för att motverka fallet i pensionerna, tidsbegränsad höjning av arbetslöshetsförsäkringen och permanent höjda studiemedel. Rådet tar upp de tre grundkriterier för en lyckad finanspolitisk stimulans som brukar nämnas i forskningen. Kriterierna är att åtgärderna ska vara vältajmade, träffsäkra och temporära. När det gäller det sistnämnda kriteriet konstaterar rådet att även permanenta åtgärder kan fungera om de är motiverade på lång sikt. Vid en konjunkturförsvagning kan man t.ex. tidigarelägga planerade permanenta reformer.

Rådet kommenterar att en vanlig synpunkt i den ekonomisk-politiska debatten har varit att de skattesänkningar och sänkningar av t.ex. arbetslöshetsersättningen som genomförts under senare år har försvagat de automatiska stabilisatorerna. Enligt rådets beräkningar har visserligen en sådan försvagning skett, men den är liten.

2.6 Finansutskottets ställningstagande

Vårpropositionens syfte

Våren 2008 välkomnade utskottet regeringens arbete med att utveckla den ekonomiska vårpropositionen i riktning mot att vara ett ekonomisk-politiskt dokument av övergripande och långsiktig karaktär som både till form och innehåll tydligt skiljer sig från budgetpropositionen (bet. 2007/08: FiU20, s. 41). Riksdagsbehandlingen av vårpropositionen ska ägnas åt en kombinerad makroekonomisk och ideologisk diskussion som tar sin utgångspunkt i de samlade politiska alternativen för den ekonomiska politiken på medellång och lång sikt (se riksdagsstyrelsens förslag Riksdagen inför 2000-talet [2000/01:RS1] samt konstitutionsutskottets betänkande 2000/01: KU23). Utskottet kan konstatera att även 2009 års ekonomiska vårproposition i huvudsak innehåller tydliga och precisa riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken på medellång och lång sikt. Regeringen redovisar sina bedömningar av den offentliga sektorns finansiella sparande, statsbudgetens saldo och statsskulden fram t.o.m. 2012. En bedömning görs av utgiftstaket för 2012. Hållbarhetskalkyler redovisas som sträcker sig fram till 2060. Av förklarliga skäl ägnas en hel del utrymme även åt de mer kortsiktiga stabiliseringsåtgärder som Riksbanken och regeringen genomför med anledning av finanskrisen och lågkonjunkturen. Även i detta sammanhang finns dock ett flerårigt perspektiv. Mer oroande är, enligt utskottet, den kortsiktighet som präglar vissa av oppositionspartiernas motioner. Både Socialdemokraterna och Miljöpartiet ägnar sig i sina motioner i huvudsak åt förslag som rör 2009. Miljöpartiet gör dock en bedömning av utgiftstaket för 2012 medan Socialdemokraterna hänvisar till höstens budgetmotion. De farhågor för kortsiktighet som

fanns hos bl.a. Socialdemokraterna och Folkpartiet när nuvarande ordning för vårpropositionen infördes 2002 kan därmed sägas ha besannats beträffande motionernas innehåll. Förhållandet innebär också att riksdagens diskussion om vårpropositionen, tvärtemot intentionerna, blir kortsiktig.

Ett annat problem som utskottet anser att det finns skäl att uppmärksamma riksdagen på är svårigheterna att jämföra regeringens förslag till riktlinjer med oppositionspartiernas förslag. Detta gäller för samtliga oppositionspartier. Det finns stora luckor i det som oppositionspartierna föreslår. Hänvisningar görs till de lämnade budget- och tilläggsbudgetmotionerna fr.o.m. budgetpropositionen för 2009, samtidigt som det inte tydligt framgår vad som egentligen föreslås. Skattesidan är ett exempel där oppositionspartierna är i högsta grad otydliga i sina riktlinjemotioner. Av Vänsterpartiets förslag framgår inte heller tydligt storleken på de utgiftsökningar som följer av Vänsterpartiets politik och som i stället framgår av den tidigare budgetmotionen. Den makrobild som förelåg när budgetpropositionen togs fram, och som Socialdemokraterna kraftigt kritiserade som inaktuell, är väsentligt förändrad i vårpropositionen. Trots detta hänvisar oppositionen till budgetmotioner som baseras på en inaktuell makrobild. Makrounderlaget är därmed inkonsistent. Socialdemokraterna och Miljöpartiet jämför sina respektive förslag för 2009 med sina egna, högre, förslag till utgiftstak för 2009 och hävdar därmed att utgiftstaken klaras. Oppositionspartierna har rätt att beskriva hur politiken skulle ha varit om de hade fått bestämma under hela mandatperioden men det innebär inte att motionerna bör ha som utgångspunkt att en helt annan politik, än den riksdagen har beslutat om, gäller. En sådan utgångspunkt försvårar, enligt utskottets mening, jämförelserna med propositionen och därmed blir det otydligt vilka alternativ riksdagen ska ta ställning till.

Mot bakgrund av vad som ovan framförts anser utskottet att, på samma sätt som gäller för den ekonomiska vårpropositionen, även följdmotionerna bör innehålla tydliga fleråriga riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken samt att motionerna bör gå att ställa direkt mot propositionen för att underlätta och tydliggöra riksdagens beslut.

Offentliga finanser

Sedan den ekonomiska vårpropositionen lämnades till riksdagen har Ekonomistyrningsverket (ESV) redovisat en ny prognos över statens finanser. Enligt prognosen förbättras bl.a. statsbudgetens saldo 2009 och 2010 samt budgeteringsmarginalen under hela perioden 2009–2012 jämfört med regeringens bedömning i vårpropositionen. Skillnaderna uppgår till mellan 10 och 20 miljarder kronor. De största skillnaderna förklaras av olika bedömningar av storleken på balanstalet i ålderspensionssystemet. Vidare innebär Riksbankens beslut om upplåning av 100 miljarder kronor via Riksgäldskontoret (RGK) att nettoutlåningen ökar och statsbudgetens saldo försämrars med motsvarande belopp. Samtidigt har RGK gjort bedömningen att

utlåningen till AB Svensk Exportkredit (SEK) helt kan utebli, vilket får en positiv effekt på statsbudgetens saldo med 50 miljarder kronor. Enligt RGK:s bedömning blir därmed nettoeffekten på statsbudgetens saldo 50 miljarder kronor 2009 jämfört med vårpropositionen och ESV:s prognos. Utskottet gör bedömningen att de nya uppgifterna om statens finanser och RGK:s nettoutlåning är av en sådan karaktär att de inte på något avgörande sätt förändrar de bedömningar som regeringen gör över de offentliga finansernas utveckling. ESV:s prognos visar på något större budgeteringsmarginaler samtidigt som det kvarstår stora osäkerheter i prognosen. De stora effekter på saldot som följer av förändringar i RGK:s nettoutlåning beror på temporära åtgärder vars omfattning i flera fall är mycket osäker. Enligt utskottets mening bör därmed särskild uppmärksamhet ägnas åt det underliggande saldot som ger en bättre bild av hur statens inkomster respektive anslagsfinansierade utgifter utvecklas under lågkonjunkturen.

Oppositionspartiernas riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken

Utskottet har i det föregående kritiserat oppositionspartiernas förslag för att vara otydliga och svåra att jämföra med propositionen och, beträffande Socialdemokraterna och Miljöpartiet, för att vara alltför kortsiktiga. Utskottet har försökt följa de hänvisningar oppositionspartierna gör till gamla motioner och därmed kan utskottet redovisa följande övergripande bild av de föreslagna alternativen. Socialdemokraternas politik innebär skattehöjningar på ca 20 miljarder kronor genom bl.a. minskat jobbskatteavdrag, sänkt brytpunkt för statlig inkomstskatt, höjda socialavgifter för ungdomar och återinförande av förmögenhetsskatt. På utgiftssidan kommer de statliga utgifterna att öka med ca 30 miljarder kronor till följd av bl.a. höjt tak i arbetslöshetsförsäkringen, höjda ersättningsnivåer och förlängda ersättningsperioder i sjukförsäkringen, höjda bidrag till kommunerna samt investeringar i utbildning och infrastruktur. Motionärerna aviserar dessutom att Socialdemokraterna avser att återkomma i budgetmotionen för 2010 med förslag om ytterligare skattehöjningar. Motionärerna beräknar att det finansiella sparandet 2009 försämras med 9,6 miljarder kronor med deras förslag.

Vänsterpartiets motion är långsiktig och innehåller tydligt uttalade riktlinjer i flera avseenden. Motionärerna redovisar ett finansiellt sparande för 2010–2012 som är nästan identiskt med regeringens. Det framgår dock inte av motionen att Vänsterpartiets politik innebär skattehöjningar med ca 70 miljarder kronor. Bland annat vill Vänsterpartiet helt avskaffa jobbskatteavdraget, höja bolagsskatterna och socialavgifterna samt återinföra en förmögenhetsskatt som är mer omfattande än Socialdemokraternas förslag. Skattehöjningarna ska användas till bl.a. kraftigt höjda bidrag till kommunerna samt höjda ersättningsnivåer i arbetslöshets- och socialförsäkringen. Därtill kommer en utökning av infrastrukturinvesteringarna, vilka ska lånefinansieras. Vänsterpartiet motsätter sig allttjämt systemet med utgiftstak och gör därmed inte någon bedömning av utgiftstakets storlek. Vidare ifrå-

gasätter motionärerna överskottsmålet och menar att regeringens långsiktsskalkyl visar att de offentliga finanserna med stor marginal är långsiktigt hållbara.

Miljöpartiets förslag ligger, enligt utskottets bedömning, närmast regeringens förslag beträffande synen på de offentliga finanserna. Motionärerna redovisar att de takbegränsade utgifterna beräknas öka med 22,4 miljarder kronor och det finansiella sparandet försämras med 6,9 miljarder kronor 2009 jämfört med regeringens förslag. Inkomstökningen kan därmed beräknas till 15,5 miljarder kronor och följer bl.a. av en rad höjningar av miljörelaterade skatter men även av ett minskat jobbskatteavdrag. Utgiftsökningarna är hänförliga till höjda ersättningar i arbetslöshets- och sjukförsäkringarna, höjda studiemedel och satsningar på grundskolan och yrkesutbildningen. Miljöpartiet redovisar en bedömning av utgiftstaket för 2012, som är 18 miljarder kronor högre än regeringens nivå.

Utskottet kan konstatera att det råder stora olikheter mellan oppositionspartiernas förslag. Synen på skattepolitiken skiljer sig åt på flera väsentliga punkter, inte minst avseende skatt på arbete och förmögenhetsskatt. Socialdemokraterna och Miljöpartiet står bakom steg 1 och 2 i jobbskatteavdraget medan Vänsterpartiet helt vill avskaffa detsamma. Socialdemokraterna och Vänsterpartiet vill återinföra förmögenhetsskatten men vid olika nivåer, medan Miljöpartiet står bakom borttagandet av förmögenhetsskatten. Utskottet står bakom regeringens skattepolitik och anser att den långsiktigt leder till ökad sysselsättning, minskad kapitalflykt och stabila offentliga finanser. Effekterna blir de motsatta om de föreslagna skattehöjningarna genomförs. Vidare har Skatteverket i olika studier visat att ju högre skatten är på arbete desto större blir den svarta ekonomin. Viktigt att notera är också att Sverige, trots de genomförda skattesänkningarna, tillsammans med Danmark har högst skattekvot av länderna inom OECD-området. Utskottet delar Skatteutskottets syn på förmögenhetsskattens skadliga effekter på ekonomin och konstaterar att nästan alla länder har avskaffat förmögenhetsskatten.

Socialdemokraterna kritiserar regeringen för att den lånar till skattesänkningar, eftersom tredje steget i jobbskatteavdraget infördes 2009 samtidigt som statsbudgeten visar underskott. Utskottet vill med anledning av denna kritik framföra att underskotten i statsbudgeten de närmaste åren är en naturlig följd av den rådande lågkonjunkturen. Skatteintäkterna från bl.a. företag minskar samtidigt som kostnaderna för arbetslöshetsersättningen ökar. Genom goda statsfinanser är det möjligt att låta lågkonjunkturen slå igenom på statsfinanserna utan att övergå till en kortsiktig politik som försämrar utvecklingen på lång sikt. Utskottet noterar att även Finanspolitiska rådet är positivt till jobbskatteavdraget och dess effekter på sysselsättningen i ett långsiktigt perspektiv.

De stimulanspaket som föreslås från oppositionen försvagar statens finanser i ett svårbedömt läge och innebär att det utrymme som fortfarande finns under det av riksdagen beslutade utgiftstaket för 2009 krymper avse-

vårt. Utskottet delar regeringens och ESV:s bedömning om fördelarna med att i detta osäkra läge föra en situationsanpassad utgiftspolitik där beslut om nya utgifter fattas efterhand som ny kunskap erhålls om den makroekonomiska utvecklingen och med hänsyn till prognososäkerheten i statsfinanserna. Vidare visar erfarenheten att temporära åtgärder oftast blir permanenta, vilket riskerar att innebära en permanent försvagning av statens finanser. De åtgärder som vidtas bör därför ha ett långsiktigt perspektiv.

Beträffande det finanspolitiska ramverket kan utskottet konstatera att Vänsterpartiet står ensamt i sin vilja att avskaffa detsamma. Vänsterpartiet tycks därmed inte ha dragit några lärdomar av den utveckling som föregick införandet av det finanspolitiska ramverket och som resulterade i kraftiga budgetunderskott, en gigantisk statsskuld och så småningom ett oundvikligt saneringsarbete. Enligt utskottets bedömning är det tack vare detta ramverk som Sverige kan möta finanskrisen och lågkonjunkturen utan nedskärningar och skattehöjningar. Att avskaffa ramverket för att det nu råder ordning i de offentliga finanserna är en kortsiktig och farlig politik och rustar inte Sverige för vare sig kommande konjunktursvängningar eller demografiska förändringar.

Regeringens bedömning av utgiftstaket

Regeringen gör bedömningen att de offentliga finanserna är "näst intill långsiktigt hållbara". En permanent utgiftsminskning eller skattehöjning motsvarande 0,5 % av BNP behövs för att nå långsiktig hållbarhet. Regeringen anser dock att lågkonjunkturen nu är så djup att det är befogat att tillåta mindre underskridanden av överskottsmålet. Samtidigt gör regeringen bedömningen att utgiftstaket för 2012 bör vara 1 080 miljarder kronor med en budgeteringsmarginal på 48 miljarder kronor. En sådan marginal motsvarar 4,7 % av de takbegränsade utgifterna 2012, vilket är en väsentligt större marginal än de 3 % som följer av regeringens riktlinjer för budgeteringsmarginalen år t+3, dvs. motsvarande 32 miljarder kronor. Varför så är fallet motiveras inte i propositionen. Regeringen för en diskussion om att utgiftstaket ska fastställas på en nivå som är förenlig med överskottsmålet och en långsiktigt hållbar finanspolitik. Detta skulle tala för att taket sätts utifrån en stramare budgeteringsmarginal. Kopplingen mellan utgiftstak och saldomål är därmed oklar. I praktiken ökar utgiftstaket med 30 miljarder kronor per år mellan 2010 och 2012. Regeringen anser att utgiftstaket trendmässigt ska sjunka svagt som andel av BNP och den bedömda nivån 2012 innebär en sådan minskning. Det framgår dock inte hur länge den trendmässiga minskningen av utgiftstakets andel av BNP ska pågå eller vad som är målet.

En tänkbar motivering till den större osäkerhetsmarginalen 2012 är, enligt utskottet, de stora osäkerheter som finns kring lågkonjunktorens längd och djup. Utskottet anser att det är viktigt att regeringen tydligare

motiverar den bedömda nivån för utgiftstaket och för ett resonemang kring den trendmässiga minskningen av utgiftstaket. Utskottet förutsätter att regeringen återkommer till riksdagen med sådan information.

Utgifter under taket och vid sidan av taket

Det finns några principiella frågeställningar kring utgiftstaket som aktualiserats i och med finanskris och lågkonjunktur och som utskottet särskilt vill uppmärksamma regeringen på. En sådan frågeställning handlar om vilka utgifter som ska omfattas av utgiftstaket, med anledning av de nya anslag som har hanterats under utgiftsområde 26 Statsskuldräntor m.m. En närliggande frågeställning handlar om användningen av stabilitetsfonden, bl.a. mot bakgrund av att regeringen beslutat att statens deltagande i Nordeas nyemission ska finansieras från fonden. En ytterligare principiellt viktig frågeställning är hanteringen av det tillfälliga konjunkturstödet till kommunerna 2010, som tas upp i tilläggsbudgeten för 2009. Vidare har Riksrevisionen framfört att det utgiftsutrymme som skapats 2009–2011 till följd av Vägverkets och Banverkets extra amortering 2008 av lån i RGK borde ha föranlett en nedjustering av utgiftstaket för att behålla takets stramhet i förhållande till överskottsmålet.

I spåren av finanskrisen har nya anslag förts upp under utgiftsområde 26. Hösten 2008 beslutade riksdagen om att anvisa 15 miljarder kronor till ett nytt ramanslag 92:5 Tillskott till stabilitetsfonden under utgiftsområde 26 Statsskuldräntor m.m. (prop. 2008/09:61, bet. 2008/09:FiU16, rskr. 2008/09:17). Medlen fördes över till stabilitetsfondens konto i RGK, vilket minskade RGK:s nettoutlåning 2008. Utgiften belastade inte de takbegränsade utgifterna. Vidare beslutade riksdagen att 1 miljon kronor skulle anvisas till ett nytt anslag 2009 under utgiftsområde 26, anslaget 1:5 Garantier för vissa utländska instituts insättningar m.m. med anledning av lagen (2008:812) om statliga garantier till insättare i utländska instituts filialer i Sverige.

Det intressanta i detta sammanhang är att de anslag som förs upp under utgiftsområde 26 har hamnat utanför utgiftstaket och belastar således inte de takbegränsade utgifterna. När riksdagen våren 1995 beslutade att införa ett tak för de offentliga utgifterna angavs att utgiftstaket för den statliga sektorn skulle omfatta utgifterna på statsbudgeten exklusive utgifterna för räntor på statsskulden. Utgiftsområde 26 har tidigare i huvudsak endast omfattat anslaget Räntor på statsskulden. Med de nya anslag som har hanterats under utgiftsområde 26 anser utskottet att det nu bör finnas skäl att klargöra om och i så fall varför andra anslagsfinansierade utgifter än räntor på statsskulden ska ligga utanför taket samt överensstämelsen med de ursprungliga intentionerna med utgiftstakets omfattning.

Finansutskottet hade inget att erinra mot att tillskottet till stabilitetsfonden lades utanför utgiftstaket, mot bakgrund av den användning som fonden avsåg. Det finns därmed skäl att belysa användningen av stabilitetsfonden. Från stabilitetsfonden har RGK betalat ut 2,4 miljarder kronor till

Riksbanken i samband med att RGK tog över Riksbankens stödlån i Carnegie. I början av 2009 såldes Carnegie för ca 2,3 miljarder kronor. Inkomsterna från försäljningen bedöms komma in till staten under 2009–2011 och medlen förs till stabilitetsfonden, vilket minskar RGK:s nettoutlåning. Regeringen har vidare beslutat att delta i nyemissionen i Nordea motsvarande statens ägarandel. Insatsen beräknas till 5,5 miljarder kronor och tas från stabilitetsfonden. Vidare bekostas RGK:s förvaltningskostnader från fonden. Dessa uppgick till 23,5 miljoner kronor 2008.

I normala fall är det riksdagen som beslutar om kapitaltillskott m.m. till bolag i varje enskilt fall. Regeringen får inte fatta dessa beslut på egen hand och har heller inga medel till sitt förfogande. Riksdagen anvisar medel till anslaget Kapitalinsatser i statliga bolag under utgiftsområde 24 Näringsliv samtidigt med det enskilda beslutet om kapitaltillskott. Genom lagen (2008:814) om statligt stöd till kreditinstitut har regeringen dock fått befogenheter att lämna statligt stöd (genom garantier, kapitaltillskott eller på annat sätt) till kreditinstitut och företag med säte i Sverige, om det behövs för att motverka en risk för allvarlig störning av det finansiella systemet i Sverige. Genom stabilitetsfonden finns även medel för detta. I förarbetena anges allvarlig störning som omständigheter när det finns risk att det finansiella systemet utsätts för en omfattande störning som innebär att systemets funktionsförmåga allvarligt skadas, störningar som kan få allvarliga samhällsekonomiska konsekvenser, störningar som innebär fara för att en plötslig och oväntad kris i ett eller flera finansiella företag ska utlösa en kedjereaktion med allvarliga konsekvenser för hela eller centrala delar av det finansiella systemet som följd och allvarliga återverkningar för företag och hushåll. Regeringen framhöll att den främsta anledningen till att stödåtgärder kan behöva vidtas enligt den föreslagna lagen om statligt stöd till kreditinstitut är att betalningsfallissemang i ett institut under vissa omständigheter kan medföra risk för en allvarlig störning av det finansiella systemet i Sverige. Användningen av stabilitetsfonden innebär att utgifterna hamnar utanför utgiftstaket. Besluten fattas av regeringen med stöd av stödlagen och blir därför inte föremål för riksdagens sedvanliga budgetprövning.

När Vägverket och Banverket fick medel i tilläggsbudgeten 2008 för amortering av väg- och baninvesteringar ökade de takbegränsade utgifterna med 25 miljarder kronor, dock utan att budgetsaldo och finansiellt sparande påverkades. Amorteringen innebar även ett ökat utrymme under taket åren därpå med ca 2 miljarder kronor per år eftersom de amorteringar och räntebetalningar som tidigare skulle ha skett uteblir. Om detta utrymme används för andra utgifter försvagas budgetsaldot och det finansiella sparandet i motsvarande grad. Riksrevisionen anser därmed att utgiftstaken borde ha justerats ned (RiR 2008:30).

Beträffande det särskilda tillskottet till kommunerna på 7 miljarder kronor som avser 2010 och betalas ut 2009 för utskottet ett resonemang kring detta i betänkandet över vårtilläggsbudgeten 2009 (bet. 2008/09:FiU21).

ESV har i sitt remissvar över en departementspromemoria om stärkt finanspolitiskt ramverk – översyn av budgetlagens bestämmelser om utgiftstaket (Ds 2009:10) redovisat prognosavvikelserna för de takbegränsade utgifterna åren 2000–2008. Prognosavvikelserna varierar mellan en underskattning med 0,1 % (2000) till en överskattning med 1,8 % (2007). I genomsnitt har avvikelsen inneburit en överskattning av utgifterna med 0,7 %.

Sammantaget visar frågeställningarna ovan behovet av att vara vaksam på hur utgifter hanteras i förhållande till utgiftstaket, till behovet av tekniska justeringar och till hur den finansiella stramheten upprätthålls. Utskottet anser att det skulle vara olyckligt om regeringen började använda olika former av kringgåenden av utgiftstaken på det sätt som förekom under tidigare mandatperioder. ESV:s historik över prognosavvikelser visar även att kringgåendena i efterhand visade sig vara onödiga då utgifterna överskattades. Nackdelarna, i form av försämrat förtroende för utgiftstaken och försämrade finanser, torde därmed vara större än fördelarna.

I detta sammanhang finns också anledning för utskottet att kommentera Finanspolitiska rådets bedömning att det finns skäl att revidera upp utgiftstaket i en djup lågkonjunktur. Om utgiftstaket i en djup lågkonjunktur begränsar politiken så att den blir uppenbart ineffektiv, kan den kortsiktiga kostnaden för att i varje läge hålla fast vid taket bli alltför hög, enligt rådet. Utskottet anser för sin del att budgeteringsmarginalerna ska respekteras som en buffert för osäkerheten i beräkningarna och att storleken på marginalerna bör följa de riktlinjer som gäller för osäkerhetsmarginaler. Regeringen har respekterat detta och därmed sett till att det finns tillräckliga budgeteringsmarginaler som klarar en konjunkturedgång, varför frågan om en höjning av utgiftstaket för t.ex. 2010 inte är aktuell. Utskottet anser även att systemet med treåriga utgiftstak skulle förlora en stor del av sin trovärdighet om höjningar kunde ske vid behov, även om dessa behov skulle vara exceptionella. Som framgick i det föregående visade även ESV:s prognosavvikelser att de takbegränsade utgifterna som regel överskattas, varför en takhöjning skulle kunna visa sig obehövlig i efterhand. Vidare framtingar utgiftstaket nödvändiga prioriteringar bland de mycket omfattande takbegränsade utgifterna, som för 2010 beräknas till drygt 1 000 miljarder kronor. Diskussioner om behovet av att revidera upp utgiftstaket för att få utrymme för utgiftsökningar tenderar att alltför ofta bli diskussioner om förändringar på marginalen utan hänsyn till innehållet i den totala utgiftsvolymen.

Utskottet avser att återkomma i frågan om stabilitetsfondens användning under nästa riksmöte.

Redovisningen av överskottsmålet

Finanspolitiska rådet anser att det saknas en tydlig definition av vad överskottsmålet innebär eftersom det följs upp med flera olika indikatorer som mäter helt olika saker och kan uppvisa helt olika värden. Rådet menar att

regeringen bör klargöra vad överskottsmålet egentligen innebär och hur länge det ska gälla. Rådet anser även att motiven bakom överskottsmålet är otillräckligt preciserade och att det finns ett uppenbart behov av att bättre samordna de finans- och sysselsättningspolitiska ramverken eftersom de överskotts- och sysselsättningspolitiska ramverken hänger intimt samman. Även Riksrevisionen anser att uppföljningen av överskottsmålet och redovisningen av hur det ska uppnås behöver förbättras, vilket utskottet återkommer till i avsnitt 4.

Utskottet har tidigare konstaterat att det pågår ett arbete i Regeringskansliet med att utveckla det finanspolitiska ramverket och uttryckt tillfredsställelse över regeringens ambition att göra ramverket än mer ändamålsenligt, tydligt, effektivt och öppet. Utskottet förutsätter härvidlag att regeringen beaktar de synpunkter som Finanspolitiska rådet framför. Utskottet behandlar frågan om uppföljningen av överskottsmålet även i betänkandet om Årsredovisning för staten 2008 (bet. 2008/09:FiU26).

Underskottet i det finansiella sparandet och dess förenlighet med Maastrichtkriterierna

Underskottet i det finansiella sparandet beräknas bli större än 3 % av BNP 2010 och 2011, vilket överstiger den maximalt tillåtna underskottsgränsen enligt reglerna i EU:s stabilitets- och tillväxtpakt (Maastricht). Enligt paktens regler får budgetunderskottet för medlemsländerna inte överstiga 3 % av BNP under ett enskilt år. Större underskott är dock tillåtna om medlemsländerna befinner sig i en allvarlig lågkonjunktur där BNP faller med mer än 2 % per år. Sveriges BNP bedöms falla med 4,2 % 2009 för att därefter stiga med 0,2 % 2010 och 2,4 % 2011.

Många länder inom EU kommer att överskrida treprocentsgränsen i stabilitetspakten. Flertalet visar betydligt större underskott än Sverige under motsvarande period. Detta gäller bl.a. Frankrike, Spanien och Storbritannien. Hur detta ska hanteras förefaller inte vara helt klart, enligt de uppgifter utskottet fått från Regeringskansliet. Utskottet anser att det är centralt att förtroendet för paktens upprätthålls och att det behövs en strategi för hur ekonomierna ska komma tillbaka till att hålla sig inom paktens gränser. Finansminister Anders Borg framförde vid ett Ekofinmöte den 5 maj 2009 att det är av största vikt att medlemsstaterna formulerar "exit-strategier" i den ekonomiska politiken. De riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som regeringen föreslår i den ekonomiska vårpropositionen innebär att Sverige kommer att vara ett av förmodligen fåtalet länder som snabbt kommer att återgå till att hålla sig inom paktens gränser och som därmed kan vara ett föredöme i detta sammanhang.

Arbetsmarknad och tillväxt

Den ekonomiska krisen och dess effekter på arbetsutbud, sysselsättning och arbetslöshet innebär en stor utmaning för arbetsmarknadspolitiken de närmaste åren. Samtidigt är det enligt utskottet centralt att behålla ett långsiktigt perspektiv och fortsätta med strukturellt motiverade förändringar i syfte att värna arbetslinjen. Flera av regeringens reformer är betydelsefulla även när arbetskraftsefterfrågan viker kraftigt till följd av lågkonjunkturen, eftersom de bidrar till att förbättra arbetsmarknadens anpassningsförmåga.

Aktiv arbetsmarknadspolitik för att motverka varaktigt högre arbetslöshet

Utskottet instämmer med regeringen om att den långsiktiga sysselsättningspolitiken, i ett läge där arbetslösheten ökar så pass kraftigt till följd av dramatiska fall i efterfrågan, måste kompletteras med tillfälliga åtgärder. Sådana åtgärder krävs för att motverka att arbetslösheten fastnar på en hög nivå och att människor varaktigt slås ut från arbetsmarknaden. Utskottet kan konstatera att regeringen föreslår en massiv utbyggnad av de aktiva programåtgärderna så att de omfattar närmare 250 000 personer 2011.

Utskottet anser att regeringen gör en riktig bedömning då man riktar åtgärderna huvudsakligen till personer som blir eller har varit arbetslösa en längre tid, snarare än att inriktas på sektorer där antalet varsel stigit kraftigt. Detta bl.a. mot bakgrund av att ca 2 miljoner arbetstagare omfattas av omställningsavtal som träder in vid varsel och uppsägning. Vidare framgår det av en aktuell rapport från Arbetsförmedlingen att många varslade inte är liktydigt med att lika många blir uppsagda (Arbetsmarknadsrapport 2009:1). I genomsnitt har mindre än hälften av alla varsel som kommit in till Arbetsförmedlingen resulterat i uppsägningar. Av de varslade är det dessutom ännu färre som blir arbetslösa.

Oppositionen saknar en långsiktig jobbpolitik

I oppositionspartiernas riktlinjemotioner är avsaknaden av en strategisk långsiktig jobbpolitik slående. Samtliga partier avvisar i olika grad regeringens jobbskatteavdrag. Vänsterpartiet kritiserar regeringen för att ha fastnat i en ”ideologiskt motiverad inriktning på ökat arbetsutbud”. Samtidigt presenteras inga trovärdiga alternativ till regeringens strategi att öka arbetsutbudet genom att göra det mer lönsamt att arbeta. Finanspolitiska rådet gör i årets rapport också en förnyad bedömning av jobbskatteavdragets sysselsättningseffekter. Rådets slutsats är att det har varit välmotiverat att ytterligare förstärka jobbskatteavdraget utifrån regeringens sysselsättningspolitiska målsättningar och att befintlig forskning tyder på att jobbskatteavdraget sänker arbetslösheten och ökar sysselsättningen på sikt. Om man eftersträvar en jämnare fördelning av disponibel inkomst är också jobbskatteavdraget en lämplig åtgärd, enligt Finanspolitiska rådet. I en aktuell rapport från Finansdepartementet, Arbetsutbudseffekter av reformer på

inkomstskatteområdet 2007–2009, analyseras de långsiktiga effekterna av regeringens inkomstskattereformer. Sammanfattningsvis visar beräkningarna att jobbskatteavdragets tre steg och den höjda skiktgränsen för statlig inkomstskatt förväntas leda till att antalet arbetstimmar ökar med 2,3 %. Drygt 75 % av ökningen förklaras med att fler personer arbetar efter reformen. Ökningen i antalet arbetstimmar är större för kvinnor, 2,8 %, medan män ökar sina arbetstimmar med 1,9 %. Den totala ökningen i arbetade timmar är störst bland dem med lägst inkomster. Med oppositionens politik, och då i synnerhet Vänsterpartiets där hela jobbskatteavdraget avvisas, skulle effekten på lång sikt bli en avsevärt sämre sysselsättningsutveckling. Något som inte minst skulle drabba dem med lägst inkomster, vars arbetsutbud gynnas särskilt av jobbskatteavdraget.

Samtliga oppositionspartier lyfter fram ungdomsarbetslösheten som ett stort problem. Denna diskussion för utskottet i avsnitt 3 där en gemensam ungdomssatsning från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet behandlas.

Också i lågkonjunktur omsätts många jobb

Finansutskottet ställer sig i likhet med arbetsmarknadsutskottet bakom att regeringen förstärker resurserna till jobsökande och coaching. Det är viktigt att komma ihåg att det även i en lågkonjunktur förmedlas en stor mängd jobb. I april anmäldes exempelvis 34 000 nya platser till Arbetsförmedlingen samtidigt som 42 000 personer som varit inskrivna som arbetslösa fått ett arbete. Utskottet noterar att också Finanspolitiska rådet anser att den nuvarande arbetsmarknadspolitikens betoning på jobsökaraktiviteter och matchningsinsatser framstår som kostnadseffektiv enligt de utvärderingar som gjorts. Dock anser rådet att sökaktiviteten i en lågkonjunktur spelar relativt sett mindre roll för de sökandes chanser att få arbete samtidigt som försäkringsbehovet är större än normalt, vilket skulle tala för en konjunkturberoende arbetslöshetsförsäkring. Finansutskottet delar här arbetsmarknadsutskottets uppfattning att en sådan lösning torde ha stora nackdelar vad gäller incitamenten att söka jobb i en lågkonjunktur. Finansutskottet anser också att de konjunkturberoende inslagen snarare bör ligga i de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna.

Oppositionspartierna riktar kritik mot jobb- och utvecklingsgarantierna. Socialdemokraterna påpekar att utvärderingar av effekterna saknas, och Vänsterpartiet ifrågasätter om jobb- och utvecklingsgarantierna kan betecknas som aktiv arbetsmarknadspolitik. I det sammanhanget vill utskottet hänvisa till att Arbetsförmedlingen har fått ett regeringsuppdrag att bl.a. ta fram indikatorer som visar hur Arbetsförmedlingens verksamhet bidrar till en väl fungerande arbetsmarknad och till att förbättra matchningen, bryta utanförskapet och varaktigt öka sysselsättningen. I Arbetsmarknadsrapport 2009:1 som publicerades den 19 maj analyseras bl.a. jobb- och utvecklingsgarantin. En fråga som behandlas är om jobb- och utvecklingsgarantin, som riktas till de arbetssökande som står längst från arbetsmarknaden, verk-

ligen når fram till dessa arbetssökande. Slutsatsen är att arbetssökande med sämst jobbchanser på arbetsmarknaden i långt större utsträckning får del av arbete med anställningsstöd (som blir tillgängligt i jobb- och utvecklingsgarantins fas 2) än arbetssökande med bättre jobbchanser. Vidare visar analysen att arbetssökande med sämst jobbchanser och därmed större risk för att bli långtidsarbetslösa i större utsträckning och snabbare hamnar i ett program än arbetssökande med bättre jobbchanser.

Reguljär utbildning och arbetsmarknadsutbildning

Oppositionspartierna vill ha fler utbildningsplatser jämfört med regeringen i såväl reguljär utbildning som arbetsmarknadsutbildning. Beträffande den reguljära utbildningen vill utskottet påpeka att omfattande satsningar gjorts i samband med budgetpropositionen för 2009 och i samband med propositionen 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning. Det gällde exempelvis fler platser i eftergymnasial yrkesutbildning och fler platser i yrkesvux. Den omfattande och tidsmässigt forcerade expansionen av såväl reguljära utbildningsplatser som arbetsmarknadsutbildning som oppositionspartierna föreslår är varken realistisk eller ändamålsenlig, enligt utskottet. Utskottet noterar att Finanspolitiska rådet anser att det finns goda skäl att som regeringen gör expandera yrkesutbildningen i det reguljära utbildningssystemet men att även arbetsmarknadsutbildningen bör utökas, om än med betydligt lägre volymer än under 1990-talskrisen. I samband med finansutskottets utfrågning om Finanspolitiska rådets rapport den 19 maj framförde finansminister Anders Borg att detta var en fråga som regeringen avsåg att återkomma till i höstens budgetproposition.

Arbetslöshetsförsäkringen

Oppositionspartierna anser att arbetslöshetsförsäkringen bör förändras genom att ersättningsnivån höjs och avgifterna sänks. Finansutskottet har vid flera tillfällen behandlat liknande förslag och har inte ändrat uppfattning i denna fråga. Försäkringen ska vara en trygg omställningsförsäkring men inte fungera som ett allmänt försörjningssystem, och arbetslinjen ska vara tydlig. Dock anser utskottet att det är ett problem att så många står utanför arbetslöshetsförsäkringen. Det är därför tillfredsställande att riksdagen nyligen beslutat om förbättrade incitament att gå med i a-kassan (2008/09:AU10 Ändringar i arbetslöshetsförsäkringen). Med tanke på oppositionens alarmerande tonläge i frågan vill utskottet dock påpeka att en stor andel personer även tidigare har valt att stå utanför arbetslöshetsförsäkringen. Konjunkturinstitutet (KI) har nyligen analyserat utvecklingen av antalet medlemmar i arbetslöshetskassorna (Konjunkturläget, mars 2009) Enligt KI har andelen a-kasseanslutna i arbetskraften minskat från 86 % 1995 till 70 % 2008. Det betyder att även 1995 stod mer än 600 000 personer av dem som ingick i arbetskraften utanför arbetslöshetsförsäkringen. Nedgången på senare tid beror enligt KI både på ett minskat inflöde i a-kassorna av yngre och på ett ökat utflöde i alla åldersgrupper. Utflödet är

allra störst i gruppen 55 år och äldre. Andelen unga och utrikes födda i arbetskraften har ökat, grupper som är a-kassemedlemmar i mindre utsträckning än andra.

Orsaker bakom minskat utanförskap

Miljöpartiet kritiserar hur regeringen använder sig av begreppet utanförskap och hävdar att reformerna under mandatperioden lett till att ett verkligt utanförskap växt fram i Sverige. Detta är enligt utskottet en grovt felaktig verklighetsbeskrivning. I stället vill utskottet betona värdet av den analys som regeringen gör i vårpropositionen, där man försöker separera effekterna av konjunkturella och strukturella faktorer bakom nedgången i antalet personer som får ersättning från trygghetssystemen. Resultaten indikerar att minskningen i antalet personer som får ersättning från trygghetssystemen mellan 2006 och 2008 (mätt som helårsekvivalenter) huvudsakligen (till ca 80 %) beror på strukturella faktorer. En huvudförklaring i nedgången är att antalet personer som får sjukpenning eller sjuk- och aktivitetsersättning har minskat. Under tidigare högkonjunkturer har ökad sysselsättning åtföljts av ökad ohälsa. Aktuella siffror från Statistiska centralbyrån (SCB) visar också att den totala sjukfrånvarons nedgång håller i sig. Under första kvartalet i år minskade sjukfrånvaron totalt med 0,3 procentenheter jämfört med motsvarande kvartal 2008. Den totala sjukfrånvaron, som innefattar all sjukfrånvaro från arbetet, har enligt SCB minskat kontinuerligt sedan fjärde kvartalet 2006.

Redovisningen av de arbetsmarknadspolitiska programmen behöver förbättras

Utskottet noterar att Finanspolitiska rådet anser att det finns brister i regeringens redovisning av de arbetsmarknadspolitiska programmen, eftersom det inte ges någon samlad bild av omfattningen. Exempelvis räknas inte nystartsjobben in i redovisningen av de konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska programmen under olika år. Eftersom programvolymen heller inte sätts i relation till arbetslösheten är det också svårt att bilda sig en uppfattning om programmens omfattning i rådande konjunkturläge är "normal" eller inte, enligt rådet. Utskottet håller med Finanspolitiska rådet om att regeringen bör tydliggöra redovisningen av de arbetsmarknadspolitiska programmen och förväntar sig att regeringen ser över redovisningen till höstens budgetproposition.

Krediter till företag

Vänsterpartiet framhåller att fler insatser behövs för att komma till rätta med i synnerhet de mindre företagens likviditetsproblem. Också Miljöpartiet oroas av att mindre företag fått det svårare att låna pengar. Vänsterpartiet vill också utreda förutsättningarna för utökad statligt bankäggande och hur fler lokala aktörer kan ges förutsättningar att starta bank.

Utskottet anser att god tillgång till välfungerande kreditmarknader är av central betydelse för företagen, inte minst ur ett tillväxtperspektiv. Dessutom har finanskrisen tydliggjort vilken viktig roll i ekonomin det finansiella systemet har, då minskat förtroende här får stora återverkningar i resten av ekonomin. En rad åtgärder har också vidtagits under det senaste halvåret för att värna den finansiella stabiliteten och för att säkra kreditgivningen till företag. En ny lagstiftning har införts för att hantera banker i kris: Ett kapitaltillskottsprogram har införts som ger solventa banker möjlighet att få kapitaltillskott från staten för att motverka en kreditåtstramning. En stabilitetsfond har införts för att på lång sikt finansiera olika statliga stödåtgärder riktade till finansiella företag. Som exempel på direkta insatser för att säkra kreditgivningen till företag har Svensk Exportkredit (SEK) tillförts 3 miljarder kronor i syfte att avhjälpa bristen på exportfinansiering. Därutöver har riksdagen bemyndigat regeringen att ge SEK en låneram på 100 miljarder kronor och en garantiram på 450 miljarder kronor. Ramen för Exportkreditnämndens exportkreditgarantier har höjts med 150 miljarder kronor, och Almi Företagspartner AB har dessutom tillförts 2 miljarder kronor för att öka utlåningen till små och medelstora företag. SBAB har nyligen fått utvidgat uppdrag att bedriva bankrörelse.

Enligt Finanspolitiska rådet finns inga tydliga indikationer på att det behövs mer kraftfulla stödåtgärder än de som regeringen redan har vidtagit. Samtidigt uppger dock rådet att det statistiska underlaget är för knapphändigt för att kunna avgöra i vilken utsträckning en kreditåtstramning för små och medelstora företag har skett. Utskottet kan konstatera att enligt konjunkturbarometern från maj har näringslivets finansieringsmöjligheter förbättrats något under senare tid, även om fortfarande drygt en tredjedel av företagen uppger att det är svårare eller avsevärt svårare än normalt att finansiera verksamheten. Vidare uppgav Finansinspektionen i sin månatliga utvärdering av de statliga stabilitetsåtgärderna att utlåningstillväxten till svenska företag fortsatte att minska i april och uppgick till 6,8 % på årsbasis eller 1 773 miljarder kronor. Finansinspektionen påpekar samtidigt att en lågkonjunktur innebär att företagens efterfrågan på krediter generellt minskar.

Kommunerna och välfärden

Ett förhållandevis gott utgångsläge

Utskottet vill inledningsvis understryka den kommunala sektorns betydelse för såväl välfärden som sysselsättningen. Det är i kommuner och landsting som mycket av välfärdens innersta kärnverksamhet bedrivs: skola, vård och omsorg. Utskottet är därför positivt till de betydande satsningar som regeringen hittills genomfört under mandatperioden för att stärka kommunernas ekonomi. Som tidigare redovisats har regeringens politik hittills

inneburit att den kommunala sektorn förstärkts med 21 miljarder kronor i form av ökade bidrag, sänkta arbetsgivaravgifter och den kommunala fastighetsavgiften.

Den nuvarande ekonomiska krisen har fördjupats mycket snabbt, vilket påverkar hela den svenska ekonomin, inbegripet kommunsektorn. Utskottet bedömer dock att kommunsektorn står bättre rustad att möta nuvarande lågkonjunktur än vad den gjort på länge. Den ekonomiska situationen för kommunsektorn som helhet har varit god under hela 2000-talet och i synnerhet under de senaste fyra åren. Kommunsektorn har under 2005–2008 redovisat såväl ett positivt finansiellt sparande som ett årsresultat som varierat mellan ca 7 miljarder och 26 miljarder kronor. De åtgärder som regeringen hittills vidtagit för att förstärka den kommunala ekonomin har bidragit till detta positiva utfall. Utskottet kan i sammanhanget konstatera att oppositionspartierna motsatt sig ett flertal av dessa åtgärder. Kommunernas ekonomiska utgångsläge inför den nuvarande lågkonjunkturen hade därmed varit sämre med oppositionens politik.

Effektivt stöd

Den kraftigt försämrade arbetsmarknaden medför ett stort fall i utvecklingen av kommunernas skatteunderlag de närmaste åren. Från en ökning med 5,6 % 2007 och en beräknad ökning på 5,2 % 2008 bedöms ökningstakten enligt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) nu sjunka till en historiskt låg nivå på 1 % 2009 och 2010. Utskottet välkomnar därför regeringens förslag om ett tillfälligt konjunkturstöd till kommunsektorn på 7 miljarder kronor för 2010 för att mildra effekterna av den ekonomiska krisen. Utskottet konstaterar att SKL, i sin ekonomirapport från maj 2009, bedömer att tillskottet bidrar till att sektorn som helhet redovisar en ekonomi i balans 2010. Utskottet ställer sig även bakom den föreslagna höjningen av statsbidraget till kommunerna med 5 miljarder kronor fr.o.m. 2011. Utskottet delar regeringens bedömning att de höjda statsbidragen bidrar till att upprätthålla de grundläggande välfärdstjänster som kommunsektorn tillhandahåller och till att dämpa nedgången i sysselsättningen.

Den offentliga konsumtionen och det finansiella sparandet i kommunsektorn väntas falla under kommande år till följd av de mer ansträngda finanserna. Regeringens förslag innebär att kommunsektorn, vars utgifter 2008 uppgick till 23,2 % av BNP, väntas redovisa ett negativt finansiellt sparande på upp till -0,4 % av BNP 2010, vilket kan jämföras med staten som beräknas redovisa ett negativt sparande på upp till -3,3 % av BNP (se tabell 2.2). Kommunsektorns negativa sparande utgör därmed 10 % av underskottet i offentlig sektor medan staten svarar för 86 %. Det är naturligt att det är staten som svarar för stabiliseringspolitiken i en lågkonjunktur samtidigt som utskottet anser att det inte är orimligt att även kommunerna får bära en viss del av bördan av den ekonomiska nedgången. Utskottet ställer sig därför bakom den redovisade bördefördel-

ningen. Utskottet vill samtidigt peka på osäkerheten i beräkningarna och att utfallet enligt nationalräkenskaperna för första kvartalet visar bl.a. positiva investeringssiffror för kommunerna (se även avsnitt 1).

Vid finansutskottets öppna utfrågning om Finanspolitiska rådets rapport den 19 maj 2009 underströk finansminister Anders Borg (m) att noggranna kalkyler gjorts för att bedöma vilka finanspolitiska åtgärder som är mest effektiva. Av dessa framkom att temporära statsbidrag till kommunerna framstår som den kanske mest kostnadseffektiva åtgärden. Finanspolitiska rådets ordförande Lars Calmfors instämde i att statsbidrag till kommunerna förmodligen är en mycket kostnadseffektiv åtgärd. Detta betonades även av SKL vid utskottets offentliga utfrågning om kommunernas ekonomi den 12 mars 2009. SKL underströk att statsbidrag till kommuner och lands- ting är ett effektivt sätt att bedriva stabiliseringspolitik då dessa medel stannar i landet och, i de allra flesta fall, används i verksamheten i stället för att sparas. SKL framhöll vidare fördelarna med generella bidrag fram- för specialdestinerade bidrag; generella bidrag uppgavs kunna användas direkt, något som är än mer angeläget nu när krisen står inför dörren, till skillnad från riktade bidrag där t.ex. kommuner först behöver ansöka om medlen. Dessutom betonades betydelsen av det kommunala självstyret och att kommunerna har den bästa kunskapen om var bidragen gör mest nytta. Utskottet konstaterar således att det finns gott stöd för utformningen av regeringens föreslagna satsning på kommunsektorn.

Utskottet påminner vidare om vikten av temporära åtgärder för att inte de offentliga finanserna ska försvagas på lång sikt. Liksom regeringen anser utskottet att statsbidrag till kommunsektorn är ett område som lämpar sig för temporära satsningar. I sammanhanget kan nämnas att utskottet betvivlar att flertalet av oppositionens förslag verkligen skulle kunna vara temporära (se utskottets ställningstagande till stabiliseringspolitiken nedan).

Utskottet vill även påminna om att merparten av kommunsektorns intäkter kommer från annat håll än statsbidrag. Enligt regeringens skrivelse 2008/09:102 Utvecklingen inom den kommunala sektorn uppgick statsbi- dragen till kommunsektorn 2008 till ca 18 % av de totala intäkterna. Den största delen av intäkterna utgörs i stället av kommun- respektive lands- tingsskatt som tillsammans uppgår till cirka två tredjedelar av de totala intäkterna. Det som har störst betydelse för den reala tillväxten i kunnan- sektorn är således antalet arbetade timmar. Utskottet understryker därför vikten av de reformer som regeringen sjösat för att stärka arbetslinjen och därigenom även skatteunderlaget och kommunernas ekonomi.

Vad gäller oppositionspartiernas förslag kan noteras att flera av dessa inte utgör rena bidrag utan ställer i stället krav på motprestationer och sam- finansiering mellan stat och kommun. Oppositionspartiernas gemensamma förslag till traineeprogram förutsätter exempelvis insatser för att handleda de ungdomar som blir trainee. Vänsterpartiets förslag till investeringsstöd

för projekt som tidigareläggs eller annars riskerar att bli uppskjutna förutsätter en kommunal medfinansiering med minst 80 %. Denna typ av insatser förbättrar inte kommunernas ekonomi.

Välfärdens kärna måste prioriteras

Liksom regeringen anser utskottet att det i dagsläget finns ett behov för kommunsektorn av att prioritera och satsa på välfärdens kärna. Av SKL:s rapport *Välfärdsmysteriet? Kommunsektorns utveckling 1980–2005* framgår att kommunsektorns sammantagna kostnader ökade mellan 1980 och 2005 med 42 %, vilket uppges vara 27 % mer än vad som kan härledas till demografien. Denna kostnadsutveckling är inte hållbar, i synnerhet inte i ljuset av att antalet skattebetalare blir allt färre i takt med att andelen av befolkningen i arbetsför ålder minskar. Utskottet anser att kommunsektorn måste ta ett stort ansvar för att tydligare prioritera kärnverksamheten och anpassa kostnadsramen till denna.

I regeringens proposition framgår att utvecklingen av befolkningens ålderssammansättning väntas leda till en minskad efterfrågan inom flera viktiga kommunala områden, såsom grundskola, gymnasieskola och äldreomsorg, under de närmaste åren. Av regeringens skrivelse om utvecklingen i den kommunala sektorn framgår t.ex. att antalet barn i grundskolan läsåret 2008/09 minskade med 34 000 elever jämfört med läsåret innan. Denna utveckling kommer att fortskrida och nå sin botten läsåret 2011/12. Den demografiska utvecklingen kommer därför att bidra till en dämpning av den offentliga konsumtionen i kommunsektorn.

Utskottet instämmer med regeringen i att kommuner och landsting, i rådande konjunkturläge, måste arbeta aktivt med att effektivisera resursutnyttjandet i verksamheterna. Utskottet vill i sammanhanget välkomna initiativen till att utveckla och använda jämförande statistik för den kommunala sektorn. Arbetet sker bl.a. i det nationella jämförelseprojekt som bedrivs av SKL, inom ramen för Socialstyrelsens uppdrag att utveckla nationella system för öppna jämförelser mellan kommuner och landsting, samt inom ramen för Rådet för främjande av kommunala analysers verksamhet. Utskottet bedömer att detta arbete kan bidra till en bättre uppföljning och till bättre kvalitet och effektivitet i de kommunala verksamheterna, bl.a. genom att kommuner och landsting kommer att kunna ta reda på vilka insatser och arbetsmetoder som ger goda resultat. SKL framhöll vidare vid utfrågningen om kommunernas ekonomi att utöver arbetet med öppna jämförelser bidrar även konkurrens- och valfrihetsreformer i många kommuner och landsting till att skapa ett tryck på beslutsfattarna på lokal nivå att förbättra verksamheterna. Utskottet välkomnar även denna utveckling.

Utskottet påminner också om att regeringen tillsatt en parlamentarisk kommitté (dir. 2008:110) för att utvärdera och utreda systemet för kommunalekonomisk utjämning. Kommittén ska bl.a. utreda alternativa metoder

för inkomstutjämnning och föreslå hur incitamenten för ekonomisk tillväxt och ökad tillväxt kan stärkas. Uppdraget ska redovisas senast den 30 april 2011.

Det kommunala balanskravet

Det kommunala balanskravet innebär att kommunernas och landstingens budgetar ska upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna. Enligt Finanspolitiska rådet medför detta att kommunernas möjligheter att bedriva stabiliseringspolitik är starkt begränsade. Såväl rådet som SKL och Konjunkturinstitutet framhåller att det är rimligt att staten har ansvaret för konjunkturpolitiken och menar att den bärande logiken i balanskravet måste ligga fast. Det framförs dock att balanskravet skulle kunna ges en annan utformning för att motverka ett procykliskt beteende i den kommunala konsumtionen. Utskottet välkomnar mot denna bakgrund att regeringen avser att se över om förändringar i balanskravet och andra aktuella redovisningsfrågor bör göras för att bl.a. pröva om det går att ge drivkrafter för ekonomiskt sunda och välskötta kommuner och landsting att spara pengar i goda år för att i viss utsträckning kunna använda dem under dåliga år.

Utskottet vill dock påminna om att undantag från regeln att budgeten ska upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna får göras om det finns synnerliga skäl. Av regeringens proposition God ekonomisk hushållning i kommuner och landsting (prop. 2003/04:105) framgår att ett sådant synnerligt skäl kan vara att en kommun eller ett landsting med en stark finansiell ställning ges möjlighet att med beaktande av god ekonomisk hushållning minska sin förmögenhet, dvs. upprätta en budget som inte är i balans. Utskottet noterar i sammanhanget att SKL, i sin ekonomirapport från maj 2009, påtalar att det inom befintligt regelverk redan i dag finns möjligheter att motverka vissa inläsnings effekter av tidigare års överskott. SKL konstaterar att de senaste årens resultat i kommuner och landsting i många fall har överstigit den nivå som motiveras för att konsolidera den egna ekonomin. En tolkning av regelverket som innebär att dessa kommuner kan använda en del av sina tidigare års överskott de närmaste åren anges därför vara rimlig.

Klimat, miljö och infrastruktur

Finansutskottet kan konstatera att flera av de förslag som framförs av motionärerna inom området klimat, miljö och infrastruktur behandlas av riksdagen i andra sammanhang, vilket innebär att sakfrågorna till stora delar behandlas av andra utskott än finansutskottet. Som framgår av den kompletterande informationen i avsnitt 2.4 har trafikutskottet, miljö- och jordbruksutskottet och näringsutskottet på goda grunder avstyrkt förslagen. Finansutskottet är inte av någon annan uppfattning i dessa frågor. I enlighet med vad trafikutskottet framför innebär regeringens politik omfattande

infrastrukturinvesteringar som är avvägda mot de behov, förutsättningar och resurser som finns. Regeringen har inventerat vilka projekt som kan genomföras i närtid, och riksdagen har anvisat medel för detta. Ytterligare satsningar i närtid bedöms inte som realistiska. Vidare framgår det tydligt av miljö- och jordbruksutskottets respektive näringsutskottets betänkanden att regeringen för en ambitiös klimat- och energipolitik med tydliga mål. Vissa av de områden som motionärerna lyfter fram, t.ex. energieffektiviseringar, är i huvudsak i linje med den förda politiken. Vidare har finansutskottet i det föregående tagit ställning för regeringens riktlinjer för de offentliga finanserna, vilket innebär att det inte finns utrymme i närtid för de förslag motionärerna för fram.

Stabiliseringspolitik

Utskottet vill understryka det regeringen säger i vårpropositionen om att det är viktigt att ha rimliga förväntningar på vad som kan åstadkommas med finanspolitiska åtgärder i stabiliseringspolitiskt syfte. Det handlar inte om att stoppa en konjunkturedgång utan om att dämpa nedgången med väl avvägda åtgärder. Utlandets efterfrågan på vår specialiserade exportindustri har fallit dramatiskt. Med ekonomisk politik kan man visserligen skapa en högre inhemsk efterfrågan och delvis kompensera för den svagare internationella efterfrågan, men bara marginellt. Utskottet anser att regeringen gjorde en riktig prioritering då man under den finansiella krisens mest akuta skede under hösten snabbt vidtog en rad åtgärder för att få finansmarknaderna att fungera bättre. Utan en fungerande finansmarknad blir också ekonomisk-politiska åtgärder mindre verkningsfulla.

Styrkan i de automatiska stabilisatorerna är fortsatt hög

Samtliga oppositionspartier vill se större finanspolitiska stimulanser än regeringen i år och nästa år och hänvisar till stimulanser i en omfattning som bl.a. Konjunkturinstitutet angett. Också Finanspolitiska rådet anser att ytterligare finanspolitiska stimulanser behövs i en omfattning om ca 15 miljarder kronor i år och ca 30 miljarder kronor 2010. Socialdemokraterna och Vänsterpartiet ifrågasätter vidare att de finanspolitiska stimulanserna faktiskt är störst i Sverige jämfört med övriga industriländer eller EU-länder.

Utskottet menar att det är orimligt att inte räkna med de automatiska stabilisatorerna vid sådana länderjämförelser. Det är ett faktum att Sverige har betydande automatiska stabilisatorer. Vi har skattesystem och utgiftssystem som är konstruerade så att vi får betydligt mindre skatteintäkter och högre utgifter när konjunkturen försvagas, vilket betyder att vi får en stabilisering. En stor del av den konjunkturstabiliserande finanspolitik som i många andra länder kräver aktiva beslut sker i Sverige med automatik. För att få jämförbarhet mellan länder måste därför de automatiska stabilisatorerna tas med i beräkningen.

Utskottet finner det särskilt intressant att Finanspolitiska rådet i sin analys kommit fram till att styrkan i de automatiska stabilisatorerna fortsätter att vara hög, i motsats till vad som ofta framförts i den ekonomisk-politiska debatten. Trots att de genomsnittliga skatterna fallit kraftigt, främst till följd av jobbskatteavdraget, tycks dessa förändringar inte ha bidragit till försvagade automatiska stabilisatorer. Rådet förklarar detta med att budgetelasticiteten² beror både på skatteintäkternas storlek i förhållande till BNP och på hushållens genomsnittliga marginalskatter. Jobbskatteavdraget har visserligen medfört betydligt lägre genomsnittlig skatt för alla sysselsatta, men marginalskatten har bara sjunkit för hushåll med låga inkomster. I själva verket har högre kommunalskatter inneburit att marginalskatten för höginkomsttagare ökat något sedan 2003.

Omfattande diskretionär finanspolitik

Utskottet vill understryka att också stimulanserna från den diskretionära finanspolitiken är betydande. Inklusivt förslagen i vårpropositionen motsvarar satsningarna hela 1,5 % av BNP 2009 och 2 % av BNP 2010. Det är visserligen riktigt att de förslag som lades fram i samband med höstens budget inte i första hand var inriktade på att stimulera efterfrågan i ekonomin, utan snarare togs av strukturella skäl. Läget var då också ett helt annat. Inte desto mindre har dessa reformer, utöver positiva långsiktiga effekter på ekonomins funktionssätt, också en omfattande stimulans effekt. Regeringens expansiva höstbudget för 2009 har bl.a. lett till att kostnaderna för att nyanställa och ha kvar anställda har sänkts genom lägre socialavgifter. Kommuner och landsting har fått sänka lönekostnader tack vare sänkningarna i socialavgifter, vilket frigör flera miljarder kronor för produktion av välfärdstjänster. Individernas köpkraft har ökat genom det tredje steget i jobbskatteavdraget.

Stor osäkerhet om konjunkturläget

Finanspolitiska rådet betonar att alla rekommendationer om lämplig nivå för finanspolitiska stimulanser måste bygga på osäkra bedömningar av olika risker och förväntade effekter av olika stimulansförslag. När det gäller Konjunkturinstitutets (KI) stimulanser för 2010 på ca 40 miljarder kronor, utöver vad regeringen föreslagit inklusivt vårpropositionen, betvivlar rådet att så stora stimulanser blir effektiva. KI själva påpekar att det finns en målkonflikt mellan att uppnå överskottsmålet och att stabilisera resursutnyttjandet när beslut ska tas om den finanspolitiska inriktningen (Konjunkturläget mars 2009). I värsta fall kan högre räntor och ökat försiktighetssparande fullt ut motverka finanspolitikens avsedda effekter, enligt KI.

² Styrkan i de automatiska stabilisatorerna mäts vanligen med hjälp av en s.k. budgetelasticitet. Den anger med hur många procent av BNP som det finansiella sparandet (via de automatiska stabilisatorerna) ändras om BNP ändras en procent.

Av ovanstående framgår att såväl Finanspolitiska rådet som Konjunkturinstitutet ger tydligt uttryck för att det handlar om en synnerligen svår balansgång mellan olika slags risker. Utskottet kan vidare konstatera att oppositionspartierna gör en annan bedömning än regeringen när det gäller vilka risker som är förknippade med krisen och behovet av starka offentliga finanser för att kunna möta utmaningarna i krisens spår. Här vill utskottet framhålla att vi för närvarande är i ett extremt osäkert konjunkturläge. Om recessionen blir mycket utdragen och djup skulle alltför stora stimulanser i nuläget kunna begränsa utrymmet för ytterligare stimulanser i ett senare läge när behovet kan vara ännu större. Utskottet vill också lyfta fram det som Ekonomistyrningsverket skriver i den budgetprognos som publicerades den 27 maj:

Konjunkturlägesbedömningen är synnerligen osäker i dagsläget och skulle konjunkturedgången bli djupare eller mer utdragen än prognostiserat försämrats statens finanser – per automatik – i negativ riktning. Försämringen kan i värsta fall bli så påtaglig att förtroendet för de statliga finansernas långsiktiga hållbarhet rubbas. Om detta förtroende försvinner, uteblir de positiva effekterna på ekonomin, som en mer expansiv finanspolitik annars skulle ge.

I de fall statens garantiutfästelser för att stabilisera den finansiella sektorn skulle utlösas kommer statens finanser att försämrats markant. Under senare tid har exempelvis situationen i baltländerna, och då i synnerhet Lettland, förvärrats ytterligare, vilket kan få stora konsekvenser för svenska banker. Alltför stora stabiliseringspolitiska åtaganden i kombination med en sådan utveckling skulle i förlängningen kunna leda till att hushållen, företagen och de finansiella marknaderna ifrågasätter de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet. Detta skulle kunna leda till betydande höjningar av riskpremier och räntespreadar och till ett ökat försiktighetssparande hos hushåll och företag. En sådan utveckling skulle i sin tur göra de stabiliseringspolitiska åtgärderna mindre verkningfulla och bidra till makroekonomisk instabilitet.

Tveksamt om oppositionens förslag blir temporära

När åtgärder vidtas för att möta en nedgång i ekonomin är det viktigt att dessa är vältajmade, träffsäkra och temporära. Utskottet är högst tveksamt till om oppositionens alla förslag till åtgärder mot krisen verkligen skulle bli temporära över en valörelse. Risken är uppenbar att många av åtgärderna i stället skulle permanentas. Det skulle i sin tur innebära en permanent försvagning av de offentliga finanserna och betydande risker för nedskärningar i välfärdens kärnverksamheter längre fram. Det gäller för övrigt även många av de åtgärder Finanspolitiska rådet föreslår, som tidsbegränsade riktade skattesänkningar och en temporär höjning av arbetslöshetsersättningen. Regeringen fokuserar stimulanserna på arbetsmarknadspolitik och temporära statsbidrag till kommuner, områden där förutsättningarna att skala ned satsningarna när konjunkturen vänder torde vara goda. Även om man tänker sig att oppositionens åtgärder faktiskt

skulle bli temporära är risken uppenbar att de får effekt i fel konjunkturläge. Även om det kan vara lätt att, som oppositionspartierna gör, överbjuda varandra i allehanda utgiftspaket när krisen är som djupast måste en ansvarsfull ekonomisk politik också ta hänsyn till vad som händer när konjunkturen väl vänder uppåt. Annars finns en risk att vi i stället så småningom drabbas av överhettningsproblem.

Ytterligare en aspekt är att unikt stora stimulanser satts i gång av regeringar och centralbanker världen över. Oppositionens argumentation begränsas till finanspolitiska stimulanspaket av spridda slag. Enligt utskottet är det viktigt att också komma ihåg att de åtgärder som riktats direkt till finanssektorn och den penningpolitik som Riksbanken bedriver också syftar till att stimulera den reala ekonomin. Den svenska Riksbanken har exempelvis under loppet av ett drygt halvår sänkt styrräntan med mer än 4 procentenheter, ned till rekordlåga 0,5 %. Det torde enligt utskottet vara vettigt att avvakta något och se vilka effekter dessa enorma stimulanser på ekonomin kommer att få.

Utskottet tillstyrker regeringens riktlinjer

Mot bakgrund av det som anförts ovan tillstyrker utskottet regeringens förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken. De alternativa förslagen till riktlinjer i oppositionspartiernas motioner avstyrks i motsvarande delar.

3 Särskilda satsningar på ungdomar, miljöfordon och ROT-avdrag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om särskilda satsningar på ungdomar, miljöfordon och ROT-avdrag. Utskottet hänvisar till att regeringen avser att återkomma i budgetpropositionen för 2010 om hur insatser för unga kan göras mer effektiva. Vidare konstaterar utskottet att regeringen vidtar omfattande åtgärder för att stimulera till fler miljöfordon. Beträffande ett utvidgat ROT-avdrag anser utskottet att ROT-avdrag inte bör hanteras som en tillfällig stimulans utan ses som en strukturell åtgärd för att bl.a. motverka svartarbete.

Jämför reservation 4 (s, v, mp).

Motionerna

Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet redovisar i sina respektive motioner tre gemensamma förslag som syftar till att minska ungdomsarbetslösheten, stimulera ekonomin och samtidigt påskynda nödvändiga klimat-, miljö- och energiåtgärder. Förslagen omfattar en ungdomssatsning och investeringar i fler gröna jobb.

De aktuella förslagen gäller Socialdemokraternas motion Fi25 yrkandena 2, 5 och 6, Vänsterpartiets motion Fi26 yrkandena 6–8 och Miljöpartiets motion Fi27 yrkandena 5–7.

Ungdomssatsning

Den redan mycket höga ungdomsarbetslösheten kan komma att stiga dramatiskt om inget görs, och de som står längst ifrån arbetsmarknaden kommer att drabbas hårdast. Att skapa möjligheter för dagens unga generation är enligt motionärerna en nyckel till att klara framtidens utmaningar. Totalt vill Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet satsa 2,9 miljarder kronor redan 2009 på en särskild ungdomssatsning.

Nittiotalisterna är den största årskullen på många år. De tar studenten mitt under en djup lågkonjunktur, när det är svårt även för dem med god utbildning och relevant yrkeserfarenhet att få jobb. För att underlätta för denna åldersgrupp föreslår motionärerna sommarundervisning för studenter utan grundläggande behörighet, extra medel till kommuner och landsting som ordnar sommarjobb, 10 000 extra sommarkurser på högskolor och universitet samt ytterligare resurser för studie- och yrkesvägledning för dem som går sista terminen på gymnasiet.

Motionärerna föreslår ett tillfälligt program – Ungdomslyftet – med 10 000 platser för unga långtidsarbetslösa som vill komplettera sin grundskole- eller gymnasieutbildning så att de får grundläggande behörighet.

Vidare föreslås en utbyggnad av antalet platser i högskolan, komvux och kvalificerad yrkesutbildning. En miljard kronor investeras i ett traineeprogram i välfärden. Medel satsas vidare för att bygga ut möjligheterna till praktik och karriärrådgivning på högskolan. En särskild jobb- och praktik-satsning görs på statliga myndigheter riktad till nyutexaminerade akademiker. Därutöver vill motionärerna också låta även yngre ta del av stödet till eget företagande.

För att möta den snabbt ökande långtidsarbetslösheten bland unga behövs ett mer flexibelt angreppssätt, enligt motionärerna. Varje ungdom måste bemötas individuellt, och dessutom måste Arbetsförmedlingen ha resurser att erbjuda t.ex. när det gäller vidareutbildning. De unga som enligt Arbetsförmedlingens bedömning behöver det ska få ta del av jobbgarantin omedelbart. Motionärerna vill också avsätta medel till Arbetsförmedlingen för mer individuellt stöd för unga med funktionsnedsättning. Regeln om högst tre månaders praktik eller utbildning för unga utökas till nio månader. Motionärerna vill inrätta 4 000 lärlingsplatser – där utbildningen motsvarar yrkeskomvux men är förlagd till yrkeslivet. Satsningar föreslås i yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning riktad till unga. Motionärerna vill investera i ett förstajobbetavdrag som innebär att de arbetsgivare som anställer en ung långtidsarbetslös får göra ett skatteavdrag med två tredjedelar av lönen, under maximalt tolv månader. Arbetsförmedlingen ska anvisa platserna för att uppnå önskvärd sysselsättningseffekt och garantera kollektivavtalsenliga löner.

Utvidgat ROT-avdrag

Byggbranschen är vital för att hålla sysselsättningen uppe. Genom ett utvidgat ROT-avdrag för upprustning av bostäder blir fler beredda att renovera, bygga om och effektivisera sin energianvändning samtidigt som boendemiljöerna förbättras. Totalt föreslår motionärerna att det tillförs 6 miljarder kronor per år för detta ändamål. Av denna satsning avsätts 2 miljarder kronor i stöd för alla flerfamiljshus som genomför totalrenovering förutsatt att renoveringen leder till minst 30 % minskad energianvändning. Stödet uppgår till 50 % av arbetskostnaden med ett tak på 100 000 kr (dvs. 50 000 kr i stöd per lägenhet). Det befintliga ROT-avdraget blir kvar och utvidgas med en extra klimatbonus för radhus, villor, ägarlägenheter och bostadsrättsföreningar som genomför energieffektiviseringar. Klimatbonusen bör kopplas till den enskilda fastigheten och är på 10 % utöver ROT-avdraget och ger upp till 10 000 kr i avdrag per småhus/antal lägenheter i en bostadsrättsförening. ROT-avdraget är tillfälligt men behålls så länge det behövs för att bekämpa jobbkrisen.

Ett paket för fler miljöfordon

Motionärerna vill öka stimulanserna för att få bort gamla miljöfarliga bilar och andra miljöfarliga fordon och i stället få in nya miljöbilar och mer miljövänliga tyngre fordon. För detta ändamål avsätts totalt 650 miljoner kronor 2009. Paketet omfattar följande åtgärder:

- En förlängd miljöbilspremie året ut om 10 000 kr per bil, en tillfällig allmän skotningspremie på 5 000 kr och en tillfällig extra generös skrotningspremie på 20 000 kr med krav på att man ersätter den skrotade bilen med en ny miljöbil. Total kostnad 400 miljoner kronor 2009.
- 100 miljoner kronor i särskilda stimulanser 2009 för utbyggnad av laddstationer för elbilar och biogas.
- En konverteringspremie på 5 000 kr för byte till etanol och 10 000 kr för byte till biogas och el under en tvåårsperiod. Kostnad 100 miljoner kronor 2009 och 75 miljoner kronor 2010.
- 50 miljoner kronor 2009 i ett tillfälligt investeringsstöd om 50 000 kr till 100 000 kr för att stimulera förnyelsen av bussparken i en mer miljövänlig riktning.
- Bilar med låga utsläpp ska gynnas, och bilar med höga utsläpp ska betala mer, t.ex. genom en ökad koldioxidrelatering av förmånsbeskattningen och fordonsbeskattningen.

Skatteutskottets yttrande

Skatteutskottet framför i sitt yttrande 2008/09:SkU5y att miljöskatter och andra ekonomiska styrmedel är av central betydelse för att målen på klimat- och energiområdet ska kunna nås. Det är angeläget att dessa styrmedel utformas på ett samhällsekonomiskt effektivt sätt. I klimatpropositionen (prop. 2008/09:162) har regeringen lagt fast allmänna principer för kommande förändringar av koldioxid- och energiskatterna. Vissa strukturella förändringar ska göra det enklare att genomföra träffsäkra och ändamålsenliga styrmedelsförändringar. Med utgångspunkt i den förändrade skattestrukturen redovisar regeringen hur utvecklade ekonomiska styrmedel kan ge en sammanlagd minskning av utsläppen av växthusgaser med 2 miljoner ton till 2020. Klimatpropositionen bereds av miljö- och jordbruksutskottet.

Motionärerna föreslår att bilar med låga utsläpp ska gynnas och att bilar med höga utsläpp ska betala mer, t.ex. genom en ökad koldioxidrelatering av fordonsbeskattningen. Regeringen gör i klimatpropositionen bedömningen att den koldioxidbaserade fordonsskatten bör öka från 15 till 20 kr. Skatteutskottet delar denna bedömning.

I de gemensamma förslagen ingår också en ökad koldioxidrelatering av förmånsbeskattningen. Vid värdering av bilförmån gäller särskilda regler om förmånen avser en bil som är utrustad med teknik för drift med elektricitet eller med mer miljöanpassade drivmedel än bensin och dieselolja. Om nybilspriset för en sådan bil är högre än nybilspriset för närmast jäm-

förbara bil som bygger på konventionell teknik, sätts förmånsvärdet ned till en nivå som motsvarar förmånsvärdet för den jämförbara bilen. Reglerna infördes bl.a. för att underlätta introduktionen av miljöbilar på bilmarknaden och på så sätt skapa bättre förutsättningar för att miljöprestandan hos beståndet av förmånsbilar skulle öka (prop. 1999/2000:6, bet. 1999/2000:SkU7). Därefter har en tidsbegränsad möjlighet till ytterligare nedsättning av förmånsvärdet införts för vissa typer av miljöanpassade förmånsbilar. Denna möjlighet har successivt förlängts och gäller numera t.o.m. inkomståret 2011 (prop. 2005/06:1, bet. 2005/06:FiU1). En utvärdering ska genomföras och vara klar före tillämpningsperiodens utgång. I sammanhanget kan det erinras om att såväl det system för fordonsskatt som gäller sedan oktober 2006 och det som regeringen föreslår i energipropositionen stimulerar till att välja bränsleeffektiva fordon. Mot bakgrund av det anförda anser skatteutskottet att det inte finns anledning att nu överväga någon ändring av regelverket i syfte att ytterligare öka miljöstyrningen på detta område.

När det gäller miljöbilspremien, som också tas upp av motionärerna, bedömer regeringen i klimatpropositionen att den fortsatta stimulansen för miljöbilar bör utformas som en femårig skattebefrielse med en miljöbilsdefinition som successivt skärps. Skatteutskottet delar regeringens bedömning.

Motionärernas förslag innebär att hushållens permanenta skattereduktion för ROT-arbete ska ersättas med ett tillfälligt ROT-avdrag som syftar till att skapa en tidsbegränsad stimulans för sysselsättningen inom byggsektorn. Skatteutskottet har länge ansett att det är angeläget att skattereduktionen för hushållsarbete utvidgas till ROT-arbete för att motverka svartarbete inom byggsektorn. Det handlar om en långsiktig och strukturell åtgärd som är nödvändig om man, som skatteutskottet, ser allvarligt på svartarbete och dess följder i form av otrygga jobb, brister i försäkringskydd, obefintligt konsumentskydd etc. Skatteutskottet är därför inte berett att riva upp beslutet om hushållens permanenta ROT-avdrag för att ersätta detta med en tillfällig stimulans för sysselsättningen inom byggsektorn.

I skatteutskottets yttrande finns avvikande meningar från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Kompletterande information

Miljö- och jordbruksutskottet behandlar motioner om bl.a. förlängd miljöbilspremie, skrotningspremie, satsningar på biogas och koldioxidbaserad fordonsskatt i sitt betänkande om klimatpropositionen (prop. 2008/09:162, bet. 2008/09:MJU28). Miljöbilspremien gäller t.o.m. den 30 juni 2009. För att fortsätta att stimulera till inköp av miljöbilar anser miljö- och jordbruksutskottet, i likhet med regeringen, att dessa bilar bör befrias från fordonsskatt under fem år. En skillnad jämfört med miljöbilspremien är att samtliga personbilar omfattas, oavsett vem som är ägare. Miljöbilspremien kan nämligen endast betalas ut till fysiska personer. Av klimatpropositio-

nen framgår att miljöbilsdefinitionen bör skärpas successivt framöver så att andelen av de sålda bilar som omfattas av skattebefrielsen blir ungefär konstant. Därmed stimuleras de miljömässigt bästa bilarna. Detta påskyndar alltså utvecklingen mot miljömässigt allt bättre bilar.

Beträffande skrotningspremier beslutade riksdagen den 29 mars 2007 att det dåvarande systemet med skrotningsavgifter och skrotningspremier skulle upphöra och bilskrotningsfonden avvecklas (bet. 2006/07:MJU8, rskr. 2006/07:131). Anledningen till att fonden avvecklas är att producenterna av bilar fr.o.m. den 1 juni 2007 är skyldiga att kostnadsfritt ta emot uttjänta bilar enligt förordningen (2007:185) om producentansvar för bilar. Vid behandlingen av regeringens proposition i ämnet konstaterade miljö- och jordbruksutskottet att den del av skrotningspremier som ska täcka kostnaderna för skrotning inte behövs när producenten ansvarar för kostnaden. Vidare hänvisades till Statskontorets rapport, Bilskrotningens framtida finansiering, där det anges att det inte går att dra slutsatsen att skrotningspremier har varit ett effektivt styrmedel för att hindra att uttjänta bilar överges i naturen.

Miljö- och jordbruksutskottet delar regeringens bedömning att en satsning på förnybara drivmedel och energieffektivare fordonstekniker, elhybridbilar och elbilar bör vara en central del av den svenska klimatpolitiken. När det gäller laddhybrider eller elbilar har såväl traditionella fordonstillverkare som nystartade bolag aviserat att de kommer att introduceras under de närmaste åren. För att bättre förstå om denna utveckling behöver särskild stimulans och i så fall hur, har regeringen gett Energimyndigheten i uppdrag att i samverkan med Energimarknadsinspektionen, Transportstyrelsen och Vägverket lämna ett samlat kunskapsunderlag om marknaden för elbilar och laddhybrider. Uppdraget ska redovisas senast den 29 maj 2009.

Beträffande biogas konstaterar miljö- och jordbruksutskottet att regeringens ökade satsning på andra generationens biodrivmedel syftar till att dels bredda råvarubasen för biodrivmedel, dels utveckla mer effektiv framställningsteknik för biodrivmedel. Förhoppningen är att denna satsning även ska komma biogasen till del. Viktigt är att kostnadsutvecklingen är sådan att biogasen på sikt ska klara sig i konkurrensen med andra förnybara drivmedel.

Finansutskottets ställningstagande

Utskottet anser att det är en anmärkningsvärd spretighet över de områden som oppositionen lyckats komma överens om: ungdomssatsning, miljöfordon och ROT-avdrag. Det är enstaka nedslag på var för sig viktiga områden men utan någon sammanhållen strategi när det gäller riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken.

Ungdomsarbetslösheten

Utskottet kan konstatera att ungdomsarbetslösheten är hög. I april låg arbetslösheten bland unga mellan 15 och 24 år på närmare 27 %, vilket innebär en uppgång med drygt 4 procentenheter jämfört med samma månad föregående år. Mot den bakgrunden välkomnar utskottet att regeringen i vårpropositionen anger att man till budgetpropositionen för 2010 avser att se över hur insatserna för unga kan göras mer effektiva.

Samtidigt är det viktigt att framhålla att arbetslöshetstiden bland unga tenderar att vara kortare än för äldre. En stor del av de unga arbetslösa är också studerande. I SCB:s arbetskraftsundersökning för första kvartalet 2009 ägnas ett särskilt temaavsnitt åt ungdomsarbetslösheten. Enligt SCB bedrev nästan varannan arbetslös ungdom heltidsstudier. 42 % av de arbetslösa ungdomarna var arbetslösa i endast fyra veckor eller mindre, vilket kan jämföras med 19 % för personer i åldern 25–54 år och 11 % för personer i åldern 55–64 år. På motsvarande vis var andelen ungdomar som var långtidsarbetslösa lägre, enligt SCB. Utskottet kan också konstatera att, trots de höga arbetslöshetstal vi nu ser, var arbetslösheten bland unga ännu högre under början av 2006. I april 2006 låg exempelvis arbetslösheten bland unga mellan 16 och 24 år på 28,1 % att jämföras med 26,8 % i april 2009.

Finanspolitiska rådet framhåller i sin rapport att forskningen visar att arbetslösheten under 1990-talskrisen i långt mindre grad blev bestående för ungdomar än för äldre. Åtgärder mot ungdomsarbetslösheten bör enligt rådets bedömning i första hand riktas mot den grupp av ungdomar med låg utbildning som har mycket svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Rådet är därför positivt till jobbgarantin för ungdomar som enligt dansk modell syftar till aktiveringsinsatser och då inte minst utbildning. Internationella erfarenheter pekar på att jobsökaraktiviteter är den mest kostnads-effektiva åtgärden mot ungdomsarbetslöshet. Rådet välkomnar också förändringarna inom utbildningspolitiken, som innebär lärlingsplatser på gymnasiet och mer yrkesinriktning i såväl gymnasiestudier som vuxenutbildningen.

Oppositionens gemensamma ungdomssatsning innehåller framför allt olika utbildnings- och praktikprogram. I stället för att se till att unga får en bra utbildning från början vill oppositionen satsa på stödåtgärder. Som utbildningsutskottet framhåller i yttrande UbU3y gäller dessutom flera av förslagen i motionerna, om bl.a. sommarundervisning för elever utan grundläggande behörighet och fler sommarkurser vid universitet och högskolor, frågor som det ligger på kommuner, lärosäten och myndigheter att fatta beslut om.

För att underlätta för unga att komma in på arbetsmarknaden har regeringen bl.a. sänkt arbetsgivaravgiften för unga under 26 år. Oppositionen vill i stället höja skatten på ungas arbete, vilket kommer att höja trösklarna för unga att komma in på arbetsmarknaden.

Miljöfordon och ROT-avdrag

Finansutskottet kan konstatera att regeringen vidtar omfattande åtgärder för att stimulera till fler miljöfordon. Åtgärderna har en annan utformning än den som motionärerna förslår men bedöms av såväl skatteutskottet som miljö- och jordbruksutskottet som effektiva. Finansutskottet delar denna bedömning.

Beträffande ett utvidgat ROT-avdrag delar utskottet de synpunkter som skatteutskottet framför: att det handlar om en långsiktig och strukturell åtgärd som är nödvändig om man ser allvarligt på svartarbete och dess följder. Det bör därmed inte hanteras som en tillfällig stimulans.

Mot bakgrund av det som anförts här avstyrker utskottet motionernas förslag.

4 Redogörelse från Riksrevisionens styrelse om det finanspolitiska ramverket

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger en redogörelse från Riksrevisionens styrelse om tillämpningen av det finanspolitiska ramverket till handlingarna. Utskottet anser att Riksrevisionens granskningar av det finanspolitiska ramverket bidrar till att förbättra regeringens redovisning och förtydliga innebörden av ramverket. Utskottet förutsätter att regeringen beaktar de rekommendationer Riksrevisionen lämnar.

Allmänt

Riksrevisionen har granskat hur regeringen har tillämpat det finanspolitiska ramverket i 2008 års ekonomiska vårproposition. Resultatet av granskningen har redovisats i rapporten Tillämpningen av det finanspolitiska ramverket – Regeringens redovisning i 2008 års ekonomiska vårproposition (RiR 2008:15). Rapporten publicerades den 14 augusti 2008. Riksrevisionens styrelse beslutade den 29 oktober 2008 att överlämna en redogörelse till riksdagen (redog. 2008/09:RRS8).

Riksrevisionens rapport

Riksrevisionens granskning visar att väsentliga förbättringar har gjorts jämfört med tidigare ekonomiska propositioner. Exempel på detta är att regeringen utfäst sig att redovisa en bedömning av utgiftstaket i vårpropositionen tre år före budgetåret. Denna bedömning ska ligga till grund för det förslag till utgiftstak som lämnas i budgetpropositionen. Ett annat exempel är att de beräkningsprinciper och beräkningsförutsättningar som ligger till grund för analysen av finanspolitikens långsiktiga hållbarhet presenteras på ett mer utförligt sätt än tidigare. I vårpropositionen 2008 klargörs även principerna för hur storleken på ett potentiellt reformutrymme eller besparingsbehov ska fastställas. Samtidigt visar granskningen att det beslutsunderlag som regeringen lämnar till riksdagen kan förbättras ytterligare.

Regeringen presenterar ingen kvantitativ analys av hur stora anpassningar av finanspolitiken som är nödvändiga för att överskottsmålet ska nås. Samtidigt som alla indikatorer i vårpropositionen 2008 pekade på stadigt växande avvikelser från överskottsmålet angav regeringen att finanspolitiken i stort sett låg i linje med målet. För att överskottsmålet ska fylla sin funktion är det enligt Riksrevisionen viktigt att målavvikelser rapporteras på ett enhetligt och tydligt sätt när sparandet ligger både över och under målet. Annars finns en risk att överskottsmålet förlorar sin styrande funktion och att även ett sparande som kraftigt underskrider målet kan

komma att beskrivas som i stort sett i linje med målet. Riksrevisionen föreslår att regeringen presenterar en preciserad bedömning av hur stora förändringar av finanspolitiken uttryckt i miljarder kronor som krävs för att överskottsmålet ska uppnås. Denna bedömning anger samtidigt storleken på ett potentiellt reformutrymme eller besparingsbehov. Regeringen bör ange en plan för hur överskottsmålet på sikt ska uppnås.

De tre indikatorer som regeringen använder för att följa upp överskottsmålet utvecklas på olika sätt. Regeringen bör ange hur indikatorerna ska tolkas i de fall de visar på olika värden. Regeringen bör även ange om någon av indikatorerna har en större betydelse än de övriga när finanspolitikens förhållande till överskottsmålet analyseras. Vidare finns det enligt Riksrevisionen en potentiell målkonflikt mellan att uppnå överskottsmålet och att på kort sikt anpassa finanspolitiken till konjunkturläget. Regeringen bör redovisa sin principiella syn på avvägningen mellan finanspolitiska hänsyn på kort och lång sikt.

Riksrevisionen anser att motiveringen till utgiftstakets nivå bör innehålla en kvantifierad redovisning, där sambanden mellan förslaget till utgiftstak och regeringens långsiktiga strategi för den offentliga sektorns inkomster och utgifter samt finanspolitikens anpassning till överskottsmålet framgår tydligt.

Riksrevisionens granskning visar även att sambandet mellan finanspolitikens hållbarhet och bedömningen av reformutrymmets storlek fortfarande är otydligt. Bedömningen av det potentiella reformutrymmet utifrån den långsiktiga beräkningen försvåras dessutom av att en s.k. teknisk justering införts i denna. Riksrevisionen anser att regeringen bör bedöma finanspolitikens långsiktiga hållbarhet utan att en teknisk justering av utgifterna förs in i beräkningarna. Riksrevisionen anser vidare att regeringen bör klargöra syftet med de långsiktiga beräkningarna ytterligare och i större utsträckning använda resultatet av analysen som ett underlag vid utformningen av finanspolitiken på kort och medellång sikt.

Finansutskottets ställningstagande

Finansutskottet har tidigare vid flera tillfällen behandlat Riksrevisionens granskningar av regeringens tillämpning och redovisning av det finanspolitiska ramverket. Utskottet välkomnar dessa granskningar som på ett värdefullt sätt bidrar till att såväl utveckla regeringens redovisning som förtydliga innebörden av det finanspolitiska ramverket. Utskottet kan konstatera att av de områden som Riksrevisionen anser bör förbättras har regeringen åtgärdat hållbarhetsberäkningen genom att ta bort den tekniska justeringen i vårpropositionen 2009. Vidare har regeringen kvantifierat vad som krävs för att nå överskottsmålet och anger att det utifrån S2-indikatorn krävs en åtstramning på ca 16 miljarder kronor i dagsläget. I övrigt konstaterar utskottet att de förbättringsområden Riksrevisionen lyfter fram kvarstår även i vårpropositionen 2009.

Finanspolitiska rådet har motsvarande synpunkter som Riksrevisionen på bedömningen av överskotts målet och de olika indikatorer som används. Beträffande hållbarhetskalkylerna var även Finanspolitiska rådet kritiskt till den tekniska justeringen och ansåg att denna skulle tas bort. Rådet konstaterar dock att regeringen tagit bort den tekniska justeringen utan att tydligt redovisa effekterna av detta, vilket försvårar tolkningen av hållbarhetskalkylerna. Vidare visar Finanspolitiska rådets analys av regeringens hållbarhetskalkyler att dessa behöver förklaras på ett tydligare sätt samtidigt som fler känslighetsanalyser behöver göras.

Utskottet har i avsnitt 2.1 framfört att kopplingen mellan den bedömda nivån för utgiftstaket 2012 och saldomålet är oklar och delar därmed Riksrevisionens rekommendation att motiveringen till utgiftstakets nivå bör innehålla en kvantifierad redovisning, där sambanden mellan förslaget till utgiftstak och regeringens långsiktiga strategi för den offentliga sektorns inkomster och utgifter samt finanspolitikens anpassning till överskotts målet framgår tydligt. Vidare instämmer finansutskottet i Riksrevisionens rekommendation att regeringen bör klargöra syftet med hållbarhetskalkylerna ytterligare och tydligare visa på sambandet mellan finanspolitikens hållbarhet och bedömningen av reformutrymmets storlek på kort och medellång sikt. Utskottet förutsätter att regeringen beaktar de rekommendationer som Riksrevisionen framför.

Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen lägger redogörelse 2008/09:RRS8 till handlingarna.

Reservationer

1. Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken, punkt 1 (s)

av Thomas Östros (s), Sonia Karlsson (s), Monica Green (s), Hans Hoff (s), Tommy Ternemar (s) och Christina Zedell (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen godkänner Socialdemokraternas förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken. Därmed bifaller riksdagen motion 2008/09:Fi25 av Mona Sahlin m.fl. (s) yrkandena 1, 3, 4 och 7–10 samt avslår proposition 2008/09:100 punkt 1 och motionerna 2008/09:Fi26 av Lars Ohly m.fl. (v) yrkandena 1–5 och 2008/09:Fi27 av Peter Eriksson m.fl. (mp) yrkandena 1–4, 8 och 9.

Ställningstagande

Vår prioritering är tydlig. Jobb går före skattesänkningar. I stället för att låna till skattesänkningar, främst riktade till dem med höga inkomster, vill vi socialdemokrater se ett program för fler jobb. Vår politik skulle innebära över 100 000 fler jobb, praktik- eller utbildningsplatser jämfört med regeringens politik. Kostnaden för programmet för fler jobb uppgår till ca 20 miljarder kronor i ökade utgifter och minskade skatteinkomster jämfört med regeringens förslag (helårseffekt). Stora delar av insatserna är av tillfällig karaktär och kommer att fasas ut när konjunkturen vänder. Nu växer arbetslösheten i Sverige dubbelt så snabbt som genomsnittet i EU. Svensk BNP utvecklas sämre än nästan alla jämförbara länder. Att tillväxten i Sverige sjunkit kraftigare än i EU som helhet beror inte på en sämre exportutveckling utan på en större minskning av den privata konsumtionen. Många människor upplever en växande otrygghet och sparar därför en större del av sina inkomster.

Vi socialdemokrater motsätter oss skarpt regeringens påstående i propositionen att den finanspolitiska stimulansen är störst i Sverige jämfört med övriga industriländer. Det är fel att ta hänsyn till de automatiska stabilisatorerna, framför allt de ökade utbetalningarna av arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd, när man jämför stimulansernas storlek. Regeringens räknemetod innebär att regeringen alltid kan säga att deras politik är mer expansiv än övriga länders politik så länge arbetslösheten i Sverige ökar mer än genomsnittet i EU eller OECD. Som Finanspolitiska rådet påpekar

är de åtgärder som vidtagits efter budgetpropositionen små i en internationell jämförelse. De uppgår enligt rådet till 0,3 % av BNP, att jämföra med EU:s rekommenderade stimulanser på 1,5 %.

I Riksbankens senaste stabilitetsrapport beskrivs ett scenario med stora kreditförluster där bankerna kan komma att behöva använda stabilitetsfonden. Om så sker och staten därmed också förvärvar bankaktier vill vi socialdemokrater betona vikten av att ett sådant ägande förvaltas med bästa resultat på lång sikt i åtanke. Ideologiska lösningar ska inte innebära en skyndsam utförsäljning om det inte bedöms ge det bästa långsiktiga ekonomiska resultatet för staten och skattebetalarna.

För att bekämpa jobbkrisen, stärka näringslivets konkurrenskraft och ge människor ökade möjligheter till arbete krävs ett kunskapslyft. Ytterligare 50 000 utbildningsplatser bör inrättas i kvalificerad yrkesutbildning, komvux, yrkesvux, arbetsmarknadsutbildning, masterutbildningar på högskolan m.m. Dessutom ska jobbkrisen mötas med utbyggda förstajobbetavdrag, traineeprogram i kommunerna och ett särskilt spetskompetenslyft. Spetskompetenslyftet ska komplettera den traditionella arbetsmarknadsutbildningen.

Det behövs mer investeringar i småföretag och entreprenörskap. Politiken ska underlätta för entreprenören att anställa och expandera. Det ska vara enkelt och tryggare än i dag att röra sig mellan företagande och lönearbete. Förutsättningar måste skapas för en starkare innovations- och kunskapsmiljö, och vårt tidigare föreslagna kunskapslyft ska kompletteras med ett innovationslyft. Totalt bör 1 miljard kronor investeras i ett brett innovationslyft under en period om fyra år. Programmet syftar till att bygga och förstärka innovationsmiljöer i hela Sverige. Morgondagens varor och tjänster finns i de kreativa näringarna, som bör ges samma möjligheter som traditionell industri. Arbetslösheten ökar bland kulturarbetarna i takt med att sponsringen minskar. Samtidigt finns det många investeringar inom kultursektorn som kan tidigareläggas. Satsningar bör därför göras på fler jobb i kultursektorn som tar utgångspunkt i det rådande konjunkturläget.

Vi socialdemokrater har en gemensam syn med Vänsterpartiet och Miljöpartiet på vikten av en aktiv arbetsmarknadspolitik. Vi står för en politik för framtiden med offensiva satsningar på jobb, utbildning, välfärd och ekologisk hållbarhet, i kontrast till regeringens passivitet inför jobbkrisen. För att långsiktigt motverka en varaktig uppgång i arbetslösheten krävs ett kraftfullt agerande nu. Arbetslösheten skulle kunna bli lägre än i regeringens prognoser om de finanspolitiska stimulanserna utökas i enlighet med våra förslag. Som Finanspolitiska rådet påpekar är det viktigare än tidigare att genom stabiliseringspolitik motverka att människor blir arbetslösa av konjunkturskäl.

Att vi betonar vikten av att snabbt och kraftfullt agera för att motverka arbetslöshet, otrygghet och utslagning, ska ses mot bakgrund av att dagens kris riskerar att få oerhört allvarliga konsekvenser på arbetsmarknaden även på lång sikt.

De ökade resurserna från de senaste årens sysselsättningsuppgång hade regeringen kunnat använda för att göra stora investeringar, i syfte att stärka Sveriges välstånd och långsiktiga tillväxtförutsättningar. I stället påbörjade regeringen direkt efter makttillträdet en snabb neddragning av antalet platser i högskolor och universitet. Regeringen skar också ned rejält på arbetsmarknadspolitiken. De erkänt effektiva anställningsstöden och arbetsmarknadsutbildningarna ersattes till stora delar av billigare och betydligt mindre effektiva åtgärder, som nystartsjobben och jobb- och utvecklingsgarantierna. För att minska arbetskraftsbristen i nästa högkonjunktur behöver många människor få möjlighet att utveckla sin kompetens under den här lågkonjunkturen. Vi anser att det krävs breda satsningar på utbildning och arbetsmarknadspolitiska program med kvalitet som en väg ut ur jobbkrisen på både kortare och längre sikt.

Den borgerliga regeringen har förstört arbetslöshetsförsäkringen. Under den största jobbkrisen sedan 1990-talet står nu fler utan möjlighet att få en omställningsersättning under den tid de söker nytt jobb. En halv miljon människor har tvingats lämna a-kassan, och inte heller de som är kvar kan som tidigare få en ersättning som det går att leva på. Enskilda individer får bära jobbkrisens börda. De marginella förändringar som regeringen nyligen föreslagit och som riksdagsmajoriteten nu ställt sig bakom återställer inte möjligheten för de arbetslösa att få ett rimligt omställningsstöd. Arbetslöshetsförsäkringen har blivit sämre, dyrare och mer orättvis, varför färre går med. Arbetslöshetsförsäkringen bör enligt vår mening bygga på i grunden helt andra principer. Inkomstbortfallsprincipen ska återupprättas. Taket och ersättningsnivåerna måste höjas. Villkoren för deltidsarbetslösa måste förbättras. Det måste bli enklare för visstidsanställda och deltidsarbetande att kvalificera sig för ersättning. Avgiften till a-kassan måste sänkas och finansieringen åter bli solidarisk, i stället för att de som verkar i branscher som är hårdast drabbade av arbetslöshet ska betala mest. Arbetslöshetsförsäkringen ska vara en robust försäkring där villkoren inte görs om från en dag till en annan.

Den ökande arbetslösheten slår nu hårt mot landets kommuner och landsting i form av vikande skatteintäkter. Det är tydligt att jobbkrisen alltmer blir en djup och allvarlig välfärdskris. Nästan dagligen nås vi av nya besked om varsel i välfärden. Samtidigt sker också många "tysta varsel" då kommuner och landsting gör sig av med vikarier och visstidsanställda. Nu krävs det handling och tydliga besked för att upprätthålla kvaliteten i välfärden. Såväl Konjunkturinstitutet, Finanspolitiska rådet som Sveriges Kommuner och Landsting har under den senaste tiden levererat rapporter som pekat på det akuta behovet av ytterligare bidrag till kommunsektorn för att förhindra stora uppsägningar. Enligt t.ex. Konjunkturinstitutet leder regeringens förslag i vårpropositionen till att mellan 10 000 och 15 000 jobb kommer att försvinna i skolan, sjukvården och omsorgen. Vi anser att kommuner och landsting bör få ett tillskott på totalt 15 miljarder kronor 2009 och 2010, vilket är 8 miljarder kronor mer än vad regeringen för-

ordar. Genom tydliga och snabba besked om insatser till landets kommuner och landsting ska välfärdskrisen bekämpas. Med Socialdemokraternas politik för kommunerna skulle det ekonomiska utgångsläget ha varit betydligt bättre. Förutom högre statsbidrag till kommunsektorn skulle inte en halv miljon människor ha trängts ut ur arbetslöshetsförsäkringen med de konsekvenser detta får. Risken är att vanliga barnfamiljer som fram till nu haft en trygg och stabil ekonomi tvingas söka socialbidrag för att klara sin försörjning.

De offentliga finanserna måste värnas även på kort sikt. De jobbskapande investeringarna ska prioriteras, och andra utgifter får stå tillbaka tills Sverige är igenom krisen. Det gäller inte minst skattesänkningar. Det finansiella sparandet 2009 blir 9,6 miljarder kronor lägre med vårt förslag jämfört med regeringens. Regeringen bedömer i vårpropositionen att staten kommer att behöva låna 186 miljarder kronor under 2009. Samtidigt sänker regeringen skatterna med lånade pengar. Ansvaret för att stärka vår gemensamma välfärd måste fördelas, och bördorna måste bäras efter förmåga. Det är inte rimligt att de med de största inkomsterna i dag får dela på stora skattesänkningar på lånade pengar. Klyftorna i samhället måste minska. Med våra förslag på rättvisa skatter ökar skatteintäkterna med över 5 miljarder kronor; det är intäkter som bidrar till att finansiera våra förslag för att ta Sverige ur krisen. Det kan också komma att krävas ytterligare skattehöjningar. Krisen är djup och alla måste bära sin del av ansvaret. En ny förmögenhetsskatt på 1 % bör införas för dem som har en förmögenhet som överstiger 2 respektive 4 miljoner kronor. Rimligheten i fastighetsskatten ska återskapas. De som äger en villa taxerad till mer än 5 miljoner kronor ska betala en extra fastighetsskatt på 1 % av taxeringsvärdet över denna nivå. Samtidigt bör fastighetsskatten sänkas för dem med de allra lägsta inkomsterna genom att begränsningsregeln i fastighetsskatten får omfatta alla. För att trygga den gemensamma välfärden i dessa kristider kommer inkomstskatten att behöva höjas för dem som har de allra högsta inkomsterna. Många olika modeller är möjliga, men redan nu står det klart att den som tjänar över 1 miljon kronor om året ska få höjd inkomstskatt.

Regeringen bör skärpa sin hantering av utgiftstaket. Regeringen betalar exempelvis ut pengar till kommunerna i december 2009 trots att de är avsedda att användas 2010, bara i syfte att komma runt utgiftstaket 2010. Vidare använder regeringen sig av stabilitetsfonden för att delta i nyemissionen för Nordea, vilket också det innebär ett otillbörligt budgettrixande i syfte att komma undan utgiftstaket, snarare än för att undvika allvarliga störningar i det finansiella systemet. Dessutom innebär det att den sedvanliga budgetberedningen förbigås.

Med utgångspunkt i Finanspolitiska rådets kritik anser vi att regeringen måste förbättra redovisningen av hållbarhetskalkylerna. I vårpropositionen ger regeringen intryck av att de nya kalkylerna endast innebär en mindre förändring av bedömningen av finanspolitikens hållbarhet i förhållande till

budgetpropositionen. I själva verket görs en dramatisk omvärdering av de tidigare hållbarhetsbedömningarna med potentiellt stora konsekvenser för den framtida ekonomiska politiken.

Den mycket svaga produktivitetsutvecklingen under senare år är enligt vår mening djupt oroande. Regeringen bedömer dessutom i vårpropositionen att fallet i högre grad än vad man tidigare antagit har orsakats av en permanent störning. Här krävs betydligt djupare analyser. Vi anser att en produktivetsdelegation borde tillsättas eftersom kunskap om produktivetsutvecklingen är så central för beslut om den långsiktiga ekonomiska politiken.

Slutligen vill vi kommentera information som framkommit från Riksgäldskontoret (RGK) under beredningen av vårpropositionen som innebär att RGK bedömer att utlåningen till AB Svensk Exportkredit (SEK) helt kan utebli. Vi anser att det är anmärkningsvärt att även denna åtgärd, i likhet med åtgärderna i fordonspaketet, visar sig vara utformad på ett sådant sätt att den inte kommer till någon användning.

Med det anförda föreslår vi att riksdagen godkänner Socialdemokraternas förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken.

2. Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken, punkt 1 (v)

av Ulla Andersson (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen godkänner Vänsterpartiets förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken. Därmed bifaller riksdagen motion 2008/09:Fi26 av Lars Ohly m.fl. (v) yrkandena 1–5 och avslår proposition 2008/09:100 punkt 1 och motionerna 2008/09:Fi25 av Mona Sahlin m.fl. (s) yrkandena 1, 3, 4 och 7–10 samt 2008/09:Fi27 av Peter Eriksson m.fl. (mp) yrkandena 1–4, 8 och 9.

Ställningstagande

Världen står i dag inför två stora utmaningar: dels en djup ekonomisk kris, dels oroande klimatförändringar. I flera länder läggs nu stora finanspolitiska paket fram, men inte i Sverige. Regeringens passivitet och bristande finanspolitiska stimulansförslag bidrar i stället till att Sverige drabbats särskilt hårt av den ekonomiska krisen. Sverige som i utgångsläget stod starkt rustat för att möta lågkonjunkturen med extremt starka offentliga finanser hör nu till de länder där tillväxten sjunker mest och arbetslösheten ökar fortast. Utbetalningarna av ekonomiskt bistånd beräknas öka med 50 % de närmaste åren, och antalet öppet arbetslösa väntas öka till nästan 12 % av arbetskraften 2011. Detta är inte acceptabelt. Kraftfulla satsningar behövs

för att investera Sverige ur krisen. Vi i Vänsterpartiet föreslår betydande investeringar i välfärd, miljöteknik och ny infrastruktur. På så vis kan vi stimulera ekonomin, skapa jobb och samtidigt minska vår miljö- och klimatpåverkan.

Såväl Konjunkturinstitutet, Finanspolitiska rådet som Sveriges Kommuner och Landsting har under den senaste tiden levererat rapporter som pekat på det akuta behovet av ytterligare bidrag till kommunsektorn för att förhindra stora uppsägningar. På tvärs mot i princip alla ekonomers råd tillför dock inte regeringen kommunsektorn några ytterligare medel under 2009 och för 2010 endast ett tillfälligt stöd på 7 miljarder kronor. Detta är helt otillräckligt. Regeringen må se krisen som ett politiskt tillfälle att skära ned på välfärdstjänsterna – vi ser den som en period där det är särskilt ekonomiskt betydelsefullt att tvärtom öka dem. Vänsterpartiet vill möta krisen genom att satsa på välfärden och bygga ut den offentliga sektorn. Vi vill satsa på ökad kvalitet och fler anställda i välfärdssektorn. Sjukhus, äldreboenden och skolor runt om i landet kan härigenom dämpa krisförloppet genom att anställa i stället för att som nu förvärra den redan djupa lågkonjunkturen genom uppsägningar. Enligt riksdagens utredningstjänst är nettobesparingen av att en kommunalanställd med genomsnittlig lön sägs upp och i stället får a-kassa endast omkring 200 000 kr. Få besparingar gör så stor skada per indragen krona som uppsägningar i välfärden. Statens bidrag till kommunsektorn måste därför kraftigt utökas. Vi föreslår för detta ändamål en satsning på 12 miljarder kronor för 2010, vilket också är den nivå som Konjunkturinstitutet anser behövs för att undvika stora personalneddragningar. Dessutom föreslår vi ytterligare 5 miljarder kronor i statsbidrag till kommunsektorn för 2009, vilket motsvarar över 10 000 heltidsjobb i välfärden.

Hur behoven kommer att se ut på lite längre sikt är svårt att veta, men de 5 miljarder kronor i höjda statsbidrag som regeringen aviserat för 2011 och 2012 kommer inte ens att räcka för att värdesäkra statsbidragen för kommunernas pris- och löneökningar. Vi kommer att återkomma i nästa höstbudget med nya konkreta förslag utifrån den djupa kris vi ser i dag.

Vi i Vänsterpartiet vill införa ett tillfälligt investeringsstöd i form av statlig medfinansiering till kommunsektorn på 8 miljarder kronor. Stödet ska gälla upp till 20 % av investeringskostnaden för byggprojekt som tidigare läggas eller annars riskerar att bli uppskjutna. Genom att tidigarelägga nödvändiga investeringar kan ekonomin hållas i gång och ca 9 000 arbetstillfällen skapas i byggsektorn.

Vi i Vänsterpartiet vill vidare sjösätta en grönt stimulanspaket i Sverige, en svensk Green New Deal, som stimulerar både miljön och arbetsmarknaden. Paketet innehåller satsningar på svensk sol- och vindkraftsenergi, satsningar på klimatsmarta hus samt främjande av en grön svensk fordonsindustri. I paketet finns även omfattande satsningar på utbyggnad av kollektivtrafik och tågtrafik, inbegripet höghastighetsbanor, ökat banunderhåll samt tidigareläggning av infrastrukturinvesteringar. Bara satsningen på

järnvägsutbyggnaden beräknas skapa ca 8 000 jobb redan nästa år. Vårt gröna stimulanspaket innefattar också nyproduktion av bostäder, naturvårdsjobb och fisketurism, nya innovationer och miljöteknik, upphandling och exportrådgivning för småföretag samt skogsbruks- och landsbygdsutveckling.

Vi i Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet har en gemensam syn på vikten av en aktiv arbetsmarknadspolitik. Vi står för en politik för framtiden med offensiva satsningar på jobb, utbildning, välfärd och ekologisk hållbarhet, i kontrast till regeringens passivitet inför jobbkrisen. För att långsiktigt motverka en varaktig uppgång i arbetslösheten krävs ett kraftfullt agerande nu. Arbetslösheten skulle kunna bli lägre än i regeringens prognoser om de finanspolitiska stimulanserna utökades i enlighet med våra förslag. Det är viktigare än tidigare att genom stabiliseringspolitik motverka att människor blir arbetslösa av konjunkturskäl.

Att vi betonar vikten av att snabbt och kraftfullt agera för att motverka arbetslöshet, otrygghet och utslagning ska ses mot bakgrund av att dagens kris riskerar att få oerhört allvarliga konsekvenser på arbetsmarknaden även på lång sikt.

De ökade resurserna från de senaste årens sysselsättningsuppgång hade regeringen kunnat använda för att göra stora investeringar, i syfte att stärka Sveriges välstånd och långsiktiga tillväxtförutsättningar. I stället påbörjade regeringen direkt efter maktillträdet en snabb neddragning av antalet platser på högskolor och universitet. Regeringen skar också ned rejält på arbetsmarknadspolitiken. De erkänt effektiva anställningsstöden och arbetsmarknadsutbildningarna ersattes till stora delar av billigare och betydligt mindre effektiva åtgärder som nystartsjobben och jobb- och utvecklingsgarantierna. För att minska arbetskraftsbristen i nästa högkonjunktur behöver många människor få möjlighet att utveckla sin kompetens under den här lågkonjunkturen. Vi anser att det krävs breda satsningar på utbildning och arbetsmarknadspolitiska program med kvalitet som en väg ut ur jobbkrisen på både kortare och längre sikt.

Den borgerliga regeringen har förstört arbetslöshetsförsäkringen. Under den största jobbkrisen sedan 1990-talet står nu fler utan möjlighet att få en omställningsersättning under den tid de söker nytt jobb. En halv miljon människor har tvingats lämna a-kassan, och inte heller de som är kvar kan som tidigare få en ersättning som det går att leva på. Enskilda individer får bära jobbkrisens börda. De marginella förändringar som regeringen nyligen föreslagit och som riksdagsmajoriteten nu ställt sig bakom återställer inte möjligheten för de arbetslösa att få ett rimligt omställningsstöd. Arbetslöshetsförsäkringen har blivit sämre, dyrare och mer orättvis, varför färre går med. Arbetslöshetsförsäkringen bör enligt vår mening bygga på i grunden helt andra principer. Inkomstbortfallsprincipen ska återupprättas. Taket och ersättningsnivåerna måste höjas. Villkoren för deltidsarbetslösa måste förbättras. Det måste bli enklare för visstidsanställda och deltidsarbetande att kvalificera sig för ersättning. Avgiften till a-kassan måste sänkas och

finansieringen åter bli solidarisk, i stället för att de som verkar i branscher som är hårdast drabbade av arbetslöshet ska betala mest. Arbetslöshetsförsäkringen ska vara en robust försäkring där villkoren inte görs om från en dag till en annan.

Under den moderatledda regeringen har skatterna sänkts mest för höginkomsttagare och förmögna samtidigt som arbetslösa, sjuka och pensionärer står för finansieringen. Vi vill se ett rättvisare skattesystem som motverkar de växande inkomstklyftorna i samhället. Vänsterpartiet föreslår en höjd inkomstskatt vid högre inkomster genom begränsningar i grundavdraget. Genom våra förslag kommer nya grupper som i dag inte får del av regeringens jobbskatteavdrag att få skattesänkningar. Det gäller t.ex. pensionärer och människor som har sjuk- eller arbetslöshetsersättningar.

Regeringens politik har inneburit en stort steg bakåt när det gäller både jämställdhet och jämlikhet. Vi i Vänsterpartiet vill bryta de könsdiskriminerande strukturerna i arbetslivet och skapa förutsättningar för både kvinnor och män att förvärvsarbeta och ta ansvar för det obetalda omsorgsarbetet på lika villkor. En lagstiftad rätt till heltid behövs för att ge kvinnor samma möjligheter i arbetslivet som män. Föräldraförsäkringen måste individualiseras så att varje förälder tar ut lika många dagar. Vi vill också återupprätta en solidarisk sjukförsäkring och satsa mer på sjukvård, förebyggande arbetsmiljöarbete och satsningar på välfärden för att förhindra en liknande utslagning av kvinnor som efter 1990-talskrisen.

Den nuvarande ekonomiska krisen är resultatet av det dogmatiska marknadsliberala synsätt som varit den förhärskande ideologin bland såväl storkapitalets elit som ledande politiker. Krisen illustrerar med all önskvärd tydlighet bristerna med att förlita sig på marknadens s.k. självkorrigeringande mekanismer. Det är inte rimligt att den finansiella sektorn kan sätta hela stater och samhällen i gungning. Detta måste motverkas och den finansiella stabiliteten förbättras. Vänsterpartiet föreslår bl.a. att en finanskommission tillsätts för att ta fram förslag på åtgärder som behöver vidtas för att förhindra framtida finanskriser. Vi föreslår också statliga utredningar för att undersöka förutsättningarna för att utöka det statliga bankägandet och för att öka konkurrensen på bankmarknaden genom att fler lokala aktörer, gärna i form av sparbanker, ges förutsättningar att starta bank. För att underlätta företagens möjligheter att få tillgång till kapital bör vidare en riskkapitalfond bildas genom en extra utdelning från Vattenfall på 5 miljarder kronor.

De svenska offentliga finanserna är i dag bland de absolut starkaste i hela OECD-området, och vi i Vänsterpartiet menar därför att överskottsmålet har spelat ut sin roll. Det är svårbegripligt att Sverige även framgent ska ha ett medelfristigt överskottsmål samtidigt som den nuvarande ekonomiska krisen kräver betydande finanspolitiska stimulansåtgärder och samtidigt som det finns stora eftersatta behov inom sjukvården, skolan, äldreomsorgen osv. Vi ifrågasätter också systemet med utgiftstak som gör det svårare att genomföra olika typer av sociala reformer på statsbudgetens

utgiftssida. Vidare borde det sätt på vilket investeringar bokförs i statsbudgeten ändras för att inte riskera att samhällsviktiga investeringar inte kommer till stånd. Vi anser att staten, i likhet med vad som är fallet med kommuner och företag, borde ha en särskild investeringsbudget.

Vänsterpartiet menar att full sysselsättning ska vara det övergripande och överordnade målet för den ekonomiska politiken. Riksbankens penningpolitik måste understödja detta mål i stället för att som i dag vägledas av en ensidig prisstabiliseringsnorm som riskerar att motverka finanspolitiska åtgärder som vidtas av regeringen för att öka sysselsättningen. Riksbankens räntebeslut bör underställas riksbanksfullmäktige för att få en *samverkande* finans- och penningpolitik som understödjer det övergripande målet om full sysselsättning.

Riksdagens utredningstjänst har analyserat och jämfört Vänsterpartiets ekonomiska politik med regeringens. Analysen visar att vår politik leder till lägre arbetslöshet, högre tillväxt och starkare statliga finanser. Jämfört med regeringens ekonomiska politik innebär vårt budgetförslag en BNP-nivå som 2011 är 40 miljarder kronor högre samtidigt som antalet arbetslösa minskar med ca 50 000 personer fram till 2011.

Med det anförda föreslår jag att riksdagen godkänner Vänsterpartiets förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken.

3. Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken, punkt 1 (mp)

av Mats Pertoft (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen godkänner Miljöpartiets förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken. Därmed bifaller riksdagen motion 2008/09:Fi27 av Peter Eriksson m.fl. (mp) yrkandena 1–4, 8 och 9 samt avslår proposition 2008/09:100 punkt 1 och motionerna 2008/09:Fi25 av Mona Sahlin m.fl. (s) yrkandena 1, 3, 4 och 7–10 samt 2008/09:Fi26 av Lars Ohly m.fl. (v) yrkandena 1–5.

Ställningstagande

Sverige och världen står inför stora utmaningar i form av en kraftig konjunkturnedgång och en alltmer akut klimatkris. Vi i Miljöpartiet menar att det behövs stora investeringar som leder till utveckling och omställning mot ett hållbart samhälle. Vår övertygelse är att det land eller den region som är ledande inom klimat- och energifrågor kommer att leda världen in i framtiden. En satsning på morgondagens teknik gör Sverige modernare och ger dagens och morgondagens arbetstillfällen. Tekniken för att leva ett mer hållbart liv finns redan och den utvecklas snabbt. Genom att stödja

utvecklingen av teknik för effektivisering och förnybar energi och genom att skapa incitament för den traditionella industrin att utveckla grönare produkter som kommer att efterfrågas globalt kan Sverige ta en tätplats. Regeringen tycks vara helt blind för den här möjligheten, trots den omfattande globala diskussionen kring behovet av omställning och möjligheterna att tidigarelägga klimat- och energiinvesteringar för att häva lågkonjunkturen. Risken är stor att Sverige hamnar på efterkälken och missar både klimatmål och exportmöjligheter. Jag menar att vi måste tänka nytt och häva lågkonjunkturen samtidigt som vi ställer om samhället i hållbar riktning.

Vårt förslag innebär en grön omställning som skapar jobb och stärker Sverige långsiktigt genom bl.a. satsningar på klimatsmart spårbunden infrastruktur, investeringar i energieffektivisering i bostäder och offentliga lokaler samt ett nytt och utvidgat klimatstöd till kommunerna. Vi föreslår även en rad åtgärder för att stimulera fordonsindustrin till produktion av mer miljömarta fordon.

I Sverige och i världen föreligger en enorm potential till energieffektivisering i bostadssektorn. Bygginvesteringarna har fallit dramatiskt det senaste året, och resursutnyttjandet i byggsektorn är lågt. Genom att genomföra energieffektiviseringar i bostads- och lokalbeståndet får man därför en bra möjlighet att kombinera en effektiv konjunkturstabiliserande politik med samhällsekonomiskt och företagsekonomiskt lönsamma energieffektiviseringsåtgärder. Då vi vet att möjligheten till energieffektivisering i bostadsbeståndet globalt är enormt finns också goda möjligheter för Sverige att exportera den kunskap som vi kan utveckla här.

Vi föreslår omfattande satsningar för att få ned den alarmerande höga ungdomsarbetslösheten. Med regeringens politik är ungdomarna hänvisade till ineffektiv och passiviserande förvaring i ungdomsgarantin. Vi föreslår i stället utbyggnad av den reguljära utbildningen, subventionerade anställningar och yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning med sammantaget nästan 50 000 fler helårsplatser.

Vi i Miljöpartiet, Socialdemokraterna och Vänsterpartiet har en gemensam syn på vikten av en aktiv arbetsmarknadspolitik. Vi står för en politik för framtiden med offensiva satsningar på jobb, utbildning, välfärd och ekologisk hållbarhet, i kontrast till regeringens passivitet inför jobbkrisen. För att långsiktigt motverka en varaktig uppgång i arbetslösheten krävs ett kraftfullt agerande nu. Arbetslösheten skulle kunna bli lägre än i regeringens prognoser om de finanspolitiska stimulanserna utökas i enlighet med våra förslag. Som Finanspolitiska rådet påpekar är det viktigare än tidigare att genom stabiliseringspolitik motverka att människor blir arbetslösa av konjunkturskäl.

Att vi betonar vikten av att snabbt och kraftfullt agera för att motverka arbetslöshet, otrygghet och utslagning ska ses mot bakgrund av att dagens kris riskerar att få oerhört allvarliga konsekvenser på arbetsmarknaden även på lång sikt.

De ökade resurserna från de senaste årens sysselsättningsuppgång hade regeringen kunnat använda för att göra stora investeringar, i syfte att stärka Sveriges välstånd och långsiktiga tillväxtförutsättningar. I stället påbörjade regeringen direkt efter makttillträdet en snabb neddragning av antalet platser på högskolor och universitet. Regeringen skar också ned rejält på arbetsmarknadspolitiken. De erkänt effektiva anställningsstöden och arbetsmarknadsutbildningarna ersattes till stora delar av billigare och betydligt mindre effektiva åtgärder som nystartsjobben och jobb- och utvecklingsgarantierna. För att minska arbetskraftsbristen i nästa högkonjunktur behöver många människor få möjlighet att utveckla sin kompetens under den här lågkonjunkturen. Vi anser att det krävs breda satsningar på utbildning och arbetsmarknadspolitiska program med kvalitet som en väg ut ur jobbkrisen på både kortare och längre sikt.

Den borgerliga regeringen har förstört arbetslöshetsförsäkringen. Under den största jobbkrisen sedan 1990-talet står nu fler utan möjlighet att få en omställningsersättning under den tid de söker nytt jobb. En halv miljon människor har tvingats lämna a-kassan, och inte heller de som är kvar kan som tidigare få en ersättning som det går att leva på. Enskilda individer får bära jobbkrisens börda. De marginella förändringar som regeringen nyligen föreslagit och som riksdagsmajoriteten nu ställt sig bakom återställer inte möjligheten för de arbetslösa att få ett rimligt omställningsstöd. Arbetslöshetsförsäkringen har blivit sämre, dyrare och mer orättvis, varför färre går med. Arbetslöshetsförsäkringen bör enligt vår mening bygga på i grunden helt andra principer. Inkomstbortfallsprincipen ska återupprättas. Taket och ersättningsnivåerna måste höjas. Villkoren för deltidsarbetslösa måste förbättras. Det måste bli enklare för visstidsanställda och deltidsarbetande att kvalificera sig för ersättning. Arbetslöshetsförsäkringen ska vara en robust försäkring där villkoren inte görs om från en dag till en annan.

Miljöpartiet delar i huvudsak Konjunkturinstitutets bedömningar när det gäller en lämplig finanspolitik för 2009 och 2010. Även Finanspolitiska rådet gör bedömningen att det behövs större stimulansåtgärder på upp till 15 miljarder kronor 2009 och upp till 30 miljarder kronor 2010 för att dämpa uppgången av arbetslösheten. Enligt rådet innebär sådana tillfälliga stimulansåtgärder knappast några problem för finanspolitikens trovärdighet. Jag delar denna bedömning. Vår utgångspunkt är ett stort ansvarstagande för de offentliga finanserna. Utgiftstaket och överskottsålet är självklara ingredienser som gör att den långsiktiga uthålligheten i den offentliga ekonomin inte äventyras. Men att ta ansvar för den offentliga ekonomin innebär också att bedriva en politik som minimerar de samhällsekonomiska kostnaderna av konjunkturedgången och samtidigt ställer om samhället i hållbar riktning.

Sammantaget har vi i Miljöpartiet avsatt drygt 10 miljarder kronor 2009, utöver regeringens politik, till åtgärder som både skapar jobb och leder till grön omställning. Riksdagens utredningstjänst har analyserat vår budgetmotion tillsammans med vår motion på regeringens proposition

Åtgärder för jobb och omställning, (prop. 2008/09:97) och vilka effekter vår politik kan tänkas få på sysselsättningen och arbetslösheten. Sammantaget visar deras analys att sysselsättningen stiger med 43 000 personer 2009 och ungefär lika många 2010 och 2011 jämfört med regeringens politik. Samtidigt minskar arbetslösheten med motsvarande antal eller ca 1 %. En stor del av dessa jobb utgörs av investeringar i grön omställning. Detta ska ställas mot regeringens politik som är tom på visioner och satsningar.

I den ekonomiska nedgångens spår hotas kvaliteten i den offentliga verksamheten. Konjunkturinstitutet har bedömt att 3 miljarder kronor behöver tillskjutas kommunsektorn 2009 och ytterligare ca 12 miljarder kronor 2010. Regeringen har valt att höja statsbidragen med endast 7 miljarder kronor 2010, vilket innebär ett behov av nedskärningar motsvarande 5–8 miljarder kronor. Eftersom kostnaderna för skola och barnomsorg i genomsnitt utgör 40 % av kommunernas kostnader kommer en stor del av dessa nedskärningar att drabba barnen. Lärarförbundet uppskattade i mitten av mars antalet lärare som varslats till 1 300. Den huvudsakliga anledningen är den försämrade ekonomin. På grund av de försämringar av arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen som regeringen genomfört under senare år kommer antalet personer försörjda av ekonomiskt bistånd att öka kraftigt. Effekterna av regeringens politik visar sig i deras egna prognoser som pekar på en ökning med 44 000 helårsekvivalenter mellan 2007 och 2012. Ökningen i antalet personer är betydligt större. Regeringen blundar för den sociala dimensionen av sin ekonomiska politik. Vi menar att kommuner och landsting måste tillföras resurser så att nedskärningar kan undvikas. Detta är också ett mycket billigt sätt att upprätthålla efterfrågan i ekonomin. Miljöpartiets politik innebär sammantaget ökade resurser med 8,5 miljarder kronor 2009 och närmare 15 miljarder kronor 2010 genom generella och riktade statsbidrag till kommuner och landsting.

Med Miljöpartiets politik beräknas de takbegränsade utgifterna för 2009 till 998,8 miljarder kronor. Jämfört med vårt förslag till utgiftstak för 2009 på 1 007 miljarder kronor innebär det en budgeteringsmarginal på 8,2 miljarder kronor. Sammantaget hamnar det finansiella sparandet för 2009 strax under regeringens politik (–6,85 miljarder kronor). Vi gör en preliminär bedömning av utgiftstaket för 2012 på 1 098 miljarder kronor.

Med det anförda föreslår jag att riksdagen godkänner Miljöpartiets förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken.

4. Särskilda satsningar på ungdomar, miljöfordon och ROT-avdrag, punkt 2 (s, v, mp)

av Thomas Östros (s), Sonia Karlsson (s), Monica Green (s), Hans Hoff (s), Ulla Andersson (v), Tommy Ternemar (s), Christina Zedell (s) och Mats Pertoft (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om särskilda satsningar på ungdomar, miljöfordon och ROT-avdrag. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2008/09:Fi25 av Mona Sahlin m.fl. (s) yrkandena 2, 5 och 6,

2008/09:Fi26 av Lars Ohly m.fl. (v) yrkandena 6–8 och

2008/09:Fi27 av Peter Eriksson m.fl. (mp) yrkandena 5–7.

Ställningstagande

Vi i Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet föreslår gemensamt satsningar som syftar till att minska ungdomsarbetslösheten, stimulera ekonomin och samtidigt påskynda nödvändiga klimat-, miljö- och energiåtgärder.

Ungdomssatsning

Det finns en överhängande risk att många ungdomar under de närmaste åren kommer att ha stora problem att få jobb och att det första mötet med arbetsmarknaden blir en besvikelse. Vi vet att ungdomar ofta drabbas hårt när arbetsmarknaden försämras. Visstidsanställningar och vikariat minskar, vilket gör att många unga som precis kommit in på arbetsmarknaden får avsluta sina arbeten. Samtidigt blir det betydligt svårare att hitta sitt allra första arbete när antalet jobb minskar och konkurrensen ökar.

Regeringen noterar den stigande ungdomsarbetslösheten i sin ekonomiska vårproposition men nöjer sig med att endast utöka antalet platser i den s.k. jobbgarantin för ungdomar. Problemet är att jobbgarantin är en passiv åtgärd med fokus på jobbsökaraktiviteter i grupp. Sedan tidigare finns bara den erkänt verkningslösa nedsättningen av arbetsgivaravgiften till företag som redan har många ungdomar anställda. Vad som krävs för att stödja unga på arbetsmarknaden är i stället fler utbildningsplatser och arbetsmarknadspolitiska åtgärder med högre kvalitet.

Vi i Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet menar därför att det bör göras omfattande satsningar för jobb och stöd till ungdomar i form av sammanlagt 36 500 fler platser i utbildning och arbetsmarknadspolitiska program riktade till unga.

- 300 miljoner kronor bör satsas på att 90 000 ungdomar får en månads sommarjobb i de kommuner och landsting som är villiga att stå för halva kostnaden.
- En särskild jobb- och praktiksatsning bör genomföras på statliga myndigheter riktad till de unga akademiker som är på väg att avsluta sina studier. En färsk IFAU-rapport (2009:8) belyser de negativa effekterna av att som akademiker bli arbetslös direkt efter examen.
- Även den som är under 25 år bör få ta del av stödet till start av näringsverksamhet.
- Det behövs ett mer modernt och flexibelt angreppssätt än regeringens jobbgaranti för ungdomar för att möta den ökande långtidsarbetslösheten. Dessutom måste Arbetsförmedlingen ha resurser att erbjuda, t.ex. när det gäller vidareutbildning.
- De unga som enligt Arbetsförmedlingens bedömning behöver det ska få ta del av jobbgarantin omedelbart. Vi menar att tiden i passiv arbetslöshet är förödande och måste kortas.
- 50 miljoner kronor bör avsättas till Arbetsförmedlingen för mer individuellt stöd för unga med funktionsnedsättning.
- Regeln om högst tre månaders praktik eller utbildning för en ung person som har varit arbetslös länge bör utökas till maximalt nio månader.
- Redan 2009 bör investeringar göras i 3 500 årsplatser i yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning som riktas till unga under 25 år.
- Investeringar bör göras i ett förstajobbetavdrag som innebär att de arbetsgivare som anställer en ung långtidsarbetslös får göra ett skatteavdrag med två tredjedelar av lönen under maximalt 12 månader.

Förutom dessa arbetsmarknadspolitiska åtgärder innehåller ungdomspaketet utbildningsförslag om bl.a. ett ungdomslyft för unga utan gymnasiekompetens, fler utbildningsplatser på komvux, KY och högskola och inrättande av 4 000 lärlingsplatser.

Utvidgat ROT-avdrag

Vi i Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet anser att det bör införas ett brett ROT-program som både rymmer en vidgning av det ROT-avdrag regeringen infört och en stor satsning på att totalrenovera flerfamiljshus i miljonprogramsområdena. Sammanlagt bedöms detta skapa omkring 15 000 fler jobb. Den totala kostnaden, inklusive nuvarande ROT-avdrag, beräknas till 6 miljarder kronor per år. Förslaget leder till förbättrade boendemiljöer och till att fler blir beredda att renovera, bygga om och effektivisera sin energianvändning – en satsning där alla är vinnare och som innebär tusentals nya jobb, minskad klimatpåverkan och en ökad framtidstro i vårt land.

Det finns stora renoveringsbehov i flerfamiljshusen, inte minst i miljonprogramsområdena. Genom att det rödgröna ROT-avdraget stimulerar till energieffektiviserande totalrenoveringar uppnås ökade möjligheter till en förbättrad social utveckling och en stor sysselsättningseffekt samtidigt som

energianvändning i fastigheterna minskar. Eftersom så många av flerfamiljshusen är byggda under en kort period sammanfaller flera hundratusen lägenheters upprustningsbehov tidsmässigt. Med ett stöd skulle 40 000–50 000 lägenheter i flerfamiljshus, primärt miljonprogramsområdenas hyreshus och bostadsrättsföreningar, kunna totalrenoveras per år.

- Ett stöd bör ges till alla flerfamiljshus som genomför totalrenovering förutsatt att renoveringen leder till minst 30 % minskad energianvändning. Två miljarder kronor bör satsas per år. Stödet bör utgå till 50 % av arbetskostnaden upp till ett tak om 100 000 kr per lägenhet (dvs. 50 000 kr i stöd per lägenhet).
- För landets radhus-, villa- och bostadsrättsägare bör det beslutade ROT-avdragets grundläggande konstruktion behållas. Taket fortsätter därmed att vara 100 000 kr, skattereduktionen är fortsatt 50 % av arbetskostnaderna och fortsätter att vara knuten till individen. De ROT-arbeten som omfattas kommer även att omfattas med vår modell.
- För att främja ROT-arbete med en klimatprofil bör det nu gällande ROT-avdraget utvidgas med en extra klimatbonus för radhus, villor, ägarlägenheter och bostadsrättsföreningar som genomför energieffektiviseringar. Klimatbonusen bör kopplas till den enskilda fastigheten och vara på 10 % utöver ROT-avdraget och upp till 10 000 kr i avdrag per småhus eller lägenhet i en bostadsrättsförening. Bonusen bör kopplas till åtgärder som rekommenderas i fastighetens energideklaration.
- Vi anser att man bör ställa krav på F-skattedel för den som vill utföra ROT-arbete med skattereduktion. Seriösa företag måste slippa illojal konkurrens. Vi menar att man bör gå småföretagen till mötes i kritiken mot regeringen och utforma systemet så att avdraget görs i efterhand. Därför innebär vårt förslag att ”fakturamodellen” inte ska användas. Modellen innebär att framför allt småföretag, som redan i dag ofta har stora likviditetsproblem, missgynnas konkurrensmässigt.

Avsikten är också att avdraget ska begränsas till fastigheter i Sverige. Vårt förslag till ett rödgrönt ROT-avdrag är dessutom tidsbegränsat eftersom man då uppnår störst konjunkturstabiliserande effekt. Dock bör ROT-avdraget behållas så länge det behövs för att bekämpa jobbkrisen.

Ett paket för fler miljöfordon

Slutligen föreslår vi i Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet ett paket för fler miljöfordon. Detta minskar bilismens miljöpåverkan och bidrar till att vi når våra klimatmål samtidigt som svensk fordonsindustri gynnas. Satsningen uppgår totalt till 650 miljoner kronor 2009. Vårt budskap till fordonsindustrin är tydligt. Vi kommer att ställa hårda krav på de fordon som säljs i Sverige. Kostnaden för att äga och använda fordon med höga utsläpp kommer att öka.

- En enhetlig miljöbilsklassning bör införas. Klassindelningen ska vara sådan att den successivt skärps. Vägverket ska ges i uppdrag att presentera förslag till en sammanhållen och skärpt miljöbilsdefinition som ska införas 2010.
- Vid beskattningen bör bilar med låga utsläpp gynnas och bilar med höga utsläpp betala mer, t.ex. genom en ökad koldioxidrelatering av förmånsbeskattningen och fordonsbeskattningen.
- Miljöbilspremien bör förlängas året ut med 10 000 kr per bil. Det innebär en kostnad på 250 miljoner kronor.
- En tillfällig allmän skrotningspremie bör införas under 2009. Den ska uppgå till 5 000 kr per bil för bilar tillverkade före 1989.
- En extra generös skrotningspremie på 20 000 kr bör betalas ut om man ersätter den skrotade bilen med en ny miljöbil. Om bilen är tillverkad före 1989 bör även den allmänna skrotningspremien på 5 000 kr betalas ut.
- 100 miljoner kronor bör avsättas 2009 för att stimulera utbyggnad av laddstationer för elbilar och biogas. Från och med 2010 införs ett investeringsprogram som ska stimulera utbyggnad av den svenska biogasproduktionen och distributionen.
- En konverteringspremie för byte från bensin till etanol, biogas eller el bör införas. Premien bör uppgå till 5 000 kr för byte från bensin till etanol och 10 000 kr för byte från biogas till el inom en total ram på minst 175 miljoner kronor över en tvåårsperiod.
- 50 miljoner kronor bör avsättas 2009 i investeringsstöd för förnyelse av bussparken.

Mot den bakgrunden tillstyrker vi de här aktuella motionsyrkandena.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Proposition 2008/09:100

Proposition 2008/09:100 2009 års ekonomiska vårproposition:

1. Riksdagen godkänner regeringens förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken (kapitel 4).

Följdmotioner med anledning av proposition 2008/09:100

2008/09:Fi25 av Mona Sahlin m.fl. (s):

1. Riksdagen godkänner de förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som återfinns i denna motion.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag för att möta den höga ungdomsarbetslösheten.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om investeringar i småföretag och entreprenörskap för att stärka Sveriges framtida konkurrenskraft under lågkonjunkturen.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om ökade investeringar i gröna jobb.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om att införa ett ROT-stöd i enlighet med vad som föreslås i denna motion.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om miljöfordon i enlighet med vad som föreslås i denna motion.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om ökade investeringar i utbildning så att människor ges möjlighet att förbättra sin kompetens i syfte att Sverige ska stå bättre rustat när konjunkturen vänder.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om ökade resurser till kommuner och landsting.

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om förbättringar i arbetslöshetsförsäkringen för ökad trygghet och stärkt framtidstro.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med skatteförslag i höstens budgetproposition i syfte att fördela krisens bördor rättvist.

2008/09:Fi26 av Lars Ohly m.fl. (v):

1. Riksdagen avslår regeringens förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och för budgetpolitiken.
2. Riksdagen godkänner utgångspunkter för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken i enlighet med vad som anförs i motionen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör låta utreda frågan om förutsättningar för att utöka det statliga bankägandet (se kapitel 13:2).
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör låta utreda frågan om hur fler lokala aktörer, gärna i form av sparbanker, kan ges förutsättningar att starta bank (se kapitel 13:3).
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tidigarelägga infrastrukturinvesteringar.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om att införa ett ROT-stöd.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om miljöfordon.

2008/09:Fi27 av Peter Eriksson m.fl. (mp):

1. Riksdagen beslutar att godkänna Miljöpartiets förslag till gröna riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken.
2. Riksdagen avslår regeringens förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska vidta åtgärder i enlighet med vad som anförs i avsnittet om behovet av grön omställning som skapar jobb och stärker Sverige långsiktigt.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en klimatanpassad fordonsindustri.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om att införa ett ROT-stöd i enlighet med vad som föreslås i motionen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om miljöfordon i enlighet med vad som föreslås i motionen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska vidta åtgärder i enlighet med vad som anförs i avsnittet om en väg ut ur krisen för de unga.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska vidta åtgärder i enlighet med vad som anförs i avsnittet om att den ekonomiska krisen inte ska drabba unga.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska vidta åtgärder i enlighet med vad som anförs i avsnittet om att minska det verkliga utanförskapet och öka tryggheten.

Redogörelse 2008/09:RRS8

Redogörelse 2008/09:RRS8 Riksrevisionens styrelses redogörelse angående tillämpning av det finanspolitiska ramverket.

BILAGA 2**Skatteutskottets yttrande**
2008/09:SkU5y**2009 års ekonomiska vårproposition**

Till finansutskottet

Finansutskottet har berett skatteutskottet tillfälle att senast tisdag den 19 maj yttra sig över 2009 års ekonomiska vårproposition med motioner i de delar som berör utskottets område.

Utskottets överväganden**Vårpropositionen**

I vårpropositionen anför regeringen att den djupa lågkonjunkturen leder till fallande sysselsättning och ökad arbetslöshet och att de offentliga finanserna försvagas när minskad sysselsättning ger krympande skatteintäkter samtidigt som utgifterna stiger i spåren av ökad arbetslöshet. En utgångspunkt för den ekonomiska politiken är i detta läge att värna ordning och reda i de offentliga finanserna för att säkerställa att underskotten blir tillfälliga och hanterbara. Det ger trygghet och förhindrar att det uppstår en osäkerhet kring svensk ekonomi som annars kan riskera att fördjupa krisen.

Regeringen redovisar de åtgärder som vidtagits med anledning av krisen. Omfattande stabilitetsskapande åtgärder har vidtagits inom den finansiella sektorn. Bland annat kan arbetsgivare få anstånd med inbetalningen av de anställdas preliminära skatt och arbetsgivaravgifter. Kraftfulla åtgärder har vidtagits för att stimulera ekonomin. Budgetpropositionen för 2009 innehöll satsningar som omfattade 32 miljarder kronor och detta gjorde att Sverige tidigt tillhörde de EU-länder som vidtog de mest kraftfulla stimulanspaketen mot krisen. På skatteområdet sänktes skatten för låg- och medelinkomsttagare och pensionärerna fick en särskild skattelättnad. I propositionen Åtgärder för jobb och omställning aviserades ytterligare åtgärder på sammanlagt 8,4 miljarder kronor. Bland annat skulle en permanent skattereduktion för hushållens ROT-arbete tillämpas fr.o.m. den 8 decem-

ber 2008. Stimulansåtgärderna under 2009 bedöms uppgå till ca 1,5 % av BNP. Under 2010 beräknas underskotten i de offentliga finanserna närma sig 4 % av BNP. Om stora delar av de statliga garantiåtagandena infrias riskerar underskotten att bli väsentligt större.

Regeringen anför att läget påkallar en hög grad av försiktighet när det gäller möjligheterna till ytterligare stimulanser. De förslag som läggs fram är inriktade på att värna den grundläggande välfärden och på ökade resurser för aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Motionerna

I motion Fi25 av Mona Sahlin m.fl. (s) anför motionärerna att ansvaret för att stärka den gemensamma välfärden måste fördelas rättvist. De föreslår en ny skatt om 1 % för förmögenheter över 2 respektive 4 miljoner kronor. En extra fastighetsskatt på 1 % införs för villor som är taxerade till mer än 5 miljoner kronor. Fastighetsskatten begränsas samtidigt till 4 % av inkomsten. Motionärerna vill vidare höja inkomstskatten för den som tjänar över 1 miljon kronor om året. För att se till att alla är med och betalar de skatter de ska betala lägger motionärerna fram ett program mot skattefusk. Skatteparadisen ska tvingas till omedelbara skatteavtal, skärpta kontrollmetoder ska tillämpas inom en rad branscher, etc. Skatteverket får ökade resurser.

I motion Fi26 av Lars Ohly m.fl. (v) anför att målsättningen för skattepolitiken är att få fler människor i arbete, trygga välfärden och skapa förutsättningar för en hållbar utveckling. Motionärerna ersätter jobbskatteavdraget med ett höjt grundavdrag så att alla får del av skattesänkningen och höjer inkomstskatten vid högre inkomster. Priset på miljöpåverkan ökar genom höjda koldioxidskatter, och en kilometerskatt införs för att minska transporterens skadliga påverkan på miljön och för att styra över till mer kollektivt resande. Motionärerna pekar på vikten av att ha ett enhetligt och likformigt regelsystem med få undantag som är enkelt att förstå och tillämpa för den enskilde företagaren. Motionärerna föreslår även att åtgärder vidtas för att komma till rätta med skattefusk inom en rad branscher. Skatteverket får ökade resurser för att bl.a. möta en ökad ekonomisk brottslighet med internationella förgreningar.

I motion Fi27 av Peter Eriksson m.fl. (mp) anför motionärerna att det behövs en mer expansiv finanspolitik och att detta kräver förändringar som stärker jobblinjen. Möjliga åtgärder är tidigareläggning och utökning av t.ex. energieffektivisering i bostäder och lokaler, utbyggnad för förnybar energi, investeringar i teknikutveckling etc. Vidare kan tillfälliga skatte- eller arbetsgivaravgiftssänkningar övervägas om dessa på ett effektivt sätt kan förhindra att arbetslösheten stiger. Även tillfälliga inkomstförstärkningar till hushåll med låga inkomster kan användas om detta på ett effektivt sätt kan motverka ökad arbetslöshet.

Motionärerna lägger fram ett gemensamt förslag om ett utvidgat ROT-avdrag. Motionärerna anför att det finns stora renoveringsbehov i flerfamiljshusen, inte minst i miljonprogrammen, och att totalrenoveringar av dessa skulle leda till en förbättrad social utveckling och en stor sysselsättningseffekt samtidigt som energianvändningen i fastigheterna skulle kunna minska. Eftersom så många av flerfamiljshusen är byggda under en kort period sammanfaller flera hundratusen lägenheters upprustningsbehov tidsmässigt. Med ett stöd skulle 40 000–50 000 lägenheter i flerfamiljshus kunna totalrenoveras per år. De föreslår att det införs ett ROT-avdrag för alla flerfamiljshus som totalrenoveras på ett sätt som minskar energianvändningen med 30 %. Stödet bör utgå till 50 % av arbetskostnaden upp till ett tak om 100 000 kr per lägenhet (dvs. 50 000 kr i stöd per lägenhet). Hushållens ROT-avdrag bibehålls i sina huvuddrag och tillförs en extra klimatbonus på 10 %.

Motionärerna lägger också fram ett gemensamt förslag om ett miljöfordonspaket som syftar till att påskynda omställningen till produktion av miljösmarta fordon så att svensk fordonsindustri blir mer konkurrenskraftig. Som en del i paketet föreslås att bilar med låga utsläpp ska gynnas och att bilar med höga utsläpp ska betala mer, t.ex. genom en ökad koldioxidrelatering av förmånsbeskattningen och fordonsbeskattningen.

Utskottets ställningstagande

Politikens långsiktiga inriktning är att skapa varaktigt bättre förutsättningar för tillväxt, sysselsättning och välfärd inom ramen för långsiktigt hållbara offentliga finanser. En varaktigt hög sysselsättning är en förutsättning för att det över tiden ska gå att finansiera ett offentligt välfärdssystem som är rättvist och av hög kvalitet. Det ska bli mer lönsamt att arbeta, enklare och mindre kostsamt att anställa och mer attraktivt att driva företag. Därmed läggs en grund för att fler människor ska ges möjlighet till eget arbete och egen lön, samtidigt som det skapas förutsättningar för att förbättra välfärden. De offentliga välfärdstjänsterna, såsom vård, omsorg, utbildning och rättsväsende, ska vara av högsta möjliga kvalitet och komma alla till del. För att välfärden ska kunna säkras på lång sikt måste landets resurser tas till vara, och arbetskraften är den viktigaste resursen. För individen innebär ett arbete en möjlighet att kunna försörja sig själv och utforma sitt liv. Att fler kommer i arbete innebär dessutom att klyftorna minskar i samhället.

Utskottet har med utgångspunkt i de riktlinjer som gäller för skattepolitiken tillstyrkt en rad åtgärder på skatteområdet som bidrar till att förbättra de långsiktiga förutsättningarna för en varaktigt hög sysselsättning, goda villkor för investeringar i Sverige och en generell och rättvist fördelad välfärd.

Skatten på förvärvsinkomster har sänkts för låg- och medelinkomsttagare genom att ett jobbskatteavdrag har införts och förstärkts i flera steg. De tre stegen i jobbskatteavdraget har totalt sänkt inkomstskatten med ca 60 miljarder kronor, varav den helt dominerande delen har gått till just låg- och medelinkomsttagare. Dessutom har gränsen för att betala statlig inkomstskatt höjts. Pensionärerna har fått en särskild skattelättnad och det högre jobbskatteavdraget för pensionärer har förenklats. Jobbskatteavdraget utgör en kraftfull stimulans till arbete som ligger i linje med det långsiktiga målet om en varaktigt hög sysselsättning. Sänkta socialavgifter har gjort det mindre kostsamt att anställa.

Ett företagspaket har genomförts. Bolagsskatten har sänkts från 28 % till 26,3 % och åtgärden har finansierats genom ett stopp för skatteupplägg med ränteavdrag inom en intressegemenskap, s.k. räntesnurror. En möjlighet till överföring av skogskonto och skogsskadekonto vid generationsskiften har införts och möjligheterna till direktavskrivningar för inventarier av mindre värde har utökats. Ett antal förenklingsåtgärder har genomförts och gäller reglerna för periodiseringsfonder, en möjlighet att lämna koncernbidrag till lagerbolag, kravet på säkerhet vid fysiska personers skalbolagsdeklarationer och reglerna om gränsbelopp i 3:12-reglerna. Förenklingsåtgärderna gäller också kraven på kassaregister och uppgiftslämnande om betalningar till och från utlandet.

Förmögenhetsskatten har avskaffats. Den fortgående globaliseringen och internationaliseringen av kapitalmarknaderna medförde att förmögenhetsskattens effekter på ekonomin successivt blev alltmer skadliga. Det är svårt att med säkerhet uppskatta storleken på det kapital som tidigare placerades utanför Sveriges gränser för att undgå beskattning. Uppskattningar som har gjorts har pekat på att tillgångar motsvarande minst 500 miljarder kronor kan ha placerats utanför Sveriges gränser till följd av den höga kapitalbeskattning som förmögenhetsskatten bidrog till. Nästan alla OECD-länder har numera avskaffat förmögenhetsskatten.

Med hänsyn till de skadliga effekter för svenskt företagande som förmögenhetsskatten givit upphov till vill utskottet ta starkt avstånd från motionärernas förslag om att återinföra förmögenhetsskatten. Detta skulle vara en fara för de mindre företagens försörjning med riskvilligt kapital, eftersom de inte har tillgång till en internationell kapitalmarknad på samma sätt som stora koncerner.

Fastighetsskatten på bostäder har ersatts med en kommunal fastighetsavgift. Den statliga fastighetsskattens konstruktion med dess koppling till marknadsvärdet gjorde att skatten ökade på ett sätt som var svårt att förutse och som uppfattades som djupt orättvis. Det då gällande systemet hade försetts med olika undantagsregler för vissa av dem som drabbats värst av fastighetsskatten men dessa undantag var otillräckliga för att man skulle kunna garantera att principen om skatt efter bärkraft får genomslag vid den löpande beskattningen av fastigheter.

Utskottet avvisar motionsförslagen om en återgång till ett system med statlig fastighetsskatt på boendet och noterar att motionärerna anser att deras förslag måste kombineras med undantagsregler för hushåll med mindre inkomster. Ett behov av undantag i sådana syften gör sig inte gällande i samma utsträckning så länge den årligen återkommande beskattningen hålls på en låg nivå.

Miljöskatter och andra ekonomiska styrmedel är enligt utskottets mening av central betydelse för att målen på klimat- och energiområdet ska kunna nås. Det är angeläget att dessa styrmedel utformas på ett samhällsekonomiskt effektivt sätt. I klimatpropositionen (prop. 2008/09:162) har regeringen lagt fast allmänna principer för kommande förändringar av koldioxid- och energiskatterna. Vissa strukturella förändringar ska göra det enklare att genomföra träffsäkra och ändamålsenliga styrmedelsförändringar. Med utgångspunkt i den förändrade skattestrukturen redovisar regeringen hur utvecklade ekonomiska styrmedel kan ge en sammanlagd minskning av utsläppen av växthusgaser med 2 miljoner ton till 2020. Klimatpropositionen bereds av miljö- och jordbruksutskottet.

Motionärerna föreslår att bilar med låga utsläpp ska gynnas och att bilar med höga utsläpp ska betala mer, t.ex. genom en ökad koldioxidrelatering av fordonsbeskattningen. Regeringen gör i klimatpropositionen bedömningen att den koldioxidbaserade fordonsskatten bör öka från 15 till 20 kr. Utskottet delar denna bedömning.

Vidare föreslår motionärerna att det införs en kilometerskatt på tunga fordon. Också frågan om en kilometerskatt på tunga fordon behandlas i klimatpropositionen. Det s.k. Eurovinjettdirektivet (direktiv 1999/62/EG om avgifter på tunga godsfordon för användningen av viss infrastruktur) innehåller bestämmelser om uttag av vägtullar, vägavgifter och fordonsskatter för tunga fordon. Eurovinjettdirektivet är nu föremål för revidering. Utfallet av dessa förhandlingar kommer att bestämma maximala skattnivåer och differentieringsmöjligheter för ett svenskt kilometerskattesystem. Det är enligt vad regeringen anför angeläget att dessa processer avslutas innan det kan bli aktuellt att överväga ett införande av kilometerskatt. Det finns inte heller skäl att överväga ett införande av kilometerskatt om samhällsvinsten av en kilometerskatt inte påtagligt överstiger administrationskostnaden för ett sådant skatteuttag. Regeringen anser sammantaget att det för närvarande inte finns tillräcklig grund för att införa en kilometerskatt. Utskottet delar regeringens bedömning.

Motionärerna föreslår också en ökad koldioxidrelatering av förmånsbeskattningen. Vid värdering av bilförmån gäller särskilda regler om förmånen avser en bil som är utrustad med teknik för drift med elektricitet eller med mer miljöanpassade drivmedel än bensin eller dieselolja. Om nybilspriset för en sådan bil är högre än nybilspriset för närmast jämförbara bil som bygger på konventionell teknik, sätts förmånsvärdet ned till en nivå som motsvarar förmånsvärdet för den jämförbara bilen. Reglerna infördes bl.a. för att underlätta introduktionen av miljöbilar på bilmarknaden och på

så sätt skapa bättre förutsättningar för att miljöprestandan hos beståndet av förmånsbilar skulle öka (prop. 1999/2000:6, bet. 1999/2000:SkU7). Därefter har en tidsbegränsad möjlighet till ytterligare nedsättning av förmånsvärdet införts för vissa typer av miljöanpassade förmånsbilar. Denna möjlighet har successivt förlängts och gäller numera t.o.m. inkomståret 2011 (prop. 2005/06:1, bet. 2005/06:FiU1). En utvärdering ska genomföras och vara klar före tillämpningsperiodens utgång. I sammanhanget kan det erinras om att såväl det system för fordonsskatt som gäller sedan oktober 2006 och det som regeringen föreslår i energipropositionen stimulerar valet av bränsl�횩effektiva fordon. Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att det inte finns anledning att nu överväga någon ändring av regelverket i syfte att ytterligare öka miljöstyrningen på detta område.

När det gäller miljöbilspremien, som också tas upp av motionärerna, bedömer regeringen i klimatpropositionen att den fortsatta stimulansen för miljöbilar bör utformas som en femårig skattebefrielse med en miljöbilsdefinition som successivt skärps. Utskottet delar regeringens bedömning.

Utskottet anser att det är viktigt att skattereglerna utformas så att de stärker medborgarnas förtroende för skattesystemet och underlättar för medborgarna att göra rätt för sig. Skattefel ska begränsas och skattebrott, skattefusk och skatteundrandragande motverkas. Målet om en minskad administrativ börda för företagen måste härvid beaktas. Skattesystemet måste också uppfattas som legitimt därför att det finansierar bra offentlig verksamhet som människor vill betala för. Skatter och avgifter måste ligga på en rimlig nivå.

Skatteverkets undersökningar visar att det omfattande fusket med skatter och avgifter, och särskilt det utbredda svartjobbet, har betydande negativa effekter. Det finns ett starkt samband mellan skattefusk och annan ekonomisk brottslighet. En stor andel av ekobrotten avser företag som använder svart arbetskraft eller fuskar med skatter och avgifter på annat sätt. De negativa effekterna av skatteundrandraganden är många. Förutom att skattebördan vältras över på andra skattskyldiga medför fusket att konkurrensen snedvrids och att seriösa näringsidkare riskerar att slås ut av skattefus-kande konkurrenter. Ytterligare effekter vid utnyttjande av svart arbetskraft är bl.a. att sjukpenning och andra ersättningar inte kan beräknas utifrån lönen. Om vissa skattskyldiga kan skjuta över sin del av skatte- och avgiftsbördan på andra rubbas dessutom respekten för den demokratiska beslutsordningen. För att tilliten till rättssamhället ska kunna upprätthållas krävs att skattefusk och ekonomisk brottslighet bekämpas effektivt.

För att öka effektiviteten i Skatteverkets kontrollarbete har en rad åtgärder vidtagits. Ett system med krav på personalligare har införts för näringsidkare inom restaurang- och frisörbranschen och flera branscher har kommit med önskemål om liknande system. En särskild utredare har tillsatts för att bl.a. utreda möjligheterna att förenkla inom det befintliga systemet i syfte att minska de administrativa kostnaderna för de företag som omfattas. Också möjligheterna att utvidga systemet helt eller delvis

till att även omfatta bygg- och tvätteribranscherna utreds. Ett beslut om att införa ett generellt krav på användning av certifierade kassaregister inom kontantbranscherna har fattats och träder i kraft den 1 januari 2010. Regler om omvänd skattskyldighet har införts i mervärdesskattelagen för att motverka undandragandet av mervärdesskatt inom byggsektorn. När det gäller frågan om ett entreprenadavdrag inom byggbranschen har ett sådant förslag tagits fram men inte genomförts sedan förslaget effektivitet när det gäller att stävja skatteundraganden ifrågasatts vid remissbehandlingen.

Ett förslag som aktualiserats av Byggbranschen i samverkan gäller en övergång till månadsredovisning på individnivå av innehållen skatt och arbetsgivaravgifter. Utskottet har ställt sig positivt till en sådan ordning eftersom den skulle ge bättre möjligheter att komma till rätta med svartarbete och oseriösa arbetsgivare. Skatteverket har i rapporten Månadsuppgift och skattedeklaration lämnat ett förslag som bygger vidare på denna princip. Utskottet anser att det har fördelar ur kontrollsynpunkt om uppgiften om individuella löneutbetalningar kommer in till Skatteverket vid varje utbetalningstillfälle och kan konstatera att det pågår ett arbete med denna inriktning. Utskottet anser att det finns anledning att avvakta frågans vidare beredning.

Regeringen har vidare vidtagit åtgärder mot flera avancerade förfaranden som används i syfte att undgå skatt. Möjligheten att använda s.k. räntesnurror har stängts. Räntesnurrorna beräknades enligt Skatteverket medföra ett minskat skatteuttag med ca 7 miljarder kronor om året, och utrymmet har, som nämnts, använts för en sänkning av företagets inkomstskatt. Även möjligheten att förpacka fastigheter i handelsbolag, det som kallas Pandoras ask, har stängts. Transaktionerna beräknades för taxeringsåren 2005–2007 uppgå till 54 miljarder kronor i förluster på handelsbolagsandelar och ytterligare 6,7 miljarder kronor för nedskrivning av lagerandelar. Regeringen har vidare i en s.k. stoppskrivelse meddelat att bestämmelserna om beskattning av vissa penninglån föreslås utvidgas till att även omfatta lån från utländska juridiska personer, lån som lämnas till i utlandet delägarbeskattade juridiska personer samt lån som lämnas i strid med låneförbudet i stiftelselagen (1994:1220). Syftet med de förslagen är att motverka i dagsläget vanligt förekommande skatteplanering som medför ett betydande skattebortfall.

Inom ramen för det nordiska samarbetet bedrivs ett arbete med inriktning på att förmå skatteparadisen att skriva bilaterala avtal med de nordiska länderna. Informationsutbytesavtal är viktiga för en effektiv skattekontroll genom att de möjliggör samarbete mellan skattemyndigheterna i de avtalsslutande länderna. Riksdagen har nyligen godkänt ett avtal med Isle of Man (prop. 2008/09:55, bet. 2008/09:SkU16). Ytterligare avtal har aviserats.

När det gäller det internationella arbetet med att åstadkomma ökad transparens på skatteområdet och ett ökat informationsutbyte har stora framsteg gjorts på senare tid. Arbetet drivs nu framåt i snabb takt inom OECD och

EU. Utskottet har nyligen lämnat en redogörelse för läget i detta arbete i ett yttrande till justitieutskottet med anledning av förslaget om Liechtensteins associering till Schengenregelverket och hänvisar till detta yttrande (ytr. 2008/09:SkU15y).

En skattereduktion för hushållsarbete har införts och innebär att förutsättningar skapats för att bedriva verksamhet vitt inom en sektor som under decennier varit känd för svartarbete och skattefusk. Utskottet har under våren tillstyrkt att det införs ett nytt system för skattereduktionen som innebär att köparen får del av skattelättnaden redan när hushållsarbetet betalas.

Frågan om skattereduktionen för hushållsarbete även bör omfatta hushållens utgifter för byggtjänster har aktualiserats i olika sammanhang. Redan när skattereduktionen infördes anförde regeringen att det finns skäl som talar för att utgifter för byggtjänster ska berättiga till skattereduktion. Mot bakgrund av att konjunkturen för byggnadsarbeten var stark och av budgetmässiga skäl gjorde emellertid regeringen bedömningen att det då inte var lämpligt att inkludera ROT-arbeten. I ärendet framhöll utskottet för sin del att en framtida permanent utvidgning av tillämpningsområdet till ROT-arbeten är angelägen för att motverka svartarbete inom denna sektor.

Regeringen aviserade i december 2008 ytterligare åtgärder för att värna sysselsättningen och stödja dem som drabbas av arbetslöshet. Därvid gjorde regeringen bl.a. bedömningen att en skattereduktion vid reparation, om- och tillbyggnad, s.k. ROT-arbete bör införas. Riksdagen har numera fattat beslut om skattereduktionen (prop. 2008/09:178, bet. 2008/09:SkU32).

Motionärernas förslag innebär att hushållens permanenta skattereduktion för ROT-arbete ska ersättas med ett tillfälligt ROT-avdrag som syftar till att skapa en tidsbegränsat stimulans för sysselsättningen inom byggsektorn. ROT-avdraget ger enligt motionärerna en miljöprofil, och för flerfamiljshus innebär denna att stödet begränsas till totalreoveringar som höjer energieffektiviteten med minst 30 %.

Svartarbetet i byggsektorn är ett allvarligt problem som berör alla som är verksamma där. Byggbranschens arbetsgivare och fackförbund har utarbetat ett särskilt åtgärdsprogram för vita arbeten inom byggsektorn och föreslår bl.a. att det införs ett permanent ROT-avdrag, t.ex. genom att skattereduktionen för hushållsarbete utvidgas till byggtjänster.

Utskottet har länge ansett att det är angeläget att skattereduktionen för hushållsarbete utvidgas till ROT-arbete för att motverka svartarbete inom denna sektor. Det handlar om en långsiktig och strukturell åtgärd som är nödvändig om man, som utskottet, ser allvarligt på svartarbete och dess följder i form av otrygga jobb, brister i försäkringsskydd, obefintligt konsumentskydd etc. Som framgått har denna åtgärd inte kunna genomföras tidigare eftersom den bidrar till en viss ökning av efterfrågan på byggtjänster som skulle vara olämplig i en stark byggnadskonjunktur. Som en följd av den djupa internationella lågkonjunkturen är nu sysselsättningen inom byggsektorn märkbart försvagad. Det är därför lämpligt att den permanenta utvidgningen av hushållens skattereduktion till ROT-arbete genomförs nu.

Utskottet avstyrker bestämt förslaget om att riva beslutet om hushållens permanent ROT-avdrag för att ersätta detta med en tillfällig stimulans för sysselsättningen inom byggsektorn.

Med det anförda avstyrker utskottet de aktuella motionsförslagen.

Stockholm den 19 maj 2009

På skatteutskottets vägnar

Lennart Hedquist

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Lennart Hedquist (m), Lars Johansson (s), Annicka Engblom (m), Laila Bjurling (s), Ulf Berg (m), Jörgen Johansson (c), Raimo Pärssinen (s), Gunnar Andréén (fp), Lena Asplund (m), Lennart Sacrédeus (kd), Fredrik Schulte (m), Marie Engström (v), Britta Rådström (s), Åke Sandström (c), Helena Leander (mp), Hans Olsson (s) och Birgitta Eriksson (s).

Avvikande meningar

1. 2009 års ekonomiska vårproposition (s)

Lars Johansson (s), Laila Bjurling (s), Raimo Pärssinen (s), Britta Rådström (s), Hans Olsson (s) och Birgitta Eriksson (s) anför:

I Socialdemokraternas vårmotion föreslås ett program för fler jobb som omfattar närmare 10 miljarder kronor för ett halvår. Programmet innebär att investeringar görs i småföretag och entreprenörskap, ett brett kunskapslyft, gröna jobb, ökad välfärd, ökad trygghet och framtidstro. Alla unga får en chans.

Alla måste hjälpas åt för att ta Sverige ur krisen. Ansvaret för att stärka vår gemensamma välfärd måste fördelas och bördorna måste bäras efter förmåga. Det är inte rimligt att de med de största inkomsterna i dag får dela på stora skattesänkningar på lånade pengar. Klyftorna i samhället måste minska. Vi lägger därför skarpa förslag om rättvisa skatter. Med dessa förslag får vi in över 5 miljarder kronor som bidrar till att finansiera våra förslag för att ta Sverige ur krisen. Vi stänger inte dörren för att det kan behövas ytterligare skattehöjningar. Krisen är djup och alla måste axla sin del av ansvaret. Framgång kräver rättvisa.

En *ny förmögenhetsskatt* på 1 % införs för dem som har en förmögenhet som överstiger 2 respektive 4 miljoner kronor. Rimligheten i *fastighetsskatten* återskapas. De som äger en villa taxerad till mer än 5 miljoner kronor ska betala en extra fastighetsskatt på 1 % av taxeringsvärdet över denna nivå. Samtidigt sänks fastighetsskatten för dem med de allra lägsta inkomsterna genom att begränsningsregeln i fastighetsskatten får omfatta alla. För att trygga den gemensamma välfärden i dessa kristider kommer *inkomstskatten* att behöva höjas för dem som har de allra högsta inkomsterna. Många olika modeller är möjliga, men redan nu står det klart att den som tjänar över 1 miljon kronor om året kommer att få höjd inkomstskatt.

Vi vill bygga Sverige starkt för framtiden. Ett Sverige som är mer rättvist och hållbart. Nu är det rätt tid att dra i gång nödvändiga och kostnads-effektiva investeringar för framtiden. Byggbranschen är vital för att hålla sysselsättningen uppe. En smart och modern konjunkturpolitik stabiliserar efterfrågan i ekonomin genom att klimat-, miljö- och energiåtgärder genomförs. På det sättet dämpas de kortsiktiga skadorna i ekonomin av kraftiga konjunktursvängningar. Samtidigt stärks ekonomin långsiktigt genom att vi skapar förutsättningar för en effektiv och långsiktig resursanvändning.

Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet föreslår gemensamt att ett *rödgrönt ROT-avdrag* införs. Förslaget leder till förbättrade boendemiljöer och till att fler är beredda att renovera, bygga om och effektivisera

sin energianvändning – en satsning där alla är vinnare och som innebär tusentals nya jobb, minskad klimatpåverkan och en ökad framtidstro i vårt land.

Det finns stora renoveringsbehov i flerfamiljshusen, inte minst i miljonprogramsområdena. Genom att det rödgröna ROT-avdraget stimulerar till energieffektiviserande totalrenoveringar uppnås ökade möjligheter till en förbättrad social utveckling och en stor sysselsättningseffekt samtidigt som energianvändning i fastigheterna minskar. Eftersom så många av flerfamiljshusen är byggda under en kort period sammanfaller flera hundratusen lägenheters upprustningsbehov tidsmässigt.

Med ett stöd skulle 40 000–50 000 lägenheter i flerfamiljshus, primärt miljonprogramsområdenas hyreshus och bostadsrättsföreningar, kunna totalrenoveras per år. Vi föreslår därför ett stöd för alla flerfamiljshus som genomför totalrenovering förutsatt att renoveringen leder till minst 30 % minskad energianvändning. Två miljarder kronor satsas per år. Stödet bör utgå till 50 % av arbetskostnaden upp till ett tak om 100 000 kr per lägenhet (dvs. 50 000 kr i stöd per lägenhet).

För landets radhus-, villa- och bostadsrättsägare behåller vi det beslutade ROT-avdragets grundläggande konstruktion. Taket fortsätter därmed att vara 100 000 kr, skattereduktionen är fortsatt 50 % av arbetskostnaderna och fortsätter att vara knuten till individen. De ROT-arbeten som omfattas kommer även att omfattas med vår modell. För att främja ROT-arbete med en klimatprofil föreslår vi att det ROT-avdraget utvidgas med en extra klimatbonus för radhus, villor, ägarlägenheter och bostadsrättsföreningar som genomför energieffektiviseringar. Klimatbonusen bör kopplas till den enskilda fastigheten och vara på 10 % utöver ROT-avdraget och vara upp till 10 000 kr i avdrag per småhus eller lägenhet i en bostadsrättsförening. Bonusen bör kopplas till åtgärder som rekommenderas i fastighetens energideklaration.

Vi anser att man bör ställa krav på F-skattsedel för den som vill utföra ROT-arbete med skattereduktion. Seriösa företag måste slippa illojal konkurrens. Vi menar att man bör gå småföretagen till mötes i kritiken mot regeringen och utforma systemet så att avdraget görs i efterhand. Därför innebär vårt förslag att "fakturamodellen" inte används. Modellen innebär att framför allt småföretag, som redan i dag ofta har stora likviditetsproblem, missgynnas konkurrensmässigt. Avsikten är också att avdraget ska begränsas till fastigheter i Sverige. Vårt förslag till ett rödgrönt ROT-avdrag är dessutom tidsbegränsat eftersom man då uppnår störst konjunkturstabiliserande effekt. Vi kommer dock att behålla ROT-avdraget så länge det behövs för att bekämpa jobbkrisen.

Totalt föreslår vi att det tillförs 6 miljarder kronor per år för ett brett ROT-program som både rymmer en vidgning av det ROT-avdraget regeringen infört och en stor satsning på att totalrenovera flerfamiljshus i miljonprogramsområdena. Sammanlagt bedöms detta skapa omkring 15 000 fler jobb.

Genom vårt *miljardprogram* för miljonprogrammen görs riktade investeringar bl.a. i skolan, ungas fritid och närpolisen i miljonprogramsområdena. Resurser avsätts för kommunernas upprustning av *välståndens byggnader* som förskolor, skolor och äldreboenden för att möta angelägna behov. Sparingar görs också på renovering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet föreslår också ett *paket för fler miljöfordon* som minskar bilismens miljöpåverkan och bidrar till att vi når våra klimatmål samtidigt som svensk fordonsindustri gynnas. Förslaget innebär att det införs en tydlig miljöbilsdefinition som successivt skärps. Vid beskattningen ska bilar med låga utsläpp gynnas och bilar med höga utsläpp betala mer, t.ex. genom en ökad koldioxidrelatering av förmånsbeskattningen och fordonsbeskattningen. Miljöbilspremien förlängs året ut, systemet med skrotningspremier utvecklas och premier för efterhandskonvertering införs. Ett stöd införs för förnyelse av bussparken, liksom en stimulans för utbyggnad av infrastrukturen för nya bränslen.

Vi vill se till att alla är med och betalar de skatter de ska för att förhindra osund konkurrens mellan företag, men också för att få in fler skatteinkomster för att ta Sverige ur krisen. Därför föreslår vi ett brett *program mot skattefusk* i tio punkter, och vi avsätter 30 miljoner kronor till Skatteverket redan 2009 för detta ändamål. Sverige måste under sitt halvår som ordförande för EU visa vägen i kampen mot ekobrott och skattefusk. Samtliga stater inom EU och Europa ska omfattas av sparandedirektivets informationsplikt, och direktivet ska även gälla för juridiska personer. Alla relevanta branscher och företag bör omfattas av kravet på personalliggare och dessutom bli tillgängliga för oannonserade besök från Skatteverket. Arbetsgivare ska redovisa den skatt de betalar in för sina anställda per individ i stället för i en klumpsumma. Möjligheten att låta huvudentreprenören ansvara för underentreprenörernas skatte- och arbetsgivaravgiftsinbetalning bör prövas. Kontrollen av anbudsgivare i samband med offentlig upphandling bör öka. Krav på anslutning till redovisningscentral bör skrivas in som villkor för taxitillstånd. Sekretesslagstiftningen behöver ändras för att underlätta informationsutbyte och kommunikation mellan myndigheter vid grov brottslighet.

Med det anförda föreslår vi att riksdagen fattar beslut om en inriktning som överensstämmer med Socialdemokraternas vårmotion.

2. 2009 års ekonomiska vårproposition (v)

Marie Engström (v) anför:

Vänsterpartiet menar att det är dags att sjösätta ett grönt stimulanspaket i Sverige, en Green New Deal. Då offentliga medel behöver användas för att stimulera ekonomin anser vi att vi ska använda dem i nya teknologier som vi vet att vi kommer att behöva för att klara av miljö- och klimatutmaningarna. Genom att inrikta investeringarna på hållbara, gröna sektorer har vi världens chans att kraftigt minska utsläppen av de klimatpåverkande

växthusgaserna, skapa massor av nya gröna jobb, minska energikostnaderna för hushåll och företag samt minska vårt importberoende av energi och nå en större andel självförsörjning.

Vänsterpartiets gröna stimulanspaket innehåller investeringar i svensk vindkraftsindustri, klimatlyft för bostäderna och halverad energinota, ROT-program för flerfamiljshus, stoppat tågkrångel och ökad tågkapacitet, en grön svensk fordonsindustri, nyproduktion av bostäder, fler och bättre kollektiva resor, naturvårdsjobb och fisketurism, nya innovationer och miljöteknik, upphandling och exportrådgivning för småföretag, skogsbruks- och landsbygdsutveckling, höghastighetsbanor och solenergi.

Målsättningen för skattepolitiken är att få fler människor i arbete, trygga välfärden och skapa förutsättningar för en hållbar utveckling. En hög satsning är en förutsättning för att få resurser till den offentligt finansierade välfärden som vi menar ska finansieras via skatterna.

Vi vill utveckla den generella välfärden och samtidigt ta hänsyn till hur kvinnors och mäns olika förutsättningar kan ta sig olika ekonomiska uttryck. Kvinnors lägre inkomst av arbete får betydelse för nivån på såväl sjukförsäkring som a-kassa och pensioner. Man kan påvisa hur skillnader i inkomststrukturer mellan kvinnor och män minskar när skattepliktiga ersättningar (transfereringar), familjestöd och skatt beaktas. En viktig slutsats blir att kvinnor som kollektiv är mer beroende av skatte- och transfereringssystemen och därmed mer känsliga för förändringar. Skatterna har sänkts mest för höginkomsttagare och förmögna samtidigt som arbetslösa, sjuka och pensionärer står för finansieringen. Det betyder att Sverige har fått vidgade klyftor.

Skatter måste också upplevas som rättvisa för att få acceptans. Därför menar vi att det krävs en viss progressivitet i systemet, och vi föreslår en höjd *inkomstskatt* vid högre inkomster genom begränsningar i grundavdraget. Genom våra förslag kommer nya grupper som i dag inte får del av regeringens jobbskatteavdrag att få skattesänkningar. Det gäller t.ex. pensionärer och människor som har sjuk- eller arbetslöshetsersättningar.

Skatter är ett viktigt *styrmedel i klimat- och miljömställningen*. Effekter i form av miljövänligare verksamhet och beteenden nås genom att rätt pris sätts på miljöpåverkan. Det handlar t.ex. om höjda koldioxidskatter och om att införa en kilometerskatt för att minska transporters skadliga påverkan på miljön och styra över till mer kollektivt resande. Med hjälp av skattereduktion för företagets forskningssatsningar vill vi skapa ytterligare förutsättningar för miljö- och energiomställningen. Vi vill behålla skattelättnader för miljövänlig verksamhet såsom biobränslen och föreslår även att ROT-avdraget ska utformas så att miljöåtgärder eller energibesparande åtgärder särskilt främjas. Samtidigt anser vi att det är nödvändigt att ta bort skattesubventioner till klimatstörande verksamhet. Fram till 2006 har drygt 16 miljarder kronor växlats från ökad skatt på sådant som belas-

tar miljön negativt, till sänkt skatt på arbete och stöd till vissa stimulansåtgärder. Vi vill fortsätta att utveckla den gröna skatteväxlingen för att uppnå bästa möjliga fördelnings- och miljöpolitiska resultat.

Vänsterpartiet tror inte att det är nödvändigt med stora skattesänkningar för att förbättra *företagens* situation. Däremot är vissa förbättringar och justeringar nödvändiga. Vi vill också peka på vikten av att ha ett enhetligt likformigt regelsystem med få undantag som är enkelt att förstå och tillämpa för den enskilde företagaren. Ett likformigt skattesystem förhindrar också inlåsnings effekter och en snedvriden konkurrens. Stödet till forskning och utveckling ska utökas genom en skattereduktion som riktar sig till små och medelstora företag. Satsningarna blir avgörande för att ta till vara och vidareutveckla kompetens inför bl.a. miljö- och energiomställningen. I stället för att sänka socialavgifterna med 1 procentenhet vill vi ha riktade åtgärder som gynnar de mindre företagen. Vi vill dessutom ha ett riktat stöd till s.k. soloföretag om en nyanställning görs.

För att komma till rätta med *skattefusket* krävs tydlig lagstiftning och en rad åtgärder som ger myndigheter större befogenheter. Vi vill lyfta fram det förtjänstfulla arbete som fackliga organisationer och arbetsgivarorganisationer inom byggbranschen gjort för att motverka fusk. Skatteverkets möjlighet att göra oanmälda arbetsplatsbesök för att kontrollera personalliggare bör utökas till att omfatta fler branscher än i dag. En annan åtgärd är att den månatliga redovisningen av skatter och avgifter görs på individnivå. Innan det blir en generell åtgärd föreslår vi en försöksverksamhet, t.ex. i byggbranschen. Dessutom föreslår vi att Skatteverket få ökade resurser inte minst för att möta en ökad ekonomisk brottslighet, ofta med internationella förgreningar.

Vi föreslår också att det inrättas ett trepartsråd mot skattefusk och social dumpning. Rådet ska bestå av beslutsfattare, myndigheter och representanter för arbetsmarknadens parter. Syftet är att genom ökat informationsutbyte och samverkan få åtgärder mot skattefusk och social dumpning att bli mer effektiva.

Ett s.k. entreprenadavdrag bör införas där huvudentreprenörer tar en del av ansvaret för att underentreprenörers inbetalning av skatter och arbetsgivaravgifter sker på korrekt sätt.

Skatterna ska bidra till *ekonomisk jämställdhet*. Det är väl känt att skatter och transfereringar har en omfördelande effekt mellan kvinnor och män. Skattereduktionen för hushållsarbete har framställts som en jämställdhetsreform. Vi anser tvärtom att systemet med skattereduktion cementerar den maktobalans som finns mellan män och kvinnor. Grundproblemet att män tar mindre ansvar för det gemensamma hemarbetet osynliggörs genom att en tredje part – sannolikt en kvinna – anställs för att utföra arbetet. Uppfattningen om vad som är kvinnliga respektive manliga arbetsuppgifter kvarstår.

På motsvarande sätt haltar argumentationen vad gäller jobbskatteavdraget. Jobbskatteavdraget anses av regeringen vara en lösning på problemet med kvinnors deltidsarbete och sägs syfta till att öka incitamenten för kvinnor att arbeta heltid. Regeringens argumentation bygger på en förenklad syn på ett problem som är mycket komplext. Kvinnors lägre arbetskraftsdeltagande beror på fördelningen av det obetalda arbetet i hemmet och diskriminerande strukturer på arbetsmarknaden i form av deltidsarbetslöshet, otrygga anställningar, lägre löner och sämre arbetsvillkor. Dessutom framställer regeringen jobbskatteavdraget som en jämställdhetsreform, trots att de stora skattesänkningarna tillfaller män med höga inkomster.

Vänsterpartiet har hittills motsatt sig den här typen av orättvisa och ojämsställda skattereformer och kommer att göra så även fortsättningsvis. Vi menar att en seriös analys av hur män respektive kvinnor som grupp påverkas av alla skatteförändringar som föreslås alltid bör göras.

Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Miljöpartiet föreslår gemensamt att ett *rödgrönt ROT-avdrag* införs. Förslaget leder till förbättrade boendemiljöer och till att fler är beredda att renovera, bygga om och effektivisera sin energianvändning – en satsning där alla är vinnare och som innebär tusentals nya jobb, minskad klimatpåverkan och en ökad framtidstro i vårt land.

Det finns stora renoveringsbehov i flerfamiljshusen, inte minst i miljonprogramsområdena. Genom att det rödgröna ROT-avdraget stimulerar till energieffektiviserande totalrenoveringar uppnås ökade möjligheter till en förbättrad social utveckling och en stor sysselsättningseffekt samtidigt som energianvändning i fastigheterna minskar. Eftersom så många av flerfamiljshusen är byggda under en kort period sammanfaller flera hundratusen lägenheters upprustningsbehov tidsmässigt.

Med ett stöd skulle 40 000–50 000 lägenheter i flerfamiljshus, primärt miljonprogramsområdenas hyreshus och bostadsrättsföreningar, kunna totalrenoveras per år. Vi föreslår därför ett stöd för alla flerfamiljshus som genomför totalrenovering förutsatt att renoveringen leder till minst 30 % minskad energianvändning. Två miljarder kronor satsas per år. Stödet bör utgå till 50 % av arbetskostnaden upp till ett tak om 100 000 kr per lägenhet (dvs. 50 000 kr i stöd per lägenhet).

För landets radhus-, villa- och bostadsrättsägare behåller vi det beslutade ROT-avdragets grundläggande konstruktion. Taket fortsätter därmed att vara 100 000 kr, skattereduktionen är fortsatt 50 % av arbetskostnaderna och fortsätter att vara knuten till individen. De ROT-arbeten som omfattas kommer även att omfattas med vår modell. För att främja ROT-arbete med en klimatprofil föreslår vi att det ROT-avdraget utvidgas med en extra klimatbonus för radhus, villor, ägarlägenheter och bostadsrättsföreningar som genomför energieffektiviseringar. Klimatbonusen bör kopplas till den enskilda fastigheten och vara på 10 % utöver ROT-avdraget och

vara upp till 10 000 kr i avdrag per småhus eller lägenhet i en bostadsrättsförening. Bonusen bör kopplas till åtgärder som rekommenderas i fastighetens energideklaration.

Vi anser att man bör ställa krav på F-skattsedel för den som vill utföra ROT-arbete med skattereduktion. Seriösa företag måste slippa illojal konkurrens. Vi menar att man bör gå småföretagen till mötes i kritiken mot regeringen och utforma systemet så att avdraget görs i efterhand. Därför innebär vårt förslag att "fakturamodellen" inte används. Modellen innebär att framför allt småföretag, som redan i dag ofta har stora likviditetsproblem, missgynnas konkurrensmässigt. Avsikten är också att avdraget ska begränsas till fastigheter i Sverige. Vårt förslag till ett rödgrönt ROT-avdrag är dessutom tidsbegränsat eftersom man då uppnår störst konjunkturstabiliserande effekt. Vi kommer dock att behålla ROT-avdraget så länge det behövs för att bekämpa jobbkrisen.

Totalt föreslår vi att det tillförs 6 miljarder kronor per år för ett brett ROT-program som både rymmer en vidgning av det ROT-avdraget regeringen infört och en stor satsning på att totalrenovera flerfamiljshus i miljonprogramsområdena. Sammanlagt bedöms detta skapa omkring 15 000 fler jobb.

Vi lägger också gemensamt förslag om ett *paket för fler miljöfordon* som minskar bilismens miljöpåverkan och bidrar till att vi når våra klimatmål samtidigt som svensk fordonsindustri gynnas. Förslaget innebär att det införs en tydlig miljöbilsdefinition som successivt skärps. Vid beskattningen ska bilar med låga utsläpp gynnas och bilar med höga utsläpp betala mer, t.ex. genom en ökad koldioxidrelatering av förmånsbeskattningen och fordonsbeskattningen. Miljöbilspremier förlängs året ut, systemet med skrotningspremier utvecklas och premier för efterhandskonvertering införs. Ett stöd införs för förnyelse av bussparken, liksom en stimulans för utbyggnad av infrastrukturen för nya bränslen.

Med det anförda föreslår jag att riksdagen fattar beslut om en inriktning som överensstämmer med Vänsterpartiets vårmotion.

3. 2009 års ekonomiska vårproposition (mp)

Helena Leander (mp) anför:

En politik för grön omställning är vad världen behöver just nu. Genom investeringar i klimatomställning, energieffektivisering och nödvändiga miljöåtgärder skapas nya jobb och framtidstro hos människor samtidigt som vi ställer om samhället och går stärkta ur krisen. Sverige har i dag i ett internationellt perspektiv mycket goda finanser, och det finns därför en möjlighet att möta den ekonomiska nedgången på ett mer aktivt sätt. Genom offentliga investeringar i utbildning, infrastruktur samt klimat- och energieffektivisering skapar vi nya jobb, jämnar ut resursutnyttjandet och minskar arbetslösheten. Genom att göra rätt saker nu kan vi dessutom gå stärkta ut ur krisen.

Vi menar att man nu måste satsa på investeringar i en aktiv arbetsmarknadspolitik och reguljär utbildning. Vi måste se till att kommunerna och landstingen behåller kvaliteten i sina verksamheter och inte behöver skära ned. Vi måste också se till att tidigarelägga framtidsinriktade investeringar som vi vet är nödvändiga, både för att stärka Sveriges konkurrenskraft och för att klara den klimat- och energiomställning som måste göras.

För att möjliggöra en sådan politik krävs prioriteringar av utgiftsförslag och skatteförändringar. Vi kommer att därför att se över våra egna förslag för att stärka jobblinjen. Bland annat kommer vi att pröva tidigareläggning av nödvändiga infrastrukturinvesteringar och andra gröna investeringar som energieffektivisering i bostäder och lokaler, utbyggnad av förnybar energi, investeringar i teknikutveckling etc. Statsbidragen till kommuner och landsting kan ökas tillfälligt, och tillfälliga skatte- eller arbetsgivaravgiftssänkningar kan övervägas om dessa på ett effektivt sätt förhindrar att arbetslösheten stiger. Tillfälliga inkomstförstärkningar till hushåll med låga inkomster är också en möjlighet om detta på ett effektivt sätt kan motverka ökad arbetslöshet.

I Sverige och i världen föreligger en enorm potential till energieffektiviseringar i bostadssektorn. Sverige har kommit relativt långt, men fortfarande finns stora möjligheter till lönsamma investeringar. Bygginvesteringarna har fallit dramatiskt under senaste året. Resursutnyttjandet i byggsektorn är lågt. Genom att stimulera energieffektiviseringar i bostads- och lokalbeståndet får man därför en bra möjlighet att kombinera en effektiv konjunkturstabiliserande politik med att genomföra samhällsekonomiskt och företagsekonomiskt lönsamma energieffektiviseringsåtgärder. Då vi vet att möjligheten till energieffektivisering i bostadsbeståndet globalt är enormt finns också väldigt bra möjligheter för Sverige att exportera den kunskap som vi kan utveckla här. Genom att bli än duktigare på planering och genomförande samt logistik kring energieffektivisering öppnar vi för svenska exportframgångar.

Miljöpartiet, Socialdemokraterna och Vänsterpartiet föreslår gemensamt att ett *rödgrönt ROT-avdrag* införs. Förslaget leder till förbättrade boendemiljöer och till att fler är beredda att renovera, bygga om och effektivisera sin energianvändning – en satsning där alla är vinnare och som innebär tusentals nya jobb, minskad klimatpåverkan och en ökad framtidstro i vårt land.

Det finns stora renoveringsbehov i flerfamiljshusen, inte minst i miljöprogramsområdena. Genom att det rödgröna ROT-avdraget stimulerar till energieffektiviserande totalrenoveringar uppnås ökade möjligheter till en förbättrad social utveckling och en stor sysselsättningseffekt samtidigt som energianvändning i fastigheterna minskar. Eftersom så många av flerfamiljshusen är byggda under en kort period sammanfaller flera hundratusen lägenheters upprustningsbehov tidsmässigt.

Med ett stöd skulle 40 000–50 000 lägenheter i flerfamiljshus, primärt miljonprogramsområdenas hyreshus och bostadsrättsföreningar, kunna totalrenoveras per år. Vi föreslår därför ett stöd för alla flerfamiljshus som genomför totalrenovering förutsatt att renoveringen leder till minst 30 % minskad energianvändning. Två miljarder kronor satsas per år. Stödet bör utgå till 50 % av arbetskostnaden upp till ett tak om 100 000 kr per lägenhet (dvs. 50 000 kr i stöd per lägenhet).

För landets radhus-, villa- och bostadsrättsägare behåller vi det beslutade ROT-avdragets grundläggande konstruktion. Taket fortsätter därmed att vara 100 000 kr, skattereduktionen är fortsatt 50 % av arbetskostnaderna och fortsätter att vara knuten till individen. De ROT-arbeten som omfattas kommer även att omfattas med vår modell. För att främja ROT-arbete med en klimatprofil föreslår vi att det ROT-avdraget utvidgas med en extra klimatbonus för radhus, villor, ägarlägenheter och bostadsrättsföreningar som genomför energieffektiviseringar. Klimatbonusen bör kopplas till den enskilda fastigheten och vara på 10 % utöver ROT-avdraget och vara upp till 10 000 kr i avdrag per småhus eller lägenhet i en bostadsrättsförening. Bonusen bör kopplas till åtgärder som rekommenderas i fastighetens energideklaration.

Vi anser att man bör ställa krav på F-skattsedel för den som vill utföra ROT-arbete med skattereduktion. Seriösa företag måste slippa illojal konkurrens. Vi menar att man bör gå småföretagen till mötes i kritiken mot regeringen och utforma systemet så att avdraget görs i efterhand. Därför innebär vårt förslag att "fakturamodellen" inte används. Modellen innebär att framför allt småföretag, som redan i dag ofta har stora likviditetsproblem, missgynnas konkurrensmässigt. Avsikten är också att avdraget ska begränsas till fastigheter i Sverige. Vårt förslag till ett rödgrönt ROT-avdrag är dessutom tidsbegränsat eftersom man då uppnår störst konjunkturstabiliserande effekt. Vi kommer dock att behålla ROT-avdraget så länge det behövs för att bekämpa jobbkrisen.

Totalt föreslår vi att det tillförs 6 miljarder kronor per år för ett brett ROT-program som både rymmer en vidgning av det ROT-avdraget regeringen infört och en stor satsning på att totalrenovera flerfamiljshus i miljonprogramsområdena. Sammanlagt bedöms detta skapa omkring 15 000 fler jobb.

Vi lägger också gemensamt förslag om ett *paket för fler miljöfordon* som minskar bilismens miljöpåverkan och bidrar till att vi når våra klimatmål samtidigt som svensk fordonsindustri gynnas. Förslaget innebär att det införs en tydlig miljöbilsdefinition som successivt skärps. Vid beskattningen ska bilar med låga utsläpp gynnas och bilar med höga utsläpp betala mer, t.ex. genom en ökad koldioxidrelatering av förmånsbeskattningen och fordonsbeskattningen. Miljöbilspremien förlängs året ut, systemet med skrotningspremier utvecklas och premier för efterhandskonvertering införs. Ett stöd införs för förnyelse av bussparken, liksom en stimulans för utbyggnad av infrastrukturen för nya bränslen.

Med det anförda föreslår vi att riksdagen fattar beslut om en inriktning som överensstämmer med Miljöpartiets vårmotion.

BILAGA 3

Utbildningsutskottets yttrande
2008/09:UbU3y

2009 års ekonomiska vårproposition

Till finansutskottet

Finansutskottet har den 5 maj 2009 beslutat att ge utbildningsutskottet tillfälle att avge yttrande över 2009 års ekonomiska vårproposition (prop. 2008/09:100) jämte motioner i de delar som berör utbildningsutskottets beredningsområde.

I yttrandet behandlas propositionen och partimotionerna 2008/09:Fi25 yrkande 7 (s), 2008/09:Fi26 yrkande 7 (v) och 2008/09:Fi27 yrkandena 7 och 8 (mp) i relevanta delar.

I yttrandet finns en avvikande mening (s, v och mp).

Utskottets överväganden

Propositionen

Propositionen berör frågor om utbildning huvudsakligen i allmänna och indirekta ordalag i samband med redogörelsen för regeringens bedömning av det ekonomiska läget och budgetarbetets långsiktiga inriktning. Regeringen framhåller således i propositionen att de offentliga välfärdstjänsterna, såsom bl.a. utbildning, ska vara av högsta möjliga kvalitet och komma alla till del (s. 35). Vidare betonas de kraftfulla åtgärder för att stimulera ekonomin som presenterats i budgetpropositionen för 2009 (prop. 2008/09:1, bet. 2008/09:FiU1, rskr. 2008/09:46) bl.a. stora satsningar på forskning och utbildning. I 2009 års ekonomiska vårproposition konstateras vidare att regeringen med anledning av den försämrade konjunkturen under senhösten 2008 presenterade propositionen Åtgärder för jobb och omställning (prop. 2008/09:97, bet. 2008/09:FiU18, rskr. 2008/09:183) med ytterligare åtgärder på sammanlagt 8,4 miljarder kronor för 2009 (s. 43).

Motionerna

Gemensamma förslag från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet

Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet lägger i partimotionerna 2008/09:Fi25 yrkande 7, 2008/09:Fi26 yrkande 7 respektive 2008/09:Fi27 yrkandena 7 och 8 fram ett antal gemensamma förslag till åtgärder för att ta hand om de stora årskullarna av nittiotialister som nu och framöver lämnar gymnasieskolan och ger sig in på en svag arbetsmarknad med hög ungdomsarbetslöshet. Bland förslagen som berör utbildningsutskottets beredningsområde märks följande.

1. Sommarundervisning för elever utan grundläggande behörighet

Den enskilt viktigaste orsaken till att ungdomar inte får jobb är enligt motionärerna bristande utbildning. Därför är det av största vikt att nittiotialisterna har fullständiga gymnasiebetyg som kvalificerar dem för högre studier. En särskild insats med sommarundervisning bör genomföras redan i sommar så att de elever som saknar grundläggande behörighet får möjlighet att läsa upp sina betyg.

2. Fler sommarkurser vid universitet och högskolor

Många studenter blev inte antagna till sommarkurser vid universitet och högskolor föregående år. Vidare lämnar för närvarande en stor ungdomsgeneration gymnasiet. Mot den bakgrunden finns det enligt motionärerna

anledning att tro att söktrycket i år kommer att öka ytterligare. Motionärerna föreslår därför att 10 000 extra sommarkurser ska ges vid högskolor och universitet utöver det ordinarie utbudet av sommarkurser.

3. Karriär- och studierådgivning till gymnasieelever

Elever på gymnasiet saknar enligt motionärerna erfarenhet och kontakter med arbetslivet. I det rådande arbetsmarknadsläget är det särskilt viktigt att nittiotalisterna är välinformerade om vilka utbildningsmöjligheter som finns och inom vilka branscher det kommer att finnas efterfrågan på arbetskraft. Därför bör det enligt motionärerna tillföras ytterligare resurser, som ger extra tillgång till studie- och yrkesvägledning för alla som går sista terminen på gymnasiet under kommande år.

4. Fler utbildningsplatser på komvux, kvalificerad yrkesutbildning (KY) och högskolor

Motionärerna påtalar vidare att regeringen, trots att ungdomskullarna växer kraftigt under de kommande åren, har minskat antalet studieplatser både vid komvux och vid högskolorna. Risker är betydande för ett historiskt trendbrott där andelen ungdomar som har möjlighet att gå vidare till högre studier för första gången kommer att minska. Motionärerna vill därför tillföra minst 4 700 platser till komvux, minst 2 500 platser till kvalificerad yrkesutbildning (KY) och minst 3 685 platser till högskolorna redan i år.

5. Praktik- och karriärrådgivning på högskolan

För att få jobb behöver ungdomar referenser och erfarenheter från arbetslivet. Motionärerna ser som en konsekvens därav behov av att långsiktigt och brett förbättra kontakterna mellan utbildning och yrkesliv i gymnasieskolan liksom på komvux och högskolan. Därför satsas i år 100 miljoner kronor för att bygga ut möjligheterna till praktik och karriärrådgivning på högskolan.

Egna förslag från Socialdemokraterna och Vänsterpartiet

Socialdemokraterna och Vänsterpartiet redovisar i sina motioner 2008/09: Fi25 yrkande 7 respektive 2008/09:Fi26 yrkande 7 utöver de partigemensamma förslagen ytterligare bedömningar och förslag som återges nedan.

Fler människor bör enligt Socialdemokraterna ges möjlighet att läsa in en fullständig gymnasieexamen. I syfte att åstadkomma detta tillförs sammanlagt 20 400 platser utöver regeringens nivå, vilket totalt innebär en utbyggnad av komvux och yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning inom kommunal vuxenutbildning (yrkesvux) med 25 000 platser.

För att uppmuntra till högskolestudier inom områden där det förväntas råda arbetskraftsbrist i framtiden och där söktrycket i dag är lågt föreslås att det ska bli lättare att få studiemedel med den högre bidragsnivån för studerande inom dessa områden. För detta avsätts 250 miljoner kronor under 2009.

Enligt Socialdemokraterna finns en stor efterfrågan på yrkesvux. Socialdemokraterna framhåller vidare att det är en självklarhet att investera i efterfrågad utbildning och föreslår därför 10 400 platser i yrkesvux i år, fördelade på landets kommuner enligt en till motionen särskilt bilagd förteckning.

Intresset för fler platser på KY-utbildningarna är enligt motionärerna stort från kommuner, näringsliv och studenter. Med anledning av detta tillförs 4 000 platser.

Därtill vill Socialdemokraterna öka antalet utbildningsplatser på högskolorna med 1 000 och magister- och mastersutbildningsplatserna med ytterligare 1 000 samt öka doktorandprogrammen med 500 platser. Utbyggnaden ska inriktas mot arbetsmarknadens behov. Totalt innebär detta att högskolan tillförs ca 6 185 fler högskoleplatser redan i år. Vidare bör 150 nya meriteringstjänster införas för att stärka jobbmärknaden för unga forskare. Slutligen föreslås ett tillskott om 400 miljoner kronor till kvalitetshöjande åtgärder vid lärosätena, särskilt för utbildningar som har lite lärarledd tid.

Vänsterpartiet gör i sin motion bedömningen att platserna på högskolan, för att motsvara det framtida arbetskraftsbehovet, behöver öka med ungefär 10 000 nybörjarplatser per år för åren 2010–2012.

Vidare innebär Vänsterpartiets satsningar på ökad kvalitet i den offentliga sektorn ett krav på utbyggnad av den kommunala vuxenutbildningen. Vänsterpartiet föreslår på grund av detta ytterligare ca 11 000 platser per år, främst inom omvårdnadsprogrammet, fr.o.m. 2010.

Därtill vill Vänsterpartiet skapa ytterligare 4 625 platser per år inom yrkeshögskolan 2010 och 5 625 platser 2012.

Utskottets ställningstagande

Utbildningsutskottet behandlade i februari 2009, i yttrandet (2008/09: UbU1y) till finansutskottet gällande proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning, förslag motsvarande eller liknande dem som framförs i de aktuella motionerna. Förslagen handlade bl.a. om att tillföra fler platser på komvux, yrkesvux, KY och högskolan samt anslag till praktik och karriärrådgivning på högskolan och anslag till kvalitetshöjande åtgärder på högskolan. I yttrandet beskrevs utförligt de omfattande satsningar på utbildningsområdet som gjorts i budgetpropositionen för 2009 och i proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning. Bland annat redogjordes i yttrandet för ett förslag i budgetpropositionen som innebär 1 000 ytterligare platser på den eftergymnasiala yrkesutbildningen fördelade på

tre år. I proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning tillfördes ytterligare ca 1 000 helårsplatser fr.o.m. hösten 2009. För 2010 och 2011 beräknas helårsplatserna öka med ca 2 000 respektive ca 1 000 platser. Det konstaterades också i yttrandet att regeringen angav att den har för avsikt att 2009 tillföra den kvalificerade yrkesutbildningen 1 500 platser av de 2 000 platser som satsningen totalt omfattar och att tillföra den nya yrkeshögskolan resterande 500 platser. Vidare nämndes att det i budgetpropositionen för 2009 föreslogs en riktad satsning på fler platser i yrkesvux. Därtill redogjordes för förslaget om en utökad satsning på yrkesvux med ca 3 200 årsstudieplatser från hösten 2009 i proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning. Satsningen beräknas omfatta ca 3 900 årsstudieplatser 2010 och ca 1 600 årsstudieplatser 2011. Ett annat förslag som berördes i yttrandet, med anledning av proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning, var ett förslag om en omfördelning av anvisade medel mellan universitet och högskolor i syfte att möta efterfrågan och åstadkomma ett bättre utnyttjande av utbildningsplatser inom högskolornas anslag för grundutbildning. Sammantaget uppgår satsningen under 2009 till drygt 92 miljoner kronor. Regeringen angav i propositionen att man avser att återkomma med förslag till omfördelning för 2010.

Utöver ovan redovisade satsningar noterar utskottet att i 2009 års proposition om vårtilläggsbudget (prop. 2008/09:99) har regeringen gjort bedömningen att antalet platser för yrkesvux bör ökas med ytterligare 400 årsstudieplatser för innevarande år (s. 29).

I utbildningsutskottets ställningstagande till proposition 2008/09:97 Åtgärder för jobb och omställning och följdmotioner anfördes följande. Utskottets uppfattning är att de föreslagna satsningarna inom det reguljära utbildningsområdet är nödvändiga och att de kommer att spela en viktig roll för att klara den förändring och utmaning som arbetsmarknaden står inför de närmaste åren. Utbildningssystemet, både yrkesutbildningar och universitet och högskolor, kommer att vara en viktig faktor vad gäller att mildra effekten av lågkonjunkturen och inte minst för att ge individer möjligheter att stå bättre rustade att få ett nytt arbete. Utskottet ansåg att de avvägningar som ligger bakom regeringens satsningar är rimliga och för närvarande fullt tillräckliga. Utskottet har inte ändrat uppfattning i dag.

När det gäller motionsförslaget om ökade möjligheter att erhålla studiemedel med högre bidragsnivå för högskolestudier inom områden med en framtida förväntad arbetskraftbrist konstaterar utskottet att den Studiesociala kommittén nyligen avlämnat sitt betänkande Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt (SOU 2009:28). Kommittén föreslår bl.a. att andelen bidrag respektive lån ska bero på utbildningsnivå för studierna, vilket för högskolestuderande innebär samma som i dag – cirka en tredjedel i bidrag. Utskottet vill inte föregripa den beredning av betänkandet som pågår i Regeringskansliet.

Utskottet vill vidare framhålla att flera av förslagen i motionerna om bl.a. sommarundervisning för elever utan grundläggande behörighet och fler sommarkurser vid universitet och högskolor gäller frågor som det ankommer på kommuner, lärosäten och myndigheter att fatta beslut om.

Med hänvisning till vad som nu anförts anser utbildningsutskottet att finansutskottet bör tillstyrka propositionen och avstyrka motionsyrkandena från Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Stockholm den 14 maj 2009

På utbildningsutskottets vägnar

Sofia Larsen

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Sofia Larsen (c), Marie Granlund (s), Margareta Pålsson (m), Mats Gerdau (m), Betty Malmberg (m), Agneta Lundberg (s), Christer Nylander (fp), Louise Malmström (s), Lars Hjalmered (m), Peter Hultqvist (s), Gunilla Tjernberg (kd), Patrik Forslund (m), Thomas Strand (s), Ulrika Carlsson i Skövde (c), Mats Pertoft (mp), Caroline Helmersson-Olsson (s) och Aminéh Kakabaveh (v).

Avvikande mening

2009 års ekonomiska vårproposition (s, v, mp)

Marie Granlund (s), Agneta Lundberg (s), Louise Malmström (s), Peter Hultqvist (s), Thomas Strand (s), Mats Pertoft (mp), Caroline Helmersson-Olsson (s) och Amineh Kakabaveh (v) anför:

De som är unga i dag ska bära upp samhället i morgon. Unga människor står för en stor och positiv kraft i vårt samhälle, de är kreativa och ser nya lösningar. Att ingjuta hopp och framtidstro i dagens unga generation är en framtidsinvestering.

Kunskap och bildning är en väg till personlig frigörelse och utveckling och ett allt viktigare verktyg för att skapa välstånd och internationell konkurrenskraft.

Regeringen har inte använt de goda åren med högkonjunktur för att rusta vare sig de människor som behöver utbildning eller Sverige som nation. I stället har antalet utbildningsplatser i allt från arbetsmarknadsutbildning till högskola dragits ner.

De närmaste åren står vi inför enorma utmaningar. Antalet unga som lämnar gymnasiet är rekordstort och arbetsmarknaden försämras kraftigt. Ungdomar är inte en homogen grupp och alla drabbas inte lika hårt av krisen. Särskilt svårt på arbetsmarknaden är det för unga utan slutförhållanden från gymnasiet och unga med funktionsnedsättning. Den redan mycket höga ungdomsarbetslösheten kan komma att stiga dramatiskt om inget görs, och de som står längst ifrån arbetsmarknaden kommer att drabbas hårdast. Samtidigt som vi möter en ekonomisk kris står vi inför en långsiktig demografisk utmaning där antalet äldre ökar.

Alla goda krafter i samhället måste nu mobiliseras. Att skapa möjligheter och en ljusare framtidsbild för dagens unga generation är en nyckel för att klara framtidens utmaningar. Det behövs ett ledarskap där de unga känner att vi står bakom dem. Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet vill erbjuda en politik som gör att de unga kan växa och utvecklas och därmed bidra med sin fulla potential. Vi vill visa en modern väg in i framtiden.

De som föddes under rekordåret 1990 är nu snart på väg ut i vuxenlivet. I juni lämnar cirka 130 000 unga, födda 1990, gymnasieskolan. Det är den största årskullen på många år, i storlek jämförbar med fyrtioalister. Samtidigt viker arbetsmarknaden kraftigt. Nittioalister tar studenten mitt under en djup lågkonjunktur – när det är svårt även för dem med god utbildning och relevant yrkeserfarenhet att få jobb. Arbetslösheten bland ungdomar är hög redan i dag. Enligt Statistiska centralbyrån är arbetslösheten 25 %. Sverige har den näst högsta ungdomsarbetslösheten i EU, enligt Eurostat.

Den moderatstyrda regeringen har sedan den kom till makten stängt dörrar för människor, inte minst för de unga. Den har tagit bort 3 000 högskoleplatser, försenat etablerandet av yrkeshögskolan och skjutit till alldeles för lite resurser till kvalificerad yrkesutbildning. Den skar ned en tredjedel av alla komvuxplatser; nu har en reträtt inletts, men det är långt kvar till den kapacitet som fanns inom komvux 2006.

Det är viktigt att nittiotalisterna får en bra start på vuxenlivet. Därför vill vi införa:

1. Sommarundervisning för elever utan grundläggande behörighet

Den enskilt viktigaste orsaken till att ungdomar inte får jobb är bristande utbildning. Därför är det av största vikt att nittiotalisterna har fullständiga gymnasiebetyg som kvalificerar dem till högre studier. Vi vill göra en särskild insats med sommarundervisning så att de som inte har grundläggande behörighet får möjlighet att läsa upp den omedelbart i sommar. I samband med undervisningen ska också eleverna erbjudas karriär- och studievägledning.

2. 10 000 fler sommarkurser i högskolan

Förra året var det närmare 9 000 personer som sökte men inte blev antagna till sommarkurser vid landets högskolor och universitet. Med tanke på läget på arbetsmarknaden och att en så stor ungdomsgeneration nu lämnar gymnasiet finns det anledning att tro att söktrycket i år kommer att öka ytterligare. Vi föreslår därför 10 000 extra sommarkurser på högskolor och universitet.

3. Karriär- och studierådgivning till unga

Unga på gymnasiet saknar erfarenhet och kontakter med arbetslivet. I det rådande läget är det särskilt viktigt att nittiotalisterna är välinformerade om vilka utbildningsmöjligheter som finns och inom vilka branscher prognoserna visar att det kommer att finnas efterfrågan på arbetskraft. Vi vill att ytterligare resurser tillförs under kommande år för att ge alla som går sista terminen på gymnasiet extra tillgång till studie- och yrkesvägledning.

Risken är stor att många ungdomar under de närmaste åren kommer att ha stora problem med att få jobb – och att det första mötet med arbetsmarknaden blir en besvikelse. Vi vet att ungdomar ofta drabbas hårt när arbetsmarknaden försämras. Visstidsanställningar och vikariat minskar, vilket gör att många unga som precis kommit in på arbetsmarknaden får avsluta sina arbeten. Samtidigt blir det betydligt svårare för dem som söker sitt allra första jobb att finna ett, när antalet jobb minskar – och när det finns många arbetssökande med mer yrkeserfarenhet som konkurrerar om jobben.

1. Fler utbildningsplatser på komvux, KY och högskola

Trots att ungdomskullarna växer kraftigt under de kommande åren har regeringen minskat antalet studieplatser på både komvux och högskola. Risken är betydande att vi nu står inför ett historiskt trendbrott där andelen ungdomar som har möjlighet att gå vidare till högre studier för första gången kommer att minska. Vi vill kraftigt bygga ut både komvux, kvalificerad yrkesutbildning (KY) och högskola. Vi vill också göra en ömsesidig långsiktig överenskommelse med några branscher som ser framtida brist på kompetens och utbildat folk. Om staten nu, även i tuffa tider, tar sitt ansvar och utbildar genom yrkesvux och KY, så bör dessa branscher kunna garantera praktikplatser, traineeplatser och överbrygningsjobb för att inte förlora framtida konkurrenskraft. Vi vill bygga ut högskolan med minst 3 685 platser, komvux med minst 4 700 platser och KY med minst 2 500 platser redan i år.

2. Praktik och karriärrådgivning på högskolan

För att få jobb behöver ungdomar referenser och erfarenheter från arbetslivet. Vi ser stora behov av att långsiktigt och brett förbättra kontakterna mellan utbildning och yrkesliv i gymnasieskolan liksom på komvux och högskolan. Redan i år avsätter vi 100 miljoner kronor för att bygga ut möjligheterna till praktik och karriärrådgivning på högskolan.

BILAGA 4

Arbetsmarknadsutskottets yttrande 2008/09:AU9y

2009 års ekonomiska vårproposition

Till finansutskottet

Finansutskottet har berett bl.a. arbetsmarknadsutskottet möjlighet att avge yttrande över 2009 års ekonomiska vårproposition (prop. 2008/09:100) och de motioner som väckts med anledning av propositionen, i de delar som berör respektive utskotts beredningsområde. Arbetsmarknadsutskottet behandlar följaktligen i detta yttrande de förslag i propositionen och motionerna som berör utskottets beredningsområde.

De motioner som behandlas är 2008/09:Fi25 (s), 2008/09:Fi26 (v) och 2008/09:Fi27 (mp). De anges i fortsättningen utan årtal.

Utskottets överväganden

Bakgrund

Det kan noteras att arbetsmarknadsutskottet även tidigare under riksmötet 2008/09 vid tre tillfällen yttrat sig till finansutskottet i frågor som rör arbetsmarknadspolitik: yttrande 2008/09:AU1y angående ramarna för utgiftsområdena 13 Integration och jämställdhet och 14 Arbetsmarknad och arbetsliv, yttrande 2008/09:AU5y angående åtgärder mot konjunkturförsvagningen och yttrande 2008/09:AU6y angående åtgärder för jobb och omställning.

I det följande ligger betoningen på att redovisa och ta ställning till de förslag i propositionen och motionerna som berör arbetsmarknadsutskottets beredningsområde.

Propositionen

Riktlinjer för den ekonomiska politiken

De sämre konjunkturutsikterna gör att regeringen skriver ned tillväxtprognoserna för svensk ekonomi samtidigt som bedömningen av arbetslösheten justeras upp kraftigt. Enligt regeringens prognos kommer arbetslösheten att fortsätta att öka till lika höga nivåer som under 1990-talets lågkonjunktur. Samtidigt kommer sysselsättningen att falla.

Under hösten och vintern har regeringen föreslagit ytterligare åtgärder för att motverka nedgången. Arbetsmarknadspolitikerna har byggts ut med inriktningen att framför allt förhindra att korttidsarbetslösa blir långtidsarbetslösa. Fokus har också varit att fortsätta arbetet med att underlätta för grupper som ofta har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. Regeringen framhåller att erfarenheterna från 1990-talskrisen visar att det är särskilt viktigt att utforma politiken så att den höga arbetslösheten inte biter sig fast på en hög nivå. Det beror bl.a. på att arbetslöshetstiderna tenderar att förlängas i en lågkonjunktur. I denna proposition förstärker och kompletterar därför regeringen de arbetsmarknadspolitiska insatser som presenterades i *Åtgärder för jobb och omställning* (prop. 2008/09:97).

Regeringen föreslår i vårpropositionen förstärkta insatser till korttidsarbetslösa genom mer resurser till att stödja de arbetslösa i deras jobbsökande. Man föreslår också fler praktikplatser som möjliggör att de arbetslösa kan bibehålla eller upprätta en kontakt med arbetsmarknaden. Dessutom utökas möjligheten till utbildning. Tillsammans med de tidigare förslagen i propositionen *Åtgärder för jobb och omställning* omfattar insatserna för korttidsarbetslösa i årsgenomsnitt för 2009 ca 53 100 platser. Ungefär 31 500 av dessa utgörs av intensifierad förmedling (bl.a. i form av s.k. coachning) och 21 600 är praktikplatser. Därtill tillkommer 3 600 platser i yrkesvux.

Enligt regeringen förbättrades genom förslag i propositionen *Åtgärder för jobb och omställning* de långtidsarbetslösas konkurrenskraft genom att kompensationen i nystartsjobben fördubblades. Nu föreslår regeringen en ökning av antalet platser i jobb- och utvecklingsgarantin med ca 14 000 personer och i jobbgarantin för ungdomar med ca 14 000 personer i årsgenomsnitt under 2009 jämfört med bedömningen i budgetpropositionen för 2009. I garantierna erbjuds de arbetslösa förutom intensifierade jobbsökaraktiviteter och praktik även möjlighet till bl.a. särskilt anställningsstöd och förstärkt arbetsträning. För 2010 bedöms antalet deltagare i jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar öka med 100 000 personer (42 000 respektive 58 000) jämfört med bedömningen i budgetpropositionen för 2009.

Målet att varaktigt öka sysselsättningen ligger fast. Därmed ligger även politikens långsiktiga inriktning för tillväxt och sysselsättning fast. En politik för en varaktigt hög sysselsättning ställer krav på reformer som långsiktigt höjer arbetsutbudet, ökar anställningsbarheten hos personer som stått utanför arbetsmarknaden under lång tid och som förbättrar arbetsmarknadens funktionssätt mer generellt.

Enligt vad som sägs i vårpropositionen har under mandatperioden en rad reformer genomförts som syftar till att långsiktigt öka arbetsutbudet och att stärka konkurrenskraften bland dem som står längst från arbetsmarknaden. Regeringen bedömde i budgetpropositionen för 2009 att sysselsättningen på lång sikt ökar med 120 000 personer till följd av de reformer regeringen genomfört eller föreslog i budgetpropositionen. Regeringen står fast vid denna bedömning, men den kraftiga nedgången i arbetskraftsefterfrågan till följd av konjunkturen kan leda till att det tar längre tid för politiken att få fullt genomslag på sysselsättningen.

Makroekonomisk utveckling och utgiftsutveckling 2008–2012

Regeringen konstaterar att antalet sysselsatta minskar sedan tredje kvartalet 2008. Sysselsättningen väntas, enligt regeringens bedömning, falla allra snabbast under senare delen av 2009. Sammantaget faller sysselsättningen kraftigt 2009 och 2010 och stabiliseras under 2011. Då väntas 4 277 000 personer i åldern 15–74 år vara sysselsatta, vilket innebär en minskning motsvarande nästan 320 000 sysselsatta jämfört med 2008. Inte förrän under 2012 bedöms företagen ha behov av att öka antalet anställda i någon större utsträckning. Antalet personer i arbetskraften minskar något 2009–2011 eftersom fler lämnar arbetskraften, samtidigt som färre söker sig till den. När det gäller arbetslösheten, bedöms den öka kraftigt de närmaste åren när sysselsättningen faller snabbt samtidigt som arbetskraften hålls uppe relativt väl. Regeringens bedömning är att arbetslösheten stiger från 6,2 % 2008 till 8,9 % 2009 och till 11,1 % 2010. Arbetslösheten väntas kulminera under 2011 med 11,7 % men bedöms ligga kvar på en nästan lika hög nivå – 11,3 % – under 2012. Arbetslöshetsnivån på 11,7

% 2011 motsvarar 565 000 arbetslösa personer i åldern 15–74 år. När sysselsättningen stiger i slutet av 2011 och under 2012, börjar arbetslösheten falla.

I vårpropositionen sägs att regeringen till följd av det försämrade läget på arbetsmarknaden gör en omfattande satsning inom arbetsmarknadspolitiken. Detta medför att utgifterna under utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv ökar kraftigt 2009, 2010 och 2011. År 2011 är utgifterna dubbelt så stora som 2008 – nästan 94 miljarder kronor jämfört med knappt 48 miljarder kronor. År 2012 sjunker dessa utgifter till strax under 90 miljarder kronor.

Motionerna

Socialdemokraterna

Jobbkrisen har blivit djupare i Sverige än i övriga Europa, hävdar *Socialdemokraterna* i motion *Fi25*. Särskilt allvarlig är situationen för de unga. I dag är 25 % av alla ungdomar i arbetskraften arbetslösa i Sverige; det är den näst högsta nivån i EU. En bidragande orsak till den sämre utvecklingen på arbetsmarknaden i Sverige är, enligt *Socialdemokraterna*, frånvaron av jobbskapande investeringar. Regeringen har också, hävdas det i motionen, genomfört en rad förändringar som påverkar hushållens ekonomiska trygghet. En effekt av dessa förändringar är att mer än en halv miljon människor har lämnat sin arbetslöshetskassa och står utan ekonomisk trygghet vid arbetslöshet.

Socialdemokraterna anser att regeringen sedan den tillträdde hösten 2006 har lagt om arbetsmarknadspolitiken från aktiva till passiva åtgärder. Regeringens omläggning av arbetsmarknadspolitiken påverkar, enligt *Socialdemokraterna*, utvecklingen på arbetsmarknaden här och nu, men den kommer också att få effekter under kommande år. För att minska arbetskraftsbristen i nästa högkonjunktur skulle många människor behöva få möjlighet att få ny kompetens under den nu pågående lågkonjunkturen. *Socialdemokraterna* anser att regeringen har försämrat möjligheten till detta.

Socialdemokraterna påtalar att enligt en beräkning från Riksdagens utredningstjänst, som hänvisas till i motionen, går hela regeringens ”satsning” om ca 10 miljarder kronor på arbetsmarknadspolitiken till ökade ersättningar till arbetssökande (arbetslöshetsersättning och aktivitetsstöd) och inte till aktiv arbetsmarknadspolitik.

Enligt vad som anförs i motion *Fi25* insåg *Socialdemokraterna* tidigt det allvarliga ekonomiska läget. *Socialdemokraterna* menar att den politik som de tidigare har föreslagit i grunden är väl avvägd och låter därför tidigare stimulansförslag ligga fast. I motionen beskrivs bl.a. följande förslag. (Anmärkning: Förslagen motsvaras emellertid inte av något anslagsyrkande i partiets motioner *Fi25* (på vårpropositionen) eller *Fi21* (på vårtilläggsbudgetpropositionen).)

Med hänvisning till att Sverige i dag har den näst högsta ungdomsarbetslösheten i Europa presenterar Socialdemokraterna tillsammans med Miljöpartiet och Vänsterpartiet ett gemensamt ungdomsprogram. Den del av ungdomsprogrammet som rör arbetsmarknadspolitik består bl.a. av en medfinansiering av kommunala sommarjobb för 90 000 personer och särskilt avdelade ungdomsplatser i yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning. Partierna vill också att unga som enligt Arbetsförmedlingens bedömning behöver det, ska få omfattas av jobbgarantin omedelbart och att även ungdomar yngre än 25 år ska kunna delta i stöd vid start av näringsverksamhet.

Bland övriga förslag som redovisas i den socialdemokratiska motionen märks ett spetskompetenslyft som ska komplettera den traditionella arbetsmarknadsutbildningen och en mångdubbling av antalet platser i den yrkesinriktade arbetsmarknadsutbildningen 2009 jämfört med regeringens förslag. Slutligen föreslår partiet en minskning av a-kasseavgiften, fler ersättningsdagar till deltidsarbetslösa och höjning av taket i arbetslöshetsförsäkringen.

Vänsterpartiet

Vänsterpartiet gör i motion *Fi26* analysen att sysselsättningsökningen mellan 2006 och 2008 skapade resurser som regeringen hade kunnat använda för att göra stora investeringar i syfte att stärka Sveriges välstånd och långsiktiga tillväxtförutsättningar. I stället skar regeringen, enligt Vänsterpartiets mening, ned rejält på arbetsmarknadspolitiken. De erkänt effektiva anställningsstöden och arbetsmarknadsutbildningarna ersattes till stora delar av billigare och betydligt mindre effektiva åtgärder som nystartsjobben och "aktiviteterna" inom utvecklingsgarantin. Sammantaget minskar detta rörligheten på arbetsmarknaden och det får nu allvarliga konsekvenser när arbetslösheten snabbt stiger.

Regeringen gick också till en mycket målmedveten attack mot a-kassan, övriga socialförsäkringar och fackföreningsrörelsen. Neds kärningarna i a-kassan innebär inte bara stora ekonomiska påfrestningar för de individer som nu förlorar jobben utan är också till men för samhällsekonomin genom att det undandrar köpkraft för just de grupper som har minst utrymme till eget sparande.

Vänsterpartiet menar att regeringens "satsningar" i själva verket består av dels en uppräknig av utgifterna för arbetslöshetsunderstöd, dels mer "coachning" och fler platser i de s.k. garantierna för långtidsarbetslösa. De låga kostnaderna för garantierna motsvaras, enligt Vänsterpartiets mening, av låg kvalitet på innehållet, då mer än 90 % av deltagarna bara deltar i jobbsökaktiviteter och inte i utbildning eller praktik.

I motion *Fi26* beskrivs bl.a. följande förslag. (Anmärkning: Förslagen motsvaras emellertid inte av något anslagsyrkande i partiets motioner *Fi26* (på vårpropositionen) eller *Fi23* (på vårtilläggsbudgetpropositionen).)

Förutom det gemensamma ungdomspaketet (se ovan) beskrivs i motion Fi26 Vänsterpartiets övriga förslag på det arbetsmarknadspolitiska området. De omfattar bl.a. ett s.k. industrilyft där de anställda som under en period inte behövs i produktionen beviljas studieledighet med ersättning motsvarande arbetslöshetsersättning och fler platser i arbetsmarknadsutbildningar, liksom fler praktikplatser, utbildningsvikariat och subventionerade anställningar jämfört med regeringens förslag. Partiet menar att det är nödvändigt att skyndsamt genomföra ett antal förändringar i arbetslöshetsförsäkringen som minskar de negativa effekterna av regeringens sabotage av försäkringen: sänkta egenavgifter, lägre kvalifikationskrav och bättre inkomstbortfallstäckning genom höjt tak och höjt grundbelopp.

Miljöpartiet

Miljöpartiet konstaterar i motion Fi27 att arbetslösheten kommer att stiga snabbt, framför allt bland unga. Det försämrade arbetsmarknadsläget gör att färre unga inträder på arbetsmarknaden, och trycket på högskolor, universitet och andra vidareutbildningar kommer att vara mycket högt. På grund av de försämringar av arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen som regeringen genomfört under senare år kommer, enligt Miljöpartiet, antalet personer försörjda av ekonomiskt bistånd att öka kraftigt. Det innebär stora risker för att den strukturella arbetslösheten ökar i krisens spår. Detta medför att antalet personer som sedan kan ta jobb när konjunkturen vänder minskar och att ekonomin därmed varaktigt försämras.

Regeringens arbetsmarknadspolitik är mycket passiv, hävdas det vidare i motionen. De nya medel som nu föreslås syftar endast till att täcka ofrånkomliga utgiftsökningar som följer av att regeringen misslyckats med att hejda en mycket kraftig ökning av arbetslösheten. Den politik som regeringen bedrivit med t.ex. sänkta arbetsgivaravgifter för unga har visat sig verkningslös. Antalet deltagare i de arbetsmarknadspolitiska programmen Jobbgaranti för ungdomar (UGA) och Jobb och utvecklingsgarantin (JOB) kommer nu att explodera och riskerar att i de volymerna endast innebära passiv förvaring av människor.

I motion Fi27 presenteras det ungdomspaket som Miljöpartiet står bakom tillsammans med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet (innehållet i paketet redovisas ovan).

Utöver förslagen i det gemensamma ungdomspaketet aviserar Miljöpartiet satsningar på arbetsmarknadspolitiska program som motsvarar 10 000 platser i yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning och knappt 4 000 platser i Gröna jobb. Sammantaget beskriver Miljöpartiet förslag till nästan 50 000 helårsplatser i reguljär utbildning, arbetsmarknadsutbildning, praktik och subventionerade anställningar för 2009 utöver vad regeringen föreslagit.

Utskottets ställningstagande

Regeringens ekonomiska vårproposition föreläggs riksdagen i ett mycket bekymmersamt arbetsmarknadsläge. Varslen fortsätter att öka, sysselsättningsnivån sjunker och arbetslösheten stiger, enligt statistik från Arbetsförmedlingen och SCB. Någon omsvängning i dessa avseenden kan tyvärr heller inte förväntas under den närmaste tiden.

Den självklara diskussionen om kortsiktiga insatser för att mildra effekterna av lågkonjunkturen på arbetsmarknaden får, enligt arbetsmarknadsutskottets mening, inte skymma behovet av att även föra en diskussion om förutsättningar för en väl fungerande arbetsmarknad på längre sikt. Utskottet välkomnar därför regeringens vårproposition, som belyser denna fråga.

Sysselsättningspolitikens långsiktiga målsättning

Den övergripande målsättningen för sysselsättningspolitiken, som regeringen fastslog redan i budgetpropositionen för 2008, är att höja den sysselsättningsnivå som är förenlig med stabil inflation och ekonomisk balans i övrigt. Målsättningen innebär att det är sysselsättningsnivån i genomsnitt över en konjunkturcykel som ska höjas. Utskottet anser denna målsättning vara välbetänkt, inte minst mot bakgrund av erfarenheterna av den vildvuxna flora av siffersatta mål som tidigare präglat arbetsmarknadspolitikerna.

Målsättningen understryker, enligt utskottets mening, det faktum att sysselsättningspolitiska insatser inte kan bedömas endast utifrån deras kortsiktiga effekter på indikatorer som t.ex. öppen arbetslöshet. Centralt i sysselsättningspolitiken är att verka för att den underliggande strukturella sysselsättningsnivån höjs, med bortseende från sådana förändringar som är konjunkturrellt betingade. Även insatser för att kortsiktigt mildra negativa effekter av konjunkturedgångar är naturligtvis nödvändiga, vilket utskottet återkommer till nedan. Men regeringens målsättning tydliggör att också konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska insatser bör bidra till att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt på lång sikt. De måste vara förenliga med hållbara statsfinanser och inte bidra till att skapa ett inflationstryck i ekonomin.

Utskottet vill lyfta fram några aspekter av regeringens målsättning för sysselsättningspolitikens inriktning på lång sikt. Den kanske allra viktigaste är att arbetslinjen måste försvaras oberoende av konjunktursvängningarna. Det måste även i en lågkonjunktur löna sig bättre att arbeta än att inte arbeta. Skatte- och bidragshöjningar som minskar denna skillnad riskerar dels att försämra arbetsmarknadens funktionssätt, dels att äventyra statsfinanserna och därmed möjligheten att upprätthålla välfärden.

En annan nödvändig följd av denna målsättning för sysselsättningspolitiken är att människors kontakt med arbetsmarknaden måste upprätthållas. I lågkonjunktur finns en ökad risk att människor lämnar eller fördröjer sitt inträde på arbetsmarknaden, eftersom efterfrågan på arbetskraft är lägre. För dem som är kvar på arbetsmarknaden men saknar arbete riskerar arbetslöshetstiderna att bli längre. Regeringen pekar på att en sådan utveckling

under 1990-talets lågkonjunktur ledde till att arbetslösheten fastnade på en hög nivå och att människor varaktigt slogs ut från arbetsmarknaden. Utskottet vill understryka hur angeläget det är att motverka en likartad utveckling i dagens lågkonjunktur. I det sammanhanget kan framhållas att forskning tyder på att en aktiv arbetsmarknadspolitik bidrar till att motverka en alltför kraftig nedgång i arbetskraftsdeltagandet. På det sättet kan arbetsutbudet upprätthållas under lågkonjunkturen, vilket kan göra det lättare att matcha nya jobb med arbetssökande när konjunkturen vänder. Utskottet ser ett högt arbetskraftsdeltagande som en förutsättning för att klara de kommande decenniernas demografiska utveckling med en fortsatt hög välfärdsnivå.

En sista aspekt av regeringens målsättning som utskottet, i likhet med Finanspolitiska rådet, noterar är de ökade krav som ställs på att kunna särskilja konjunkturella och strukturella effekter på sysselsättning och arbetslöshet av de politiska åtgärder som vidtas på dessa områden. Utskottet kan konstatera att regeringen är medveten om dessa svårigheter och i vårpropositionen redovisar hur arbetet med att hantera detta påbörjats.

Regeringen står enligt vårpropositionen fast vid bedömningen i höstens budgetproposition att den långsiktiga positiva sysselsättningseffekten av de reformer som regeringen tagit initiativ till blir ungefär 120 000 personer. Den kraftiga nedgången i efterfrågan på arbetskraft kan emellertid leda till att det tar längre tid för politiken att få fullt genomslag. Beräkningar där det antal personer som tar emot ersättning från vissa ersättningssystem använts som indikator på varaktigt ökad sysselsättning visar att den begränsade negativa strukturella effekt som beror på konjunkturen skulle ha varit större utan de reformer som regeringen framlagt under mandatperioden. Även med beaktande av de nyss nämnda mätsvårigheterna tyder detta på att regeringens reformer har varit till gagn för sysselsättningsutvecklingen. Utskottet noterar i sammanhanget exempelvis att såväl IFAU som Konjunkturinstitutet och Finanspolitiska rådet beräknat en effekt om mellan en och två procentenheters lägre jämviktsarbetslöshet till följd av regeringens reformer.

Utskottet övergår nu till att behandla ett antal frågor som rör hanteringen av situationen på arbetsmarknaden på kortare sikt.

Utskottet kan inledningsvis konstatera att oppositionspartierna i sina respektive motioner när det gäller dagsfrågorna framför hård kritik mot regeringens förda politik och återupprepar ett antal tidigare framförda förslag för budgetåret 2009 som spretar i olika riktningar. Det är enligt utskottets mening i och för sig välkommet att partierna på detta sätt deltar i den dagspolitiska debatten om hur lågkonjunkturen på arbetsmarknaden ska hanteras under de månader som är kvar av 2009.

Samtidigt är det enligt utskottets mening mycket anmärkningsvärt att oppositionspartierna i stora delar har ett så snävt perspektiv på sysselsättningspolitiken att det begränsar sig till mellan ett halvt och ett och ett halvt år framåt i tiden. Utskottet vill inte spekulera om orsakerna till att

oppositionspartierna inte i sina respektive motioner utvecklar några alternativ till regeringens långsiktiga sysselsättningspolitik utan kan bara konstatera att så inte sker. Det är enligt utskottets mening värt att beklaga, i synnerhet mot bakgrund av att Riksdagskommittén i sitt betänkande *Riksdagen inför 2000-talet* (2000/01:RS1) betonade att behandlingen av vårpropositionen ska vara inriktad på ”de övergripande aspekterna av budgeten och den ekonomiska politiken och budgetpolitiken på medellång och lång sikt”.

Ändringar i arbetslöshetsförsäkringen

Arbetsmarknadsutskottet anser – som framgår av betänkande 2008/09: AU10 *Ändringar i arbetslöshetsförsäkringen* – att arbetslöshetsförsäkringen är en central del av en väl fungerande arbetsmarknad. Rätt utformad – som en omställningsförsäkring under kortare perioder av arbetslöshet – bidrar den till att öka såväl flexibiliteten som stabiliteten på arbetsmarknaden både för den enskilde och för samhället. Försäkringen ger under svårare tider de arbetslösa möjlighet att komma tillbaka till arbetsmarknaden genom att under en omställningsperiod bidra till försörjningen. Ur samhällets perspektiv kan försäkringen sägas både underlätta matchningsprocessen och fungera som en automatisk stabilisator vid konjunktursvängningar.

Utskottet ställer sig bakom regeringens ambition att så många som möjligt av dem som befinner sig på arbetsmarknaden ska omfattas av en arbetslöshetsförsäkring som ger inkomstrygghet över grundnivån. Utskottet välkomnade därför de regeringsförslag som behandlades i det nyss nämnda betänkandet om att sänka medlemsavgiften till arbetslöshetskassan för många av dem som arbetar, ta bort kravet på viss arbetad tid för medlemskap och tillfälligt under 2009 sänka kraven på medlemstid för att kvalificera sig för inkomstförsäkring från 12 till 6 månader. Förslagen, som träder i kraft den 1 juli 2009, förbättrar incitamenten att gå med i en arbetslöshetskassa och kvalificera sig för inkomstförsäkring. Propositionen innehåller även andra förslag som ytterligare stärker arbetslinjen i försäkringen genom att göra det mer lönsamt att arbeta.

Oppositionspartierna kräver i sina respektive motioner olika förändringar av arbetslöshetsförsäkringen, som har det gemensamt att de syftar till att höja taket i försäkringen i kombination med att på olika sätt återföra försäkringens regelverk till vad som gällde före denna mandatperiod. Utskottet har åtskilliga gånger behandlat likartade förslag och avvisat dem. Utskottet ser ingen anledning att nu ändra uppfattning i frågan.

Enligt utskottets mening bör arbetslinjen i arbetslöshetsförsäkringen inte följa konjunktrens svängningar utan så långt som möjligt fungera som bärande princip oavsett konjunkturläge. Utskottet har med intresse noterat att Finanspolitiska rådet nyligen framfört ett förslag med just den innebörden att arbetslöshetsersättningen bör variera med konjunkturen. Man kan emellertid se stora nackdelar med ett sådant system. Som påpekas i rådet

rapport skulle en konjunkturberoende arbetslöshetsersättning i lågkonjunkturer leda till lägre incitament för den arbetssökande att söka arbete och till försämrade lönebildning, vilket riskerar att spä på jämviktsarbetslösheten. Samtidigt finns i långkonjunkturer en ökad risk för att de människor som blir arbetslösa även får långa arbetslöshetstider eller i värsta fall helt lämnar arbetskraften, med varaktigt utanförskap som följd. Den viktigaste uppgiften även i en lågkonjunktur som den nu pågående bör därför vara att minska arbetslösheten och hjälpa människor tillbaka till arbete.

Slutligen delar utskottet Finanspolitiska rådets bedömning att en generös arbetslöshetsförsäkring kan tjäna som en automatisk stabilisator i ekonomin vid en lågkonjunktur. Man bör kunna utgå från att den svenska arbetslöshetsförsäkringen även i sin nuvarande form är så generös – i jämförelse med exempelvis länder som USA och Kanada – att den har en sådan stabiliserande effekt.

Förstärkning av den aktiva arbetsmarknadspolitiken

Regeringen föreslår i vårpropositionen förstärkta insatser inom den aktiva arbetsmarknadspolitiken till stöd för såväl korttidsarbetslösa som långtidsarbetslösa. Det handlar om bl.a. jobbsökarstöd, praktikplatser och vissa utbildningsinsatser för korttidsarbetslösa och om fler platser i jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar med jobbsökarstöd, praktik och anställningsstöd för långtidsarbetslösa. Tidigare i våras fördubblades även kompensationen i nystartsjobben för människor som under en längre tid varit frånvarande från arbetsmarknaden. Insatserna innebär att arbetsmarknadspolitiken och arbetslöshetsförsäkringen tillförs ungefär 10 miljarder kronor utöver vad som tidigare anvisats av riksdagen.

Den aktiva arbetsmarknadspolitikens volym

När det till att börja med gäller volymen på den aktiva arbetsmarknadspolitiken anser arbetsmarknadsutskottet att regeringen gör en klok bedömning när de konjunkturberoende insatserna byggs ut och förstärks inför de kommande svåra åren på arbetsmarknaden. Utskottet noterar att regeringen därmed fullföljer den nya inriktning på arbetsmarknadspolitiken som initierades efter maktskiftet 2006, där volymen på de konjunkturberoende programmen knyts till konjunkturutvecklingen. Oppositionspartierna var 2006 mycket kritiska till att regeringen mot bakgrund av den då rådande starka högkonjunkturen minskade såväl antalet åtgärder som volymen på åtgärderna. Men att anvisa människor till arbetsmarknadspolitiska åtgärder har naturligtvis inget egenvärde, och i en högkonjunktur finns betydande risker – främst i form av inlåsnings effekter – med en alltför stor volym på programverksamheten.

I det mycket dystra konjunkturläge som nu råder, där sysselsättningen befaras sjunka och arbetslösheten stiga kraftigt under de kommande åren, är däremot den viktigaste uppgiften på kort sikt att dämpa nedgången, motverka att sysselsättningen faller och förhindra att arbetslösheten biter sig

fast. Aktiv arbetsmarknadspolitik kan vara ett gott verktyg i detta arbete, eftersom det är av stor vikt att de arbetssökande upprätthåller kontakten med arbetsmarknaden. Forskning visar enligt bl.a. IFAU (2006:16) att aktiva åtgärder kan bidra till att motverka att arbetssökande lämnar arbetskraften, i synnerhet i en lågkonjunktur.

Oppositionspartierna gör i motionerna gällande att regeringens resursförstärkning till den aktiva arbetsmarknadspolitikerna endast skulle vara en automatisk effekt av arbetslöshetens utveckling. Utskottet kan konstatera att en sådan beskrivning är missvisande. Satsningen består, förutom ökade medel till arbetslöshetsförsäkringen, av en utbyggnad av antalet platser i den aktiva arbetsmarknadspolitikerna. Resurstillskottet består av deltagarnas aktivitetsstöd, medan övriga kostnader för insatserna rymms inom tidigare anslagna medel.

Den aktiva arbetsmarknadspolitikens inriktning

Även när det gäller inriktningen på den aktiva arbetsmarknadspolitikerna anser utskottet att regeringen går rätt väg i propositionen. Det är särskilt välkommet att regeringen förstärker resurserna till jobbsökande och coaching för såväl korttids- som långtidsarbetslösa. Därmed motverkas risken att servicen från Arbetsförmedlingen försämras när antalet arbetssökande per arbetsförmedlare ökar kraftigt.

Även om utskottet har stor förståelse för att det under de närmaste åren kommer att bli betydligt svårare, ligger nyckeln till att på längre sikt trygga sin egen försörjning även under lågkonjunkturen i att finna ett arbete. Mot den bakgrunden finns det enligt utskottets mening skäl att beklaga att oppositionspartierna målar upp en mycket mörk bild av arbetsökandet i lågkonjunktur.

I likhet med Arbetsförmedlingen vill utskottet för sin del peka på att det för många, i synnerhet bland dem som nyligen förlorat sitt arbete, även under de kommande åren kommer att finnas arbeten att söka. Arbetsförmedlingen beräknar i sin rapport *Var finns jobben 2009? – Arbetsförmedlingens bedömning för 2009 och på längre sikt* att det kommer att genomföras ca 1 miljon rekryteringar per år under såväl 2009 som 2010. De omställningsavtal som omfattar stora delar av arbetsmarknaden bidrar också till att underlätta övergång till ett nytt arbete för dem som sagts upp. Trygghetsrådet uppger exempelvis att 85 % av dem som sades upp under första kvartalet 2009 har fått ett nytt jobb genom rådets insatser.

Utskottet noterar att IFAU:s biträdande chef, docent Anders Forslund, vid arbetsmarknadsutskottets utfrågning i februari 2009 om lärdomar från 1990-talets arbetslöshetskris betonade att erfarenheterna från den krisen tydde på att den effektivaste arbetsmarknadspolitiska insatsen för den stora majoriteten arbetslösa är att stimulera jobbsökning. Genom en effektiv arbetsförmedling går det lättare att para ihop dem som söker arbete med

dem som söker arbetskraft. I vissa fall måste kanske den som förlorar sitt arbete erbjudas nya vägar, söka sig till en ny bransch eller vidga sitt sökande till en bredare krets av yrken.

Oppositionspartierna framför i sina motioner krav på en närmast explosionsartad utbyggnad av utbildningsinsatser i Arbetsförmedlingens regi. Socialdemokraterna föreslår exempelvis att Arbetsförmedlingen – utöver sina övriga arbetsuppgifter under lågkonjunkturen – ska genomföra en femdubbling av den yrkesinriktade arbetsmarknadsutbildningen (till 19 000 platser) som ska vara på plats redan från den 1 juli 2009, samtidigt som myndigheten vid samma tid också ska tillhandahålla ytterligare 20 000 platser i s.k. spetskompetensutbildning.

Utskottet kan i detta sammanhang för det första konstatera att den politiska skiljelinjen inte handlar om värdet av utbildning. Att höja sin utbildningsnivå eller skaffa sig ny teoretisk kompetens kommer för många arbetssökande att vara den väg som leder in till den framtida arbetsmarknaden. Utskottet välkomnar också de förstärkta satsningar på yrkesinriktad utbildning inom det reguljära utbildningsväsendet som regeringen gjort under 2009. Riksdagen beslutade efter förslag i proposition 2008/09:97 *Åtgärder för jobb och omställning* om ca 3 200 nya årsstudieplatser vid yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning inom kommunal vuxenutbildning (yrkesvux) under 2009 och ca 1 000 nya platser inom yrkeshögskolan (inklusive KY-utbildningar) för 2009. För att stimulera arbetslösa som är över 25 år att söka en yrkesinriktad utbildning inom kommunal gymnasial vuxenutbildning beslutade riksdagen också att dessa personer tillfälligt ges en utökad möjlighet att få studiemedel med den högre bidragsnivån under 2009 och 2010. Den högre bidragsnivån motsvarar ca 80 % av studiemedlets totalbelopp. Till dessa satsningar kommer i vårtilläggsbudgetpropositionen ett förslag om en ytterligare förstärkning av yrkesvux med 400 årsstudieplatser för 2009.

Trots det vällovliga syftet kan utskottet mot denna bakgrund inte ställa sig bakom oppositionspartiernas förslag. Det kan knappast anses vara ändamålsenligt att genomföra så omfattande och tidsmässigt forcerade utbildningsinsatser i Arbetsförmedlingens regi. Enligt utskottets mening ska Arbetsförmedlingens huvuduppgift nu, liksom tidigare, vara att förmedla arbeten till arbetssökande och i övrigt ha det övergripande ansvaret för genomförandet av arbetsmarknadspolitik. Arbetsförmedlingen kan inte, i synnerhet i dagens svåra arbetsmarknadsläge, dessutom tillföras uppgiften att vara en stor aktör inom utbildningspolitiken. Detta var också en åsikt som framfördes av generaldirektör Angeles Bermudez-Svankvist vid utskottets besök på Arbetsförmedlingen den 23 april 2009. Till detta kan läggas att den utbyggnadstakt som föreslås i motionerna enligt utskottets bedömning skulle riskera att allvarligt äventyra kvaliteten i den föreslagna utbildningen.

Med detta sagt kan utskottet samtidigt, i likhet med bl.a. regeringen, konstatera att utvecklingen på arbetsmarknaden fortfarande är osedvanligt svårbedömd och att de prognoser som görs är behäftade med betydande osäkerhet. Utskottet noterar att regeringen säger sig ha för avsikt att följa utvecklingen på arbetsmarknaden noga och ha beredskap för att i budgetpropositionen för 2010 se över insatserna för såväl korttids- som långtidsarbetslösa för åren 2010–2012. Regeringen nämner exempelvis att det finns indikationer på att ungas arbetsmarknadssituation har försämrats mer än för andra grupper även i denna lågkonjunktur och att det därmed kan finnas skäl att se över hur insatser för ungdomar kan göras mer effektiva.

Utskottet välkomnar att regeringen på detta sätt är uppmärksam på arbetsmarknadens utveckling och gör regelbundna bedömningar av situationen och reformutrymmet. Utskottet utgår från att regeringen också återkommer med förslag till ytterligare insatser i höstens budgetproposition om man finner det nödvändigt.

Sammanfattning

Arbetsmarknadsutskottet ställer sig sammanfattningsvis bakom regeringens förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken i proposition 2008/09:100, avseende utskottets beredningsområde, och avstyrker motionerna Fi25 (s), Fi26 (v) och Fi27 (mp) i motsvarande delar. Som framgår av arbetsmarknadsutskottets sammanträdesprotokoll 2008/09:33 ställer sig utskottet även bakom de förslag till ändrade ramar för utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv och de förändringar av anslagen inom utgiftsområdet som regeringen föreslår i proposition 2008/09:99. Utskottet avstyrker där också de motioner som väckts med anledning av propositionen.

Stockholm den 19 maj 2009

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Hillevi Engström

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Hillevi Engström (m), Berit Högman (s), Tomas Tobé (m), Sylvia Lindgren (s), Elisabeth Svantesson (m), Annika Qarlsson (c), Jan Ericson (m), Désirée Pethrus Engström (kd), Josefin Brink (v), Ann-Christin Ahlberg (s), Hans Backman (fp), Ulf Holm (mp), Sven Yngve Persson (m), Jennie Nilsson (s), Tina Acketoft (fp) och Agneta Gille (s).

Avvikande mening

Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken, avseende utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv (s, v, mp)

Berit Högman (s), Sylvia Lindgren (s), Josefin Brink (v), Ann-Christin Ahlberg (s), Ulf Holm (mp), Jennie Nilsson (s) och Agneta Gille (s) anför:

Vi företrädare för Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet utvecklar i denna avvikande mening vår gemensamma syn på vikten av en aktiv arbetsmarknadspolitik och vår kritik av regeringens passivitet i den pågående jobbkrisen. Vi i den rödgröna alliansen har under den senaste tiden presenterat flera jobbskapande förslag, bl.a. ett nytt ROT-avdrag med klimatbonus. Här har vi valt att särskilt lyfta fram våra lösningar på de kanske allvarligaste problemen på arbetsmarknaden, där de långsiktigt negativa konsekvenserna av regeringens misslyckade politik blir som allra mest påtagliga – den urholkade arbetslöshetsersättningen och den höga ungdomsarbetslösheten.

Även om vi förenas i vår syn på vilken huvudinriktning en bättre politik för jobb och utbildning borde ha, så har vi på vissa punkter valt olika lösningar. De framgår av våra respektive motioner Fi25 (s), Fi26 (v) och Fi27 (mp).

Vi vill inledningsvis bemöta alliansmajoritetens grundlösa påstående att det i våra motioner skulle saknas förslag till en långsiktig sysselsättningspolitik. I motionerna och i denna avvikande mening utvecklar vi grunderna för en politik för framtiden med offensiva satsningar på jobb, utbildning, välfärd och ekologisk hållbarhet, som står i bjärt kontrast till regeringens lamslagna passivitet inför jobbkrisen. Att vi i våra motioner med anledning av vårpropositionen betonar vikten av att snabbt och kraftfullt agera för att motverka arbetslöshet, otrygghet och utslagning redan i dag, ska naturligtvis ses mot bakgrund av att dagens kris riskerar att få oerhört allvarliga konsekvenser på arbetsmarknaden även på lång sikt.

De ökade resurserna från de senaste årens sysselsättningsupp gång hade regeringen kunnat använda för att göra stora investeringar, i syfte att stärka Sveriges välstånd och långsiktiga tillväxtförutsättningar. I stället påbörjade regeringen direkt efter maktillträdet en snabb neddragning av antalet platser på högskolor och universitet. Regeringen skar också ned rejält på arbetsmarknadspolitik. De erkänt effektiva anställningsstöden och arbetsmarknadsutbildningarna ersattes till stora delar av billigare och betydligt mindre effektiva åtgärder såsom nystartsjobben och ”aktiviteterna” inom de av regeringen införda garantierna. Nedsänkningarna i arbetsmarknadspolitik påverkar utvecklingen på arbetsmarknaden här och nu, men den kommer också att få effekter under kommande år.

Under den förra högkonjunkturen rådde brist på arbetskraft inom många sektorer. För att minska arbetskraftsbristen i nästa högkonjunktur behöver därför många människor få möjlighet att utveckla sin kompetens under den här lågkonjunkturen. Det handlar om att erbjuda yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning i större utsträckning, men också om att skapa förutsättningar för att arbets sökande ska kunna skola om sig inom det ordinarie utbildningssystemet, t.ex. via komvux, yrkesvux, kvalificerad yrkesutbildning och högskola. Dessvärre har regeringen försämrat både möjligheterna till arbetsmarknadsutbildning och möjligheterna till utbildning inom det ordinarie utbildningssystemet. Parallellt med att antalet platser i arbetsmarknadsutbildning har skurits ned har regeringen också dragit ned på statsbidraget till komvux, vilket har lett till att var tredje komvuxplats har försvunnit. Regeringen har även minskat antalet utbildningsplatser på högskolan.

Vi i Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet är till skillnad från regeringen beredda att investera i breda satsningar på utbildning och arbetsmarknadspolitiska program med kvalitet – varav sammanlagt 36 500 platser riktade till ungdomar – som en väg ut ur jobbkrisen på både kortare och längre sikt. Vi noterar att regeringens eget Finanspolitiska råd delar vår analys på denna punkt och förordar större satsningar än regeringen på bl.a. yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning.

Arbetslöshetsförsäkringen

Den borgerliga regeringen har förstört arbetslöshetsförsäkringen. Avgifterna har höjts, ersättningen och taket har sänkts och sättet att beräkna dagpenningen har ändrats så att fler får ut mindre. Villkoren för att över huvud taget få någon ersättning har skärpts. Regeringen säger sig stå bakom arbetslinjen, men har i själva verket skapat incitament för att personer av ekonomiska skäl inte behåller en anställning på deltid i väntan på en heltidsanställning. Inte ens den som jobbar före arbetslösheten kan vara säker på att få någon arbetslöshetsersättning, eftersom villkoren i dag är svårare att uppfylla. Att man har varit medlem i a-kassan hela sitt yrkesliv spelar ingen roll. Den som arbetar i en bransch som är utsatt för stora påfrestningar som en följd av den ekonomiska krisen får ta den största smällen, inte bara för att det då finns en ökad risk att bli av med jobbet utan också för att man måste betala mer än andra för samma försäkring.

Under den största jobbkrisen sedan 1990-talet står nu fler utan möjlighet att få en omställningsersättning under den tid de söker nytt jobb. En halv miljon har lämnat a-kassan och inte heller de som är kvar kan som tidigare få en ersättning som det går att leva på. Enskilda individer får bära jobbkrisens börda. De marginella förändringar som regeringen nyligen föreslagit och som riksdagsmajoriteten nu ställt sig bakom återställer inte möjligheten för de arbetslösa att få ett rimligt omställningsstöd. Arbetslöshetsförsäkringen har blivit sämre, dyrare och mer orättvis.

Vi företrädare för Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet vill se en arbetslöshetsförsäkring som bygger på i grunden helt andra principer. Vi vill återupprätta inkomstbortfallsprincipen. Taket och ersättningsnivåerna måste höjas. Villkoren för deltidsarbetslösa måste förbättras. Det måste bli enklare för visstidsanställda och deltidsarbetande att kvalificera sig för ersättning. Avgiften till a-kassan måste sänkas och finansieringen åter bli solidarisk, i stället för att de som verkar i branscher som är hårdast drabbade av arbetslöshet ska betala mest. Vi vill att arbetslöshetsförsäkringen ska vara en robust försäkring där villkoren inte görs om från en dag till en annan. Därför vill vi se över utformningen av den framtida arbetslöshetsförsäkringen.

Det rödgröna ungdomspaketet

Det finns en överhängande risk att många ungdomar under de närmaste åren kommer att ha stora problem att få jobb och att det första mötet med arbetsmarknaden blir en besvikelse. Vi vet att ungdomar ofta drabbas hårt när arbetsmarknaden försämras. Visstidsanställningar och vikariat minskar, vilket gör att många unga som precis kommit in på arbetsmarknaden får avsluta sina arbeten. Samtidigt blir det betydligt svårare att hitta sitt allra första arbete när antalet jobb minskar och konkurrensen ökar.

Regeringen noterar den stigande ungdomsarbetslösheten i sin ekonomiska vårproposition men nöjer sig med att endast utöka antalet platser i den s.k. jobbgarantin för ungdomar. Problemet är att jobbgarantin är en passiv åtgärd med fokus på jobbsökaraktiviteter i grupp. Sedan tidigare finns bara den erkänt verkningslösa nedsättningen av arbetsgivaravgiften till företag som redan har många ungdomar anställda. Vad som krävs för att stödja unga på arbetsmarknaden är i stället fler utbildningsplatser och arbetsmarknadspolitiska åtgärder med högre kvalitet.

Tillsammans föreslår vi i Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet därför omfattande satsningar för jobb och stöd till ungdomar, i form av sammanlagt 36 500 fler platser i utbildning och arbetsmarknadspolitiska program riktade till unga.

- Vi vill skjuta till 300 miljoner kronor för en månads sommarjobb för 90 000 ungdomar till de kommuner och landsting som är villiga att stå för halva kostnaden.
- Vi vill genomföra en särskild jobb- och praktiksatsning på statliga myndigheter riktad till de unga akademiker som är på väg att avsluta sina studier. En färsk IFAU-rapport (2009:8) belyser de negativa effekterna av att som akademiker bli arbetslös direkt efter examen.
- Vi vill låta även den som är under 25 år ta del av stödet till start av näringsverksamhet.

- Vi anser att det behövs ett mer modernt och flexibelt angreppssätt än regeringens jobbgaranti för ungdomar för att möta den ökande långtidsarbetslösheten. Dessutom måste Arbetsförmedlingen ha resurser att erbjuda t.ex. när det gäller vidareutbildning.
- Vi föreslår att de unga som enligt Arbetsförmedlingens bedömning behöver det ska få ta del av jobbgarantin omedelbart. Vi menar att tiden i passiv arbetslöshet är förödande och måste kortas.
- Vi vill avsätta 50 miljoner kronor till Arbetsförmedlingen för mer individuellt stöd för unga med funktionsnedsättning.
- Vi föreslår att regeln om högst tre månaders praktik eller utbildning för en ung person som har varit arbetslös länge utökas till maximalt nio månader.
- Vi har ett gemensamt förslag om att redan 2009 investera i 3 500 årsplatser i yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning som riktas till unga under 25 år.
- Vi vill investera i ett första jobbet-avdrag som innebär att de arbetsgivare som anställer en ung långtidsarbetslös får göra ett skatteavdrag om två tredjedelar av lönen under maximalt 12 månader.

Förutom dessa arbetsmarknadspolitiska åtgärder innehåller ungdomspaketet utbildningsförslag om bl.a. ett ungdomslyft för unga utan gymnasiekompetens, fler utbildningsplatser på komvux, KY och högskola och inrättande av 4 000 lärlingsplatser.

Vi anser sammanfattningsvis att riksdagen bör bifalla (delvis) våra motionsyrkanden i motionerna Fi25, Fi26 och Fi27 om riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken, avseende utgiftsområde 14.

BILAGA 5

Öppen utfrågning om den ekonomiska utvecklingen den 7 maj 2009

Tid och plats

Datum: Tisdagen den 7 maj 2009

Tid: 9.00–11.15

Lokal: Skandiasalen

Inbjudna

Kerstin Hallsten, prognoschef, Konjunkturinstitutet

Anders Rune, chefsekonom, Teknikföretagen

Lena Hagman, chefsekonom, Almega

Roland Spånt, chefsekonom, TCO

Deltagare

Stefan Attefall (kd), ordförande

Thomas Östros (s), vice ordförande

Bertil Kjellberg (m)

Anna Lilliehöök (m)

Sonia Karlsson (s)

Ann-Charlotte Hammar Johnsson (m)

Roger Tifensee (c)

Monica Green (s)

Peder Wachtmeister (m)

Agneta Gille (s)

Göran Pettersson (m)

Carl B Hamilton (fp)

Hans Hoff (s)

Tommy Ternemar (s)

Emma Henriksson (kd)

Mikael Valtersson (mp)

Ulla Andersson (v)

Ordföranden: Jag hälsar er välkomna till den öppna utfrågningen om den ekonomiska utvecklingen. Det är en osäker tid vi lever i med svårbedömd ekonomisk utveckling. För att försöka belysa detta, försöka få svar på frå-

gor och åtminstone få olika perspektiv på den ekonomiska utvecklingen nu och framöver, har vi bjudit in fyra personer som från olika håll ska försöka belysa den ekonomiska utvecklingen.

Konjunkturinstitutet representeras av prognoschef Kerstin Hallsten, Teknikföretagen av chefsekonom Anders Rune, Omega, tjänsteföretagen av chefsekonom Lena Hagman och den fackliga organisationen TCO av chefsökonom Roland Spånt.

Upplägget i dag är sådant att vi låter dessa fyra representanter inleda, göra en föredragning. Efter det får utskottets ledamöter chans att ställa frågor till en eller flera av de föredragande.

Jag säger välkommen till de inbjudna. Vi börjar med att ge ordet till Kerstin Hallsten från Konjunkturinstitutet. Varsågod!

Kerstin Hallsten, Konjunkturinstitutet: Det känns roligt att sitta här och prata själv. Det är lite konstigt. Jag brukar ju sitta bredvid någon riksbankschef. Det är lite stort.

Jag tänkte börja med att kort sammanfatta den bild som Konjunkturinstitutet har av den ekonomiska utvecklingen. Bilden är ungefär densamma som den som vi presenterade i mars i Konjunkturläget. Det kan i sig vara lite intressant information, något slags positiv information. Många prognosmakare har under det senaste året reviderat ned prognoserna rätt mycket rätt snabbt. Det är lite positivt i sig att det är ungefär samma bild nu som i mars. Bilden är förstås dyster ändå. Bilden är att vi kommer att få en svag utveckling i svensk ekonomi och internationellt i år och nästa år. Det blir, och är, en djup lågkonjunktur. Det här får vi trots att den ekonomiska politiken, både finans- och penningpolitiken, kommer att vara expansiv.

Fallet i efterfrågan är så pass stort att det inte går att motverka fullt ut med hjälp av den ekonomiska politiken. För svensk del innebär detta bland annat 250 000 färre sysselsatta under 2010.

Jag börjar med att prata lite om finanskrisen. Det var där det började. Alla hade förväntat sig att det skulle bli en avmattning i konjunkturen. Det är vad många bedömare trodde förra året. Sedan kom den finansiella krisen – en övergång från finansiell oro till finansiell kris. Då blev det mer den abrupta, snabba nedgången i konjunkturen.

Från början tittade man på så kallade spreadar. Det här är en så kallad basis spread, som visar skillnaden mellan bankränta och förväntad penningpolitik. Som ni ser steg de mycket under hösten förra året. Det här gjorde att det blev dyrare för företag och hushåll att låna. Därför förstärktes nedgången.

Vad som har hänt är att ”spreadarna” har gått ned. Det är positivt för konjunkturen. Men det går inte att säga att de nu har gått ned och att det inte finns någon finansiell kris längre. Det är mycket ett resultat av de åtgärder som olika centralbanker har vidtagit. Det är centralbankerna som har fått ned ”spreadarna”.

En annan sak som man har pratat mycket om är huruvida företag har kunnat låna och få krediter. Det här är en del av den finansiella krisen som inte direkt syns i den officiella statistiken, men det finns många enkäter som tyder på att företagen har haft svårt att låna.

Det är också lite svårt att särskilja vad som är naturliga konjunkturfenomen. Givet att det är en djup lågkonjunktur ska det bli svårare för företagen att få lån.

Den finansiella krisen består, men många bedömare tror att det kommer att bli en förbättring framöver.

Det blev en snabb dämpning av konjunkturen under förra året. Det blev nästan fritt fall i många indikatorer och i statistiken. Vad har hänt under inledningen av det här året? Det är fortfarande en svag utveckling. Indexen ligger fortfarande kvar på låga nivåer. I vissa fall, i det här fallet i inköpschefsindex, kan vi se att det faktiskt har blivit en viss uppgång. Det kan tolkas som något positivt.

Mycket har handlat om förtroende, att ha gått från en situation med överdrivet optimistiska förväntningar till en överdriven pessimism. Här kan vi se att bilden är lika för hushåll och företag. Det blev det branta fallet i slutet av förra året. Pessimismen består, det är fortfarande låga nivåer, men det har blivit lite mindre pessimistiskt på senare tid.

Vad tror vi kommer att hända framöver? Givet den svaga utvecklingen i slutet av förra året och indikatorerna i början av året tyder det mesta på att det blir en svag utveckling i år. Bedömningen som många gör är att det kommer att bli fall i både produktion och efterfrågan i OECD-området. Om man tittar på världen är Konjunkturinstitutets bedömning att BNP-tillväxten stannar på 1 procent, vilket är en historiskt extremt svag utveckling. Man får gå tillbaka till andra världskriget för att se en så svag utveckling. Bedömningen är att det blir en lite starkare tillväxt nästa år.

Vad är det som gör att det blir en vändning? Det måste vara en expansiv ekonomisk politik i omvärlden. Om man ska försöka visa en bild på detta är det kanske lättast att visa en bild på penningpolitiken, en konventionell penningpolitik. Då är bedömningen att vi kommer att få se låga räntor framöver, i år och nästa år. Bedömningen är också att finanspolitiken kommer att bli expansiv i många länder. En expansiv finanspolitik och låga räntor syftar till att stimulera efterfrågan i ekonomin. Dessutom vidtas åtgärder för att få de finansiella marknaderna att fungera bättre, vilket också ska bidra till återhämtningen.

Jag övergår till Sverige. Många bedömer att det ska bli en svag utveckling i omvärlden. Det kommer självklart att påverka Sverige. Sverige har en stor exportsektor och exporterar dessutom motorfordon och investeringsvaror där vi har sett de största fallen. Det har varit en svag utveckling i de branscherna och sektorerna.

Vi fick en svag utveckling i slutet av förra året. Det finns en barometerindikator som sammanfattar stämningläget i företag och hushåll. Där syns ingen vändning. Grafen visar fram till april, och den tyder på fortsatt svag utveckling.

Här ser vi orderingång. Vi kan se att utvecklingen är svag inte bara på exportmarknaden utan även på hemmamarknaden. Här finns en bild som visar hur hushållen ser på situationen. Även i Sverige är hushållen pessimistiska. Det är ingen direkt ljusning där.

Det mesta tyder på att vi får en svag utveckling i Sverige i år. Det beror på dels en svag export, dels en svag efterfrågan från omvärlden. När produktion och efterfrågan faller blir det så att kapacitetsutnyttjandet faller. Då finns mindre anledning för företagen att göra nyinvesteringar. Det blir en svag investeringsutveckling. När det gäller privat konsumtion bedömer vi att den kommer att utvecklas svagt i år, beroende på att vi får en försämring av arbetsmarknaden och att hushållen är pessimistiska. Det handlar mycket om förväntningar i krisen. Sedan har den finansiella krisen lett till fallande börskurser och bostadspriser. Det påverkar hushållens förmögenhet och därmed också deras konsumtionsbenägenhet. Det blir svag export, svaga investeringar och svag privatkonsumtion.

Den förra bilden visar BNP-tillväxten i Sverige jämfört med utvecklingen i andra länder. Sedan kanske man vill jämföra krisen med tidigare kriser i Sverige. Den här bilden visar BNP-nivån. Vi brukar ofta titta på förändringar, men det här är nivån på BNP. Den är indexerad till 100 när det var så att säga toppen av konjunkturen. I det här fallet är kvartal 4 år 2007 indexerat till 100. Det ska visa toppen. Den heldragna svarta linjen visar tillståndet nu. Vi kan se att det redan har skett en nedgång i BNP-nivån. Sedan är bedömningen att det kommer att bli en svag utveckling framöver.

Om vi jämför med 90-talskrisen – många vill jämföra den här krisen med 90-talet – kan vi se att det då skedde en mer långsam dämpning i BNP-nivån, men ungefär tre år efter toppen, vid siffran 12, är BNP-nivån ungefär densamma som under 90-talet. På så vis kan man säga att den här krisen liknar 90-talskrisen.

Jag övergår till arbetsmarknaden. Bedömningen är att sysselsättningen kommer att minska både i år och nästa år. Totalt minskar sysselsättningen med ungefär 250 000 personer. Det är framför allt i näringslivet och industrin som sysselsättningen kommer att minska. Inom industrin försvinner vart sjätte jobb. En del av dem som blir utan jobb kommer att lämna arbetskraften permanent, men en del blir kvar. Det betyder då att arbetslösheten kommer att stiga och uppgå till nästan 11 procent i slutet av 2010. Det betyder att ungefär 500 000 personer blir arbetslösa.

Låt mig sammanfatta konjunkturbilden. Jag fick frågan när jag började på Konjunkturinstitutet om när det vänder. Jag tyckte att det var lite svårt att besvara frågan. Jag tänkte att jag får punkta upp olika svar.

När vänder tillväxten upp? När slutar BNP falla? Vi på Konjunkturinstitutet bedömer att det blir en liten vändning i år och att det blir en mer tydlig uppgång i BNP-tillväxten nästa år. Om vi i stället tänker på när samsättningen på arbetsmarknaden ska börja öka, kommer det att inträffa först under 2011. Jag har lagt till "ovanligt osäkert". Alla prognosmakare säger så, men den här gången tycker jag att vi kan få säga så. I och med att den nuvarande krisen är så speciell, just den synkroniserade nedgången i många länder samtidigt, är det ett skeende som inte har funnits i historien. Vi prognosmakare tittar ofta på historiska skeenden, vad som har hänt i andra länder, för att försöka förstå vad som kan hända framöver i vårt land. Men här finns det inte så mycket att gå på i och med att den typen av kris inte har inträffat förut. Därför är det "ovanligt osäkert".

Vi går över till antaganden bakom BNP-utvecklingen och synen på arbetsmarknaden. Vi kommer att få en låg reporänta i Sverige. Den är låg nu. Den låga räntan kommer att bestå både i år och nästa år.

Den prognos som gjordes över finanspolitiken i mars var att de åtgärder som regeringen redan hade annonserat skulle vidtas. Dessutom sade Konjunkturinstitutet att det behövdes ytterligare 8 miljarder i stimulans i år och 50 miljarder nästa år. Det här skulle medföra att det finansiella sparandet, den heldragna linjen i diagrammet, skulle falla till -4,6 procent nästa år. Det konjunkturjusterande sparandet skulle också falla tillbaka.

Anledningen till att Konjunkturinstitutet tyckte att det skulle behövas ytterligare åtgärder var förstas för att krisen är så pass allvarlig. Den riskerar att permanent slå ut människor från arbetsmarknaden. Det är förstas en personlig katastrof för de människor som drabbas och en kostnad för samhället. Det är en svår balansgång. Det är svårt att säga exakt hur många miljarder som är den rätta avvägningen. Det finns en risk att spendera för mycket pengar. Det finns en risk att allmänheten uppfattar det som att de offentliga finanserna inte utvecklas på ett hållbart sätt. Då kan man som konsument tänka att det inte kommer att fungera och då är det lika bra att öka sparandet. Då får inte en expansiv finanspolitik någon effekt. Det kan också bli så att man på de finansiella marknaderna inte heller tycker att det är en hållbar politik. Då kan man kräva att räntorna stiger. Då kan finanspolitiken motverka en expansiv penningpolitik. Det är en svår balansgång.

Bedömningen är att det här kommer att bli en djup lågkonjunktur, och det krävs en expansiv ekonomisk politik. Trots en expansiv ekonomisk politik kan vi alltså inte fullt ut motverka fallet i efterfrågan.

Ordföranden: Vi tackar Kerstin Hallsten för denna inledning. Vi går över till Teknikföretagen, Anders Rune. Varsågod!

Anders Rune, Teknikföretagen: Det finns en del som jag kan invända mot Kerstins beskrivning. Den här krisen liknar ingenting, och då liknar den inte heller 90-talskrisen. Det enda som kan komma i närheten är att kronan är svag. Det var då free float på kronan från den 19 november 1992, och vi har en krona som försvagats ungefär lika mycket nu som då. I

övrigt liknar det här ingenting som någon av oss har upplevt. Man kan naturligtvis hoppas, som Kerstin sade, att den ekonomiska politiken vänder utvecklingen. Om det var så lätt kanske vi inte heller hade hamnat där vi har hamnat. Jag tror att vi ska ha stor respekt för att vi inte riktigt vet vart det här bär hän. Vi kan möjligtvis veta var vi befinner oss nu. Det ska jag ta som utgångspunkt i min beskrivning av hur vi ser på utvecklingen.

Jag ska tala om hur vi från industrin ser på det ekonomiska läget och utsikterna. Vi är i en situation där vi har haft en finanskrasch. Vi har sett ett fritt fall. Vi kan säga att vi har sett ett fritt fall i konjunkturen sedan ungefär ett år. Vi kan möjligen se att takten nedåt nu bromsas upp. Det är en positiv förändring. Däremot när vi ser på utvecklingen av sysselsättningen ser vi att den kommer att fortsätta mycket kraftigt nedåt. Det är också den bild som Kerstin hade.

Vi vet att när konjunkturerna svänger är det exportindustrin som påverkas först och snabbast. Här har vi verkligen haft ett extremt fall. Här ser vi siffrorna fram till februari. Om en stund får vi veta mars-siffrorna. Vi har sett produktionsfall på 25 procent. Vi har ett orderfall på 40 procent. Om det är någonting företagare inte gillar är det när order faller snabbare än produktionen. Så här ser det ut. Den röda kurvan är raset i order. Det här är ingen normal konjunktursvängning. Den största accelerationen uppåt hade vi under första kvartalet 2007. Ni kan se att det nu är torkat två år sedan den situationen. Därmed är det förloppsmässigt en rimlig beskrivning att fallet nu bromsas upp. Det vi sett är ett fritt fall. Det är det ni fortfarande får in i statistiken. Då blir man naturligtvis rädd för det som komma skall.

Nedgången syns också på rikets affärer. Här ser vi en bild på utrikeshandeln. Ni kan notera att handelsöverskottet minskar. Vi bedömer att enbart teknikföretag i Sverige, det vill säga huvuddelen av exporten eller halva industrin, kommer att tappa export värd 100 miljarder i år (jämfört med i fjol). Det blir 100 miljarder mindre. 100 miljarder i dessa sammanhang är mycket pengar.

Att sysselsättningen går ned i hela ekonomin är tyvärr den säkraste prognosen som kan göras. Här ser ni siffrorna fram till mars, och då är takten 2 procent. Här kommer det att rasa snabbt. I vår del av industrin har vi nu en nedgång på 6 procent det första kvartalet.

Jag vill visa en bild från vår omvärld. Det här är sysselsättningsutvecklingen i USA till och med mars. I morgon kommer siffrorna för april. Den röda kurvan är de varuproducerande delarna, och den blå är tjänsterna. Ni ser att de följer varandra. Man kan diskutera frågan om hönan och ägget, men vi kan vara rätt överens om att de svänger tillsammans. Innan det blir en vändning i detta finns ingen definitiv vändning i konjunkturen. Att arbetsmarknaden är en bra indikator i USA har att göra med att man där reagerar snabbt när det går upp och snabbt när det går ned. Vi ser att magnituden på nedgången är något som man inte har upplevt i modern tid. Det här är en extremt djup recession.

Det verkar som att siffrorna som kommer i morgon är något mindre negativa. Men om den amerikanska ekonomin ska gå framåt krävs det ett sysselsättningstillskott på 100 000 per månad säger nationalekonomerna där. Vi ligger alltså i minustakt på 600 000–700 000 och kanske 400 000–500 000 när vi ser framåt. Även här ser vi en bild av att takten nedåt bromsas upp.

Intressant och viktigt för oss är att Europa går ned så snabbt. Europa brukar följa den amerikanska ekonomin, men med en viss fördröjning. Låt oss titta bakåt på den blå kurvan, industriproduktionen i våra delar i Europa, här hela Europa inklusive de nya medlemsstaterna. Det går ned i en snabbare takt. Vi kommer att få ett större produktionsfall i den europeiska industrin i år än i USA. Vi räknar med att det kan bli ungefär 23 procent för Europa, i USA kanske 20 eller något mindre.

Om vi tittar lite längre fram för USA ska vi ha förtroende för att informationsindustrin kommer att gå bättre. Förhoppningsvis gäller det också personbilsindustrin, som nu är mest nere. Det finns rimliga förhoppningar att man kommer att sälja fler bilar 2010 än vad man gör i år, dock från en låg nivå. Om vi ska leta efter vändningar och uppgångar ska vi titta på USA. Vi ska naturligtvis följa finansmarknaden, men vi ska också titta mer på de mer konsumentinriktade delarna i ekonomin.

Vi har alltså en extremt djup och snabb nedgång. För oss (i Sverige) som säljer mest i Europa, som ju ligger närmast, är det här allvarligt. Precis som Kerstin är jag utomordentligt oroad över den fortsatta utvecklingen för investeringarna. Investeringar är det som svänger mest med konjunkturen. Här är vi bara i början av nedgången. Arbetsmarknaden ser därtill utomordentligt dystert ut.

Finns det ljuspunkter? Jag har faktiskt en lång lista med ljuspunkter. Vi kan vara säkra på att aktiemarknaderna bottnade i början av mars. De kommer inte dit ned igen. Det är fråga om vilket risktagande man är beredd att göra. Låga räntor hjälper till. Det är framför allt fråga om hur rädd man är om sina pengar eller hur mån man är om att tjäna pengar. Fler är nu återigen mer intresserade av att tjäna pengar. Det är en ganska grundläggande kraft som jag tror är mer tillförlitlig än olika ekonomiska paket. Räkna med girigheten.

Finanspolitiska insatser ger naturligtvis en positiv effekt i sig. Sedan är frågan om folk blir så rädda och förstår att de ska betala notan sedan. Då får vi en motkraft. Ni känner väl till från nationalekonomiska resonemang att om man stimulerar mycket blir folk rädda och sparar mer. Sedan kommer man ingenstans. Det är en risk i psykologin. Det beror säkert på vilken typ av åtgärder som sätts in. När det gäller banksystemet är det inte längre en fråga om likviditet utan mer en fråga om solvens. Den är inte vad den var. Det är här fortfarande ett frågetecken.

Till sist den viktigaste punkten. Modern industri i dag är oerhört snabb med att anpassa sig till förändringar. Vi har långa förädlingskedjor, och man skjuter en hel del av problemen vidare till någon annan. När nu

finanskraschen kom och synkroniserade nedgången får alla ta del av det på en gång. Då blir raset fantastiskt stort. Det är därför vi på nästan alla håll har sett extremt stora fall. Det betyder också att företagen är bättre än ni kanske anar på att snabbt hitta en nivå där de kan överleva. Vi har exempelvis sett lite försiktiga positiva signaler på att lageruppbyggnaden av färdiga varor är begränsad under årets första kvartal. Ni som följer nationalräkenskaperna vet att en betydande del av nedgången under fjärde kvartalet i fjol var en nedgång i lager. Det gällde här lager i arbete, inte färdigvarulager eller insatsvaror.

Om man tappar 25 procent av produktionen måste man få ned sina lager i arbete i samma omfattning, så bli inte för optimistiska av det skälet. Men att vi har en industri som under ett dramatiskt fall i produktionen begränsat eller undvikit en uppbyggnad av färdigvarulagren, det gör att när väl en gång efterfrågan kommer tillbaka, då kommer detta att mer omgående kunna omsättas i produktion. Min slutsats är helt enkelt att vi nu ser en uppbromsning i konjunkturedgången, men vi ser en fortsatt dramatisk nedgång på arbetsmarknaden.

Det finns förstås också en massa risker. De tre första här på min lista, om finans, världshandeln och social oro, gäller oss alla. Vad som gäller industrin speciellt är investeringssidan. Där skulle man vilja se mer, och hade vi vetat mer om vad som skulle komma hade man säkert förberett sig bättre för detta.

När det gäller våra prognoser tror vi att antalet anställda i år faller med 12 procent. Då har våra företag redan på ett år minskat utnyttjandet från bemanningsföretag med hela 42 procent. Det motsvarar 2 procentenheter av alla anställda inom vår del av industrin som är drygt 300 000 personer – eller var, får man snart säga. Vi tror att företagen kommer att fortsätta dra ned på personal från bemanningsföretag motsvarande ytterligare 1 procentenhet av antalet anställda, så där plockar man sammantaget motsvarande 3 procentenheter. Vi har också plockat uppemot 3 procentenheter på den personal som inte har tillsvidareanställning utan fasta kontrakt. I början på nedgången var det enbart här man drog ned.

Här ser ni alltså exempel på den flexibilitet som företagen i industrin har byggt upp. Vi har tidsbanker, vi hade bemanningsföretag, vi hade folk på kontrakt; nu har man bränt av allt det där, och nu går det in på de fast anställda. Genom året är det här en förväntad nedgång på cirka 15 procent. Vi är redan uppe i en årsvolym på 50 000 varsel på drygt 300 000 människor, så Kerstins siffror stämmer tyvärr rätt så väl på det omfång vi ser för teknikföretag. Även om vi nu hoppas att vi har rätt när vi tror att takten nedåt bromsar upp så att vi får en stabilisering, tror vi ändå att det blir en stor nedgång i antalet anställda också nästa år.

Till flexibiliteten kan jag också lägga den krisuppgörelse som vi har gjort med delar av de fackliga organisationerna och med personal lokalt ute i företagen. Det här är åtgärder som kan fungera just i slutet på en

nedgång – ska vi behöva varsla en gång till eller kan vi behålla personalen i våra företag i väntan på att det vänder upp så att vi har resurser då också, är en fråga många ställer sig.

Här är vår produktionsprognos som är på minus 25 procent – minus 25 procent i produktionsvolym i år. Som vi ser har det gått snabbt nedåt. Ett företag gör inte prognoser i dag; man kan egentligen inte göra det, osäkerheten är för stor. Man kan visserligen göra prognoser som nationalekonomerna gör. De använder sina metoder och räknar in sig på banan igen. Ligger man långt ned ska man upp till potentiell produktion, men här är det ingen som vet hur man skapar produktionen. Bli alltså inte för säkra när nationalekonomerna säger att det svänger, för de räknar bara in sig på banan!

Vad ni ser här är också en dramatisk nedgång i produktiviteten underkonjunktur nedgången. Jag tror att man underskattar detta. Jag skulle vilja föreslå att det är hög tid att ni utser en ny produktivitsdelegation. Den kom i väldigt rätt tid förra gången, runt 1992–1993. Vi borde ha en igen. Det är alldeles för många som pratar om produktivitet och inte vet vad det är för något och att det är grunden för vårt välstånd.

Så här ser det ut när vi lägger ut vår bedömning framåt. Vi har statistik fram till och med februari. Räknar ni framåt mars–april ser ni att vår bedömning är att nedgångstakten just nu har varit den allra högsta, och vår förhoppning är att takten bromsas upp. Men som ni också ser sträcker sig detta genom hela 2010, så vi är inte beredda att skriva under på att vi får en snar återhämtning. Att det här skulle studsa upp som det föll ned, synkroniserat, det finns det inte grund för att hävda är rimligt. Men någon gång framöver kommer vi att få se en stark uppgång, en uppgång som vi också såg efter den helt annorlunda krisen i början av 1990-talet. Det kommer att gå upp igen, men som det ser ut är detta en lång och djup recession. Det är i vart fall den bild jag fortfarande också får från våra medlemsföretag.

Sammanfattningsvis har vi extremt stora fall i produktion och sysselsättning. Vi ser en stabilisering på produktionen. Sysselsättningen fortsätter däremot nedåt. Vi kan nu uttrycka stark oro för den fortsatta utvecklingen av investeringar av världshandeln och vi har all anledning att räkna med att Europa tyvärr kommer att tynga. Det fria fallet tror jag att vi kan säga är passerat, men uppgången lär dröja.

Ordföranden: Vi tackar Anders Rune för den inledningen! Vi går vidare till tjänsteföretagen och Almega. Lena Hagman, varsågod!

Lena Hagman, Almega: Jag kommer att ta upp lite andra områden än de föregående talarna. Vi på Almega kom också med en konjunkturbedömning i början av april. Jag kommer att ta upp de huvudsakliga slutsatserna från den bedömningen, men jag vill ta tillfället i akt att nu ta upp de absolut viktigaste frågorna som jag ser som avgörande för att göra en bra

bedömning nu. Det handlar mycket om att titta lite bakåt på vad som har hänt de senaste åren. Det kan sägas avgöra vad som kommer framöver. Sedan kommer jag in lite mer på siffror och bilder som talar för det jag ser.

Almega gör en lite annorlunda bedömning än andra prognosmakare nu, och det beror mycket på att vi fokuserar extra mycket på tjänstesektorn och följer den. Det perspektivet saknas mycket i andras bedömningar. Det är fortfarande väldigt mycket fokus på industrin. Jag fokuserar också på industrin, men jag försöker se extra mycket på vad som har hänt inom tjänstesektorn och hur den påverkar ekonomin. Därför skiljer det sig lite åt.

Bakgrunden är att när vi gör prognoser i dag är det fortfarande väldigt osäkert. Det handlar om finanskrisens fortsatta förlopp och även effekterna av de massiva stimulansåtgärderna som har satts in. Som prognosmakare har vi aldrig tidigare sett så stora stimulanser samtidigt i så många länder, och det är även svårt att räkna på dessa effekter. När kommer effekterna, och hur starka blir de?

Vi är också ganska dåliga på att koppla ihop finansiell ekonomi med real ekonomi, och vi hoppas kunna bättra oss på den punkten. Men jag tror också, som Anders Rune sade, att de första tecknen på en återhämtning kommer i USA där finanskrisen startade. I vår bedömning skrev vi att de första tecknen sannolikt kommer på bostadsmarknaden i USA framåt sommaren i år. Bostadspriserna har kommit ned så kraftigt, och vi ser redan tecken på att köpen av hus har börjat vända uppåt lite grann. Det här är alltså de första tecknen.

Jag vill gå in på de viktigaste slutsatserna som vi har kommit fram till, och här är ett område som är jätteviktigt för att bedöma den fortsatta utvecklingen. Jag har de senaste åren sett att Sverige faktiskt har tappat marknadsandelar på exportmarknaderna, särskilt från 2007. Jag sätter detta i samband med den fallande produktivitsutvecklingen i näringslivet. Det handlar om att företagen inte har hängt med i utvecklingen när det gäller att bygga ut kapaciteten. Inom tjänstesektorn har man också hamnat i brist på arbetskraft och inte kunnat möta den starka efterfrågan som faktiskt fanns kvar 2007.

Precis som Anders sade tycker jag att det behövs en produktivitsdelegation som kan analysera det här närmare. Vad beror det på? Det finns säkert en rad förklaringar till den här utvecklingen. Vi har aldrig sett en så djup och långdragen nedgång i produktiviteten i näringslivet under de senaste decennierna.

När det gäller den kraftiga kronförsvagning som vi har sett sedan förra sommaren har jag också sett en förändring. Jag tror att den väldigt kraftiga nedgången i efterfrågan på exportmarknaderna gör att en kraftig kronförsvagning inte hjälper till som den brukar göra. Normalt brukar det hjälpa när efterfrågan vänder uppåt, men i det här allvarliga läget har det inte hjälpt. Vi ser att exporten fortfarande djupdyker.

Jag ser också att de gamla sambanden inte är riktigt lika starka längre, och det finns förklaringar till detta. Nu beror den internationella konkurrenskraften mer på produktivitetstillväxten framåt: Hur ska vi få upp den och kunna konkurrera med innovationer och nya produkter som verkligen hänger med i den starka internationella konkurrensen?

Det är jättespännande att kunna följa tjänstesektorn som jag nu får göra mer på Almega. En del av tjänstesektorn är den kunskapsintensiva delen. Det finns en rad branscher som nu klassas som kunskapsintensiva inom tjänstesektorn. Jag har följt den delen av tjänstesektorn särskilt och märkt att den sektorn har hållit uppe sin tillväxt långt in i lågkonjunkturen. Det är också en förklaring till varför även sysselsättningen har hållits uppe så långt in i lågkonjunkturen. Denna sektor har bidragit väldigt starkt till ökad sysselsättning under högkonjunkturen. Vi har också sett att bristen på arbetskraft har hållits uppe särskilt inom de här kunskapsintensiva branscherna. Tjänsteproducenterna ligger också normalt sent i konjunkturcykeln, och det startar med industrin, som Anders sade. Först nu ser vi att det här drabbar tjänstesektorn. De kunskapsintensiva branscherna märker av nedgången nu.

Samtidigt ser jag också att under de senaste åren har efterfrågan på den här väldigt kvalificerade arbetskraften ökat mer och mer. Man har haft brist på den, och det är ett nytt beteende som jag ser på arbetsmarknaden att företagen också är måna om att behålla den här värdefulla arbetskraften så långt det går. Det är svårare att göra sig av med nyckelarbetskraft jämfört med tidigare. Man har redan under en lång period slimmat arbetskraftstyrkan, som man säger, och vi ser detta också inom industrin. Detta hänger ihop med specialiseringen och globaliseringen. Det är i dag svårare att dra ned.

Det är därför de argument vi ser till varför vi inte får riktigt lika kraftig nedgång i sysselsättningen i vår prognos jämfört med andra prognosmakare. Vi ser att flest jobb kommer att försvinna inom industrin, men i tjänstesektorn blir fallet inte lika kraftigt. Vi räknar inte heller med en lika kraftig produktionsnedgång i tjänstesektorn. Då pratar jag om den privata tjänstesektorn. Vi räknar med ett fall på 200 000 sysselsatta 2009–2010, en tredjedel av dem i tjänstesektorn.

Några fler slutsatser: Tillväxten i speciellt den kunskapsintensiva tjänstesektorn hade kunnat vara ännu högre under de senaste åren om det hade funnits en större tillgång på den arbetskraft den har behövt. Vi har också sett en positiv utveckling när det gäller tjänsteexporten som består mycket av olika företagstjänster. Här finns en potential för ännu starkare tillväxt i framtiden och som egentligen har hållits tillbaka under de senaste åren. Jag vill återigen trycka på betydelsen av fortsatta investeringar i human- och realkapital, forskning och utveckling, kunskapsintensiva företag både i industrin och i tjänstesektorn för att få upp produktivitetstillväxten framåt när efterfrågan vänder igen.

Jag vill bara snabbt gå igenom några bilder. Här är en bild som inte har visats på länge: sambandet mellan Sveriges relativa exportprisutveckling och marknadsandelutveckling. Tidigare har vi haft ett väldigt starkt samband. Då relativpriset har fallit har marknadsandelarna stigit. Här ser vi hur starkt det här sambandet var på 80-talet. Under de senaste åren faller relativpriset, men marknadsandelarna stiger inte. Detta visar att sambandet är mycket svagare i dag och att en svagare krona inte hjälper lika mycket som tidigare. En förklaring till detta är att företagen har specialiserat sig mer och importerar mer insatsprodukter från omvärlden. Då stiger priset på importerade insatsvaror, och företagen kan inte sänka relativpriserna så mycket som man kanske kunde tidigare.

Det finns många förklaringar här, men jag vill visa det här som jag tycker är så viktigt att analysera vidare.

Givetvis drabbas också tjänsteproducenterna av den kraftiga nedgången, och tjänstesektorn följer normalt med industrin med en viss eftersläpning. Här ser vi produktionsutvecklingen för industrin och tjänstesektorn. För fjärde kvartalet, sista noteringen, var det verkligen en kraftig djupdykning för både tjänstesektorn och industrin.

Då vill jag återigen påpeka att den kunskapsintensiva delen av tjänstesektorn fortfarande visar ett litet plus fjärde kvartalet.

Här har vi också siffror på detta. KIS – knowledge intensive services – är ett begrepp som Eurostat har jobbat med. Där finns de kunskapsintensiva branscherna, och de visar att tillväxten har varit lika stark som industrin under 2000–2008 i genomsnitt per år och att den hölls uppe till och med tredje kvartalet förra året på runt 3 procent. Så kom då det fjärde kvartalet och drog ned.

Jag vill visa hur viktig den här sektorn är och hur den har hållit uppe tillväxten. När vi tittar på bidraget till den kraftiga sysselsättningsökningen under de senaste högkonjunkturåren har de flesta jobben kommit inom den privata tjänstesektorn – 200 000 av den totala ökningen på 223 000. Här står den kunskapsintensiva tjänstesektorn för 132 000. Det är alltså en stor del som förklarar detta, och industrin har fortsatt att dra ned med 12 000. Jag ser detta som en spegling av strukturomvandlingen och specialiseringen. Den fortgår.

Här har vi produktivitetsutvecklingen i näringslivet från 80-talet. Den har fallit ovanligt länge och djupt – i två år – och vi på Almega räknar fortfarande med att produktiviteten i näringslivet faller. Det beror just på att man inte drar ned på arbetskraften lika snabbt som produktionen. Ni ser också att antalet arbetade timmar har hållits uppe ovanligt länge i den här lågkonjunkturen, och de argument jag har fört fram tidigare förklarar varför.

Här ser vi också att bristen på arbetskraft inom några exempel på kunskapsintensiva branscher som datakonsulter och byggkonsulter har hållits uppe väldigt länge in i lågkonjunkturen, men nu har det kommit ned till slut.

Här är nya siffror från AKU över sysselsättningsutvecklingen hittills i år. Här har vi inte med alla delbranscher i ekonomin, men totalt sett upp- går nedgången hittills första kvartalet till 54 000. Vi ser också utveck- lingen per månad. Men den största delen kommer i industrin som minskar med 41 000, varav ungefär hälften i verkstadsindustrin. Jag noterar också en intressant utveckling för den bransch i tjänstesektorn som drabbas mest av minskad efterfrågan i industrin: företagstjänster. Det är där vi också räk- nar med den största nedgången i sysselsättningen i tjänstesektorn. Där ökade emellertid sysselsättningen med 18 000 (inklusive finansiell verksam- het) under första kvartalet jämfört med motsvarande kvartal förra året, och i mars är det faktiskt en ökning med hela 36 000 jämfört med mars förra året. Jag tycker att detta är en väldigt osäker del av prognosen och i reso- nemangen. Vad bestämmer de här prognoserna? Är vi för pessimistiska när det gäller utvecklingen på arbetsmarknaden? Tar vi riktigt hänsyn till vad som händer inom tjänstesektorn och den utveckling som vi ser där som kanske inte blir så allvarlig och långvarig som många tror?

Jag vill också visa att det visserligen finns ett starkt samband mellan industrin och tjänstesektorn, men att tjänstesektorn också levererar tjänster till många andra delar av ekonomin. Här visar vi den sysselsättning som genereras av efterfrågan från olika sektorer. 18 procent av sysselsättningen i tjänstesektorn förklaras av efterfrågan från tjänstesektorn i sig. Ungefär 9 procent förklaras av industrins efterfrågan. Hela 71 procent går direkt till slutlig efterfrågan, alltså konsumtion, investeringar och export. Det här är kanske också en förklaring till varför tjänstesektorn klarar sig relativt bättre än industrin just nu. Den gynnas också av till exempel infrastruktur- satsningar och efterfrågan från andra delar.

Här får ni lite mer kött på benen om hur det faktiskt ser ut. Över hälft- en av dem som sysselsätts i tjänstesektorn för leverans till industrin kan alltså härledas till kunskapsintensiva tjänstebanscher. Här ser vi också strukturförändringen, att industrin efterfrågar alltmer kunskapsintensiva tjänster. Det är en ökad integration; industriprodukterna får ett ökat tjänste- innehåll. Industrins efterfrågan ger ju väldigt många jobb. År 2005 gav det 178 000 jobb i den kunskapsintensiva tjänstesektorn. Det är väldigt mycket. Men den här sektorn möter också efterfrågan från annat håll, så det här var bara en fjärdedel av sysselsättningen i den kunskapsintensiva tjänstesektorn.

Det finns alltså efterfrågan från annat håll som också drar upp sysselsätt- ningen i den här sektorn som har ökat så kraftigt de senaste åren.

Det här är sista bilden. Det är så viktigt att följa struktururomvandlingen och betydelsen av det här med investeringar i forskning och utveckling, och vi ser också i industrin hur Sveriges exportinriktning mer och mer går mot högteknologisk export. Andelen av Sveriges export på det området har ökat från början av 90-talet, och det är en fortgående process. Vi går

bort från lågteknologisk export till en mer och mer högteknologisk. Här ingår också de mer kunskapsintensiva tjänsterna, och det är så Sverige kan konkurrera.

Därför är det så viktigt att förstå sambandet och att det blir avgörande för den fortsatta utvecklingen också när det gäller konkurrenskraft, produktivitet och tillväxt.

Ordföranden: Tack för detta, Lena Hagman! Då går vi vidare till den fjärde och sista inledaren: Roland Spånt från TCO.

Roland Spånt, TCO: När jag lyssnar på mina kolleger här tänker jag på gamle finansminister Sträng som, när det någon gång på hans tid kom lite dystrare prognoser, liknade oss ekonomer vid Cassandra. Cassandra var en sierska i Troja som kom med dystra spådomar, och därför tog man livet av henne. Jag hoppas att utskottet beaktar detta. Sträng hade också missat att Cassandra faktiskt hade rätt i dessa dystra spådomar – man måste se eländet i ögonen om man ska göra något.

Jag får tacka för inbjudan! På TCO följer vi noga den ekonomiska utvecklingen både nationellt och internationellt. Just i dag är mina kolleger på OECD i Paris, och i bästa fall är vi mer optimistiska nästa vecka än vad vi är i dag. Vi deltar också väldigt aktivt i internationellt fackligt samarbete, både för att lätta på dagens kris och för att skapa system som gör att vi undviker kommande kriser.

För oss har det sedan väldigt tidigt i höstas stått klart att vi står inför en ytterst allvarlig ekonomisk världskris, den allvarligaste sedan 30-talet som vi sade i höstas. Den bedömningen har vi kvar. Det är däremot lika klart att krisen inte kommer att bli 30-talslik, alltså så djup. Det var en helt annan dimension på den krisen. Att dra sådana paralleller är alltså fel.

Vi baserar våra bedömningar på dem som görs internationellt av OECD och dem som görs hemma av Konjunkturinstitutet. Konjunkturinstitutet anser vi har en särställning just när det gäller konjunkturbedömningar. Men också i takt med att ekonomin har blivit alltmer global har vi kommit att alltmer förlita oss på Valutafondens ekonomer som ju också har det globala perspektiv som är så viktigt just nu och som ofta saknas i OECD:s analyser.

Jag kan också säga att vi arbetar nära amerikanska ekonomgrupper – just de grupper som till skillnad från den stora majoriteten ekonomer förutsåg krisen 2000 och som också mycket tidigt har varnat för den kris vi nu befinner oss i. För närvarande publicerar vi inte våra bedömningar och rapporter liknande Konjunkturinstitutets, men den senaste prognosen från Konjunkturinstitutet ligger oerhört nära vår egen uppfattning. Jag kommer inte att besvära er med ytterligare sådana här fallande kurvor framöver, utan ni kan ha kvar den bild som Kerstin, och Anders för den delen, gav för industrin. Det är ett väldigt negativt läge.

Däremot har vi ända sedan krisen kom publicerat, och det har säkert utskottet också fått, konkreta förslag för att lätta på krisen, både på kort och på lång sikt. Det är satsning på kommuner, utbildning, infrastruktur, a-kasseförbättringar och så vidare. Jag utgår från att ni har detta.

Som sagt visar jag inga bilder nu, utan ni får ha kvar de negativa bilder som Konjunkturinstitutet och Anders har visat tidigare. Detta betyder att vi ser framför oss en mycket kraftig negativ BNP-tillväxt i år på omkring, kanske över, 4 procent. Det är kraftiga fall i export och import, fallande konsumentpriser och en ytterst allvarlig uppgång i arbetslösheten. Ekonomin kommer att få mycket stora lediga resurser, framför allt i form av outnyttjad arbetskraft. I andra industriländer faller BNP i ungefär samma takt som i Sverige. Det globala genomsnittet som redovisades tidigare hålls uppe av länder som Kina och Indien som ligger på höga nivåer men som nu bromsar upp från tidigare helt extrema tillväxttal.

Nästa år, 2010, kan, som vi ser det, vid oförändrad ekonomisk politik BNP-tillväxten i Sverige hamna kring noll. I Kerstins bild ligger omfattande finanspolitiska stimulanser. Kommer inte de blir utvecklingen sämre. Arbetslösheten hamnar över 11 procent och fortsätter sannolikt att öka mot kanske 12 procent 2012. Bakom dessa procent finns enorma mänskliga och sociala uppföringar, och det finns uppenbara risker att det blir permanenta utslagningar från arbetskraften med effekter decennier framåt i tiden. Den här utvecklingen är å andra sidan inte ödesbestämd, utan den kan påverkas av den ekonomiska politik som förs och som säkert utskottet har stort inflytande över.

Det är också uppenbart att det inte rör sig om någon traditionell nationell kostnadskris eller att problemen finns på utbudssidan, utan här är det fråga om en oerhört kraftig efterfrågekris där internationell och nationell efterfrågan fallit bort, precis som visats i diagrammen. Den tidigare finanskrisen har nu blivit en jobbkris. Vi har hamnat i en negativ spiral där ökad arbetslöshet i en samhällssektor skapar arbetslöshet i andra sektorer. Ett uppenbart exempel är de nedskärningar som nu kommer i kommunsektorn. När en anställd förlorar jobbet där tvingas denne och hans eller hennes familj kraftigt minska sin konsumtionsefterfrågan mot den övriga ekonomin. Med den nya konstruktionen av a-kassan tvingas andra medlemmar i a-kassan också att skära ned sin konsumtion.

Effekten blir ökad arbetslöshet i privat sektor, och vi får en sorts arbetslöshetsmultiplikator som verkar i ekonomin.

De offentliga budgeterna sparar initialt in lönekostnader men drabbas i stället av ökade kostnader för a-kassan och minskade inkomst- och konsumtionsskatter och i nästa varv arbetslöshet från kommuner och privat sektor. Som samhällsmedborgare får vi sämre service medan de anställda pressas hårdare. Och det blir bara marginella förbättringar i budgetarna.

När mina kolleger pratar om 250 000 fler arbetslösa innebär det för varje arbetslös en kraftigt minskad konsumtionsefterfrågan gentemot resten av ekonomin, med negativa spiraleffekter, och det blir en ond cirkel.

Men omvänt gäller också motsatsen. Behåller man sysselsättningen och kan få arbetslösheten att vända kan man också få en positiv effekt på ekonomin, och detta till statsfinansiellt väldigt låga kostnader. Därför är det svårt att säga när ekonomin vänder. Det här gäller i Sverige, och det gäller också i väldigt många andra länder.

Då är det den här huvudfrågan, som är så svår att svara på: När vänder konjunkturen? När vänder den? För det kommer självklart en vändning från dagens extrema lågkonjunktur. Frågan är bara när vändningen kommer och hur stark den blir.

Ekonomisk politik kan påverka förloppet, så ni har en roll att spela här. Man brukar, som mina kolleger har antytt, prata om en V-konjunktur, med en snabb nedgång och en snabb uppgång, och om ett U, med ett långsammare förlopp. Vi får också se upp med ett V-förlopp där det blir hack i kurvorna. Så var det på 30-talet. Så var det i Japan efter 90-talet. Det handlar om att man ropar hej för tidigt. Den stora fasan är att stå inför ett L-förlopp, där man går ned och sedan når en botten men aldrig tar sig upp.

Alla hoppas vi naturligtvis på ett V med en snabb nedgång och en snabb uppgång. Vi delar inte den uppfattningen. Vi har den förhoppningen, men vi tror inte att det är realistiskt. Och jag uppfattade det som att också Anders sade det här.

I stället menar vi att den ekonomiska forskningen för det första pekar på att lågkonjunkturer som orsakats av finansiella kriser, som den här, brukar bli väsentligt mer långvariga och djupare än andra ekonomiska kriser.

För det andra är den nuvarande krisen inte isolerad till ett fåtal länder, utan den är globalt synkroniserad. Och sådana globala kriser blir både långvarigare och djupare än andra kriser. Återhämtningen blir långsammare, eftersom det saknas draglok i världsekonomin.

Det är ett exceptionellt läge. Normalt sett brukar lågkonjunkturer uppstå när centralbankerna via restriktiv penningpolitik bromsar ekonomiska överhettningar som gett inflationsimpulser. Sådana lågkonjunkturer brukar efter en begränsad tid vändas till uppgångar i ekonomin, och penningpolitiken har huvudrollen tillsammans med automatiska stabilisatorer.

Men i dagens djupa och sannolikt långvariga kris är detta inte tillräckligt. Det här är ingen normal konjunktursvacka. Den riskerar att bli extremt lång och extremt djup.

Vi vet att ekonomierna har en viss självläkande förmåga; det trodde man framför allt förr i tiden. Men den här processen tar oerhört lång tid.

Till exempel har investeringarna i maskiner, som Anders har påpekat, varit låga. Förr eller senare kommer utslitna maskiner att behöva ersättas. När lastfordon nu åker runt om i världen slits de successivt ned och kräver reparationer. Med ökat slitage kommer ersättningsdagen allt närmare. Då vet vi att svenska företag som är världsledande kommer att kunna bjuda ut dessa produkter. Så det finns en självläkande förmåga, men det är oerhört långsiktigt.

När man läser dagens svenska konjunkturbedömningar slås man av – det sades ju tidigare här också – att många tycker att läget är väldigt svårbedömt. Det brukar man normalt se som negativt. Men man kan också se det som positivt.

Som jämförelse kan man ta läget våren och försommaren 2007, för två år sedan, när den globala finansiella krisen började slå igenom, framför allt i USA. Det fanns ingen som helst osäkerhet bland svenska konjunkturbedömare, utan man låg väldigt tätt samlad kring tillväxtprognoser på 3 procent både för i fjol och för i år. Ingen varnade för vad som uppenbarligen var på väg.

Att det finns en osäkerhet i dag ger en mycket öppnare attityd och möjlighet.

Då ställer jag samma fråga som flera tidigare har gjort. Finns det tecken på en vändning eller snarast utfläckning av konjunkturen i dag? Det finns självfallet positiva faktorer, som mina kolleger har nämnt. Hit hör centralbankernas mycket aktiva åtgärder och att stora stimulanspaket har gjorts framför allt i Kina, USA och Storbritannien.

En viss avveckling av för stora lager verkar också ha skett. Och för Sverige, liksom många andra länder, har eurons uppgång betytt en avsevärd konkurrenskraftsförbättring för exportnäringen och importkonkurrerande näringar. Och USA-dollarns läge i fjol hade väl omöjliggjort att USA hade kunnat komma tillbaka till balans. Nu har man en chans till det.

Det är naturligt i en sådan här allvarlig kris att alla önskar se positiva tecken. Men risken är nu att sådana här positiva tecken blåses upp. Den amerikanska administrationen söker positiva tecken, vad man kallar glimmers of hope. Presidenten talar om det och centralbankschefen, finansministrarna och Wall Street. Man tittar efter någon form av glimmers of hope.

Det finns ju olika index – det är redovisat också – för inköp som visar lite bättre värden än tidigare. Ofta tolkas aktiebörsernas uppgång i mars som en indikator, men det var från ett extremt bottenläge. Man brukar säga att aktiebörsen har förutsagt 20 av de senaste 5 konjunkturuppgångarna, så det är definitivt ingen pålitlig konjunkturindikator.

Vi ser det närmast som att fallhastigheten i ekonomin har blivit långsammare. Det är inte en vändning. Det är ingen förbättring. Att fallhastigheten har bromsats upp är, som man har sagt tidigare, naturligt och väntat. Det initiala fallet var så extremt stort, och det skedde i branscher med extrem konjunkturkänslighet. Det gällde byggsektor, lastbilar, bilar och sådant där. Faran är naturligtvis att vi få en ny omgång i finanssektorn framöver.

Om man är lite ishockeyintresserad, som jag vet att ordföranden är, skulle man kunna likna läget vid en ishockeymatch där man förlorat den första perioden med katastrofala 8–0 och den andra med 4–0. Då är det lite svårt att se det läget som så himla bra. Man väntar nog på att slutsignalen ska komma. Det är inte ett särskilt gynnsamt läge.

Som jag tror Lena sade var det den amerikanska ekonomin som ledde nedgången i världsekonomin. De flesta ekonomer är överens om att det är där som vändpunkten uppåt först måste komma. Och för att detta ska ske måste den amerikanska privata konsumtionen ta fart. Det var ju den amerikanska privata konsumtionen som drev den globala ekonomin under uppgångsåren.

I USA steg fastighetsvärdena till bubbelnivåer. Börskurserna steg också. Hushållen upplevde sig som väsentligt rikare, trots svag eller negativ real-löneutveckling, och de lånade alltmer. Det här höll i gång konsumtionen i den amerikanska ekonomin men via enorma amerikanska bytesbalansunderskott också i många andra länder. Det var de här underskotten som möjliggjorde för överskottsländer som Kina, Tyskland och Sverige att ha exportledd tillväxt under de här åren.

Den obalanserade situation som rådde vill vi inte ha tillbaka. Men vi vill ha – och det krävs också – en betydligt starkare konsumtion i USA än för närvarande. Och då har förmögenhetsutvecklingen, som jag tror att Lena har poängterat, en nyckelroll. För det är först när de amerikanska bostadspriserna har bottnat som den bredare konsumtionsefterfrågan kan etableras.

Nu har bostadspriserna i USA fallit med 30 procent. Beståndet har varit värt 20 000 miljarder dollar och har fallit ned till kanske 14 000 miljarder dollar. Hushållens aktietillgångar har också fallit med kanske 6 000 miljarder dollar.

Den här förmögenhetsminskningen har sänkt konsumtionen, och så länge fastighetspriserna faller kommer också konsumtionen att hållas tillbaka.

Men vi vet också att för varje 100 dollar som förmögenheten går upp eller ned förändras konsumtionen med 4 dollar, så det har en stor effekt.

Men fastighetspriserna i USA ligger fortfarande över vad som långsiktigt är rimligt. De måste i genomsnitt ned med ytterligare kanske 10–20 procent. Det betyder alltså en förmögenhetsminskning med totalt kanske 15 000 miljarder dollar och att konsumtionen då sänks eller har sänkts under nedgångsfasen med 600 miljarder dollar.

64 000-dollarsfrågan för världsekonomin är därför: Hur långt ned ska fastighetspriserna i USA falla, och när bottnar de? Här vet ingen svaret. Men på flera av de hundratals delmarknaderna i USA har nog balans nåtts. Och för närvarande faller priserna ungefär i takten 2 procent per månad nationellt.

Om den takten håller i sig skulle prisnivån kunna stabiliseras i hela landet om 5–10 månader. I det här scenariot skulle hushållens sparökning och konsumtionsbromsen upphöra i slutet av 2009 eller i början av 2010. Då skulle förmögenhetseffekterna på den amerikanska konsumtionen försvinna, men sedan skulle det naturligtvis ta en vida längre tid för arbetsmarknaden att vända.

Därför är det mycket viktigt att man också nästa år gör stora finanspolitiska insatser, både utomlands och i Sverige. Många motsätter sig en expansivare finanspolitik för att det ska finnas en risk för ökad inflation framöver. Och för råvaror kommer det säkert en prisuppgång från läget i dag. Men det finns inga som helst risker för flaskhalsar på arbetsmarknaden, varken i Sverige eller internationellt, med de enorma överskott på arbetskraft som vi kommer att ha.

Det andra skälet, som också har redovisats här, gäller oro för offentliga underskott och skuldsättning och effekter när det gäller internationell missstro.

Det här kan man ju inte jämföra med Sveriges situation tidigare på 90-talet och så vidare, för då var våra underskott och skuldsättningen internationellt sett helt unika.

I dag är läget helt annorlunda. Våra underskott är bara en tredjedel så stora i förhållande till BNP som de stora industriländernas, och skuldsättningen är också mycket lägre.

Det finns slutligen också en oro internationellt för vad de stora underskotten kommer att leda till. Men man ska då betänka att de här underskotten i offentlig sektor motsvaras av sparöverskott i privat sektor. Här är det faktiskt ofta svårt att skilja hönan från ägget.

Vi har stora offentliga budgetunderskott. Men man kan också säga: Vi har för stora privata sparandeöverskott.

I USA har det tidigare år bara negativa hushållssparandet bytts till ett positivt hushållssparande. Det har då lett till ett minskat bytesbalansunderskott men också till ett ökat budgetunderskott. Det finns inga andra vägar att ta. Så det framtida problemet blir inte bara att minska budgetunderskotten globalt utan också att balansera om de privata överskotten till mer balans i de offentliga budgetarna.

Avslutningsvis vill jag bara sammanfatta. Den nuvarande krisen är en global efterfrågekris i kombination med en allvarlig finanskris. Det talar för att den blir extremt djup och långvarig och kräver omfattande finanspolitiska insatser över flera år. Men det positiva är att den forskning som finns och de utredningar som har gjorts visar att finanspolitiska stimulanser är särskilt effektiva just i lågkonjunkturer av den här typen.

Ordföranden: Ett stort tack till de fyra inledarna för de olika perspektiv som de gett på den ekonomiska utvecklingen och prognoserna för framtiden! Det är uppenbart att begrepp som "svårbedömt" och "osäkerhet" är kännetecknande för de fyra inläggen.

Vi kan då börja med frågorna. Jag skulle vilja börja själv med två frågor till deltagarna.

Den första frågan är kanske framför allt till Lena Hagman och Anders Rune. Ni nämnde produktivitet utvecklingen som ett bekymmersamt område och pekade både tillbaka och framåt i tiden.

Jag skulle vilja be er utveckla resonemangen om detta och vad en produktivetsdelegation, som ni var inne på, skulle kunna bidra med. Men jag skulle också vilja be er reflektera över den diskussion som ändå har varit om att en del av det här med att vi har haft en lägre produktivetsutveckling den senaste tiden hänger ihop med att det är många nya som har kommit in på arbetsmarknaden, och som då har haft en lägre produktivitet och kanske lägre utbildningsgrad, och att det också tar tid för dem att bli varma i kläderna på de nya arbetsplatserna. Kommentera gärna den diskussionen!

Den andra frågan gäller lite grann det som framför allt kanske Kerstin men också Roland var inne på, nämligen hur expansiv en finanspolitik ska vara. Vi ser ju att vi har en oerhört expansiv penningpolitik. Vi har också en expansiv finanspolitik. Och så diskuterar man hur mycket, hur länge etcetera och de risker som finns.

OECD:s sammanställningar visar att när man lägger ihop de mer aktiva finanspolitiska åtgärderna och det som är mer automatiska stabilisatorer, de mer verkande systemen vi har, exempelvis socialförsäkringssystemen, har Sverige den för närvarande mest expansiva finanspolitiken inom OECD-området.

Skulle ni kunna kommentera detta? Är det så att det generellt sett, som jag uppfattar Roland Spånt, är för lite expansiv politik över hela världen? Eller är det så att Sverige borde vara ännu mer före andra länder? Eller hur resonerar ni i den frågan?

Vem vill börja?

Lena Hagman, Almega: När det gäller produktivetsutvecklingen tycker jag att det verkligen behöver satsas jättemycket mer på analyser.

Det kan inte bara handla om att fler lågproduktiva har kommit ut på arbetsmarknaden, utan vi har just sett, som jag försöker trycka på här, att efterfrågan på arbetskraft har kommit speciellt mycket inom den kunskapsintensiva tjänstesektorn. Här handlar det mer om brist på just högkvalificerad arbetskraft. Det behövs ännu mer tillgång på den typen av arbetskraft. Det handlar om mer utbildningssatsningar och om att få in fler ungdomar på den vägen. Vi går bort från lågproduktiv produktion också i industrin och går mot det som är mer högkvalificerat för att klara konkurrenskraften.

Då menar jag att vi behöver satsa mycket mer, också på KI, på Riksbanken och i forskningen, på att förstå det här bättre. Det gäller även den strukturomvandling som vi ser i de stora svenska företagen. Varför tappar de marknadsandelar? Kan det handla om just att de specialiserar sig på viss produktion i Sverige? Det kanske blir mer och mer tjänsteinnehåll. Man flyttar ut varuproduktion till andra länder. Bör vi följa det här bättre och ha bättre koll på det? Det kanske går mycket bättre för tjänsteexporten även från industriföretagen. De kanske konkurrerar bra på det området här från Sverige. Men vi har väldigt dåligt grepp om det här. Vi saknar statistik. Vi följer inte branschutvecklingen när det gäller marknadsandelar.

Jag kommer ihåg när jag började som ekonom på det som hette Statens industriverk. Vi satsade jättemycket på sådana analyser och på att följa branscher. Men då var det bara industribranschens marknadsandelsutveckling.

Det här borde man göra igen. Det har inte gjorts på väldigt länge. Man borde även analysera vad som händer med företagens investeringar. Vad har de investerat i? Varför har de inte investerat eller byggt ut viss kapacitet? Det kanske också har med strukturomvandlingen att göra. De kanske investerar mer i tjänster, gör immateriella investeringar. Man kanske inte bygger ut så mycket maskinkapacitet längre. Eller är det något annat som ligger bakom ett annat investeringsbeteende?

Det här är inte unikt för Sverige, utan det här har vi sett i andra gamla industriländer de senaste åren. Det här behöver verkligen analyseras djupare.

Men hur som helst tror jag att det för att Sverige ska klara framtiden och ökad tillväxt behövs mer satsningar på just de mer högteknologiska forskningsintensiva branscherna. Man behöver förbättra förutsättningarna för dem.

Anders Rune, Teknikföretagen: Då hänger jag på i frågan om produktiviteten. Mätt på hög nivå, på nationalekonominivå, verkar man inte bekymra sig så mycket över om det är rimliga siffror eller orimliga siffror man har, som faller ur det här räkneverket.

Förra regeringen talade länge om den starka produktiviteten i svensk ekonomi, 6 procent per år i genomsnitt under hela 2000-talet. Jag vill påstå att om den siffran var sann hade vi slagit ut allting som finns omkring oss. Nu ser ni den andra sidan. Nu räknar man fel åt andra hållet. Bara det tycker jag är ett viktigt exempel.

När man delar två stora tal med varandra och tittar på en liten skillnad får man ju vara nog. Nationalräkenskaper som ett räknesystem är ju oerhört omodernt i dag om man jämför med vad man kan åstadkomma och vad som görs i företag med affärssystem. I företagen har man god koll på produktiviteten, och produktiviteten är grunden för en bättre lönebetalningsförmåga. Får vi ut lönerna bättre i linje med produktiviteten får vi mindre inflation. Gör vi inte detta får vi en sämre ekonomisk utveckling.

Produktiviteten är kanske den mest centrala faktor som vi har i ekonomin och som verkligen borde undersökas bättre. Lena pekade här, för att ta ett enkelt exempel, på att vi inte hade någon produktivitet i industrin 2007. Då kan jag svara för min hälft. Vi hade en produktionsökning med mellan 8 och 9 procent och ökade antalet anställda med 1,6 procent. Det blir en mycket bra produktivitet.

I basindustrin hade man inte kapacitet att komma framåt. Då får man ingen produktivitet. Man måste alltså ned mer på detaljnivå för att förstå vad det är som bygger upp det här.

Jag hoppas att jag inte genererar Lena som visade siffror på att sysselsättningen i verkstadsindustrin har fallit med 38 000 personer. Men nu har man lagt om statistiken på sysselsättningen mellan åren 2008 och 2009 för

att förbättra den. Siffrorna i år är inte jämförbara med siffrorna i fjol. Vår nedgång är under 20 000 anställda. Räkna man på en nedgång med 38 000 anställda blir förstås produktiviteten motsvarande bättre. Det är tyvärr inte sant.

Vi har fallet i sysselsättningen framför oss. Vi har inte sett det hittills. Vi har, som jag sade, sett en nedgång på 6 procent, vilket för oss är 18 000 personer. Det är hälften. Så ni ser att det slår väldigt kraftigt. Det här kräver verkligen att man gör bättre analyser. Det tycker jag också är en viktig signal till Konjunkturinstitutet, som räknar på det här, för det här är avgörande för lönebildningen.

Om jag får fortsätta att komma med förslag tycker jag att ni som företrädare riksdagen ska se över instruktionerna till Konjunkturinstitutet när det gäller de årliga lönebildningsrapporterna, så att vi som parter får rapporter som underlättar för oss att göra bra avtal. Som det har varit de senaste åren har det varit mer besvärande.

Roland Spånt, TCO: Jag tar mig friheten att också lägga mig i det här med produktivitsdelegationen, eftersom jag var en av dem som i FOS-rapporten, med Clas-Erik Odhner och Faxén, föreslog att vi skulle ha en sådan. Och jag är väl den enda här i rummet som dessutom satt alla år i Produktivitsdelegationen, när den nu arbetade.

Man kan väl säga att styrkan med den var kartläggningen, den statistiska kartläggningen. Den tillsattes i ett läge med produktivitskris men drog ut så hemskt mycket på tiden att vi hade väldigt goda produktivits-siffror när betänkandet väl publicerades. Det var egentligen inga förslag som ledde till det, men det var en kunskapsinventering som var viktig. Det var också en fokusering i hela samhället på produktivitsfrågan, ungefär som i Japan på 50-talet när man lade om kursen och i företag och samhälle fokuserade på produktivitet.

Så det är klart att det är viktigt med den här kartläggningen. Min egen hypotes när det gäller produktivitsutvecklingen – det var mycket diskussion för bara något år sedan – är att det har varit labour hoarding i svenska företag. Man har upplevt och känt att det har varit arbetskraftsbrist, att det har gällt att liksom ha arbetskraft inför framtiden. Då har man fått för stora arbetskraftsresurser. Och en del av nedgången nu slår där.

När det gäller finanspolitiken är det intressant. Ordföranden hänvisar till OECD. Jag brukar framför allt titta på Bruegelinstitutets, EU-kommissionens och andras beräkningar. De kommer fram till helt andra siffror. Det viktiga är automatiska stabilisatorer. Jag befarar att OECD baserar sina svenska siffror på det gamla a-kassesystemet med högre ersättningar och sådana saker. Det är lite oklart där.

Enligt Bruegel ligger vi inte alls så bra till. Som ekonom skulle jag också vilja att man inte räknade krona för krona eller dollar för dollar. Man kan tänka sig en satsning till exempel på kommunsektorn eller inom

industrin. Att behålla arbetskraft som redan finns inne i företaget är oerhört mycket mer effektivt än att man ska börja nyrekrytera och flytta in. Det är alltså helt olika multiplikatorer för olika system och olika utgifter.

Vad gäller infrastruktursatsningar tror jag att man egentligen underskattar de multiplikativa effekterna av infrastruktur när man verkligen går ned på mikronivå. Men även där är frågan: Vad finns det för infrastruktursatsningar som de facto har genomförts och inte bara i kronor beslutats? Man måste ju se till de totala effekterna.

Så det handlar definitivt om mer utrymme i år för till exempel kommunernas satsningar. Lärarna finns redan anställda. Man behöver ingen headhunting, inga annonskostnader. Det är bara att behålla dem i skolan, behålla klasstorlekar, behålla arbetsmiljön och kunskapskrav och sådant. Likadant är det i sjukvården, i socialtjänsten och i andra delar. Det är en helt annan effekt än vid penningutbetalningar.

Kerstin Hallsten, Konjunkturinstitutet: Jag skulle svara på den här lätta frågan och recensera finanspolitiken i Sverige och hela världen.

Det som Roland säger och bara frågan i sig visar just att det är rätt svårt när man ska försöka analysera finanspolitiken. Hur ska man mäta expansiviteten? Vissa länder har mer av automatiska stabilisatorer. Sedan pratar vi om diskretionär finanspolitik. Det ger utrymme för att det blir svårt att diskutera finanspolitik, om man till exempel jämför med penningpolitik. Det är mycket lättare att se en räntebana och veta vad alla har antagit och så vidare.

Men Konjunkturinstitutets bedömning är att finanspolitiken kan bli lite mer expansiv än vad som nu är annonserat. Men KI gör ju inte prognos över vad man ska annonsera i olika steg, utan vi gör prognos över vad det kommer att bli i slutändan.

Som jag uppfattar Anders Borg när han kommenterar Konjunkturinstitutets rapport finns det en risk att konjunkturen kan utvecklas svagare än vad som ligger i prognoserna, och det finns risker med banksektorn. Så det kan hända att finanspolitiken blir mer expansiv, hur man nu ska mäta detta, än vad regeringen hittills har visat, just via de här automatiska stabilisatorerna.

Det kan då hända att regeringen senare kommer att annonsera mer pengar eller att man behöver revidera ned konjunkturbilden, vilket i sig kan göra att de här automatiska stabilisatorerna gör att det finansiella sparandet blir lägre.

Thomas Östros (s): Ordförande! Tack för mycket bra presentationer!

Först har jag bara en reflexion kring det här med produktivitsdelegation. Jag tror att det är väldigt väsentligt, inte minst kunskapsmässigt och för att lägga grund för en långsiktig politik. Produktivitsutvecklingen är nämligen den centrala frågeställningen.

Vi socialdemokrater föreslog för drygt ett år sedan just tillsättandet av en produktivitetsdelegation. Jag välkomnar verkligen att både Anders Rune och Lena Hagman pekar på detta som en väsentlig gemensam uppgift framöver.

Jag har två frågor.

EU-kommissionen kom häromdagen med sin nya bedömning av medlemmarnas ekonomiska utveckling. När det gäller den svenska utvecklingen pekar de på att det var en exceptionell nedgång i konsumtionen i Sverige i slutet av förra året.

Vi delar ju alla exporterande länders problem med exporten. Den har bromsat in väldigt snabbt, men inte relativt sett snabbare i Sverige än i de andra stora exportländerna. Det har varit väldigt likartat, till och med något mindre i Sverige än i flera andra exporterande länder, säkert med kronfallet som förklaring, som andel av BNP.

Men konsumtionen bromsar väldigt snabbt. Vad kan det bero på? Det finns naturligtvis en diskussion om rädsla för arbetslöshet, men det finns också en osäkerhet kring försäkringar, om de fungerar. Vad kan det finnas för förklaring till att just Sverige hade en snabbt inbromsande konsumtion under slutet av förra året, som bidrar till att vi har en arbetslöshet som stiger snabbare än den gör i många andra europeiska länder?

Den andra frågan gäller det som Kerstin Hallsten pekade på, att vi står inför en risk när vi får en kraftigt ökande arbetslöshet, att en stor del av arbetskraften slås ut. Jag har noterat att regeringen i vårpropositionen bedömer att en av tre som nu blir arbetslösa inte kommer tillbaka till arbetsmarknaden.

Vilka är de väsentligaste åtgärderna för att förhindra just detta? Om en av tre som blir arbetslösa inte kommer tillbaka är det ju en permanent utgift i statsbudgeten och i kommunala budgetar för socialbidrag, a-kassa och annat. Och det är en förlorad inkomst i framtiden i form av produktion som aldrig blir av, förutom att det är ett elände för de individer som slås ut.

Vilka är de väsentligaste åtgärderna för att förhindra att en av tre nu slås ut permanent?

Kerstin Hallsten, Konjunkturinstitutet: Jag börjar med privat konsumtion. Vi har ju haft ett rätt högt sparande bland hushållen under senare år. De har valt att ha ett buffertsparande. Det är lite svårt att uttala sig exakt om hur svenska hushåll betar sig i relation till andra. Jag tror ändå att vi har en viss försiktighet och påverkas av de negativa nyheter som kommer in. Hela krisen handlar ju väldigt mycket om förtroende, och det kanske har påverkat mycket i Sverige så att man väljer att minska sin konsumtion och öka sitt sparande.

Vilka åtgärder som exakt behövs i den här krisen är egentligen ingenting som Konjunkturinstitutet brukar uttala sig om. Vi har inte riktigt mandat att säga exakt hur finanspolitiken ska bedrivas, men självklart hand-

lar det om att på olika sätt anpassa arbetskraften till den efterfrågan som man tror kommer att uppstå när det väl vänder. Mer i detalj finns det säkert andra som har åsikter om exakt vad som ska göras.

Anders Rune, Teknikföretagen: Det här är inte riktigt mina frågor, men det är väl klart att människor blir rädda när de ser hur det faller. I så fall skulle de möjligen känna sig lite lugnare nu. Sakligt sett har man ju stimulerat med skattesänkningar och så vidare. Det finns förstås en skillnad mellan dem som har jobb och dem som inte har jobb när det gäller det som ligger framför oss.

Det jag skulle vilja varna för här är just det som vi som jobbar praktiskt är ganska oroliga för, nämligen nationalekonomerna. Då kommer de här resonemangen om att vi nu ska stimulera efterfrågan för att hålla den uppe så att vi kommer igenom krisen. Det är inte rätt medicin. Sverige kan inte lösa den globala krisen den vägen. Vi måste försöka hantera den uppkomna situationen på ett så konstruktivt sätt som möjligt.

Jag skulle verkligen vilja varna för standardgreppen, att man ökar utgifterna när det går ned och höjer skatterna när det går upp. Det där fattar folk. Det är inte rätt modell. Rätt modell här är möjligen i stället den komponent där man sänker arbetsgivaravgifterna. Det är ett generellt och bra grepp, tycker vi som har anställda som vi ska svara för och som ska försöka ta oss igenom den här väldigt besvärliga situationen som förhoppningsvis inte varar alltför lång tid.

Detsamma gäller arbetslösheten. Om vi i det här läget är halvvägs i den här nedgången går vi någon gång ändå mot slutet, och det är just i den senare delen som det är bra om folk kan vara kvar i sina verksamheter. Vi gör egna stora insatser tillsammans med de medarbetare som finns i företagen med att självmant gå ned i arbetstid och gå ned i ersättning. Här saknas komponenten att man skulle gå in och hjälpa till att utnyttja den här tiden med utbildningsinsatser mer på plats i stället för de mer traditionella arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Det är trots allt så att det ni gör nu i många fall också skapar problem. Vi från industrin är kanske lite nöjda med att ni gör så pass lite i den vårproposition som ligger, eftersom en del är fel.

Lena Hagman, Almega: I nedgången i hushållens konsumtion det fjärde kvartalet ser jag ett starkt samband med den enorma nedgången i ekonomin som skedde då och osäkerheten om vartåt det barkade med finanskrisen. Det var väldigt osäkert, men nu vet vi lite mer. Vi märkte också i Konjunkturbarometern för hushållens inköpsplaner att det var en kraftig nedgång i förtroendeindikatorerna för hushållen och hur de såg på Sveriges och sin egen ekonomi. Men det där har ändå förbättrats lite under början av året. Det ser lite bättre ut. Hushållen ser lite ljusare på Sveriges ekonomi det närmaste året. Jag tror också att ökningen av antalet varsel som kom i september har spelat in. Allt det här sammantaget gjorde att hushållen blev mer försiktiga och höll tillbaka.

De som drabbas mest nu är ju ungdomarna, eftersom det är där efterfrågan på arbetskraft är som svagast. I den här lågkonjunkturen tycker jag att det vore jättebra att satsa mer åtgärder på att få in dem i utbildning. Det är fler som nu kompletterar sina utbildningar, och det är jättest positivt. Men det gäller att på något sätt skapa medvetenhet om var jobben och efterfrågan kommer mest framöver, vilka behov som kommer och vilken utbildning som behövs för att få jobb i framtiden.

Almega har ett nytt förslag som kan hjälpa när det gäller ungdomsarbetslösheten. Det är avdrag för hushållstjänster inom IT som vi kallar för RIT. Det finns ett enormt behov bland många hushåll, tror vi, att få hjälp med det tekniska när det gäller att koppla ihop datorer. Då har vi också sett att svenska ungdomar faktiskt har en betydligt bättre IT-mognad än ungdomar i andra länder till exempel inom EU. De har väldigt bra vana att hantera datorer, och det är ett hopp för framtiden. Här kanske man kan skapa jobb så att ungdomar snabbt kan komma ut och få arbete också den här vägen.

Ordföranden: Det finns säkert en och annan riksdagsledamot som skulle behöva den tjänsten också.

Roland Spånt, TCO: Jag delar Östros bedömning och den referens han gjorde, att en tredjedel av de arbetslösa och långtidsarbetslösa kanske riskerar total utslagning. Om man släpper upp arbetslösheten är det ju oerhört svårt att vrida tillbaka den och få dem tillbaka i arbete. TCO har gjort undersökningar och frågat arbetsgivarna hur de rangordnar de arbetssökande. De som definitivt kommer längst ned är de med längre arbetslöshetsperioder, längre sjukperioder och så vidare. Det är de som står absolut längst bak i kön. Det är framför allt ett omänskligt lidande att stå utanför arbetsgemenskapen och sakna sin roll i samhället, men det är också ekonomiskt, för försörjningsbalansen, skatterna, ett väldigt stort samhällsekonomiskt problem. Det gäller att till varje pris hindra att man släpper upp arbetslösheten.

Vi hade ett fruktansvärt eländigt 90-tal. Det har jag beskrivit i många andra sammanhang. Men det var några positiva saker vi ändå lyckades med. För det första lyckades vi faktiskt hålla de äldre eller, som man säger i USA, den mer erfarna arbetskraften kvar i arbetslivet i mycket större utsträckning än ute i Europa. Ute i Europa trodde man på voodooekonomin i form av arbetsdelning och sådant. De äldre lämnade sina arbeten och kom aldrig tillbaka i de kontinentala länderna. Vi klagar över vår låga förvärvsgrad i högre åldrar men nu säger OECD att vi ligger i topp, och det berodde på att vi inte tappade de äldre.

För det andra gjordes stora kompetenslyft och utbildningssatsningar på ungdomarna. Ungdomarna for ju väldigt illa, men när uppgången kom hade vi de erfarna kvar, och vi hade väldigt många välutbildade ungdomar, med en väldig IT-mognad bland annat, som kunde sätta i gång. Alla typer av utbildningssatsningar i företag är bra, liksom väldigt kvalificerad arbetsmarknadsutbildning, utbyggnad av universiteten och så vidare.

Sedan gäller det naturligtvis att satsa på att inte byggsektorn nu dras ned. Där finns ju den erfarna arbetskraften, de äldre. Man måste göra mycket bredare byggsektorsprogram än man hittills har gjort och behålla den här sektorn.

Göran Pettersson (m): Jag har en fråga i första hand till Roland Spånt, men det är möjligt att Anders Rune och Lena Hagman också vill kommentera.

Europas länder har ju valt lite olika väg när det gäller finanspolitiken. I vissa länder har finanspolitiken förts på ett sådant sätt att statsfinanserna har försvagats, vilket har lett till att finansieringen av statsskulden har rusat. Jag undrar över de här råden som era systerorganisationer ger ute i Europa. Låter de olika eller ger era systerorganisationer samma råd oavsett läge så att det liksom är en patentmedicin eller möjligtvis ett budskap som inte anpassar sig till läget utan är liksom lite förutsägbart? Om du har någon uppfattning om vad era systerorganisationer ger för råd skulle jag vilja att du kommenterade det.

Roland Spånt, TCO: Ibland, i mina lyckligare stunder, brukar jag säga att jag stoppade arbetsdelning i Sverige. Det var den stora konflikten under 20 år på internationella möten ute i Europa, med tyska facket, med Nyrop Rasmussen i Danmark och så vidare, när man trodde på den enkla metoden att arbetsdela. Solidariskt var det väldigt bra. Jag menar, det väcker solidaritet. Solidaritet kan fungera i lokalsamhället, men som ekonomisk-politiskt medel finns det oerhört mycket bättre metoder att ta till. Det tycker jag var ett tragiskt misslyckande som många organisationer ute i Europa ställde upp på under tryck från medlemmar och så vidare.

Det är den verkligt stora skiljelinjen, att vi i Sverige har en tro på ekonomisk politik. Vi är mycket för fri handel på ett sätt som kanske inte finns överallt, för vi har haft ett skydds nät. Vi har haft en trygghet i förändringen som har möjliggjort för oss att vara positiva. Man vet att det bara är via investeringar – och facken lokalt brukar ofta driva investeringar, även mot företagsledningarna – medan man ute i vissa europeiska länder ibland har sett investeringar som ett hot mot jobben.

I USA är det ibland också något liknande. Nu börjar man vända där. Nu börjar man se att konkurrenskraft mot tredje världen kräver den bästa tekniken, investeringar och så vidare. Jag tycker nog att vi har kommit mycket mer till konsensus om det hela.

Göran Pettersson (m): Min fråga omfattade inte historien utan jag tänkte närmast på nuet, alltså den expansiva finanspolitiken. Jag uppfattar att det råd du ger till oss är att gasa mer. Jag undrar om det är det råd era systerorganisationer ger också ute i Europa.

Roland Spånt, TCO: Sannolikt i länder med lika bra statsfinansiering som i Sverige och med så stora, lediga resurser. Men jag har ingen känsla av att TUC i Storbritannien, med ett underskott på bortåt 12 procent, nu tycker att man ska gasa. Det har jag inte sett något tecken på. Det skulle defini-

tivt inte jag heller göra om jag var i London, men jag skulle å andra sidan ha sagt till mycket tidigare: Bromsa, bromsa, bromsa! Det här är ju gamla synder. Man måste bygga upp ett överskott under de goda åren. Man måste hålla tillbaka finansiella excesser. Det har man inte gjort i Storbritannien.

Anders Rune, Teknikföretagen: Jag kan bara säga att vi har annat att ägna oss åt än att jämföra med våra systerorganisationer och vilka råd de ger. Det är väl alldeles uppenbart att det som skulle till här nu är väsentligt mycket större satsningar på infrastrukturen, alltså investeringar. Av de 1 700 miljarder, alltså mer än hälften av BNP, som ni på ett eller annat sätt är med och administrerar går 6 procent till investeringar. Det är 100 miljarder. Här var vi inte förberedda. Av det kan man bara dra slutsatsen att man ska försöka vara bättre förberedd nästa gång.

Roger Tiefensee (c): Tack till er alla för väldigt intressanta inledningar! Jag kan bara hålla med dem som har varit inne på vikten av produktivitet och behovet av en produktivitsdelegation.

Jag skulle vilja fokusera på det som framför allt Kerstin Hallsten och Anders Rune var inne på, balansgången mellan en expansiv finanspolitik för att möta nedgången och risken för arbetslöshet och risken för att hushåll och marknader börjar tappa tron på hållbarheten i finanspolitiken. Den kan då bli direkt motverkande så att hushållen börjar spara, på grund av risk för framtida skattechöjningar eller besparingar, och att marknaden börjar höja räntor. Hur ska man se på det här? Är det storleken på stimulanserna som är det avgörande? Det är mycket psykologi där. Eller är det innehållet, att det är mer långsiktigt – infrastrukturinvesteringar och utbildningsinvesteringar – än kortsiktiga stimulansåtgärder? Vad är det mest psykologiskt avgörande i hur olika expansiva finanspolitiska åtgärder uppfattas?

Jag har också en annan fråga. Lena Hagman var inne på att det är en väldigt stor osäkerhet i effekterna av kombinationen av finanspolitiska stimulanser och penningpolitiska. Vi hade en diskussion med en besökare på en intern hearing i finansutskottet som sade att världens ekonomi aldrig har varit så här stimulerad av kombinationen av penningpolitik och finanspolitik. Då är frågan: Vad finns det för risker i det här, apropå hur konjunkturförlopp och sådant ser ut? I penningpolitiken kan det kanske vara lättare att låta på gasen fort, men vad finns det för råd att ge när det gäller finanspolitiken så att vi inte orsakar nya problem? Det är alltså fråga om att vi när vi har haft väldigt kraftiga fall inte, om jag får uttrycka det så, gasar så att vi kör utför nya stup i kortsiktigt tänkande.

Anders Rune, Teknikföretagen: Det är klart att det spelar roll vad ni gör med de där 1 700 miljarderna. Om 51 procent går till konsumtion är det inte imponerande, för alla vet att det också ska betalas. På med mer inve-

steringar! Det är klart att riskerna att man skapar motkrafter är uppenbara. Det tror och vet alla nationalekonomer. (Jag är för övrigt inte nationalekonom.)

Om ni hade fortsatt linjen att i stället sänka arbetsgivaravgifterna rent generellt och lika för alla hade ni också fått respekt för det. I stället valde ni att lägga 7 miljarder på kommunerna. Det kan tyckas lite, men det var en signal att om inte pengarna räcker kommer stor pappa med mer pengar. Industrin lever inte under de villkoren och kanske gärna skulle se att man hade mer respekt för vad som krävs för att ta sig igenom det här. De där 7 miljarderna kommer att kosta mycket mer i onödigt höjda löner inom kommunerna än de kommer att skydda jobben i kommunerna. Det är min bedömning. Signalvärdet måste ni tänka på.

Kerstin Hallsten, Konjunkturinstitutet: Balansgången är förstås väldigt svår. Det som Konjunkturinstitutet skriver är ju att det är väldigt viktigt, om man för en mer expansiv finanspolitik, att verkligen visa hur man går tillbaka till en hållbar situation. De åtgärder som man genomför måste vara sådana att människor där ute ändå se hur man tänker få ordning på de offentliga finanserna på sikt.

Den prognos som KI lägger fram är ju att det konjunkturjusterande finansiella sparandet, som på något vis förväntas ligga runt 1 procent, hamnar under 1 procent. I den mer medelfristiga prognosen har man en bana för hur man kommer tillbaka till 1 procent. Jag tror att det är det som är det viktiga budskapet. Nu behöver man föra en expansiv politik, men man måste också visa att man tar ansvar på sikt och visa hur man kommer tillbaka till kraven på balans.

Roland Spånt, TCO: Vi ska kanske inte diskutera inbördes, men får jag bara deklarerat att jag inte tror på sådana här starka samband, absolut inte vid de nivåer vi har. Ekonomer brukar kalla det för ricardiansk ekvivalens. Jag tror att vi som hushåll och individer är mycket mindre rationella.

Däremot tror jag att det som hände med AP-fondernas tillgångar, pensionstillgångar och övrig tilltro till pensionssystem har stora effekter på vårt beteende. Det märker man när man frågar folk om de tror att de får en riktig pension, vilken nivå och sådana saker. Det tror jag har stort genomslag både i Sverige och utomlands. Det är sannolikt att det fall som vi har haft i pensionssystemen, minskningen av tillgångarna, kommer att leda till att folk, precis som i USA, kommer att försöka arbeta längre upp i åldrarna för att kompensera det.

Jag delar den oro som finns. Till exempel det låga ränteläget i Sverige har ju skapat lite av en subprime-situation. Väldigt många lånar nu och köper hus och fastigheter och diskonterar kanske på något sätt det låga ränteläget. Man tror att detta ska vara en mycket lång tid framöver, medan vi om några år står inför ett betydligt högre ränteläge. Det är snarast det motsatta. När det gäller räntesituationen kan vi riskera en backlash medan

man diskonterar skattesystemet. Ekonomer pratar ofta om detta. Jag har aldrig träffat en ekonom som personligen har lagt om sin konsumtion med tanke på ett offentligt skatteprogram eller något sådant.

När det däremot gäller pensionerna och tilltron till pensionssystemet tror jag att det finns direkta rör till konsumtion och sparande.

Lena Hagman, Almega: Jag vill också trycka på betydelsen av infrastruktursatsningarna. Där får jag signaler från branschen inom Almega, från tekniska konsulter och arkitekter, att det här redan har gett en positiv effekt. De känner av det här. Man ska ju satsa ännu mer för det ger fler jobb och det ger redan effekter som är positiva. Det ser vi i branschen.

Carl B Hamilton (fp): Jag tycker att det intressantaste inlägget var det om tjänstesektorn, att den är väldigt viktig för Sverige. Det är klart att vi har självbild och vill vara en högteknologisk ekonomi där vi gör fina grejer och inte enkla skor och kläder och sådant. Men vi måste också göra någonting för att komma dit. Jag håller helt med om det. Det är det långsiktiga.

När det gäller det kortsiktiga vill jag gå på det som ändå är den politiskt mer kontroversiella och svåra frågan, nämligen hur mycket man ska stimulera ekonomin med finanspolitiken. Det är inte som Roland Spånt säger att OECD på något sätt har kokat ihop något eget, utan det är nationalräkenskaper från olika länder som sätts ihop. De här gäller perioden 2008–2010, och Sverige har den mest expansiva politiken.

Spånt säger att han inte tror på att om man får för stora underskott börjar folk bli oroliga och spara mer. Det är mycket väl undersökt forskningsmässigt att det är på det sättet.

Nåväl, då går jag till Konjunkturinstitutet. Ni förespråkar en stimulans 2010 på 50 miljarder. När jag satte mig ned med det där och tog fram penna och papper upptäckte jag omedelbart att om regeringen skulle följa det rådet skulle det medföra att man slog igenom budgeteringsmarginalen. Den skulle så att säga försvinna. Man bryter då mot en del av det finanspolitiska regelverket. Det kommer ju att påverka förtroendet negativt, eller hur? Det vill säga att människor när de ser detta möjligen kommer att fundera över om de ska konsumera lite mindre och spara lite mer. Det motverkar då den här finanspolitiska expansionseffekten. Jag tror att man faktiskt måste fråga Konjunkturinstitutet hur ni ser på detta, eftersom detta är en rekommendation.

Det andra är ju, som Kerstin Hallsten sade nyss, att man måste fundera på en utgång, en exit ur det här. Om man har en ingång på 50 miljarder, hur ska man komma ur det? Det säger ni ingenting om, men det är det som vi som beslutsfattare måste fundera över. Hur hanterar man den situationen? Om man inte riktigt är klar över hur man ska komma ur detta är det kanske inte säkert att man sätter sig med en expansion på 50 miljarder. Det blir så att säga inte en långsiktig politik, en permanent politik, för då kommer man ju in i det som Östros talar om här – och jag håller helt

med honom – att man kan riskera att arbetslösheten biter sig fast. Det måste man ju förhindra. Men det kan bli resultatet av en sådan här expansiv politik utan någon klar slutpunkt.

Det tredje tycker jag är en väldigt viktig fråga som inte riktigt har varit uppe här. Det är nämligen så att om ekonomin ska vända så börjar det med börserna. Sedan kanske exporten vänder. Därefter vänder BNP, sedan vänder investeringarna och sist vänder arbetsmarknaden. När man har denna kedja är frågan: Är det nivån på arbetslösheten eller nivån på BNP som påverkar frågan om förtroendet och konsumtionen, eller är det riktningen, alltså lutningen på kurvan? Om människor ser att det går uppåt, även om det kanske inte går i den allra snabbaste takten, är inte det mer avgörande för om människor väljer att konsumera eller spara än nivån?

Det är min fråga till Konjunkturinstitutet. Vad är det som är avgörande för det beslutet? Du har ju själv identifierat att det var dels exporten, dels frågan om förtroendet och konsumtion–sparande–relationen som var det avgörande för konjunkturåtergången, och då blir den här frågan helt central. Vad är det som påverkar människors beteende?

Kerstin Hallsten, Konjunkturinstitutet: Vi säger att det här kommer att bli en mer expansiv finanspolitik än de här målen är uppsatta för, men vi tycker att det behövs på grund av att krisen är så pass allvarlig och för att undvika att alltför många blir permanent utslagna. Jag tror inte att vi säger samma sak, för vi säger: Men man måste visa hur man återställer den här balansen.

I den bedömning fram till 2020 som Konjunkturinstitutet gör av den här medelfristen kan man se att finanspolitiken bedöms bli mindre expansiv 2012. Då blir det en åtstramning av finanspolitiken. Det är jättesvårt, men det är där man liksom kan försöka hitta den här balansen. Man måste vara expansiv nu för att undvika de permanenta utslagningarna, men man måste också visa beräkningar på hur man tar tillbaka det här, vilket Konjunkturinstitutet gör i den här rapporten, så att det blir den här åtstramningen framåt 2012.

När det gäller nivån och takten brukar jag ibland anta att man går in i en affär för att handla. Om det är lågkonjunktur, mycket lediga resurser, kanske man kan gå runt där och handla sina saker och sedan gå rakt fram till kassan och betala. Om det börjar bli en starkare tillväxt kanske det är flera som kommer in i affären. Det är klart att man kan påverkas, men fortfarande är det tomt framme vid kassorna. Jag kan bara gå fram och betala. När ekonomin är i balans kanske kassorna är fulla och det är mycket folk i affären, och när det är riktig högkonjunktur får man stå i långa köer. Jag vet inte om ni tycker att det där funkar som en metafor. Jag tror visst att man påverkas av att tillväxten tar fart, men det är ändå inte så att kapacitetsutnyttjande är något problem för folk. Då kanske man inte reagerar så mycket. Jag tror att nivån spelar roll och förändringstakten, men jag tror ändå att nivån är det viktigaste.

Ulla Andersson (v): Jag har tre frågeställningar. Den ena frågan ställer jag till Anders Rune. Jag har varit runt på väldigt många företag i Sverige som har haft det väldigt tufft, om jag säger så. Där efterfrågar man också det du säger. Man vill ha insatser från staten för att kunna behålla personalen under lågkonjunkturen, kunna utbilda dem och så vidare. Man vill få stöd till det. Men det jag också har hört är att man passar på att göra strukturella omvandlingar i skymundan av konjunkturen. Hur är er bild av det? Det skulle jag vilja veta. Sker det samtidigt en strukturomvandling i bakgrunden av krisen?

Den andra frågan går till Konjunkturinstitutet. Ni efterfrågar 50 miljarder och har väl med det också i era beräkningar i de framåtsyftande prognoserna. Men det måste också vara väldigt avgörande hur man använder de här 50 miljarderna. Om man tittar på de olika multiplikatorer som finns kan man se att till exempel skattesänkningar och sänkningar av arbetsgivaravgifter har väldigt lågt utfall i form av ökad BNP-tillväxt och höjd sysselsättning, medan till exempel infrastrukturinvesteringar, satsningar på offentlig sektor och så vidare får ett mycket bättre utfall. Ni måste på något vis ha gjort vissa bedömningar där som det skulle vara lite intressant att ta del av. Hur funderar ni kring hur de här pengarna faktiskt används?

Sedan har jag en fråga till Roland Spånt. Man kanske inte kan jämföra så mycket med 90-talskrisen, men om vi gör en jämförelse kan man säga att när den här krisen kom hade vi en mycket högre arbetslöshet redan innan, trots att vi hade haft en mycket god högkonjunktur. Väldigt många människor kom inte ens in på arbetsmarknaden då. Samtidigt har vi, på grund av regeringens politik, fått väldigt många människor som har lämnat a-kassan. Det är alltså ännu fler som står utan ett skyddsnet. Vid förra krisen kunde man ännu sju år efteråt se att socialbidragskostnaderna ökade i kommunerna. Det kommer troligtvis att bli ännu värre den här gången. Skulle man på något vis kunna analysera alla de här effekterna som ändå är nya och inte var med i den förra krisen? Hur tror ni att det påverkar ekonomin framöver? Det påverkar självklart individerna på ett väldigt hemskt sätt, men hur blir själva ekonomins förlopp framöver?

Anders Rune, Teknikföretagen: Jag vet inte riktigt vad du menar med "passa på". Det är precis samma situation som ni sitter i med ert ansvar. Vi har en akut kris, och ni också ska göra det strukturellt rätta. Svårare än så är det inte. Det finns företag som har kapacitet själva, en stor lastbilstillverkare till exempel, och som kan passa på att göra de förändringar i arbetsupplägg som man vet att man ändå skulle göra. Nu har man utrymme för detta.

Det vi ser i de fall som jag visade omfattningen av och som bekymrar företagen och deras medarbetare är att man måste överleva på kort sikt och vidta de åtgärder som krävs för att företaget inte går omkull. Sedan går ändå en del företag omkull, och då är det andra företag som suger upp den efterfrågan som ändå fanns.

Samtidigt pågår en kraftfull strukturell förändring i det vi kallar globalisering. Möjligen har den kanske stått åt sidan lite just i det här läget. Det här är en situation som påverkar alla överallt i hela världen. Globaliseringsprocessen finns där med allt vad det innebär med förändringar, på olika marknader med mera. Men först måste man koncentrera sig på att ta sig igenom den akuta krisen. De stora omstruktureringarna i industrin sker via omläggningar bolagsmässigt. Man försöker skapa nya strukturer genom att, som det brukar vara i första hand, slå ihop bolag.

Om vi glömmer det där med ”passa på” tycker jag att det är jätteviktigt att i en sådan här kris också försöka tänka strukturellt riktigt. Vad är det vi ska leva på när vi kommer ur det här? Det är en väl så viktig uppgift också för er.

Roland Spånt, TCO: Prognoserna pekar mot en halv miljon arbetslösa, varav många aldrig kommer tillbaka. Svenska medborgare har utsatts för en otrygghetschock. Om en halv miljon står utanför a-kassa och om hälften av de arbetslösa ungdomarna inte har annat än ett litet skydd påverkar det naturligtvis resten av samhället. Alla familjer i alla orter har någon arbetslös och kommer att ha någon arbetslös. Det håller igen konsumtionen. Man försöker skaffa sig privata buffertar in i det längsta, man tar inte på sig större utgifter, man köper inte den där nya bilen, man renoverar inte.

Det här är vad jag kallar för arbetslöshetsmultiplikatorn. När man har en hög arbetslöshet och får en ännu högre nivå är det nivån som är det allvarliga, inte en liten minskning, tror jag, utan nivån. Det som kanske de flesta av oss märker är att nu börjar arbetslösheten tränga in i vår skyddade bekantskapskrets. Det är inte bara i västra Sverige eller inom bilindustrin, utan det är oerhört brett.

Det håller nere efterfrågan, skapar ny arbetslöshet genom att efterfrågan mot industri och tjänstenärningar hålls igen. Det är klart att en höjning av a-kassan gör att man känner ett starkt skydd. Det har varit unikt med svenska löntagares stöd för och acceptans av strukturuomvandlingar. Det här skyddet har funnits och har gjort att man i slutändan ändå har kunnat – man protesterar naturligtvis – acceptera att samhället har förändrats.

Det är oerhört allvarligt med en kombination av väldigt hög arbetslöshet och en otillräcklig kompensation.

Kerstin Hallsten, Konjunkturinstitutet: Först måste jag backa ett steg. Konjunkturinstitutet gjorde förut inga egna antaganden om finanspolitiken utan bara utgick från de beslut som redan var tagna. Nu har Konjunkturinstitutet tagit ett steg till genom att göra de här prognoserna om finanspolitiken. Det gäller de 50 miljarder som du var inne på. Därefter har vi inget mandat, som jag förstår, att göra riktiga rekommendationer om hur de här pengarna ska spenderas.

Det som vi har antagit är att 25 miljarder hamnar på inkomstsidan och 25 på utgiftssidan. Då pratar vi om att det är kommunsektorn som behöver ytterligare statliga bidrag och att det behövs transfereringar till hushållen och infrastruktursatsningar, men det är rätt långt från det du efterfrågar, att man behöver analysera mer.

Det är viktigt när det gäller de olika multiplikatorerna vad man satsar på. Jag kan tyvärr inte svara på den frågan, men den är självklart intressant.

Ulla Andersson (v): Jag ska be att få ge en förklaring. Jag tänkte som så att om man kan rekommendera att det ska vara 50 miljarder borde det finnas någon form av effektivitetstänkande över hur de pengarna bäst kan användas. Annars kan man använda 50 miljarder på ett mycket ineffektivt sätt, om man säger så, medan 50 miljarder använda på ett annat sätt skulle ge bättre utfall för ekonomin som helhet i form av minskad arbetslöshet, ökad sysselsättning och en bättre bnp-tillväxt. Därför hade jag självklart trott att Konjunkturinstitutet använder sig av sådana beräkningsmodeller. Det gör ni säkert också, men ni kanske inte vill presentera dem offentligt. För mig är det av stor betydelse hur man använder pengarna.

Kerstin Hallsten, Konjunkturinstitutet: Många prognosmakare kan göra en bedömning av finanspolitikens inriktning utifrån ett historiskt mönster, vilken effekt ungefär finanspolitiken brukar få i genomsnitt på tillväxten. Man kan använda sig av sådana beräkningar. Det är inte så att man bara kastar ut ett antal miljarder men inte har en aning om vad som kommer att hända. Man kan ha en hyfsat bra bild av vilken effekt finanspolitiken får om man tänker att den mer expansiva finanspolitiken genomförs som den historiskt sett har genomförts och får ungefär liknande expansiva effekter på BNP.

Sedan ska man självklart kunna gå vidare och vara mer exakt. Men det gör vi inte i den här rapporten.

Mikaela Valtersson (mp): Vi har varit ganska mycket inne på finanspolitiken och behovet av en expansiv finanspolitik eller inte. En ytterligare fråga skulle jag vilja ställa till Konjunkturinstitutet, Kerstin Hallsten.

I prognosen gör ni bedömningen av 50 miljarders expansiva finanspolitik för 2010. Det är det era prognoser bygger på. Hur bedömer ni om man inte gör det? Hur stor effekt skulle det ha för arbetslösheten, BNP-prognoser och annat? Det är rätt relevant i diskussionen om hur mycket man kan påverka över huvud taget med finanspolitik.

En annan delfråga handlar om ungdomsarbetslösheten. Hur ser ni prognoserna där framöver, om ni bryter ned och ser just på ungdomsarbetslösheten som redan är otroligt hög i Sverige? Vad tror ni om utvecklingen framöver?

Jag har också en fråga vad gäller åtgärder, främst en fråga kanske till Lena Hagman och Roland Spånt som var inne på ungdomsarbetslösheten men även till andra om ni har synpunkter. Det som behövs är utbildning,

reguljära utbildningssatsningar. Bedömer ni att det som sker är tillfredsställande? Bedömer ni att det behövs andra saker, till exempel satsningar på högskolan, för att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten?

Kerstin Hallsten, Konjunkturinstitutet: Vi gör sådana beräkningar som du efterfrågar. Om man inte satsar dessa 8 och 50 miljarder gjorde vi beräkningar på att det skulle minska BNP-tillväxten med sammantaget ungefär 1,3 procentenheter fram till 2010. Det skulle innebära att också sysselsättningen utvecklades svagare, med kanske 40 000–50 000 personer som ytterligare skulle bli arbetslösa.

När det gäller ungdomsarbetslösheten har vi inte någon exakt prognos, men den är redan nu rätt hög, jag tror 25 procent i början av året. Vi gör bedömningen att den kommer att stiga. Det har uttalats någonting om över 30 procent framöver.

Ungdomar drabbas självklart mer än andra i och med att det är de som ska in på arbetsmarknaden. Det är mer så att man inte tar in fler än att man sparkar ut folk. Men samtidigt kanske är risken ändå mindre för dem att de blir permanent utslagna i och med att de just går olika utbildningar och kan utbilda sig. Det kanske är svårare för en äldre människa som blir avskedad som inte har suttit på skolbänken på massor av år att utbilda sig på nytt.

På ett sätt är det värre för ungdomar, men de kanske inte blir permanent utslagna.

Roland Spånt, TCO: När det gäller ungdomsarbetslösheten är det en funktion av den totala arbetslösheten. Den är ungefär tre gånger högre än den totala. Åtgärder mot den totala får multipel-effekt på ungdomarnas arbetslöshet. Det gäller att använda alla medel, framför allt att öka utbildningsnivån hos ungdomarna, högskolesatsningar så att vi åter blir ledande, komvux för ungdomar som nu har en ofullständig grund och kan bli 30 år framåt i tiden problem för oss och för sig själva.

Däremot är det svårare med direkta satsningar. Jag gjorde en studie här om året där det visar sig att framför allt handel och restaurang uppges som ingångsarbetsmarknad i Sverige, inte offentlig sektor, inte byggsektor, inte industrin. Det är väldigt mycket beroende av att den privata konsumtionen hålls uppe.

All form av utbildning och aktivitet särskilt riktad till äldre och unga är viktig. Nu väller det in ansökningar till högskolan från utlandet, men de kommer nog inte att få plats. Men framför allt de med ofullständig grundutbildning behöver insatser.

Lena Hagman, Almega: Utbildningssatsningar behövs det mer men också information till ungdomarna om vad för typ av utbildning som företagen efterfrågar för att de ska komma in på de jobb som växer mest och där det har uppstått flaskhalsar. Här behövs det mer information om vad det är

för typ av yrken. Man har inte tillräcklig kunskap. Det finns så många typer av högkvalificerade jobb. Vad kräver de för utbildning? Vad får man för inkomster?

Det gäller att locka ungdomarna med att det finns välbetalda jobb i framtiden, troligtvis. Det finns ett samband. Hög produktivitet och höga inkomster skapar också jobb och efterfrågan inom andra sektorer. Om vi har en stark och konkurrenskraftig sektor skapar det också andra jobb. Det är viktigt att öka medvetenheten om behoven och var jobben har vuxit mest under de senaste åren.

Sonia Karlsson (s): Tack för alla de svar som vi har fått lyssna på hittills, men jag skulle vilja rikta min första fråga till Kerstin Hallsten på KI, men andra får givetvis också svara.

Vilken stimulans är effektivast för sysselsättningen när nu sparandet ökar? Det har ökat länge, och vi ser att det ökar. Är det skattesänkningar eller exempelvis satsningar på kommunerna för att hindra uppsägningar?

Sedan har jag en fråga till Anders Rune. Han sade särskilt att det är bra om man kan bli kvar i sin verksamhet och att det här med utbildningsinsatser är bättre på plats. Samtidigt var han emot satsningar på kommunerna. Där handlar det om att ha kvar exempelvis lärare i skolan och personal i sjukvården för att inte öka arbetslösheten. Det var risk för stora löneökningar.

Hur stor är risken för stora löneökningar när vi ser prognoser på 10–12 procents arbetslöshet?

Anders Rune, Teknikföretagen: Jag tror att det är en poäng att man i det läge som kommer underlättar för människor att vara kvar och att man, där man inte har egna resurser för utbildningsinsatser, är beredd att tillföra sådana. När man vidtar sådana åtgärder ska de vara generellt giltiga. Det ska naturligtvis gälla för alla. Det har varit för mycket plock med riktade åtgärder. Ska man ha respekt för de åtgärderna överallt ska de vara generellt giltiga.

Vad får kommunerna? De får 7 miljarder som de får göra vad de vill med. Jag menar att det påverkar deras sätt att se hur de hanterar de resurser som de har.

Ni diskuterar gärna vad man ska göra med 50 miljarder till eller inte. Men ni diskuterar aldrig vad ni gör med alla pengar som ni hanterar, om de 1 700 miljarder som är de samlade utgifterna eller om de 900 miljarderna som är under budgeten. Hade det varit ett företag hade man tittat på hela verksamheten hela tiden.

Därför menar jag, och jag håller fast vid detta, att detta är en dålig signal i det här läget. Det minskar, allt annat lika, på trycket på åtgärderna i kommunerna. Jag är arbetsgivarrepresentant, och vi har erfarenhet av hur lönebildningen fungerar i praktiken.

Roland Spånt, TCO: Jag vill bara säga att det här är en ekonomisk härdsmälta. Man kan inte sitta och räkna nästan krona för krona, utan det gäller att även våga göra misstag, hamna lite vid sidan om. Att till exempel åtgärder leder till import ska vi som sanna globalister vara tacksamma för, för det skapar jobb i andra länder.

Det är ett ytterst allvarligt läge. Det gäller framför allt att få in resurser och skapa en trygghet så att folk börjar arbeta och vågar konsumera och så vidare. Vi behöver egentligen någon form av trygghetschock.

Det gäller också att i ett internationellt samarbete försöka fortsätta att få andra länder att satsa. Vi drar nytta av de amerikanska satsningarna. De internationella satsningarna är kanske lika viktiga som våra egna, till exempel de satsningar som sker i Kina, Tyskland och i Storbritannien. Vi drar nytta av varandra. Helst skulle man naturligtvis ha haft mycket mer av globala satsningar, men det är politiskt väldigt svårt. Men vi drar nytta av varandras satsningar. Kan man satsa på infrastruktur i ett land spiller det över till andra länder, och det ska vi vara glada för.

Lena Hagman, Almega: Jag tycker att det är så viktigt i det här lågkonjunkturläget att blicka lite längre fram och med vetskapen om vad som har hänt i ekonomin senaste åren, med de strukturförändringar vi har sett, se behoven av satsningar framåt för att återvinna konkurrenskraften. Vi har många fördelar i Sverige inom näringslivet. Vi har en större andel arbetskraft i de kunskapsintensiva branscherna jämfört med andra EU-länder. Varför kan vi inte bygga vidare på det och motverka de flaskhalsar som håller tillbaka utvecklingen i de här sektorerna?

Där finns hoppet för framtiden. Nu gäller det att vara medveten om detta och satsa på att vi kan få en god tillväxt igen. Om vi inte är medvetna om detta tror jag att prognoserna blir för optimistiska om till exempel produktivitetstillväxten framåt. Man tror att det inte behöver göras någonting, företagen kommer att återvända automatiskt till en stark produktivitetstillväxt. Det tror inte jag håller när jag sett de senaste årens utveckling och vad det kan ha berott på.

Kerstin Hallsten, Konjunkturinstitutet: Jag fick en fråga om multiplikatorer som Ulla var inne på. Där har vi inte riktigt någon syn, så jag passar på den frågan.

Jag kan bara hålla med Roland om att det är ett allvarligt läge. Det krävs mycket nytänkande. Eftersom det är mycket förtroende som också spelar roll i det här kan det vara viktigt att man gör trovärdiga uttalanden. Men man behöver inte vara alltför negativ som ansvarig för den politik som ska drivas. Det gäller att få i gång något slags positivt tänkande, men det är en svår balansgång. Man måste få inte lite mer framtidstro.

Ordföranden: Tro på framtiden får vi ha som avslutande kommentar. Det kommer alltid sol och sommar efter en vinter. Frågan är bara när den kommer.

Ett stort tack till er fyra som medverkat här med era inledningar och svar på frågorna. Ni har hjälpt oss och belyst ett antal frågeställningar och gett underlag för vår diskussion och också för den allmänna ekonomiska debatten.

BILAGA 6

Öppen utfrågning om Finanspolitiska rådets rapport den 19 maj 2009

Finansutskottets öppna utfrågning

Finanspolitiska rådets rapport

Tid och plats

Datum: Tisdag den 19 maj

Tid: 10.00–13.00

Lokal: Förstakammarsalen

Inbjudna

Professor Lars Calmfors

Chefsekonom Lena Westerlund

Generaldirektör Peter Fredriksson

Finansminister Anders Borg

Deltagare

Stefan Attefall (kd), ordförande

Thomas Östros (s), vice ordförande

Bertil Kjellberg (m)

Ann-Charlotte Hammar Johnsson (m)

Sonia Karlsson (s)

Lars Elinderson (m)

Göran Pettersson (m)

Roger Tifensee (c)

Monica Green (s)

Carl B Hamilton (fp)

Hans Hoff (s)

Peder Wachtmeister (m)

Ulla Andersson (v)

Emma Henriksson (kd)

Mikaela Valtersson (mp)

Tommy Ternemar (s)

Agneta Gille (s)

Närvarande suppleanter

Christina Zedell (s)

Per Åsling (c)

Ordföranden: Som ordförande för riksdagens finansutskott vill jag hälsa er hjärtligt välkomna till denna öppna utfrågning om Finanspolitiska rådets rapport. Finanspolitiska rådet är ett expertorgan utsett av regeringen och har till uppgift att utvärdera finanspolitiken och den övriga ekonomiska politiken. Vi ska få lyssna till Finanspolitiska rådets ordförande professor Lars Calmfors. Därefter blir det kommentarer av LO:s chefsekonom Lena Westerlund och av generaldirektören för IFAU, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, Peter Fredriksson. Finansminister Anders Borg kommer också att kommentera rapporten och ge sina synpunkter. Därefter blir det frågor från finansutskottets ledamöter.

Lars Calmfors, Finanspolitiska rådet: Jag vill tacka för att jag även i år får presentera Finanspolitiska rådets rapport här i riksdagen. Årets rapport skiljer sig från förra årets i två avseenden. Dels är den längre, vilket vi ber om ursäkt för, dels innehåller den fler förslag, vilket vi inte ber om ursäkt för. I båda fallen är förklaringen de analyskrav som den ekonomiska krisen har ställt.

Vi behandlar två huvudfrågor: Hur väl har regeringen lyckats anpassa sin politik till krisen? Hur kan de ekonomisk-politiska ramverken vidareutvecklas?

Krisen har sitt ursprung på finansmarknaderna. Att hantera den rena finanskrisen var också regeringens första prioritet under hösten. Vi tycker att det har gjorts på ett i huvudsak bra sätt. Det har funnits kritik mot att garantiprogrammet för bankerna inte är obligatoriskt. Det är något man kan diskutera, men det viktiga är, enligt vår mening, själva existensen av ett program som bankerna kan ansluta sig till. Vi riktar viss kritik mot både nuvarande och tidigare regeringar för att det inte fanns någon krislagstiftning på plats redan från början. Vi tycker att det borde ha funnits en särskild krismyndighet för finansmyndigheterna och att det är principiellt olyckligt att Riksgälden har både myndighetsutövning och affärsmässiga relationer med banker och finansinstitut. Det skapar en risk för intressekonflikter som man bör undvika.

Så till finanspolitiken. Förra året kritiserade vi regeringen för att inte ha en klar uppfattning om finanspolitikens konjunkturpolitiska roll. Vi hade en utförlig principiell diskussion om det, som nu har fått en aktualitet som vi aldrig kunde drömma om. Årets rapport analyserar ingående argumenten för och emot kraftigare stimulanser än vad regeringen har satt in. Vi tycker att det finns tre starka argument för. Det första är den dramatiska

nedjusteringen av konjunkturprognoserna sedan i höstas. Då väntade regeringen en tillväxt på 1,3 procent i år; nu tror man på ett BNP-fall på 4,2 procent. Samtidigt har det tillkommit ganska lite av finanspolitiska stimulanser. För det andra innebär de arbetsmarknadsreformer som på sikt kommer att höja sysselsättningen ett sämre skydd vid arbetslöshet. Det skärper kravet på stabiliseringspolitik för att motverka sådan arbetslöshet som beror på vikande efterfrågan och inte på att arbetsmarknaden fungerar dåligt. För det tredje var skattesänkningarna i budgetpropositionen inte främst utformade som konjunkturstimulanser utan mer för att förbättra ekonomins funktion på sikt.

Det finns också argument mot kraftigare stimulanser. Vi har fortfarande starka automatiska stabilisatorer i finanspolitiken. Bestående stora underskott minskar finanspolitikens långsiktiga hållbarhet. Det argumentet försvagas i och för sig av att åtgärder mot arbetslösheten nu minskar risken för permanent ökning och därmed en permanent försvagning av statsfinanserna. Ett starkare argument mot är att om konjunkturedgången blir långvarig kan stora stimulanser nu eventuellt minska utrymmet för stimulanser längre fram. Slutligen, om det uppstår oro för finanspolitikens hållbarhet kan hushållen börja spara mer och de långa räntorna stiga.

När vi har vägt dessa argument mot varandra har rådets majoritet kommit till slutsatsen att det finns utrymme för större tillfälliga stimulanser, kanske upp till 15 miljarder i år och 30 miljarder nästa år räknat som nivåhöjning i förhållande till regeringens förslag. Avgörande för oss är att de offentliga finanserna är starkare än i de flesta andra OECD-länder. Det gäller skuldsättningen men framför allt långsiktig finanspolitisk hållbarhet där Sverige står i särklass. Jag ska inte gå in tekniskt på hur man räknar, men Sverige har ett mycket bra läge där. Offentlig sektor har i dag en positiv finansiell nettoförmögenhet på ca 13 procent av BNP. Statsskuldräntorna är internationellt sett låga. Vi har politisk enighet om värdet av starka offentliga finanser. Vi menar att detta ger ett finanspolitiskt manöverutrymme som skulle kunna utnyttjas bättre.

Nu ska man förstås ta risken att staten kan få kostnader för bankstöd, till exempel på grund av en kollaps i Baltikum, på stort allvar. Men det är då fråga om engångskostnader som, enligt Finansdepartementets egna beräkningar, skulle påverka finanspolitikens långsiktiga uthållighet bara marginellt.

Eventuella ytterligare stimulanser bör vara riktade för att ha så stora multiplikatoreffekter som möjligt. Det mest uppenbara är högre statsbidrag till kommunerna, inklusive stöd för att rusta upp det kommunala bostadsbeståndet. En tillfällig skatterabatt för att ytterligare motverka inkomstfallet för pensionärer kan vara en klok åtgärd. En annan möjlighet är en skatterabatt till låginkomsttagare i allmänhet. Permanent höjda studiemedel kan vara en strukturellt viktig åtgärd som skulle kunna genomföras redan nu.

Så till ett par kommentarer om själva debatten. Våra förslag innebär att man håller emot uppgången i arbetslöshet lite mer och aningen större finansiella risker. Här kan man förstås göra olika bedömningar, men det är fråga om bedömningar på marginalen. Det bli ganska konstigt om man hävdar att ½ procent eller 1 procent av BNP i tillfällig stimulans är skillnaden mellan att ta ansvar och inte ta ansvar för de offentliga finanserna eller för den delen också skillnaden mellan arbetslöshetskris och inte arbetslöshetskris. Vi får stora underskott och hög arbetslöshet hur vi än gör.

Jag har också svårt för argumentet att kommunerna inte bör få mer stöd därför att de bör anpassa sig till krisen som alla andra. Poängen är att stöd till kommunerna är ett kostnadseffektivt sätt att motverka en andra våg av arbetslöshet i hela ekonomin.

Det är möjligt att utgiftstaket 2010 kommer i konflikt med konjunkturpolitiken. Nu kringgår regeringen taket genom att betala ut statsbidrag till kommunerna för 2010 redan i år. Vi tycker att det är ett olyckligt manipulerande. Det vore mer trovärdigt att införa en tydlig undantagsklausul som tillåter tillfälliga avvikelser från utgiftstaket i exceptionella situationer, till exempel efter ett BNP-fall.

Det kommunala balanskravet innebär att kommunerna drar ned på utgifterna när skatteunderlaget minskar, vilket förstärker konjunktursvängningarna. Det är ett dåligt system som borde ändras. Inte genom att balanskravet överges, för kommunerna är inte lämpade att bedriva stabiliseringspolitik, utan genom att man låter statsbidragen regelmässigt kompensera för stora svängningar i det samlade kommunala skatteunderlaget, vilket Stemu-utredningen föreslog för några år sedan.

En annan systemfråga gäller arbetslöshetsförsäkringen. Den lägre a-kassan kommer på sikt att minska arbetslösheten därför att drivkraften att söka arbete och till återhållsamma löneavtal ökar. Men det är effekter som uppkommer framför allt i normala konjunkturlägen. Det finns en akademisk diskussion om konjunkturberoende arbetslöshetsersättning – högre i lågkonjunktur än i högkonjunktur. Idén är att de arbetslösas sökbetaende spelar mindre roll när jobben är få, samtidigt som försäkringsbehovet då är större. Vi skulle vilja se ett sådant system i Sverige. Det är ingen teoretisk utopi, utan systemet finns redan i dag i USA och Kanada. Förslaget har uppfattats som kontroversiellt, vilket ofta är fallet när man kommer med nya idéer. Vi har velat peka på ett sätt att förbättra arbetslöshetsförsäkringen. Varierar man ersättningen över konjunkturen kan man på sikt nå en given sysselsättning med en i genomsnitt högre a-kassa än annars. Vi inser förstås komplikationerna. Det är svårare att sänka a-kassan i goda tider än att höja den i dåliga. Ett sådant system förutsätter därför en viss politisk samsyn. Man kan se förslaget som ett påpekande om att om det gick att få en sådan samsyn skulle man kunna utforma en mer ändamålsenlig försäkring. Den borde också enligt vår mening vara statlig och obligatorisk, av samma skäl som andra socialförsäkringar är det. Vi förstår att det förstås inte gör det lättare att få politisk enighet.

Nästa punkt gäller arbetsmarknadspolitiken. Regeringens ursprungliga strategi var att minska den kvardröjande arbetslösheten i en högkonjunktur. Nu blir problemet i stället att ta hand om ett stort inflöde i arbetslöshet. Vi tycker att regeringen gör helt rätt som ökar insatserna för korttidsarbetslösa. Det är också klokt att öka subventionerna för nystartsjobben.

Vi är samtidigt kritiska mot andra inslag. Vi tycker att man verkar ha en övertro på jobbsökaraktiviteter i en djup lågkonjunktur. Det kommer att bli svårt att finna meningsfulla aktiviteter i jobb- och utvecklingsgarantin. Det framgår av bilden att det redan tidigare var svårt att få till stånd praktik och arbetsträning på det sätt man ville. Det är mycket låga andelar. Den dominerande aktiviteten har i stället varit jobbsökaraktiviteter med coaching. Det kan knappast bli en särskilt aktiv åtgärd i nuläget.

Vi tycker att det är klokt med betydligt lägre volymer i arbetsmarknadsutbildningen än under 1990-talet. Volymen är nu så liten, bara ca 5 000 personer, att man med all sannolikhet och med forskningsstöd kan expandera åtgärderna utan att effektiviteten skulle hotas.

En svår fråga gäller stöd till utbildning i företagen. Sådant stöd kan bromsa strukturomvandlingen. Men även mycket livskraftiga företag drar nu ned av rena konjunkturskäl. Då vore det en idé att staten ger stöd för utbildning till företag där man har slutit avtal om kortare arbetstid och motsvarande löneminskning. Då har nämligen företagen själva visat att de tror sig behöva personalen i framtiden.

Låt mig gå över till det finanspolitiska ramverket och överskottsmålet där vi ser skäl till betydande förändringar. Ett problem är oklarheten om vad målet om överskott på 1 procent av BNP egentligen betyder. Regeringen använder fem olika indikatorer: ett historiskt genomsnitt, ett löpande genomsnitt, det strukturella årliga sparandet, ett historiskt och ett löpande genomsnitt för det strukturella sparandet. Det blir ganska rörigt och de olika indikatorerna kan avvika kraftigt från varandra. Vi menar att det finns ett behov av att förtydliga överskottsmålet. Det föregicks heller aldrig av någon klar diskussion om vad som är bästa sättet att möta det framtida utgiftstryck som följer av successivt stigande livslängd.

Överskottsmålet innebär att vi i förväg bygger upp tillgångar som vi ska ta av i framtiden. Det innebär också en överföring av välstånd till kommande generationer, som får en välfärdsvinst redan av det faktum att de kommer att leva längre än vi. Därför borde den mest naturliga anpassningen vara att vi arbetar längre om vi lever längre. Egentligen kan man inte bestämma ett saldomål för de offentliga finanserna utan att samtidigt ha ett mål för hur mycket vi ska arbeta i framtiden. Nu finns ingen tydlig koppling mellan dessa båda mål, utan tvärtom lever regeringens finanspolitiska och sysselsättningspolitiska ramverk sina liv vid sidan av varandra. Regeringen vill inte ha kvantitativa sysselsättningsmål, vilket är irrationellt

eftersom överskottsmålet förutsätter just sådana mål. Ett reviderat ramverk borde tydligare klargöra avvägningarna mellan livsarbets-tid och sparande. Med längre livsarbets-tid skulle kanske saldomålet kunna sänkas.

Det finns ett embryo till en sådan här analys i vårpropositionen som lite en passant rapporterar att en högre pensionsålder skulle göra finanspolitiken mer hållbar. Men det är inte något som ska noteras bara i förbi-gående, utan det borde vara själva grundbulten när man bestämmer saldomålet. En möjlighet vore att efter dansk modell koppla pensionsålder till medellivslängden så att pensionsåldern stiger automatiskt när livslängden ökar.

Låt mig avsluta med två kommentarer. Det är naturligt att intresset nu främst koncentreras på krispolitiken. De långsiktiga systemen är dock minst lika viktiga, särskilt i denna situation. Jag vill också påminna om att rådets uppdrag är att utvärdera regeringen politik och att det då är ganska naturligt att vi fokuserar på vad som kan förbättras. Vi utvärderar inte oppositionens politik. Vi bedömer inte om oppositionens politik sammantaget är bättre eller sämre än regeringens. Det är förstås ett ganska självklart påpekande, men jag tror ändå att det kan vara klokt att göra det.

Lena Westerlund, LO: Herr ordförande! Jag tackar för inbjudan. Det är en stor ära att få vara här i dag och kommentera Finanspolitiska rådets andra rapport och läget i landet. Finanspolitiska rådets existens och mandat diskuterades ganska intensivt, bland annat av min företrädare, innan det inrättades av regeringen. Jag tycker dock hittills att de rapporter som rådet har levererat ger ett värdefullt bidrag och viktiga underlag för en mer kvalificerad granskning av regeringens ekonomiska politik till gagn för oss utanför riksdag och regering och till gagn för riksdagen, hoppas jag.

Krisen skymmer de långsiktiga frågorna, men här ger rådet också vissa intressanta bidrag. Till exempel gäller det analysen om saldomålet och hur det eventuellt behöver justeras framöver, inte minst för att uppnå en större rättvisa mellan generationerna. Vi vet att målet kommer att behöva omprövas, kanske under nästa mandatperiod. Jag välkomnar tankarna om ett kvantifierat sysselsättningsmål och kopplingen mellan det.

Jag är positiv till rådets existens, men deras mandat bör inte utvidgas. Det är de folkvalda i kammaren som ska besluta. Rådet ska absolut inte ha någon beslutsmakt.

Sakfrågorna är många. Krisen är stor och bred och spänner över allt från finansiella frågor till kortsiktig stabiliseringspolitik. Rådet diskuterar också många frågor med bäring lite mer långsiktigt på arbetsmarknaden och dess institutioner.

Jag vill visa två bilder lite kort. Den ena visar sysselsättningsgraden från LO-ekonomernas senaste prognos som vi gjorde på valborgsmässö-afton. Vi kallar prognosen för en sysselsättningskris av 90-talsmåt. Varför gör vi det? Jo, för att sysselsättningsgraden med regeringens liggande politik kommer att vara lägre när vi går ur denna kris än när vi gick ur 90-talskrisen. Det är ett problem för individerna då sysselsättningsgraden

kommer att vara på knappt 70 procent 2011. Men det är också ett problem på lång sikt för de hållbara statsfinanserna. Att bekämpa detta sysselsättningsfall är inte bara en fråga om kortsiktig stabiliseringspolitik utan också en fråga om långsiktighet. Antalet arbetade timmar måste stiga och fler måste vara delaktiga i arbetsmarknaden.

Frågan om att antalet år i arbetslivet ska kunna öka, vilket rådet diskuterar i sin långsiktiga bild, har också en fördelnings- och klassmässig dimension. Att kunna öka antalet år i arbetslivet för tjänstemän är betydligt lättare än för arbetare och personer med fysiska arbeten. Där är det inte bara så enkelt att vi kan se det som en mekanisk uppräknings, utan vi måste också se förändringarna som krävs för att detta ska kunna komma till stånd för de breda löntagargrupperna.

Jag vill ta upp en fråga som inte diskuteras av rådet, vilket är en stor brist. Det är frågan om lönebildningen. Denna fråga var stor efter 90-talskrisen. Lönebildningen fungerar mycket väl i dag. Diagrammet visar de utgående lönerna i näringslivet, utifrån Medlingsinstitutets statistik. Jag tog med det för att poängtera den stabilitet som lönebildningen levererar i svensk ekonomi och har gjort de senaste tio åren. Vi vet att 90-talskrisen var en kostnadskris. Då hade vi mycket instabil löneökningstakt. Den varierade och var uppe på mycket höga nivåer. Om vi tittar på den konkurrensutsatta sektorns nominella löneökningstakt har den från 1997 varierat i ett ganska smalt spann, mellan 3 och 4 procent per år. Det har varit i linje med det som vi LO-ekonomer kallar "i takt med Europa". Det har varit i linje med Riksbankens inflationsmål, vilket har blivit ett viktigt ankare i lönebildningen. Svensk produktivitetökning har också följts i denna utveckling.

Vi menar att detta är något som ligger i botten och som vi måste ha med oss när vi talar jobbpolitik, vilket riksdagen tycker mycket om att göra. Det här är en samhällsekonomisk stabilitetsfaktor av mycket stor betydelse. Hur den fungerar påverkar möjligheten till en högre sysselsättning. Vi kan inte tala jobbpolitik utan att ha en tanke och en uppfattning om hur vi vill att lönebildningen ska fungera framgent.

Samordningen och den modell vi har i Sverige är central. Vi har en central samordning men förbundsvisa förhandlingar. Detta nämns av Finanspolitiska rådet, men man är ytlig när man bara pekar på att lönebildningen *kan* ha fungerat bra. Finanspolitiska rådet borde diskutera lönebildningen tydligare och foga sig mer till Konjunkturinstitutets lönebildningsrapport. Där konstaterade man i den rapport som kom i november 2008 att det system och den praktik vi har med lönenormering i en stor sektor har bidragit till en lägre jämviktsarbetslöshet. Den har påverkat möjligheten att ha en lägre arbetslöshet med kanske ½ procentenhet i Sverige. Det är mycket.

Vi har ingen kostnadskris. Lönebildningen har ingen roll i bekämpningen av krisen. Vi ser att det är en finansiell kris med kreditåtstramning på grund av stor oansvarighet i finans- och banksektorn, vilket är mycket anstötligt. Krisen möts delvis i lönebildningen ändå genom de extrema pro-

blem vi ser i industrin. Där sluts nu tillfälliga krisavtal. Vi står inför en avtalsrörelse 2010. Det är viktigt att lönebildningssynen blir tydligare. Jag tolkar det som att Finanspolitiska rådet och regeringen inte delar synen på att lönebildningen fungerar bra. Det är märkligt. Varför jag säger detta har bland annat med a-skattereformerna som föreslås att göra. Jag kommer tillbaka till det.

Jag har några korta kommentarer till rådets förslag. Jag delar rådets huvudslutsats. En av krisens absolut mest allvarliga effekter på sikt är en varaktig utslagning av arbetskraft, och det måste motverkas kraftfullt och mycket mer än vad regeringen gör. Vidare har vi starka statsfinanser, som professor Calmfors har visat med all önskvärd tydlighet. Vi ska avisera de insatser vi gör tidigt. Det tar rådet också upp på ett bra sätt. Det finns nämligen en förväntningseffekt bland hushåll och företag som är viktig. Görs det något stort och tydligt ska det aviseras tidigt. Nödlånen har hantlerats beklagligt inkompetent av regeringen. Rådet diskuterar dem. Det är viktigt att de görs om. Det hade kunnat motverka en del av varselvågen inom industrin; det är jag helt övertygad om.

Utgiftstaket är alltid spännande att få säga något om här i riksdagen. Här får riksdagen råd och råg i ryggen av Finanspolitiska rådet. Det är helt möjligt att bryta igenom. Trovärdighetsproblemet för statsfinanserna är inte av den karaktären att det skulle hindra. Jag har inget emot att man gör den typ av klausul som rådet föreslår. Man ska också minnas att budgetlagen faktiskt säger att man som regering kan välja om man vill använda utgiftstak eller inte. Det finns alltså en öppenhet i lagen redan nu, som jag förstår det. Rådet gör helt rätt avvägning. Man ska inte ställa de avsatta bankstöden och utlovade bankgarantierna på grund av eventuella stora problem i Baltikum mot de tillfälliga utgiftsökningarna för att motverka arbetslöshet.

De tillfälliga åtgärder som rådet föreslår är i stort bra. Jag instämmer till fullo i kritiken av den aktiva arbetsmarknadspolitikens inriktning.

Det kan bli väldigt mycket av låg kvalitet. Det är inga problem med inlåsnings effekter de kommande åren, så vi kan ha fler i arbetsmarknadsutbildningar. Vi, och regeringen, bör också fundera kring ett utbildningslyft utöver arbetsmarknadspolitikens utbildningar som kan komplettera dessa och göra det möjligt för fler att få en yrkesinriktad arbetsmarknadsutbildning på sikt.

Ersättningsnivån och a-kassan: I a-kasseförslagen från Finanspolitiska rådet finns det många olika stora frågor som döljer sig. Flera av dem är kopplade till lönebildningen. En konjunkturanpassad a-kassa, till att börja med, motiveras bland annat med den efterfrågeproblematik som vi har nu. Krisen är en efterfrågekrisis. Vi behöver möta detta.

Jag tycker att a-kassan har en funktion som är över tiden, och den utgör ett lägsta reservationslönegolv i vårt system, så de kollektivavtalade lägsta-lönerna bärs också upp av en a-kassenivå som ligger högt. Om vi har det

här golvet för lägstalönerna på en nivå som är bra får vi också en god strukturomvandling i svensk ekonomi och en möjlighet till en god produktivitetutveckling.

A-kassan tycker jag inte att man ska ha konjunktur Anpassad. Man bör göra en varaktig reform i a-kassan med sänkta avgifter, vilket är nummer ett i det läge vi nu befinner oss i med en halv miljon som har lämnat på grund av politikens åtgärder, inte på grund av andra saker. Man bör dessutom ha höjda tak och en ersättningsgrad som håller sig kvar på 80 procent. Det rekommenderar rådet i sin tillfälliga reform, noterar jag.

Vad gäller obligatorisk a-kassa har inte rådet några principiella invändningar mot denna, säger de. De är också positiva till arbetslöshetsavgiften, det vill säga den differentierade avgift som den här regeringen har infört mellan olika a-kassor. Den är införd för att påverka lönebildningen. Det är precis det som är den ekonomiska teorin bakom det. Det är dock så att institutionerna på svensk arbetsmarknad gör att det här inte kan få någon större påverkan på lönebildningen. De områden som kassorna har stämmer inte överens med avtalsområdena.

Detta har också Finanspolitiska rådet noterat. Deras förslag på lösning är att man kopplar loss kassorna från facket och gör en statlig obligatorisk försäkring, och då kan man anpassa arbetslöshetsavgiften exakt efter avtalsområdena.

Jag menar att det här skulle leda till att vi fick många olika negativa effekter in i vårt inflationsrobusta lönebildningssystem. Med en obligatorisk a-kassa frikopplad från facket skulle vi få en lägre organisationsgrad. Den höga organisationsgraden ger legitimitet till kollektivavtalssystemet, då det bärs upp av en mycket hög andel organiserade. Det är alltså en fråga om hur kollektivavtalssystemet ska fungera, om det ska vara legitimt och robust över tiden eller om vi ska ställas inför en situation där vi får mer lagstiftning på svensk arbetsmarknad som en följd.

Det jag saknar i rådets resonemang är hur man ser på att enskilda kollektiv ska prisa in arbetslöshetsstegringen i sina egna avtalsområden kontra de stora vinster som finns med en central samordning av lönebildningen, där riskerna med påverkan på arbetslöshetsnivån prisas in i normeringen på den centrala nivån. Jag saknar den fundamentala diskussionen i Finanspolitiska rådets rapport och kopplingen till de långtgående, som jag tolkar det, reformer i a-kasssystemet som rådet föreslår.

Ordföranden: Vi tackar Lena Westerlund för denna inledning.

Vi går över till Peter Fredriksson, som är generaldirektör i IFAU.

Peter Fredriksson, IFAU: Jag har tolkat mitt jobb här i dag som att jag står i forskarens roll, och därför kommer jag att försöka hålla mig till vad forskningen kan säga om det här. Min roll är att vara här som arbetsmarknadsforskare. Det säger någonting om vilka områden jag kommer att ta upp. Jag är till exempel ingen expert på kapitalmarknader.

Vad ska man då säga om rådets råd att öka på de finanspolitiska stimulanserna? Ja, min egen uppfattning är att det är väldigt svårt att ha en välgrundad och forskningsbaserad uppfattning om denna fråga.

Frågan är om det är bättre att spendera nu i förhoppningen att detta motverkar och förkortar konjunkturnedgången eller om det är bättre att spara på krutet så att det finns någonting att tillgripa om konjunkturnedgången är större än beräknat. Jag kan inte svara på denna fråga, och därför kommer jag helt enkelt att lämna den därhän.

Det jag kommer att försöka göra är att diskutera strukturella reformer med god konjunkturpolitisk profil.

Jag är, som sagt, här som arbetsmarknadsforskare, och min roll bjuder mig att kommentera arbetsmarknadspolitiken.

Rådet vill förändra inriktningen av arbetsmarknadspolitiken. Här står regeringen inför en svår utmaning. Målet är att förhindra en kraftig uppgång i långtidsarbetslösheten, och det kan man göra på två olika sätt. Dels kan man ge ytterligare stöd till de redan långtidsarbetslösa. Det har man gjort genom att fördubbla subventionen i nystartsjobb. Dels kan man angripa en annan marginal, och det är att motverka att inflödet av arbetslösa omvandlas i långtidsarbetslöshet.

När jag har blivit tillfrågad av journalister om satsningen i vårpropositionen har jag lite lakoniskt sagt så här: Satsningen är ingen egentlig satsning, utan den följer av redan fattade beslut och det faktum att arbetslösheten ökar. Å andra sidan kan man säga att det den nuvarande regeringen gör är att driva aktiv arbetsmarknadspolitik. Jag har svårt att komma till någon annan slutsats.

Det som har bekymrat mig lite grann är att det finns för lite resurser tillgängliga utanför garantierna. Väldigt mycket av resurserna är kopplat till garantierna. Den stora frågan är hur man ska hantera inflödet av arbetslösa.

Vad ska man då göra åt detta? Ja, man kan vara ganska säker på, även om vi i dag uppfattar det som en kraftig konjunkturnedgång, att krisen trots allt innehåller ett element av strukturomvandling. Har man konstaterat detta följer väl också att hjälp att söka jobb inte kan vara lösningen för alla, även om det är det för flertalet.

Sedan kan man utifrån 90-talskrisen konstatera att under den perioden var den aktiva programvolymen antagligen alldeles för omfattande. Jag skulle vilja påstå att det vi har lärt oss utifrån den erfarenheten är att programåtgärder bör vara väldigt tydligt riktade mot dem som är i behov av åtgärder.

Om det finns ett element av strukturomvandling i innevarande kris borde det också följa att man ska ha någonting att tillgripa för dem som är i behov av omskolning, att det ska finnas någonting utanför garantierna. För mig verkar det vara en ganska rimlig maxim att det är bättre att hjälpa individer med stor risk för långtidsarbetslöshet tidigt snarare än när de i själva verket blir långtidsarbetslösa.

Utifrån denna allmänna ståndpunkt tycker jag att det är en rimlig politik att arbetsmarknadsutbildningen ska finnas tillgänglig i större utsträckning än i dag för individer med ett tydligt behov av omskolning. Sedan kan man tillgripa sökhjälp för de individer som har relativt goda förutsättningar, och det kommer antagligen att vara huvudåtgärden även i den här krisen.

Jag skulle också vilja säga att jag har en lite mer positiv syn på praktik som medel i krisen. Praktik skulle jag tillgripa för individer som befinner sig däremellan; de som inte är i behov av omskolning, som inte klarar sig själva med sökhjälp, utan de däremellan. Där har jag, som sagt, en lite mer positiv syn än Finanspolitiska rådet.

Fördelen med praktik är att det ligger nära reguljär sysselsättning. Det är någonting som forskningen har visat är typiskt bra åtgärder som hjälper individen. Det kostar inte så mycket. Den invändning som rådet har, att det antagligen kommer att vara svårt att anordna den här typen av platser, kan man antagligen lösa genom att tillhandahålla en större ersättning till företag som tar sig an praktikanter.

A-kassan: A-kassan är en försäkring, och härav följer att den högsta och lägsta nivån i försäkringen borde indexeras till löneutvecklingen i ekonomin. Det är ett argument för indexering, och det behöver inte innebära att man ska höja den högsta och lägsta nivån. Men om man så vill i det här konjunkturen finns det kanske goda argument för att återställa den högsta och lägsta nivån. Definitivt borde de indexeras till löneutvecklingen. Om man tittar på hur den högsta nivån har varierat över tid i förhållande till löneutvecklingen ser man att den varierar extremt mycket. Det är beslut som ni fattar här i riksdagen, om de ska höjas eller inte. Det är svårt att argumentera för att den lösningen är en god försäkringslösning.

Vill man då ha en obligatorisk a-kassa? Ja, principiellt tycker jag att det finns starka sakskäl för detta. Det är svårt att se varför vi ska ha en frivillig a-kassa när vi inte har en frivillig sjukförsäkring.

Problemet är att en obligatorisk a-kassa riskerar att hota någonting som jag uppfattar som en god egenskap på svensk arbetsmarknad, och det har att göra med kollektivavtalets roll. Vi har förlitat oss på kollektivavtal snarare än lagreglering som ett sätt att lösa problemen på den svenska arbetsmarknaden. För att kollektivavtalen ska ha legitimitet krävs det också att den fackliga anslutningsgraden är ganska hög, så att den ena avtalsslutande parten företräder en stor andel av de sysselsatta.

Utmaningen här är att konstruera en obligatorisk a-kassa som inte riskerar att minska den fackliga anslutningsgraden. Det är någonting som man ser om man tittar i data över länder. I länder där a-kassan är obligatorisk är det typiskt att den fackliga anslutningsgraden är lägre.

Eftersom facken har en särskild roll här har jag inget principiellt emot att man skulle kunna gynna de fackligt anslutna a-kassorna, vilket rådet vänder sig emot.

Vill vi ha en konjunkturberoende a-kassa? Jag tror inte att alla har uppfattat att en konjunkturberoende a-kassa innebär att ersättningen blir lite högre i en lågkonjunktur men också lite lägre i en högkonjunktur. Det sakargument som redovisas i rapporten tycker jag är fullt rimligt. Däremot tror jag att det finns stora problem med ett system där beslut om förändringar fattas diskretionärt. Det blir väldigt svårt att hantera ett sådant system, och det kommer att komma krav på att höja ersättningen när det ser lite sämre ut. Det kommer inga krav på att sänka ersättningen när det ser lite bättre ut. Därför behöver man något slags regelbaserat system, och hur det ska konstrueras står väl skrivet i stjärnorna. Jag tror att det kommer att vara svårt att konstruera ett system som går att förstå för dem som ska leva under systemet.

Rådet har också en diskussion som handlar om att åtgärda brister i system som förstärker krisen. Det är naturligtvis korrekt, för vi ska inte ha system som i sig förvärrar krisen. Målet måste vara att konstruera hållbara regler som kan gälla över konjunkturcykler. Ett första sådant system som rådet visar på är bromsen i pensionssystemet, som i sig är olyckligt konstruerad. Det tycker jag, men det tycker inte rådet. Rådet tycker att man borde höja pensionerna diskretionärt.

Min uppfattning är att balanskravet är olyckligt formulerat, eftersom det är baserat på vad värdet av aktiekapitalet är i dag, och det är en variabel som fluktuerar väldigt mycket. Vi har väldiga uppgångar, och vi har också kraftiga fall. Jag tycker att problemet är balansregeln som sådan. Den förändring man borde göra är att göra den mindre känslig för kortsiktiga fluktuationer, det vill säga någonting i samma anda som den kompromiss man nyligen kom överens om, snarare än diskretionära beslut.

Det kommunala balanskravet är också ett system som förstärker konjunkturen, och därför är min principiella hållning att man borde göra någonting åt det. Här vill rådet ha en regel där statsbidragen justeras för att motverka konjunkturvariationen. Även om jag håller med Lars Calmfors när han säger att kommunernas huvuduppgift inte är att föra stabiliseringspolitik har jag svårt att se hur den regeln ska konstrueras i praktiken. Jag tror också att den kan ge lite konstiga incitament i kommunerna. Min grundinställning här skulle vara att se över balanskravet.

Ett annat system som förstärker krisen är systemet för a-kasseavgifter. Här argumenterar rådet för att man behöver göra om detta eftersom den genomsnittliga avgiften ökar med total arbetslöshet, det vill säga att när det går illa höjs avgiften i genomsnitt. Om man nu vill ha differentiering vore det naturligtvis bättre att göra som rådet säger och koppla den till hur arbetslösheten i kassan varierar i förhållande till den totala arbetslösheten i riket.

Till sist den avgörande frågan, som är väldigt svår att svara på för mig som arbetsmarknadsekonom: Utgiftstaket. Det är ingen regel, och därför argumenterar rådet för att man ska kunna spräcka taket i exceptionella situationer. Det här är naturligtvis en genuint svår fråga. Det man kan säga

som observatör av politiken är att regeringen har investerat så mycket prestige i utgiftstaket att det kanske är att betrakta som en regel. Det ger dåliga signaler om man skulle spräcka det nu.

Samtidigt som jag har sagt detta måste det naturligtvis också finnas gränser för hur mycket man kan försvara det. Försvaret av kronan är väl ett exempel där vi ensidigt försökte följa en regel som inte var lagstadgad och där försvaret pågick för länge. Det finns naturligtvis gränser, men jag vet inte exakt vad svaret är.

Där tänkte jag lämna er i ett försök att sammanfatta vad forskningen har att säga om rådets rapport. Formen här leder till att man tar upp saker där man är kritisk mot rådets rapport. Precis som rådets roll är att vara kritisk mot regeringen är min roll här att vara kritisk mot rådet.

Ordföranden: Vi tackar Peter Fredriksson.

Jag överlämnar ordet till finansminister Anders Borg för att ge sin syn på Finanspolitiska rådets rapport.

Finansminister Anders Borg (m): Låt mig börja med att välkomna rådets rapport. Det är alldeles tydligt, med den diskussion vi har här i dag, att rådets arbete och rapporterna bidrar till att vi får en bredare och djupare debatt kring finanspolitiken. Det var grundskälet till att vi en gång instiftade rådet. Högre grad av öppenhet och mer av utvärdering ger på längre sikt en bättre finanspolitik.

Rådets roll och logiken bakom instiftandet var att politiker kan bli för kortsiktiga och kan ha en tendens att underskatta kostnaderna för offentliga utgifter och behovet av att föra en aktiv stabiliseringspolitik. Kortsiktiga politiker ska då motverkas av långsiktiga utvärderare, som fäster större vikt vid till exempel hållbarhet i offentliga finanser, uthållig tillväxt och varaktigt hög sysselsättning och på det sättet bidrar till att politikerna blir mer långsiktiga.

I det perspektivet kan man möjligtvis ställa frågan hur det kommer sig att vi nu har en diskussion där rådet är mer kortsiktigt expansionistiskt än vad vi som politiker är. Jag har reflekterat mycket över det – det är naturligtvis en svår fråga hur det kommer sig att det är på det sättet.

Till att börja med kan man konstatera att vi har precis samma bild när det gäller penningpolitiken. Det är väldigt vanligt att de som gör akademiska ekonomiska utvärderingar av penningpolitiken tenderar att finna att beslutsfattarna är för försiktiga och har en tendens att agera lite mindre än vad enkla regler skulle ge en antydning om. Jag tror att det beror på tre saker.

För det första är man som politiker och beslutsfattare väldigt präglad av den stora osäkerhet som råder, i det här fallet alldeles särskilt kring offentliga finanser. Vi har haft nedrevideringar på 50, 80 och 90 miljarder i praktiken vid varje tillfälle vi har fått en ny bedömning av läget i offentliga finanser. Det skapar en genuin osäkerhet.

För det andra är det ekonomiska läget mer exceptionellt än vad vi kanske någonsin har upplevt tidigare, och därigenom är vi i en sits där det är svårt att bedöma vad vi kan behöva göra runt hörnet. Framför allt gäller detta med kopplingar till längden på krisen men också de risker som finns kvarstående i det finansiella systemet.

För det tredje har det svenska politiska systemet en väldigt stark känsla av att det är mycket kostsamt att genomgå saneringar av offentliga finanser. De betydande förändringar av utgifter och skatter som vi tvingades göra under 1990-talet har lärt oss vikten av att vi ska klara långsiktig hållbarhet i de offentliga finanserna så att medborgarna kan känna en trygghet med att det grundläggande välfärdsåtagandet inte är konjunkturberoende. Då gäller det att vårda det. Därmed blir det vissa skillnader i hur man värderar situationen.

Samtidigt är det viktigt att understryka att vi har en relativt stor samsyn kring huvudinriktningen av politiken här.

Jag ska säga några saker där jag i princip delar rådets uppfattning, och sedan ska jag argumentera för varför jag tycker att osäkerheten är bekymmersam. Avslutningsvis ska jag säga några saker kring detta med a-kassa, arbetsmarknadspolitik och skatter, som rådet kommenterar.

De uppgifter som finanspolitiken har i detta läge är att kraftfullt agera så att vi återställer det finansiella systemets funktionssätt. Klarar vi inte av att göra det klarar vi inte heller av att hantera konjunkturfrågorna. Om kreditsystemet stängs ned och transmissionsmekanismen, kreditgivningssystemet, inte fungerar kommer efterfrågan att falla väldigt kraftigt.

Här skulle jag i grunden inte säga att jag gör någon avvikande bedömning från rådet – de har där inte någon kritik att rikta mot oss. Men jag skulle vilja trycka på några saker som jag tycker att det är viktigt att komma ihåg.

Erfarenheterna från den svenska bankkrisen på 1990-talet har varit vägledande för hur krisen hanterats i Sverige. Hanteringen skiljer sig åt från den modell som framför allt USA och Storbritannien använt, på framför allt tre områden.

För det första: Sverige har via olika typer av breda garantier för att garantera upplåningen försökt att återställa förtroendet mellan de olika aktörerna i kreditsystemet och för systemet som helhet. Syftet har varit att få motparterna i systemet att åter lita på varandra och därmed få marknaderna att börja fungera igen. Sverige valde att inte köpa upp så kallade dåliga tillgångar från bankerna som en alternativ väg i syfte att skapa förtroende för det finansiella systemet. Denna åtgärd riskerade nämligen att bli mycket kostsam för skattebetalarna.

För det andra: Sverige har värnat en klar, tydlig och öppen redovisning av problemen i systemet. Redovisningen bör inte användas för att dölja dåliga tillgångar. Risken med att försöka dölja problemen är att man inte kommer tillrätta med grundproblemet till att marknaderna inte fungerar, nämligen bristande förtroende bland aktörerna.

För det tredje: Staten kan behöva helt eller delvis överta problembanker för att återskapa förtroendet. Det bör ske genom att aktiekapitalet återställs genom statligt kapitaltillskott. Tillskottet ska ske genom röststarka preferensaktier som garanterar staten inflytande och betydande avkastning om problembanken återhämtar sig. Genom att staten tar över säkras stabiliteten samtidigt som skattebetalarnas intressen värnas. Sverige har inte några ideologiska problem kring detta av det slag som synes finnas i framför allt USA och Storbritannien.

Det här är de tre utgångspunkter som vi efter många dyrköpta erfarenheter drog slutsatsen att vi bör ha för hanteringen, och det är det som har gjort att vi i praktiken är det enda land bland industriländerna som har byggt en lagstadgad ordning för att kunna hantera detta på förhand, det vill säga innan vi fick krisen.

Det var också det som var utgångspunkten för oss att omedelbart bygga institutioner och lagstiftning, därför att annars hamnar detta i knät på Finansdepartementet att hantera. Det var den situationen som vi fick förra gången. Därför har det varit av stor vikt att få ordning på lagstiftningen och att skapa en klar myndighetsstruktur.

Åtgärderna är inte till för att skydda dem som investerat sina medel i riskfyllda verksamheter. De motiveras i stället av riskerna för kollaps i det finansiella systemet och ekonomin i stort. Ytterst handlar de om att slå vakt om löntagares och låntagares intressen samt att värna den för företagen och jobben så viktiga tillgången till krediter. För att undvika att de statliga åtgärderna ses som garanti mot förluster för dessa investerare, vilket skulle kunna leda till ett ökat risktagande i framtiden, har det också varit viktigt att åtgärderna utformas så att det främst är ägarna och andra som har skjutit till riskkapital i de finansiella instituten som bär eventuella förluster. Skattebetalarnas pengar ska värnas.

Strikta regler för bonusar och andra ersättningar till ledningen ska gälla för de aktörer som vill ta del av statliga åtgärder. Det är inte rimligt att man ska kunna berika sig tack vare uppoffringar från samhället i stort. Bonus- och ersättningssystem ska dessutom generellt vara utformade så att riskerna i verksamheten inte blir för höga och tvingar skattebetalarna att gå in för att hantera problembanker.

När det gäller regeringens andra uppgift, att mildra nedgången, är det viktigt att konstatera det som också rådet gör. I Sverige har vi betydande automatiska stabilisatorer. Vi har skattesystem och utgiftssystem, framför allt skattesystem, som är konstruerade så att vi får betydligt mindre skatteintäkter när konjunkturen försvagas, och det betyder att vi får en stabilisering.

När man gör de här olika jämförelserna om hur expansiva dessa automatiska stabilisatorer är tycks det genomgående vara så att oavsett om det är OECD, rådet eller någon annan som tittar på det ligger Sverige bland de länder som har störst automatiska stabilisatorer.

Den andra uppgiften är naturligtvis att föra en expansiv finanspolitik. Där har vi valt att vidta en lång rad olika expansiva åtgärder, dels det som lades i budgeten, dels därefter att prioritera ytterligare resurser till kommunerna. Jag ska argumentera för att vi alltså gör bedömningen att det förmodligen är det mest effektiva när det gäller att stabilisera efterfrågeläget.

Den ytterligare uppgiften är att förhindra att arbetslösheten biter sig fast. Här kan vi hoppas att de betydande strukturförändringar vi har haft under senare år spelar roll.

Vi har betydligt lägre marginalskatter och tröskeleffekter i dag än för 10–15 år sedan. Vi har en bättre ordning på förtidspension och sjukförsäkring som gör att risken för att människor går från kortsiktig arbetslöshet in i åtgärder och tillbaka till a-kassa för att sedan permanent fastna i olika transfereringssystem är mindre. De åtgärder som låg i budgeten har ytterligare förstärkt de tendenserna.

Vi har också gjort betydande satsningar på yrkesutbildning, inte minst inom ramen för lärlingssystem, kvalificerad yrkesutbildning och utbyggnaden av yrkesvux. Det tror jag också på lång sikt, och på kort sikt, är en bra åtgärd för att förhindra att arbetslösheten biter sig fast.

Därtill har vi lagt betydande resurser på att förstärka arbetsmarknadspolitiken. De garantier – jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för unga – som den här regeringen införde gör att vi får en starkare automatisk stabilisator därigenom, eftersom resurserna till arbetsmarknadspolitiken säkras enligt regelsystemet. Det var ju ett av skälen till att vi valde det systemet.

Om det nu råder enighet om en del gör vi olika bedömningar på en punkt. Det handlar naturligtvis om bedömningar på marginalen, men det är ändå rätt betydande skillnader.

Min uppfattning är att vi har en mycket betydande osäkerhet i offentliga finanser. I våra revideringar av prognoserna handlar det om mycket stora belopp. Jämfört med när vi gjorde bedömningen i BP hade vi i vårpropositionen tappat 50 miljarder för 2010. När vi gjorde en prognos i december som publicerades i januari var det ytterligare en försämring på 90 miljarder för 2010 och slutligen ytterligare en från januari till vårpropositionen på 80 miljarder.

Osäkerheten i prognosverksamheten är väldigt stor för närvarande. Vi har framför allt på kapital- och reavinstskattesidan men också när det gäller moms, arbetsgivaravgifter och inkomstskatter en betydande osäkerhet. Det är en mycket stor nedrevidering som har gjorts. Det finns inga grunder för att nu dra slutsatsen att den här risken är avförd. Det kan vara så att vi i nästa prognosrevidering ånyo har väsentligt sämre skatteintäkter än vad vi tidigare räknat med. Det ska vi återkomma till och bedöma i höst. Det gör vi grundligt utifrån att vi då har en bas för det. Att i dag dra slutsatser kring detta tycker jag är oförsiktigt.

Den andra frågeställningen är hur väl de offentliga finanserna mår långsiktigt. Strukturellt sparande är på ett sätt måttet på vad vi har för behov att justera finanspolitiken i åtstramande eller stimulerande riktning. Har vi överskott strukturellt på 1 procent gör det inte så mycket att vi får konjunkturella försvagningar, för utan att göra några skatthöjningar eller utgiftsminskningar kommer vi att återföra ekonomin till långsiktig balans.

Vår bedömning från regeringens sida och Finansdepartementets sida är att vi har relativt starka offentliga finanser strukturellt. Men det här är väldigt svårt att bedöma. EU-kommissionen gör bedömningen att vi har ett underskott på 2 procent strukturellt. Eftersom vi har ett mål om överskott på 1 procent skulle man därigenom kunna säga att det finns en indikation på att det skulle behövas en relativt kraftig finanspolitisk åtstramning för att säkra långsiktig hållbarhet.

Vad är problemet med de strukturella bedömningarna? Jo, det är att vi i dag inte kan svara på hur mycket produktionskapacitet som varaktigt har slagits ut. Vi kan i dag inte svara på hur mycket av arbetslösheten som kommer att bita sig fast. Det är, tycker jag, ett väldigt starkt skäl till att ta de goda siffror som vi har i strukturellt sparande med stor försiktighet och ha en beredskap för att det kan komma besvärliga överraskningar. Då bör vi också ha ett manöverutrymme som inte framtvingar en diskussion om stora och mer dramatiskt åtstramningar i finanspolitiken. Vi är därvidlag inne i en lite annan diskussion än man är i en del av våra grannländer, där de stora finanspolitiska stimulanspaketet och framför allt misslyckade åtgärder inom banksektorn har tenderat att göra att man redan nu får diskussioner om behov av skatthöjningar och åtstramningar. Den diskussionen har inte vi, den har vi inte därför att vi har varit försiktiga, och vi ska fortsatt vara försiktiga för att slippa den.

Man ska inte heller underskatta riskerna för att vi får fortsatta bekymmer i banksektorn. Vi har bland de största obalanserna i ett globalt perspektiv i vår närhet. Underskotten i bytesbalans i Baltikum har varit av exceptionell natur. Där är svenska banker tungt exponerade. Man kan se situationer där det kommer att finnas ett behov för det offentliga att göra insatser, och det måste vi kunna göra utan att för den skull skapa en långsiktig osäkerhet om vad vi har för hållbarhet i offentliga finanser.

Man kan vända på de här siffrorna lite fram och tillbaka som man vill. Lars Calmfors visar att vi har relativt hög grad av demografisk hållbarhet. Det är mitt tydliga perspektiv när jag talar med mina europeiska kolleger att Sverige, tack vare överskottsmålet och en ansvarsfull ekonomisk politik under lång tid, har hållbara offentliga finanser. Problemet är att praktiskt taget inga av de andra länderna har det. Det kan inte för mig vara ett argument att vi bör försätta oss i deras situation. Det bör vara ett argument för att vi fortsätter att vårda vår långsiktiga hållbarhet så att vi även vid nästa lågkonjunktur kan låta automatiska stabilisatorer verka. Vi vet inte vad som väntar runt hörnet, och vi ska inte försätta oss i sitsen att vi står utan resurser att möta detta.

Utgiftstaket kan man naturligtvis föra olika resonemang kring. Alldeles oavsett det tycker jag att rådet är lite oförsiktiga när de säger att det inte är förknippat med några stora kostnader att överge utgiftstaket. Innan jag blev finansminister var min uppfattning att överskottsmålet på något sätt måste vara kärnan därför att det är det som bestämmer vad vi har för långsiktig skuldutveckling och vad vi därmed har för möjligheter att agera. Som finansminister är det min bestämda övertygelse att just utgiftstaket och just den svenska konstruktionen – att det är nominellt, att det är satt flera år i förväg och att det är det som biter bäst i budgetförhandlingar – är det som blir styrande i finanspolitiken. Det är inte så att det här är en liten obetydlig biregel som vi möjligtvis kan flytta på därför att det för tillfället verkar lämpligt. Det är inte heller det rådet föreslår, utan de säger att vi ska överväga en sådan sak. Men kostnaden förknippad med att röra själva grundbulten i det finanspolitiska ramverket tror jag att man ska vara väl medveten om och oerhört försiktig med innan man börjar skruva på. Jag skulle säga att utgiftstaket är själva grundbulten i det som har gjort att vi har skapat ordning och reda i offentliga finanser i Sverige.

När det gäller rådets olika förslag ska jag kort kommentera två punkter. Jag är starkt tveksam till om så här många åtgärder kan vara temporära, och många av dem har jag väldigt svårt att se skulle kunna överleva som temporära under en valrörelse. Temporära skattesänkningar för pensionärer, temporär skatterabatt för låginkomsttagare, temporär höjning av arbetslöshetsersättning, allt detta är åtgärder som jag tror är väldigt svåra att ha temporära. De blir permanenta. Då har vi en permanent försvagning av offentliga finanser för handen.

Jag tror därför på argumenten att koncentrera sig på arbetsmarknadspolitik och kommuner. Jag är rätt övertygad om att på de områdena kan man faktiskt göra satsningarna temporärt. Vi har varit relativt framgångsrika med att skala ned arbetsmarknadspolitik i goda tider. Det talar för min del för att också framgent satsa på det.

Vi har gjort relativt noggranna kalkyler för att försöka bedöma vilka åtgärder som är effektiva. Där framstår alltså temporära statsbidrag till kommunerna som den kanske mest kostnadseffektiva åtgärden. Det är väsentligt större effekt på sysselsättning per krona på det än till exempel höjda studiemedel och pensionstillägg eller den allra minst effektiva åtgärden, att satsa brett på upprustning av hyreshus, särskilt om man skulle göra det inkom i kommunal regi.

Det här är så att säga kostnadslistan på menyn, och då är just det här att motverka neddragningar i kommunsektorn avgörande.

För att summera bilden av finanspolitiken: Vi har det kanske mest osäkra ekonomiska läge vi upplevt på några decennier. Det råder en mycket stor osäkerhet om offentliga finanser. Vi har igen fått uppleva att vi inte riktigt har bra modeller för att förstå hållbarheten i offentliga finanser, och det sker mycket kraftigare försvagningar än vad vi räknat med.

Vi har stor osäkerhet om vår långsiktiga produktionskapacitet, och det blir avgörande för vad rådet, och framför allt andra, i framtiden ska säga om behovet av att strama åt. Jag tror inte att vi ska försätta oss i sitsen där 80–90 miljarder i budgetförstärkande åtgärder är nödvändiga för att återkomma till strukturellt överskott i framtiden.

Därtill tror jag att det råder en väldigt stor osäkerhet om vad som är temporärt.

Slutgiltigt: Min slutsats naturligtvis mer som politiker än som ekonom är att det är enklare att stimulera ekonomin än att ta tillbaka stimulanterna. Kostnaderna för finanspolitisk omstrukturering, särskilt när det handlar om att skära ned i transfereringssystemen eller i välfärdens kärna, är både i politiskt och i samhällsekonomiskt perspektiv väldigt stora.

När det gäller arbetsmarknadspolitiken så låt mig till att börja med konstatera att här har vi relativt stor samsyn med rådet. Det vi säger i vårpropositionen är att vi behåller den grundläggande garantistrukturen som ger en prioritering av åtgärderna till dem som har störst behov. Men vi sitter och arbetar med hur vi ska kunna förskjuta tyngdpunkten till att mer arbeta med att förhindra att människor fastnar i långtidsarbetslöshet. Det kan naturligtvis handla om såväl sökinsatser som ytterligare åtgärder för att aktivera människor eller arbetsmarknadspolitisk utbildning.

Man ska dock komma ihåg att det vi har gjort är att avväga arbetsmarknadspolitiska utbildningsprogram kontra yrkesvuxprogram. Där har vår slutsats varit att vi hittills valt att prioritera yrkesvuxprogrammen. Ska man se en gräns mellan dem skulle man kunna tänka sig att arbetsmarknadspolitiken mer ska inriktas på utbildningar som är kortare, riktade till det lokala näringslivet som kompletterar kompetensen, medan mer varaktiga och längre utbildningsinsatser bör göras inom till exempel yrkesvux eller det reguljära utbildningssystemet. Men det är en fråga som vi för närvarande prövar och där vi ska återkomma i höstens budgetproposition.

När det gäller arbetslöshetsförsäkringen delar jag inte rådets bedömning. En blocköverskridande överenskommelse om en statlig obligatorisk arbetslöshetsförsäkring är enligt min bedömning helt orealistisk, och jag skulle också säga att det finns betydande risker med en sådan lösning. Det första man måste konstatera är att det är en relativt kostsam reform. I budgettermer blir det en av de mer betydande satsningar som rådet föreslår. Jag är övertygad om att om man hade de här pengarna vore det bättre att lägga dem på kommunsektorn än på att genomföra en allmän höjning av a-kassan.

Jag är också av uppfattningen att det är bättre att vi har det konjunkturberoende inslaget i de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna än i a-kassan. Därtill att höja och förlänga ersättningsnivån: Enligt vedertagna bedömningar och vår egen erfarenhet och forskning leder det till att man förlänger arbetslöshetsperioderna, man minskar utströmningen och man höjer den varaktiga arbetslösheten. Kan man argumentera för att det inte sker nu

om man gör det temporärt? Min bedömning är att det är väldigt svårt att övertyga någon som är arbetslös om att nu är det så god högkonjunktur att vi kan låta a-kassan sjunka.

Jag delar inte heller bedömningen att en statlig försäkring skulle kunna fungera riktigt väl med det lönebildningssystem vi har. Om man som Svenskt Näringsliv har uppfattningen att det är prioriterat att få ned den fackliga anslutningsgraden kan jag se argument för en sådan. Jag tror dock att breda fackliga organisationer med stort ansvarstagande är en bättre modell. När vi ser hur Sverige har hanterat den här nedgången jämfört med en del av våra europeiska grannländer är det i alla fall min bedömning att de svenska fackliga organisationerna har jobbat närmare med sina motparter och på ett bättre sätt försökt anpassa kostnadsstrukturen på ett bra sätt där man också tar hänsyn till de anställdas behov och rättigheter än man kanske gjort i en del andra länder.

Man kan naturligtvis diskutera en obligatorisk a-kassa, men det tycker jag att man ska göra utifrån utgångspunkten att vi vill bredda så att fler kan komma med, helst utan att för den skull undergräva grunderna för lönebildningen. Till det kommer att om man gör som utredningen föreslog och inför en avgift för alla som går in på arbetsmarknaden får man en tröskel-effekt som med stor sannolikhet leder till högre långsiktig arbetslöshet. Jag tror att den bedömning som rådet gjorde förra året – att en ersättningsnivå i a-kassan som är gradvis sjunkande över tiden och som också har en typ av borte parentes i jobb- och utvecklingsgarantin – är den rimligaste utformningen av a-kassan och bidrar till, inte minst om vi blickar framåt, att förhindra att arbetslösheten biter sig fast.

Låt mig kort säga något om skattepolitiken. Rådet gör en förnyad bedömning av jobbskatteavdrag, höjd skiktgräns, ROT-avdrag och bolagsskatt. Slutsatserna från rådets sida är alltså, och det är även i linje med de nu relativt omfattande bedömningar som vi har kunnat göra på Finansdepartementet och som också har publicerats, att jobbavdraget påverkar tröskeleffekten att vara på arbetsmarknaden och därtill gör det mer lönsamt att gå från halvtid till deltid. Här har vi ett viktigt skäl att tro att den svenska arbetsmarknaden kanske kan komma att fungera bättre än tidigare. Det är mer lönsamt att komma tillbaka och därtill att jobba mer.

Höjd skiktgräns är naturligtvis en reform som har bekymmersamma fördelningspolitiska konsekvenser även om det i huvudsak är vanliga tjänstemannagrupper som påverkas av det. Men det är också viktigt att vi får upp den genomsnittliga arbetstiden. Vi måste både få in fler på arbetsmarknaden och öka den genomsnittliga arbetstiden. Då är höjd skiktgräns förmodligen bland de mer effektiva åtgärderna.

Rådet argumenterar för att sänkta sociala avgifter inte är en optimal reform. Vi ska i och för sig komma ihåg att jämfört med flera av de åtgärder som rådet själva föreslår är sänkta socialavgifter mer effektiva, som

framgick av den analys jag tidigare redovisade här. Sänkta socialavgifter är en relativt effektiv åtgärd, särskilt jämfört med till exempel ombyggnadsstöd för hyreshusbostäder eller för den delen höjt studiemedel.

Men vi ska också komma ihåg kontexten. Vi lade fram två tunga förslag för att säkra skattebaser i budgeten. Det ena var räntesnurren och det andra var begränsningar av handelsbolagens möjligheter att utnyttja Pandoras ask. Där hade vi bestämt oss för att skattelättnaderna skulle ligga kvar. De pengarna skulle användas till skattelättnader för företagen, och vi valde att fördela dem jämnt mellan bolagsskatt och arbetsgivaravgifter. Det tror jag var i grunden åtgärder som gjorde att uppstramningarna fick en större legitimitet hos företagssektorn. Det hade inte varit möjligt att till exempel göra de här uppstramningarna och sedan sänka skatten på något annat område och få samma legitimitet för fortsatt uppstramningsarbete.

Vad är våra uppgifter lite framåt? Det första är att fortsätta att milda effekterna av konjunkturedgången. Vi är fortfarande i år och nästa år och året därpå i en fas då arbetslösheten kommer att öka. Det bör mötas med en expansiv ekonomisk politik. Till det kommer en växelkurs som bidrar till att stabilisera samt alla åtgärder för att få det finansiella systemet att fungera, så att företag och hushåll kan konsumera och investera. Vi måste också skapa förutsättningar för fler jobb när konjunkturen vänder uppåt. Vid förra lågkonjunkturen upplevde vi en lång period där företagens vilja att skapa anställningar och anställa var återhållen. Det är ett perspektiv som vi så småningom måste fästa större vikt vid.

På lång sikt tror jag att den helt avgörande faktorn är att vi kan förhindra att vi får en konjunktorell arbetslöshet som övergår i en strukturell arbetslöshet. Då handlar det i ett längre perspektiv om att fortsätta att vidta åtgärder som förbättrar arbetsmarknadens funktionssätt och som gör att fler deltar på arbetsmarknaden.

Ordföranden: Vi tackar finansminister Anders Borg för inledningen.

Ordföranden: Då återupptar vi den öppna utfrågningen med anledning av Finanspolitiska rådets rapport. Vi har nu kommit till den andra delen.

Lars Elinderson (m): Också jag vill tacka för den fantastiskt omfattande rapporten. Jag håller med om att den har blivit både lång och innehållsrik. Vi får kanske ägna en del av semestern också åt att sätta oss in i de frågor som ni tar upp.

Jag har två frågor till Lars Calmfors. Den ena frågan är kopplad till den bedömning ni gör av tidsutdräkten av krisen. När det gäller de åtgärder ni föreslår går ni ganska djupt in i detalj på syftet och effekterna. Men när det gäller frågan om hur ni bedömer tidsutdräkten av krisen avfärdar ni den bara. Varför har ni inte fördjupat er och därmed gett oss mer kunskaper om varför ni bedömer att det här blir en mer kortvarig kris? Jag hade tänkt ställa samma fråga till finansministern, men han har väl i sin genomgång nästan svarat på varför han är mer orolig än vad Lars Calmfors och rådet är. Men jag skulle gärna vilja ha svar från rådet.

Den andra frågan gäller tidsaspekten för de åtgärder ni föreslår. Om ni nu har uppfattningen att krisen inte kommer att bli alltför långt utdragen – hur bedömer ni då tidsaspekten för genomförande av förslagen? Vilken tidsaspekt har ni? Som jag bedömer det kommer de flesta av åtgärderna att kunna få genomslag först 2011. Det finns också ett glapp i tidsaxeln i den frågan.

Lars Calmfors, Finanspolitiska rådet: Det råder en fundamental osäkerhet om hur lång krisen kan bli. Det finns väl egentligen inte någon som har en välgrundad uppfattning om det. Utgångspunkten för oss har helt enkelt varit att regeringen lade fram en ganska expansiv budget, delvis motiverad av att man ville komma ned närmare överskottsmålet i höstas. Sedan har det skett en dramatisk försämring av konjunkturutsikterna och naturligtvis också av de offentliga finanserna. Man har då i första hand prioriterat att man ska ha mycket stor säkerhet när det gäller de offentliga finanserna framöver, men man har modifierat graden av stimulanser mycket lite.

Med de avvägningar som man gjorde i budgetpropositionen tycker vi att det hade varit mer naturligt att man hade lagt lite mer på stimulansåtgärder nu. Vi skulle ha velat se att åtgärderna hade gett effekt betydligt tidigare, det vill säga att det redan nu skulle ha gjorts mer för 2009. Vi tror att det är mer effektivt att försöka mota avskedanden än att senare kunna gå in och stimulera när det i stället kanske är fråga om att få till stånd nyanställningar, vilket vi tror är betydligt svårare.

Det här är bedömningar; ingen vet vilket som är rätt eller fel. Vi har gjort vår bedömning. I vår instruktion står att vi ska ta hänsyn både till långsiktig uthållighet och till konjunkturläget.

Thomas Östros (s): Ordförande! Låt mig tacka både Finanspolitiska rådet för en mycket intressant rapport och dem som i dag har talat för intressanta föredragningar.

Den centrala frågan är precis den som också finansministern pekade på: Hur mycket av arbetslösheten kommer att bita sig fast? Det kommer att ha stor inverkan på offentliga finanser framöver. I vårpropositionen gör regeringen bedömningen att en av tre som blir arbetslösa riskerar att aldrig komma tillbaka till arbetsmarknaden. Konjunkturinstitutet gör en likartad bedömning och visar att jämviktsarbetslösheten, det vill säga den arbetslöshet vi kan nå i bästa fall, inte har sjunkit under de första högkonjunkturåren. Och nu verkar den öka rejält under de kommande åren. Det här får effekter inte bara på permanent utslagning på arbetsmarknaden utan också på offentliga finanser.

Min första fråga är: Hur stor blir den effekten på offentliga finanser? Har Finanspolitiska rådet tittat på detta? Jag vill också veta hur regeringen bedömer effekterna av att det blir minskade skattebetalningar när man inte längre arbetar och ökade offentliga utgifter på grund av att bidrag och försäkringar får ökade utgifter.

Den andra frågan gäller ett centralt område för Finanspolitiska rådet, nämligen den försäkringslöshet som nu har brett ut sig. Efter regeringens höjningar av a-kasseavgiften har 500 000 personer lämnat arbetslöshetsförsäkringen. Vi har samtidigt tiotusentals som beräknas trängas ut från sjukförsäkringen de kommande åren.

Det finns två vägar att hantera denna katastrof på arbetslöshetsförsäkringsområde. Den ena är obligatorisk a-kassa. Där pekar både Lena Westerlund och Peter Fredriksson på att det kan få mycket negativa effekter på lönebildningen eftersom det minskar den fackliga anslutningsgraden. Den andra är en kraftig sänkning av avgifterna för att se till att människor kommer med i arbetslöshetsförsäkringen igen. Nu höjs avgifterna i stället därför att arbetslösheten ökar.

Regeringens svar verkar vara att man inte ska göra någonting på det här området. Jag vill höra Lars Calmfors bedömning av riskerna med detta, men också regeringens svar på varför man inte gör någonting när vi nu har ett läge som blir den sämsta av alla världar.

Lars Calmfors, Finanspolitiska rådet: Vi har inte gjort någon egen beräkning av risken för att ökad arbetslöshet nu leder till permanent högre arbetslöshet och hur det slår på de offentliga finanserna. Det finns i och för sig uthållighetsberäkningar i vårpropositionen som vi uppfattar som ganska rimliga. Slutsatsen är naturligtvis att det är här de stora offentligfinansierade riskerna finns för finanspolitikens uthållighet.

I vårpropositionen skriver man helt riktigt att det i det långa loppet inte spelar så stor roll om vi under några få år får stora underskott. Det stora problemet är naturligtvis, som Thomas Östros säger, och som även Anders Borg säger i vårpropositionen, om folk varaktigt slås ut. Då blir det en varaktig effekt på de offentliga finanserna. Vi ser lite stimulansåtgärder nu som något av en investering som kan hjälpa till att förhindra det.

Det är ett mycket stort problem att så många har lämnat a-kassan. Vi skrev om det förra året och var mycket kritiska mot det sätt som finansieringsreformerna hade genomförts på. Vi är fortsatt mycket kritiska till det. Det finns olika sätt att hantera det på. Vi tycker att de principiella argumenten för att ha en obligatorisk statlig arbetslöshetsförsäkring är lika starka som för övriga socialförsäkringar. Det skulle vara ett sätt att lösa det här på.

Vi ser det inte som att ett väsentligt mål för arbetslöshetsförsäkringen ska vara att bidra till en hög facklig organisationsgrad. Det tycker vi är val som ska göras av enskilda individer på andra grunder. Det ska inte vara en utgångspunkt för just konstruktionen av arbetslöshetsförsäkringen.

Det finns även andra sätt att hantera det här på. Ett sätt är att sänka arbetslöshetsavgiften. Det har regeringen gjort ett försök med, och avsikten var att det skulle leda till att medlemsavgifterna sjönk. Nu blir det inte så därför att arbetslösheten stiger. Man kan säga att detta på sätt och vis är ett systemproblem; det man har velat är att få en koppling mellan arbetslösheten i enskilda kassor och medlemsavgifterna. Det är vi positiva till.

Men nu får man dessutom som effekt att avgifterna åker upp när det allmänna konjunkturläget försämras. Tyvärr åker de upp på ett sådant sätt att många a-kassor kommer att slå i taket, och då förlorar man den differentiering som var den ursprungliga avsikten. Från flera utgångspunkter är detta inte bra.

Vi skriver lite grann om detta; om man ska ha en differentiering vill vi hellre ha den utifrån relativ arbetslöshet, men inte så att hela avgiften åker upp i en lågkonjunktur. Det blir i själva verket en automatisk destabilisator. Här finns alltså en hel del att tänka på.

Finansminister Anders Borg (m): Herr ordförande! Thomas Östros ställer en helt avgörande och central fråga när han reser frågeställningen om hur mycket vi får tillbaka av den produktionskapacitet vi nu tappar under krisen. Och hur många av dem som nu lämnar arbetsmarknaden är temporärt arbetslösa?

Vi kan påverka detta på kort sikt genom att förstärka efterfrågan med kommunsatsningar och ökade insatser på arbetsmarknadspolitiken. Men här råder också en genuin och svår osäkerhet. Om vi tittar tillbaka 20 år skulle man nog kunna säga att vi har en hög grad av persistens i arbetslösheten. Den biter sig fast på en hög nivå. Nu har det skett stora strukturella förändringar under senare år. Vi har haft förändringar i kompensation för egenavgift och jobbavdrag som gör att marginaleffekterna i genomsnitt har gått ned från 46 till 36 procent under de senaste tio åren. Vi har också förändringar av a-kassan med tydligare kontroll av att man faktiskt söker arbete. Vi har också en bättre struktur, enligt min uppfattning, när det gäller att vi har en gradvis avtrappning. Vi har också förändrat sjukförsäkrings-systemet.

Allt det här är skäl som talar för att persistensen bör vara lägre. Persistens beror ju på arbetsmarknadens funktionssätt och hur många som vill delta på arbetsmarknaden. Den historiska erfarenheten är att länderna får relativt likartade arbetslöshetschocker. Det är lite av det vi ser också den här gången. När vi jämför de europeiska länderna ser vi att arbetslösheten ökar i praktiskt taget alla länder med någonstans runt 3–4 procent när man tittar på prognoserna.

Alla ekonomier tycks alltså ha det här. Sedan är frågan hur snabbt man lyckas återföra arbetsmarknaden till en bättre jämvikt. Mycket har talat för att svensk ekonomi där har haft försteg. Vi har en bra fungerande lönebildning. Vi har satsat mycket på aktiv arbetsmarknadspolitik, och det har också nu skett strukturella förändringar. Svaret på Thomas Östros fråga är av avgörande betydelse, och det finns inte ett entydigt svar ännu.

Utifrån det europeiska perspektivet skulle jag ändå vilja lyfta fram ett par saker som skiljer oss åt. När jag träffar mina europeiska kolleger – vi ses ju var fjärde vecka i Ekofin – märker jag att det hos dem finns en mycket mer påtaglig oro än vad vi har här för att man ska behöva göra en relativt kraftig finanspolitisk åtstramning redan under 2010 eller 2011 därför att man håller på att tappa greppet över offentliga finanser. Det finns

en högst påtaglig oro för att den långsiktiga hållbarheten inte är på plats. Jag skulle nog vilja säga att den breda majoriteten av europeiska länder, och allra mest tydligt kanske detta är i USA, inte har långsiktigt hållbara offentliga finanser. Därför blir persistensdiskussionen i det sammanhanget ännu mer avgörande. Vi går in i problemen med en högre skuldnivå och en högre arbetslöshetsnivå. Där står Sverige lite bättre rustat, delvis för att vi har varit väldigt försiktiga i början av krisen. Det tror jag i grunden är klokt.

När det gäller den obligatoriska a-kassan kan jag inte dela Thomas Östros beskrivning av svensk arbetslöshetsförsäkring som den sämsta av alla världar. Det är inte så att Sverige har världens sämsta arbetslöshetsförsäkring med den lägsta täckningsgraden, den lägsta ersättningsperioden och den kortaste möjligheten för omställning. Vi har i relativa termer en bra, fungerande försäkring.

Samtidigt kan jag säga att jag inte heller riktigt delar Lars Calmfors utgångspunkt. Modeller om hur arbetsmarknaden fungerar bygger på att alla väljer och att detta är en normal marknad. De har sina brister. Man måste i en sådan här diskussion ta sin utgångspunkt också i historia och i institutioner. Vår historia är att vi har en kollektivavtalsbaserad arbetsmarknad där vi under framför allt de senaste 10–15 åren har haft en bra samverkan mellan parterna och ett väl fungerande lönebildningssystem.

Givet de enorma problem Sverige har haft om vi blickar lite tillbaka skulle jag vara försiktig med att föreslå stora institutionella förändringar vad gäller a-kassorna om de skulle leda till att vi undergräver kollektivavtalsmodellen. Jag skulle vara försiktig med det därför att vi då kommer att få andra pyseffekter i ett sådant system.

Thomas Östros (s): Herr ordförande! Min fråga gällde inte om Sverige har en a-kassa som är sämst i världen. Frågan gäller de två alternativ som nu förespråkas från expertisen.

Det första är kraftigt sänkta avgifter till arbetslöshetsförsäkringen, det vill säga att erkänna att det var ett stort misstag man gjorde från regeringens sida, och återgå till mycket låga avgifter för att på det sättet få tillbaka människor i a-kassa. Nu höjs avgifterna, tvärt emot den rekommendationen.

Det andra alternativet är en obligatorisk a-kassa med, som jag tror, mycket negativa effekter för arbetsmarknaden och risk för att vi inte kan ha en låg inflation stödd från arbetsmarknaden.

Då väljer finansministern att säga: Jag gör ingenting. Det här är mycket tydliga rekommendationer. Varför är svaret från regeringen att man nöjer sig med att människor nu blir socialbidragsberoende på ett sätt vi inte har sett på årtal och där hälften av de arbetslösa inte har fullgod a-kasseersättning?

Finansminister Anders Borg (m): Thomas Östros får ursäkta om jag missförstod honom. Vi har inte världens sämsta a-kassa. Men när det gäller avvägningen mellan avgifter och obligatorisk a-kassa är min uppfattning – och i detta ligger också att regeringen har sänkt avgifterna – att vi säkert har anledning att se över detta.

Nu har vi en försvagning av offentliga finanser på över 200 miljarder sedan vi gjorde bedömningen i höstas. Det är klart att alla olika förslag i budgeten måste värderas mot det. Innan vi är säkra på att vi inte får ytterligare försämringar tycker jag att man ska vara väldigt försiktig på alla områden med att skapa intrycket av att vi har möjligheter att gå vidare med åtgärder. Då riskerar man att hamna i den sits där många av våra europeiska grannländer sitter; man sitter och diskuterar hur stora åtstramningar som är nödvändiga.

När det gäller Thomas Östros frågeställning tror jag mer på att gradvis justera avgifterna än att införa en statlig a-kassa. Däremot tror jag att man kan hitta vägar för att göra a-kassan bredare och obligatorisk utan att för den sakens skull göra den statlig. Om det är möjligt tror jag att man därigenom kan bevara det bästa av de båda världarna, det vill säga en relativt stark grund för kollektivavtalsmodellen och en bredare arbetslöshetsförsäkring. Sedan kan man naturligtvis i den överväga avgifterna, men det måste tas utifrån vad vi har för budgetutrymme.

Roger Tiefensee (c): Också jag vill tacka Lars Calmfors och Finanspolitiska rådet för en mycket intressant och läsvärd rapport och övriga inledare för intressanta kommentarer.

Som jag ser det blir kärnfrågan: Kan tillfälliga stimulanser eller tillfälliga åtgärder vara tillfälliga? För mig blir detta kärnfrågan både när jag läser rådets rapport och när jag hör kommentarer. Vi har tidigare hört Konjunkturinstitutet som förordar stimulanser nu, men med en tydlig exit från de stimulanserna. Det är ju alltid lättare att säga tillfälligt än att göra det. Av det jag ser av rådets förslag är det egentligen tillfälligt höjda statsbidrag och arbetsmarknadspolitiska åtgärder som har ett slags politisk logik som gör att de funkar som tillfälliga.

Den fråga jag skulle vilja ställa till Lars Calmfors är: Går det att jämföra det ni föreslår av temporära åtgärder med effektiviteten i om åtgärderna blir permanenta och sedan följs av skattehöjningar och nödvändiga besparingar för att behålla trovärdigheten i offentliga finanser?

Jag skulle också vilja rikta en fråga särskilt till Lena Westerlund: Hur ser LO på Finanspolitiska rådets förslag om tillfällig höjning av a-kassan? Det kändes som om Lena rundade den frågan och konstaterade att förslaget fanns, men inte att det skulle vara just tillfälligt.

Som tidigare ordförande för Studiesociala kommittén delar jag givetvis Finanspolitiska rådets förslag om att en höjning av studiemedlet är önskvärd. Syftet är att studenterna ska kunna fokusera på studier. På det sättet kan de också bli klara fortare. Däremot förstår jag inte riktigt resonemanget om sänkt fribelopp. Jag tror inte att det skulle leda till snabbare

studier, utan till ökad ekonomisk stress. Det viktiga är egentligen upplägget av studierna. I dag är tyvärr inte heltidsstudier en heltidssysselsättning – detta mer sagt som ett medskick.

Lars Calmfors, Finanspolitiska rådet: Det är helt riktigt att det inte vore bra om tillfälliga stimulanser blev permanenta. Det är alltid en risk. Vi har tyckt att det är rimligt att tala om hur man borde göra. I ett sådant här läge tycker jag att det finns ett starkt argument för att tillfälligt stimulera lite mer. Det finns inga garantier. Jag föreställer mig att det man får göra är att försöka bygga in det hela i de beslut som man fattar. I USA har man gjort engångsutbetalningar av extra bidrag eller skatterabatter. Det har varit ett sätt att åstadkomma det på.

Självfallet finns det inga garantier. Vi kan bara säga att om man ska göra stimulanser är det viktigt att de inte görs permanenta. Det tror jag att vi är överens om. Men ingen kan naturligtvis utfärda garantier.

Hur ska man hantera studiemedlen? Där har vi ett resonemang om ökad livsarbetstid, som vi tror är en bra metod för att hantera de demografiska problemen framöver. Man tänker i första hand på att höja utträdesåldern från arbetsmarknaden. Men lika viktigt – och det tror jag att vi är överens om – är att också sänka inträdesåldern, som särskilt för högskolestuderande är hög i Sverige. Man påbörjar studierna sent.

Det är ett problem att studenter kanske jobbar för mycket. Vi är oroliga för att resultatet av Studiesociala utredningen i slutändan kommer att bli att man väljer den enkla vägen, som inte kostar statskassan någonting utan som tvärtom ger en kortsiktig intäkt, nämligen att höja fribeloppet, vilket ger lite mer skatteintäkter. Man gör då ingenting åt studiemedlen nu. Vi menar att det är fel väg att gå. Vi tycker snarast att man borde gå i motsatt väg. Vi har spetsat till det lite och sagt: Höj studiemedlen! Och ska man göra någonting med fribeloppet ska det snarast gå åt andra hållet.

Dessutom vill vi åldersrelatera studiemedlen så att man gör dem lite mer generösa för yngre studenter än för äldre för att komma åt problemet med att svenska studenter är de äldsta i OECD-området, förutom i Danmark och Island, när de påbörjar sina studier.

Lena Westerlund, LO: Tack för frågan! Nej, jag försökte inte alls runda det här med en tillfällig arbetslöshetsersättningsförändring. Jag tyckte att jag var tydlig.

Men som LO:s chefsekonom tycker jag att det finns ett stort värde med en varaktig a-kassereform med olika komponenter. En av dem är att få ett återflöde in i arbetslöshetsförsäkringen. Den underförsäkring som finns i dag är inte bara ett problem för individerna utan också ett samhällsekonomiskt och stabiliseringspolitiskt problem, vilket rådet ju också pekar på. Det undanhåller efterfrågan. Vi ser också tydligare än vad vi trodde att det slår in i kommunernas finanser. Socialbidragsökningen kommer alltså väldigt snabbt.

I ytterligare andra led tror jag att socialbidragsberoendet och underförsäkringen också kan leda till effekter på fastighetsmarknaden. Det är ju inte så att man kan gå från att inte ha a-kassa direkt in i socialbidrag, utan man måste avyttra tillgångar. Vi kan också få en press nedåt vad gäller fritidsfastigheter och annat.

Den tillfälliga höjning som föreslås skulle bara hantera efterfrågedelen och den stabiliseringspolitiska delen. Men a-kassan har också en annan funktion. Ett värde med att ha en försäkring är ju att veta att jag har försäkringen, och inte att jag behöver använda den. Det är ingen som tecknar en villaförsäkring för att villan ska brinna ned, utan man tecknar försäkringen för att ha den. Det är ett värde i sig att ha den och att veta vad det är som är försäkrat. Detta talar för att man ska ha ett tak som också är löneindexerat och varaktigt. Då vet man vad man köper för tjänst – om vi ska ta det från den individuella sidan.

Som jag sade tidigare tänker vi ekonomer i termer av reservationslöner, det vill säga att det finns en lön någonstans som är det yttersta som du kan falla ned till. I det svenska fallet är a-kasseersättningen reservationslönen nummer ett. Den ligger som ett golv under de kollektivavtalade lägstatlönerna. Om man sänker a-kassetaket och justerar det konjunkturrellt kommer det också att justera den lägsta lönenivån konjunkturrellt. Vi menar att det är helt felaktigt. Vi ska ha en hög reservationslön. Det ger också en god produktivitetsutveckling och god strukturomvandling i svensk ekonomi. A-kassan är ingenting som bör justeras konjunkturrellt.

Självfallet är jag som ekonom medveten om att en hög ersättningsnivå måste motverkas av andra saker för att inte leda till att människor fastnar i långtidsarbetslöshet av skälet att vi har en generös ersättningsnivå. En generös ersättningsnivå måste följas och kopplas samman med vissa olika rekvisit. Ett av dem är krav och kontroll och att upprätthålla arbetssökandet. Det kan man göra på olika sätt. Det är inte bara krav på individen att flytta från dag noll, vilket jag tycker är ett lite ogrundat krav. Det är också att faktiskt vara i program och att det finns kompetenshöjande program. Den typ av kontroll som kan göras genom program ska finnas, och programmen ska innebära både erbjudande och kontroll.

Det finns alltså stora möjligheter att motverka de potentiellt negativa effekter som kan finnas av hög ersättningsnivå. Jag menar att den svenska arbetslöshetsförsäkringen ska vara utformad så. Det finns också en fördelningpolitisk aspekt på det hela: Att ha en a-kassa på en god och hög nivå motverkar ökade inkomstklyftor och fattigdom i samhället.

Finansminister Anders Borg (m): Skälet till att vi har ett finanspolitiskt råd – jag kan inte låta bli att göra den kommentaren apropå det Lars Calmfors säger om temporära åtgärder – är att man utifrån forskning om politisk ekonomi funnit att vi i industriländerna har haft en tendens till varaktigt högre skuldsättning och högre offentliga utgifter på lång sikt. Kortsiktiga politiker tenderar att underskatta kostnaderna för reformprogram och överskatta effekterna, särskilt när man beaktar de stora kostnader

som skatter ofta har i termer av snedvridningar. Man säger att det brukar vara politiskt populärt med utgiftsprogram därför att man koncentrerar fördelarna till en liten grupp och sprider kostnaderna till bredare lager, särskilt om man sedan kan upphäva kopplingen mellan skatter och utgifter genom att skuldfinansiera sina åtgärder. Då får man den här tendensen.

Den insikten har gjort att man alltmer har gått mot att försöka stärka ramverken för finanspolitiken. En del av det har varit utgiftstaket. En annan del har varit rådet. På det sättet blir det nästan lite ironiskt att rådet föreslår en lång rad temporära åtgärder som vi som politiker värjer oss mot därför att vi inte tror att de blir temporära samtidigt som man argumenterar för att kärnan, grundbulten i ramverket, inte är av riktigt så stor betydelse, utgiftstaket. Jag tycker att det finns en nästan lite ironisk aspekt på detta att rådet lägger fram så många olika förslag på konstruktioner som man har väldigt svårt att se verkligen skulle kunna bli temporära eller fungera i praktiken. Utifrån ett mer robust perspektiv, samma perspektiv som gör att vi har rådet, skulle man nog avvisa rådets råd.

Lars Calmfors, Finanspolitiska rådet: Det är klart att skulle man göra tillfälliga åtgärder permanenta lovar jag att rådet i allra högsta grad kommer att kritisera det.

Jag har två kommentarer. En gäller det som Anders Borg just sade. Jag har varit med så pass länge att jag en gång är skolad i en nästan extrem keynesianism. Sedan fungerade inte det. Det fungerade inte under 70- och 80-talet. Det fanns andra problem. Man behövde göra strukturreformer. Jag har i hög grad argumenterat för det och för normpolitik.

Det som man slås av när man har hållit på med det här länge är hur pendeln tenderar att hela tiden svänga för mycket. Man var så framgångsrik med keynesiansk politik på 50- och 60-talet så att man blev överambitiös. Det var ett stort besvär att komma ifrån det. Sedan har pendeln svängt åt motsatt håll med normpolitiken. Den svängde lite för långt när vi höll fast vid den fasta växelkursen.

Jag tycker att det är lite samma sak nu. Meningen med ett finanspolitiskt ramverk, överskottsmål och olika institutioner har just varit att man ska öka handlingsfriheten i politiken i sådana här lägen, precis som har skett med centralbankerna. Sedan de blev självständiga har de kunna ha en mycket mer aktivistisk linje än vad som tidigare var möjligt.

Jag tycker inte alls att det är något ironiskt eller konstigt att vi spelar den roll som vi gör här. Jag tycker tvärtom att det är viktigt att påpeka att den här tendensen att pendeln svänger lite för långt alltid finns i politiken, och då tycker jag att Anders Borgs pendel har svängt lite för långt. Den ska svänga tillbaka lite grann men inte till något slags vulgär keynesianism, inte ens så långt som den har gjort i USA eller Storbritannien. Jag tycker att de länderna har gått för långt i stimulansåtgärder, men Sverige är väldigt långt ifrån det. Vi ska skilja på debatten som gäller Sverige och debatten som gäller andra länder.

Sedan har vi detta med en konjunkturberoende a-kassa. Det verkar inte som om någon gillar det, vilket snarast stärker oss i tron att det var ett ganska bra förslag. Vi i rådet är också väldigt nöjda att vi fick med oss både Lars Tobisson och Erik Åsbrink på det. De gör nästan vågen när de diskuterar konjunkturberoende arbetslöshetsersättning numera.

Det finns en stor vits med att göra försäkringen mer generös när den behövs som mest men också gör minst skada därför att det inte finns så många jobb att söka. Man skulle i genomsnitt kunna ha försäkringen lite mer förmånlig om man varierar den på det här sättet. Som jag sade är det alltså inget konstigt. Systemet finns i USA och Kanada. Vi tycker att det amerikanska systemet fungerar bäst. Det är ganska enkelt. De utsträcker regelmässigt den normalt ganska korta tiden för arbetslöshetsersättningen, som är sex månader, till nio och ibland tolv månader i lågkonjunktur enligt ett regelsystem som visserligen har blivit lite obsolet. De har ibland tvingats ta diskussionära beslut, men det är någonting som de kommer att rätta till.

I Kanada däremot har man ett ytterligt komplicerat system där man anpassar det på regionnivå. Man anpassar alla möjliga parametrar, kvalifikationskrav, ersättningsnivå och ersättningsperiodens längd. Det tror jag inte är något bra system. Där kan jag hålla med om Lenas invändning att det är så komplicerat att det är fullständigt omöjligt för den enskilda individen att överblicka.

Vi tror att det skulle vara fullt möjligt att konstruera ett ganska enkelt system som vore mer ändamålsenligt. Vi tycker fortfarande att vi har introducerat en bra idé. Sedan tror vi att det kanske tar lite tid innan den sjunker in. Vi är naturligtvis medvetna om de politiska komplikationerna, men vi ska inte anpassa våra förslag efter en prognos över vilka beslut man fattar inom de närmaste åren, utan vår uppgift är att föra in idéer om vi tycker att de är bra.

Carl B Hamilton (fp): Herr ordförande! Jag har en lång rad synpunkter på den här rapporten. De som är intresserade av allihop får gärna höra av sig så kan ni få ett pm.

Jag ska ta upp två eller tre saker. För det första kommer den här krisen helt och hållet utifrån. Då undrar man varför det inte finns något med om regeringens ansvar och agerande internationellt inom Europeiska unionen. Det står väl i samklang med § 5 och § 7 i rådets instruktion. Hur har Anders Borg och Mats Odell agerat? Vilka initiativ har de tagit? Med vem har de lierat sig? Ska vi häva den här krisen i Sverige är det viktigt att vi försöker påverka de länder som egentligen är ursprunget till krisen för svensk del, det vill säga våra exportmarknader. Det är ett väldigt överspelat nationalstatsperspektiv i den här rapporten. Vi är medlem i Europeiska unionen sedan 1995, men det återspeglas över huvud taget inte i texten.

För det andra befinner vi oss i ett extremt osäkert konjunkturläge. Det är en typ av kris som ingen av oss i den här salen har upplevt tidigare. Den är synkroniserad över hela världen. Det är en finanskris. Utländsk

efterfrågan föll som en sten. Det andra unika är att världshistoriens största expansionspolitik har satts i gång av världens centralbanker och regeringar. Om vi ska vara ärliga har vi ingen aning om hur läget är 2010 och ännu mindre 2011 och 2012.

Då är rådets ansats att vi redan nu ska bestämma att vi ska satsa 15 plus 30 miljarder under de här åren. Men är inte det rationella beslutsfattandet att vänta så länge som möjligt för att se vilket inflytande de här motåtgärderna har och med vilken hastighet de verkar? Varför ska man redan nu börja tala om att bryta upp utgiftstaket innan vi vet vad effekten blir i den internationella konjunkturen? Nästa beslutstillfälle är ju i september när regeringen lägger fram sin proposition för hösten.

För det tredje har vi detta med utgiftstaket. Jag tillhör dem som, liksom Lars, har varit med väldigt länge och går igenom de pendelsvängningar som han talar om. Jag tänker även på försvaret av den fasta växelkursen 1992. Ni skriver: Utgiftstaket har inget egenvärde. Det är en helt obegriplig utsaga för mig. Det har ju ett egenvärde. Det skapar en trovärdighet att ha utgiftstaket och hålla fast vid det. I det ögonblick som man överger utgiftstaket har man spelat bort trovärdigheten för framtiden. Det är kostnaden. Värdet av det här utgiftstaket är ju att man inte åstadkommer den osäkerhet som ligger i den framtida finanspolitiken med risk för högre räntor och politisk instabilitet. För mig är det en helt obegriplig utsaga att säga att det inte har något egenvärde.

Lars Calmfors, Finanspolitiska rådet: Låt mig ta upp det internationella perspektivet först. Det är i för sig relevant att det är någonting som vi skulle kunna ta upp i högre grad i våra rapporter. Vi har nog tyckt att det har funnits tillräckligt med frågeställningar ändå. Vi har en viss diskussion om det, nämligen när det gäller värdet av samordning när det gäller finanspolitiken. Vi tar upp den som vi tycker ibland lite konstiga debatten om att man enbart ska se importläckage som någonting negativt.

Det finns en risk, och den skriver vi om, att när enskilda länder fattar beslut om sin finanspolitik på egen hand utan samordning med andra länder kan man dels totalt sett göra för lite, dels välja åtgärder som i första hand är inriktade på hemmamarknadssektorer därför att man räknar det som en kostnad om det blir importläckage. Men ser man på världen som helhet när det nu är en global kris kanske man, om man hade mer samordning av politiken, skulle välja en annan mix och kanske en annan omfattning. Dessutom skulle man kanske välja en annan fördelning mellan länderna där länder som har betydande bytesbalansöverskott och bättre offentliga finanser kanske bör ta på sig att göra lite mer. Den diskussionen för vi, men den leder kanske snarast i en lite annan riktning.

Varför ska man inte vänta och se tills man vet precis hur det går? Svaret är väl ganska uppenbart. Vi står inför en avvägning. Det finns risker med att man gör för mycket. Det finns risker med att man gör för lite. Vi vill inte ha upp arbetslösheten i onödan. Man kan inte säga att det ena är mindre riskabelt än det andra. Vill man påverka efterfrågans omfattning

under 2009 måste man förstås fatta beslut som påverkar år 2009. Man kan inte vänta till 2010. Det är inte så konstigt att vi rekommenderar att åtgärder ska sättas in så att de har effekt under 2009.

Det blir en lek med ord om man säger att utgiftstaket har ett egenvärde eller inte. Vårt resonemang innebär att vi funderar över vad vi har utgiftstaket till. Jo, det har vi därför att vi i första hand inte vill att utgifterna ska skena i väg i goda tider när skatteintäkterna är höga. Sedan kan man hamna i lägen som är väldigt olika dem man har tänkt sig, som är helt exceptionella, och jag tror att alla är överens om att vi har gjort det nu.

Då tycker vi att det finns ett starkt argument för att man ska ha en i förväg genomtänkt approach till det, ungefär som man har i stabilitetspakten. Där finns det en undantagsklausul som säger att man får överskrida treprocentsgränsen om BNP faller eller om det uppkommer stora negativa BNP-gap. Det finns mycket som är dåligt med stabilitetspakten, och den har urholkats på ett sätt som jag inte tycker är bra, men just den här tydligt specificerade undantagsklausulen tycker jag är någonting som har varit bra. Det är någonting sådant som vi har argumenterat för här.

Vi tycker inte att det är mer trovärdighetsskapande att man går runt det genom att betala ut utgifter för 2010 under 2009 i stället. Det är precis den kritik som den nuvarande regeringen har haft mot tidigare regeringars hantering av utgiftstak. Vi tycker att det är bättre att tydligt göra klart att det finns lägen som kan avvika så mycket från det normala att man kan tvingas göra avsteg. Då är det bättre att i förväg ha presenterat en idé för hur sådana lägen ska se ut. Det är detta som är vår argumentation.

Emma Henriksson (kd): Jag skulle vilja ta upp någonting som bara har nämnts kort hittills i debatten, nämligen utträdesåldern från arbetsmarknaden. Lars Calmfors nämnde det vid ett par tillfällen. I rapporten uttrycker ni en oro för att den äldre arbetskraften ska lämna arbetsmarknaden på grund av den lågkonjunktur vi har nu. Det kommer självfallet att långsiktigt urholka hållbarheten i de offentliga finanserna.

Jag skulle vilja höra en kommentar från Lena Westerlund. Hur ser du på det här och på fackföreningarnas roll i att se till att det inte blir de effekter som vi har kunnat se tidigare när arbetslösheten har stigit.

Jag skulle också vilja att Lars Calmfors utvecklar det lite. Ni beskriver Danmarks metod för att behålla arbetskraften längre på arbetsmarknaden men säger att det inte är en metod som automatiskt skulle kunna överföras till Sverige. I den uträkning från 70-talet som ni har, där ni utgår från förväntad genomsnittlig arbetslivslängd och pensionsålder, finns det egentligen ingen skillnad jämfört med vad ni ser med behållande av nuvarande system. Då skulle åldern stiga med 1,5 procent under en 18-årsperiod. Med den uträkning ni har i tabellen på s. 237 skulle det vara mellan 1,3 och 1,6 år på 19 år. Jag ser inte riktigt skillnaden där. Det skulle vara intressant att höra om du kan utveckla hur vi skulle kunna öka den åldern. Själv räknar jag med att gå i pension framåt 70-årsåldern, och det skulle jag inte få göra med de metoder som finns.

Lena Westerlund, LO: Den långsiktiga frågan här är ju att vi ska lägga fler arbetade år till livet. Var och en ska kunna lägga fler arbetade timmar till sitt yrkesliv. Jag tycker att det är en jätteviktig fråga som rådet tar upp. Det finns en risk att många äldre åker ut under krisen, och samtidigt är det stora svårigheter för ungdomar att komma in. Det gör att den här krisen kan skyla över det demografiproblem som vi står inför 2015 då ungdomskullarna kommer att vara betydligt mindre än vad de är nu. Det är viktigt att de äldre är kvar samtidigt som vi vårdar arbetskraften i den yngre generationen genom krisen. Den kommer att behövas. Vi kommer inte att ha samma ungdomsarbetslöshet längre fram som vi har i dag. Det är jag helt övertygad om.

Metoderna för att behålla de äldre på arbetsmarknaden ser lite olika ut beroende på vilka grupper vi pratar om. Pensionssystem ger väldigt starka drivkrafter för personer att vara kvar. Vi ser att fler också är kvar som en följd av det. Det finns starka ekonomiska drivkrafter för att vara kvar nu. De som arbetar i fysiska yrken, som jag nämnde inledningsvis, har en faktisk pensionsålder som är flera år yngre än de som har tjänstemannayrken, vilket är ett stort problem.

Det handlar inte bara om vad fackföreningarna själva kan göra, utan det handlar om vad arbetsgivare gör för att möjliggöra för äldre att vara kvar, till exempel vilka arbetsuppgifter som man kan rotera till och så vidare. Det är en arbetsorganisatorisk fråga i många fall.

Vi tror att anställningsstöden kan ge en möjlighet för äldre att vara kvar. Vi skulle vilja se att man inför någon typ av anställningsstöd till äldre nu under krisen. De skulle kunna utformas ungefär som plusjobben var utformade. Det är väldigt viktigt att så många äldre som möjligt är kvar i anställning, både för att vi behöver arbetskraften och erfarenheten och för att de själva som individer måste lägga fler arbetade år i anställning till sin pension. Det är väldigt viktigt i det nya pensionssystemet att äldre också är kvar och arbetar. Där har vi stora problem med LO-grupperna. Ett anställningsstöd är bra.

Skulle man riva upp turordningsreglerna skulle man få många äldre som åkte ut och som aldrig skulle komma tillbaka. Det är också en anmärkning till diskussionen om att ta bort turordningsreglerna. Det skulle göra det svårare att behålla äldre i arbetskraften genom krisen. De kallades ju också äldrelagarna när de infördes, om jag inte är fel underrättad.

Lars Calmfors, Finanspolitiska rådet: Vår argumentation är väldigt enkel och väldigt intuitiv. Om grundproblemet för de offentliga finanserna på sikt är att medellivslängden stiger verkar det ganska uppenbart att vi måste arbeta längre. Det kan vara en viktig och bra del av en anpassningsstrategi.

Sedan håller jag helt med Lena om att det finns ett problem med att hälsoutvecklingen kan vara ganska olika för olika grupper. Det är viktigt att man försöker ta hänsyn till det på olika sätt.

Vi refererar det danska systemet där man har en automatisk indexering av pensionsåldern till medellivslängden så att man ska hålla den förväntade tiden som pensionär konstant vid 19 ½ år, tror jag att det är. När man registrerar att medellivslängden ökar höjs pensionsåldern automatiskt. Det blir lite mer komplicerat i det svenska systemet i och med att vi inte har en pensionsålder på samma sätt. Då måste man tänka på flera olika åldrar. Det kan vara den ålder då man tidigast får ta ut ålderspension. Det kan vara den ålder då man kan ta ut garantipension eller när man förväntas ta ut pension i stället för a-kassa när man blir arbetslös, som i dag är 65 år. Det kan vara åldern för avgångsskyldighet, som Lena talade om, det vill säga när man blir 67 år.

Vi hade ett par illustrationer av detta. Vi vill bara visa i en tabell att skulle man ha haft det på det här sättet hade det gjort ganska stor skillnad. I och med att pensionssystemet successivt fasas in kommer det med automatik att bli en viss höjning av pensionsåldern ändå. Vi har en mycket grov, nästan gangsteraktig kalkyl, av hur det skulle kunna slå. Jag tror att man mer ska se det som en illustration. Man ska inte tro att pensionssystemets konstruktion, om livslängden stiger minskar pensionerna något, ger samhällsekonomiskt rätt signal att arbeta längre. Det gör det inte, därför att det inte beaktar skattekonsekvenserna. Därför skulle man behöva någonting mer, men vi har inte något exakt förslag på detta. Vi tycker att det är saker som man bör koppla ihop med överskottsålet på ett mycket tydligare sätt och resonera om dem på samma gång.

Ulla Andersson (v): Först har jag några reflexioner när det gäller finansministerns inledningsanförande. Jag konstaterar att finansministern inte motsade att sänkningen av a-kassan var ett sätt att pressa lönerna nedåt. Jag konstaterar också att finansministern inte har beräknat kostnaderna för skattestimulanserna, det vill säga hur mycket det kostar per jobb. Troligtvis beror det på att de är så enormt dyra, vilket också andra länders uträkningar visar.

Det som gör mig mest förundrad är det nästan demagogiska försvarstale för att den lagda politiken skulle vara någon form av stimulanspolitik, trots att den här politiken utformades när regeringen själv räknade med en BNP-tillväxt som skulle vara 5 ½ procent högre.

Jag har en fråga till finansminister Borg. Vi har ett väldigt högt strukturellt sparande. Vi har en stark nettoförmögenhet – jag tror att den är på ungefär 14 procent. Det finns en kassaskåpsäker investering att göra, och det är att utöka statsbidragen till kommunerna. Enligt riksdagens utredningstjänst är nettokostnaden 200 000 kronor. Finanspolitiska rådet säger att det ger mer att förhindra uppsägningar än att anställa efteråt, och ändå gör ni inte detta. Varför? Om kommunerna inte skulle anställa folk eller behålla arbetskraften är det enda som skulle hända att det offentliga sparandet i staten skulle överföras till kommunerna. Det är helt kassaskåpsäkert, och ändå avvisar ni det. Varför?

Jag har också några frågor till Lena Westerlund. Finansministern säger att det finns tre faktorer som är annorlunda nu mot tidigare och som kommer att motverka att arbetslösheten permanent blir högre. Det är jobbskatteavdraget, sjukförsäkringen och yrkesutbildningen. Jag skulle vilja att du kommenterade det påståendet.

Sedan har jag en fråga om arbetsmarknadspolitiken. Finanspolitiska rådet säger att jobb- och utvecklingsgarantin kommer att innebära passiva åtgärder i form av utbetalning av försörjningsstöd. Finanspolitiska rådet föreslår till exempel också en tredubbling av arbetsmarknadsutbildningarna. Jag skulle vilja höra LO:s syn på vad som behöver utvecklas mer i arbetsmarknadspolitiken i det här läget.

Jag har också några frågor till professor Calmfors. Finns det några beräkningar på de samhällsekonomiska kostnaderna för att man studerar mycket längre än vad man egentligen behöver i och med att studiemedlen är så pass låga? Jag tror att de ligger ungefär 1 200 kronor under vad som anses vara skälig levnadsnivå.

Jag har en fråga till. Finns det någon form av beräkning för när det är för sent att gå in med stimulanspolitiska åtgärder? Finns det någon form av förhållningssätt som ni har resonerat om?

Sedan har jag en sista fråga till professor Calmfors. Ni gör ingen maktanalys av arbetsmarknaden. Ni föreslår en obligatorisk a-kassa, men ni tar inte på något sätt in hur det undergräver löntagarnas ställning till exempel genom att den fackliga anslutningsgraden sjunker kraftigt. Det har den gjort i andra länder när man kopplat bort a-kassan från facken. Jag undrar varför.

Finansminister Anders Borg (m): Ulla Andersson reser en lång rad frågor. En frågeställning var hur a-kasseersättning och lönenivå kopplas ihop och om syftet med förändringarna i a-kassan är att pressa ned lönenivån. Vår ambition är att pressa upp lönenivån genom en politik som leder till varaktigt högre produktivitet. Då handlar det om allt från forskning och infrastruktur till strukturella förändringar där även skatterna spelar roll. Höjningen av brytpunkten för statlig inkomstskatt höjer produktiviteten långsiktigt eftersom det förstärker utbildningspremien. Vår tanke är att varaktigt höja lönenivån.

Däremot kan man konstatera att det som Lena Westerlund var inne på belyser resonemanget väldigt väl. Hon talade om reservationslönen och att LO:s hållning var att man skulle ha en hög a-kassenivå för att pressa upp reservationslönen. Det är ett problem. Pressar man upp reservationslönen pressar man obevkligen upp jämviktsarbetslösheten och sänker ekonomins långsiktiga förmåga att generera sysselsättning. Sedan menar Lena Westerlund att man kan kompensera för det med lite olika åtgärder. Ja, det kan man delvis göra, men om man använder de åtgärderna och i stället väljer att behålla den struktur för a-kassan som vi har får man en dubbel effekt. Det tror jag är att föredra.

Sedan gällde det beräkningarna för skattestimulanser per jobb. Det har gjorts relativt utförliga beräkningar som publicerades av rådet förra året. Vi har alldeles nyligen presenterat en lång expertrapport som Hans Sacklén har gjort på Finansdepartementet. Jag tror att Sackléns genomgång är den mest grundliga och hållfasta som finns. Den visar väldigt tydligt att utformningen av jobbvadraget nära nog är den allra mest effektiva åtgärden vi kan hitta för att långsiktigt öka sysselsättningen. Det är det som gör att många länder som USA och England har valt att satsa på liknande konstruktioner. Jag är också övertygad om att den höjning av inkomstgränsen som vi gjorde är relativt effektiv per krona när det gäller jobbskapande.

När det gäller demagogin och beskrivningen måste jag säga att jag blir lite förvånad över detta. Vi kan bara titta på de siffror vi har. Vi hade nära nog 4 procents överskott för några år sedan. Om något år har vi 4 procents underskott. I faktiska siffror räknat har den offentliga sektorns finansiella sparande slagit om med 8 procentenheter i Sverige. Det är naturligtvis ett av de större omslagen som vi ser i länder, och särskilt om man renser för att vi inte har lagt de här pengarna på relativt ineffektiva bankstödsåtgärder. Det är en väldigt kraftigt omläggning i expansiv riktning som sker.

Det här ser vi också om vi tittar på strukturella saldon. Tittar vi på EU-kommissionens bedömning av strukturella sparanden är den förskjutning som sker från det stora överskott vi hade 2007 till det relativt stora underskott vi kommer att ha 2010 en mycket stor förskjutning i termer av expansiv inriktning på politiken. Tittar vi på de diskretionära åtgärderna är det bra med det internationella perspektivet eftersom Sverige ligger väl över de 1,25 procent av BNP som vi har enats om. Vi ligger på 1 ½ procent.

Vi är därmed bland de länder som på den diskretionära sidan har gjort mer, särskilt om man inte beaktar de relativt ineffektiva bankstöden som vissa länder har gett. Till det kommer Sveriges stora automatiska stabilisatorer.

Detta blir en lite konstig debatt när jag ger en relativt saklig redogörelse för faktiskt sparande, strukturellt sparande, sammansättning av diskretionära åtgärder och bedömning av automatiska stabilisatorer och det bedöms som demagogiskt. Jag gör ingen annan bedömning där än andra som har tittat på inriktningen på svensk finanspolitik relativt andra länder. Vi har en relativt kraftig omsvängning.

Ulla Andersson undrade varför vi inte satsar något på kommunerna. År 2008 höjdes de generella statsbidragen med 4,8 miljarder kronor. För 2009 tillförs ca 8 miljarder kronor via arbetsgivaravgiftsförändringar, generella och riktade statsbidrag och därtill fastighetsskatten. I vårpropositionen tillförs ytterligare 7 miljarder kronor, avsedda att användas 2010. Nivån 2010 är närmare 28 miljarder kronor högre än 2006. Av det tillkommer dock åtaganden som motsvarar ca 6 miljarder, och nettot är alltså en ren förstärkning på 22 miljarder.

Detta är en av de största satsningar som vi gör. Det är alltså en väldigt tung prioritering av kommunsektorn just därför att vi vet att detta att motverka uppsägningar är tungt prioriterat.

När det gäller arbetsmarknadsutbildning tycker jag att man ska vara nyanserad i diskussionen. Vi har fått göra konkreta avvägningar. Vi kan inte prioritera allt, utan vi måste göra avvägningar. Vi har gjort en avvägning mellan yrkesvux och AMU-utbildning. Den avvägningen har vi gjort på basis av hur vi uppfattar erfarenheterna.

AMU-utbildningarna har ofta haft lite sämre rykte och har haft en tendens att skicka ett signalvärde till arbetsgivare att personen som har gått utbildningen har haft någon typ av arbetsmarknadspolitiskt problem. Då skulle man kunna dra slutsatsen att när det gäller utbildningar där det är viktigt att den enskilde också verkligen satsar på att delta i en sådan kan det vara en poäng med yrkesvux och studiemedel snarare än en längre arbetsmarknadsutbildning.

Nu håller vi naturligtvis på att se över detta. Jag tycker att det finns starka skäl för mer av arbetsmarknadsutbildning som är riktad till lokalt näringsliv och som handlar om kortare kompletteringar av yrkeskunskaper. Där ska vi komma ihåg att det som rådet föreslår är såvitt jag kan bedöma en ökning med 6 000–7 000 platser. Det är klart att det är någonting som man kan överväga, men det måste vägas av mot till exempel att få mycket fler platser inom yrkesvux eller andra kompletterande utbildningar. Till slut kommer man att väga dessa argument fram och tillbaka under de kommande månaderna.

Jag vill definitivt inte ge intrycket av att vi skulle ha hållningen att arbetsmarknadsutbildning inte bör övervägas. Det bör definitivt övervägas i en sådan här situation. Det är en av de frågor som vi har att vända och vrida på. Därmed inte sagt att man landar i samma slutsatsområde. Det kan vara så att vi även i höst har anledning att snarare prioritera yrkesvux eller andra yrkesinriktade utbildningar. Men det ska vi återkomma till. Det finns, som sagt, en del argument för att ha en beredskap att vidga de arbetsmarknadspolitiska utbildningarna.

Lena Westerlund, LO: Det var många frågor på en gång. Jag ska börja med jobbskatteavdraget som en arbetsutbudsfrämjande insats, vilket det är enligt regeringen. Vi tycker inte att det är effektivt. Det ger en mindre utbudseffekt än vad som är motiverat givet de stora utlägg som det handlar om. Jag tror att vi är uppe i skattesänkningar på totalt 65 miljarder.

Finanspolitiska rådet var förra året kritiskt eller negativt till steg tre. Man ansåg att det inte skulle ge någon större utbudseffekt för att gå vidare. I år påpekar man det i mer positiva ordalag. Det är jag lite förvånad över.

Vi har tittat på bland annat Lennart Floods studie över jobbskatteavdragets effekter. Dessa studier är väldigt känsliga för vilken elasticitet som man lägger in i dem. Men den studie som vi tittade noga på förra året visade att jobbskatteavdraget hade störst utbudseffekt bland dem som stod

helt utanför arbetsmarknaden och inte var inne och sökte arbete över huvud taget. Det är ganska små grupper i Sverige som skulle påverkas av det. Det skulle inte bli någon fantastisk arbetsutbudseffekt.

Den samlade skattepolitiken måste man också titta på. Då vet vi att sänkningar av fastighetsskatt och förmögenhetsskatt och annat tillfaller grupper som ökar sitt sparande när de får en ökning av den disponibla inkomsten som skattepolitiken ger.

Vi tycker att det är en mycket ineffektiv väg som regeringen har valt. Man skulle kunna få mer arbetsutbud för pengarna. Regeringen tittar inte heller på den samlade effekten. Vi har en effekt på arbetsutbudet av den generella välfärdspolitiken. Man får ju något för skattepengarna i Sverige. Man får till exempel barnomsorg. Vi har kvalifikationseffekter av inkomstförsäkringarna – föräldraförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen. Man väljer alltså att kliva ut och erbjuda arbetsutbud på marknaden på grund av att man också vill komma åt dessa inkomstförsäkringar.

Fråga en ung kvinna i dag om hon kan föräldraförsäkringens villkor så ska ni finna att hon kan det. Det är ett konkret exempel på en arbetsutbudseffekt som är en kvalifikationseffekt av de inkomstförsäkringar som finns. Vi får alltså någonting tillbaka också på andra sidan. Det är en sammantagen effekt av den generella välfärden och en skattefinansiering som går bra att ha utan jobbskatteavdrag.

LO avvisar hela jobbskatteavdraget. Vi tycker inte att det är bra. Det påverkar också ersättningsgraden. De facto-ersättningsnivån i till exempel a-kassan blir lägre relativt sett jämfört med vad som gäller dem som arbetar. Egentligen skulle man behöva höja ersättningsgraderna för att kompensera detta.

Det ställdes också en fråga om sjukförsäkringen. De flesta reformer som regeringen har gjort är utbudspolitik. Sjukförsäkringen är också utbudspolitik. Nu flödar det ut personer ur sjukförsäkringen, och de kommer att ha mycket stora svårigheter på arbetsmarknaden, bland annat för att den aktiva arbetsmarknadspolitiken inte är rustad för detta. Sedan har de det stora problemet att de kommer ut i ett läge då vi har ett exceptionellt och dramatiskt fall i efterfrågan på arbetskraft. Här har vi alltså en grupp som hamnar mycket illa med den politik som förs.

De insatser som kallas för arbetsträning och annat är väldigt små, till exempel inom jobb- och utvecklingsgarantin, och skulle behöva byggas ut. Det är höga styckkostnader för dessa insatser. Den här regeringen gillar inte höga styckkostnader för sådant. Regeringen gillar det inte heller när det gäller arbetsmarknadsutbildningar. Regeringen har varit extremt bra på att dra ned på arbetsmarknadsutbildningarna. Man har principiellt inte tyckt att de har fyllt funktionen som hjälp för bristyrken. Man har varit mycket skicklig på det.

Jag tycker att denna omsvängning att vara positiv till arbetsmarknadsutbildning är bra. Men den ekar lite ihåligt med tanke på det som regeringen har gjort under de första två åren på just det området.

Det kom också en utredning om arbetsmarknadsutbildningarna som regeringen valde att inte remittera, nämligen Sohlmanutredningen. Finanspolitiska rådet refererar till den i sin rapport. Förslaget om ökade volymer av arbetsmarknadsutbildningar som Finanspolitiska rådet lägger fram är identiskt med förslaget i Sohlmanutredningen som jag läser det.

Vad vill LO ha för arbetsmarknadspolitik? Vi skulle vilja se en ökning av arbetsmarknadsutbildningarna. Vi tror också på praktik. Jag noterade att Peter Fredriksson ansåg att praktik faktiskt är arbetsmarknadsnära men att den bör ha utbildningsinslag. I detta konjunkurläge, eller krisläge rättare sagt, finns det också stora risker med en viss undanträngning i fråga om praktik, särskilt inom servicebranscherna. Det måste man se upp med. Vi tror också mycket på anställningsstöd till kollektivavtalsenliga villkor. Inom nystartsjobben har man tyvärr plockat bort en del av detta med försäkringarna. Annars handlar det om anställningsstöd i teorin.

Vi tror alltså att det finns vägar att bygga ut arbetsmarknadspolitiken med högre kvalitet. Men då kräver det insatser på utgiftssidan. Jag tycker att man mycket väl bör kunna argumentera för och motivera tillfälliga insatser om man är politiker på detta område liksom på ROT-området och så vidare. Där håller jag med Lars Calmfors och rådet om den goda argumentationen för temporära insatser i ett sådant här läge.

Lars Calmfors, Finanspolitiska rådet: Jag har samlat på mig fem punkter, men jag ska vara kortfattad.

Rådet var förra året positivt till jobbskatteskatteavdraget. Vi tycker att det är en effektiv åtgärd. Vi är positiva även i år till det som har gjorts. Det som vi sade var att man får räkna med en viss avtagande marginalavkastning. Men vi tror fortfarande att det är en effektiv åtgärd.

I fråga om arbetsmarknadsutbildning tycker jag att det som jag hör i diskussionen är bra. Vi tror att man kanske har tagit lite för stort intryck av att resultaten var dåliga under 1990-talet. Det var inte så konstigt. Volymer var extremt stora. Dessutom användes den som återkvalificering för a-kassa. Nu är det inte fallet. Utvärderingar för senare år ger också mer positiva resultat.

Beträffande Ulla Anderssons fråga citerar vi en studie av Bertil Holmlund och några andra som har beräknat förlusten av två års studieuppehåll till en halv årsinkomst när en person uppnår en ålder av 40 år. Det är den kvantifiering som finns. Det är alltså ganska mycket som man förlorar på att skjuta på sina studier.

Kan stimulansåtgärder sättas in för sent? Det kan de göra. Vi har velat ha dem framtunga av det skälet.

Vad är det som händer nu? Det börjar komma lite signaler om att det fria fallet i ekonomin håller på att upphöra. Men man ska inte tolka det som att vi är på väg ur lågkonjunkturen. Min bild är att det i bästa fall stabiliseras med ett lågt resursutnyttjande. Jag tycker inte att de nyheter

som kommer nu talar för att det skulle vara farligt att vidta stimulansåtgärder på grund av några inflationsrisker. Med alla vettiga bedömningar kommer resursutnyttjandet ändå att vara väldigt lågt framöver.

Beträffande en maktanalys av en förändring av a-kassan kanske vi borde ha gjort mer. Vi kunde ha skrivit om effekterna på facklig organisationsgrad. Vi hade denna fråga uppe förra året också. Men då landade vi inte i någon slutsats. Nu gjorde vi det på slutet. Vi kanske blev så förvånade att vi inte kom oss för att göra en mer fullständig analys. Men det är helt riktigt att de länder som har högst facklig organisationsgrad förutom Sverige är Danmark och Finland som har ungefär samma a-kassekonstruktion som vi. Belgien har det också till viss grad. Det handlar om en organisationsgrad på uppåt 80, 85 eller 90 procent. Norge har ett system med statlig obligatorisk a-kassa. Där blir organisationsgraden lägre.

Min personliga uppfattning är att jag inte ser det som ett huvudmotiv för arbetslöshetsförsäkringen att den ska främja en hög facklig organisationsgrad. Hur utfallet av organisationsgraden blir ska egentligen bero på andra typer av beslut. Men det är min personliga mening. Det är ingenting som rådet har tagit ställning till.

Mikaela Valtersson (mp): Precis som Finanspolitiska rådet säger i rapporten bör ytterligare finanspolitiska stimulansåtgärder vara kostnadseffektiva. Jag skulle vilja ställa min fråga med anledning av det resonemanget.

Anders Borg visade i sin föredragning en bild som visade kostnaden per jobb netto för olika åtgärder. Jag skulle därför vilja ställa en fråga till finansministern. Det mest väsentliga och det mest dominerande av det som regeringen kallar för sina stimulansåtgärder, alltså skattesänkningarna och jobbskatteavdraget, finns inte med. Hur skulle den stapeln se ut om den fanns med? Vad är finansministerns bedömning av kostnaden för de jobbskapande åtgärderna?

Jag skulle också vilja ha en kommentar från finansministern om bedömningen av risken för att ökade inkomster ges till dem som redan är höginkomsttagarna och risken för att det i stället går till ett ökat sparande.

Jag skulle också vilja ställa en fråga till Lars Calmfors inom samma område. Jag skulle vilja att Lars Calmfors lite grann utvecklar hur en analys ser ut av olika åtgärders effektivitet och kostnaden för att skapa jobb. Vilka är de mest effektiva åtgärderna för att få en stor efterfråge- och sysselsättningseffekt? Håller Lars Calmfors någorlunda med om nivån på fördelningen mellan åtgärderna på den bild som finansministern visade i sin presentation?

Finansminister Anders Borg (m): Vi har försökt att relativt tydligt redovisa – det fanns också med på mina bilder – hur vi gör bedömningen av kostnaden för kortsiktiga stimulansåtgärder på olika områden. Då är det till exempel väldigt tydligt att den dyraste och mest ineffektiva åtgärden är en miljösanering av flerbostadshus. Det har en väldigt hög kostnad. Den lägsta kostnaden ligger på ytterligare stimulanser i kommunsektorn för att förhindra uppsägningar. Det beror på att vi i kommunsektorn uppfattar det

som en mer direkt möjlighet att påverka jobben. Vi har också en låg kostnad i termer av att det inte tenderar att bli lika mycket import om man gör på det sättet.

Mer generella åtgärder som höjda studiemedel och höjda barnbidrag tenderar att vara relativt mer ineffektiva. Någonstans i mitten ligger socialavgifterna. Där någonstans hamnar också en skattelättnad som jobbskatteavdraget, särskilt den del som riktas till låginkomsttagare. Den del som riktas till dem ligger vid brytpunkten har en mer strukturell natur och får motiveras utifrån det.

Skälet till att vi har valt att lägga så stor tyngdpunkt på kommunsektorn är för att vi tror att det är där som de mer effektiva åtgärderna ligger.

Om risken är stor för att man ersätter andra aktiviteter som skulle ha skett ändå, det vill säga undanträngning, då är det hög kostnad per jobb. Om det har väldigt hög kostnad per jobb att så att säga åstadkomma verksamheten, till exempel när det gäller de kommunala hyreshusen, blir det också mycket ineffektivt.

Vi har försökt följa denna prioriteringsordning relativt väl. Det som vi har vägt in och som jag också tycker ska understrykas är att diskussionen i nästa varv blir: Hur får vi företagen att anställa fler människor? Det är av helt avgörande betydelse för hur vi ska se på arbetslösheten i två- eller treårsperspektiv. Hur får vi ned kostnaderna, eller hur gör vi det på andra sätt mer attraktivt att anställa?

På lång sikt blir den helt avgörande faktorn hur vi påverkar arbetsmarknadens funktionssätt och arbetsutbudet. Det talar för att vi också måste väga in att jobbavdraget förmodligen är det mest effektiva. Det belyses väl i det som Lena Westerlund sade om att man kan räkna med de största effekterna på marginalen. Floods studier visade att till exempel just invandrarkvinnor kan öka sitt arbetsutbud med i storleksordningen 20–30 procent. Det har ett stort värde i sig att man den vägen får en positiv effekt.

Lars Calmfors, Finanspolitiska rådet: Vi är nog överens om att högre offentlig konsumtion – då talar vi om statsbidrag till kommunerna – förmodligen är en mycket kostnadseffektiv åtgärd. Offentliga investeringar kan också vara det, givet att man kan få i gång dem snabbt.

När det gäller frågan om det går att få i gång tillräckligt mycket av offentliga investeringar tillräckligt snabbt tror jag att det tyvärr finns en del problem.

Ska man åstadkomma konsumtionsstimulanser ska man göra det för grupper som har hög marginell konsumtionsbenägenhet, alltså i första hand låginkomstgrupper.

När det gäller jobbskatteavdraget ska man skilja på två saker. De beräkningar som vi redovisade förra året var långsiktiga utbudseffekter. Då förutsätter man att det ökade utbudet också leder till motsvarande ökning av sysselsättningen, vilket är rimligt på lång sikt. Men nu talar vi om någonting annat, nämligen vad som är mest effektivt när det gäller att stimulera

efterfrågan. Då framstår på kort sikt jobbskatteavdraget som lite mindre positivt därför att det också går till grupper som har ganska höga inkomster. Det är därför inte efterfrågemässigt en så träffsäker åtgärd.

Sonia Karlsson (s): Jag vänder mig till Lars Calmfors. Det förs ibland en ganska förvirrande diskussion om hur mycket olika länder aktivt har satsat för att motverka den djupa lågkonjunkturen och den dramatiskt ökande arbetslösheten i finanskrisens spår.

Regeringen och dess företrädare framför vid varje tillfälle att de har satsat allra mest jämfört med andra EU- och OECD-länder.

Min fråga till Lars Calmfors är: Hur ser Finanspolitiska rådet på omfattningen av Sveriges aktiva finanspolitiska stimulanser under 2009 och 2010 också jämfört med andra EU- och OECD-länder?

Jag har ytterligare en fråga. Jag uppfattar att finansministern anser att den höjda skiktgränsen för uttag av statlig skatt är en bra reform i det läge som vi har nu. Men när jag läser i Finanspolitiska rådets rapport finner jag inte stöd för den ståndpunkten. Jag önskar därför en kommentar även om det.

Lars Calmfors, Finanspolitiska rådet: Vi är nog överens med regeringen om att man har gjort mycket, om vi så att säga räknar in höstens budgetproposition. Där är vår synpunkt att en del av det som man gjorde inte var i första hand, vilket var naturligt vid den tidpunkten, inriktat på att stimulera efterfrågan.

Vi gjorde en bedömning när höstpropositionen lades fram och tyckte att man låg relativt rätt. Men det var innan man hade informationen om att vi skulle få ett BNP-gap på 7 procent i år och 9 procent nästa år. Det är väl där som våra bedömningar skiljer sig från regeringens, att vi tycker att man inte har reagerat så mycket på den nya information som kom. Men vi vänder oss inte mot att man jämfört med många andra länder har tagit relativt stora diskretionära beslut. Det är naturligtvis också riktigt att vi har starka automatiska stabilisatorer.

Där vill jag peka på att vi faktiskt ger ett bidrag i vår rapport. Alla har utgått från OECD:s gamla siffror på hur starka de automatiska stabilisatorerna är, och så har man haft en oro för att de har försvagats kraftigt. Vi gör ett ärligt försök att göra en beräkning av hur det ser ut i dag. Då finner vi att de har försvagats men att det är ganska lite. Vi delar alltså slutsatsen att de automatiska stabilisatorerna faktiskt fortfarande är starka.

Finansminister Anders Borg (m): Sonia Karlsson reser frågan om skiktgränsen i inkomstskatterna och om det är en effektiv åtgärd. Finanspolitik måste bedrivas med så att säga två ben. Vi måste titta på det som nu behöver göras för att stimulera efterfrågan så att vi dämpar genomslaget av krisen. Men det betyder inte att vi helt kan bortse från vilka långsiktiga effekter som förslag har. Höjningen av skiktgränsen gör att vi förstärker utbildningspremien. Det påverkar också grupper där det fortfarande finns en ganska stor andel kvinnor med akademisk utbildning som jobbar deltid.

Just skiktgränsen tror jag har en relativt stor effekt på antalet arbetade timmar. Det är, som bland annat rådet påpekar, helt avgörande för vår långsiktiga förmåga.

När det gäller jobbavdragets relativa kostnader är våra bedömningar att de ligger på omkring en och en halv miljon netto. Det gör att det hamnar på ungefär den nivå som vi har på moms. Det är förmodligen snäppet effektivare än höjningar av studiemedel, pensioner och barnbidrag eller åtgärder i fråga om hyreshus. I termer av till exempel de åtgärder som rådet föreslår är det mer effektivt än till exempel en höjning av studiemedel och pensionstillägg, särskilt när det är riktat till låginkomsttagare. Sedan kommer det naturligtvis att ha helt andra långsiktiga effekter, det vill säga att det ökar arbetsutbudet och därmed har en hög grad av självfinansiering.

Man kan naturligtvis föra resonemanget att alla inkomststimulanser till hushåll kan påverka sparande och import. Det gäller naturligtvis jobbavdraget. Det är därför som det per krona är mer effektivt när man bara vill stimulera efterfrågan att ge stimulansåtgärder till kommunsektorn. Men om man sedan väger in arbetsmarknadens funktionssätt och långsiktig hållbarhet i de offentliga finanserna, blir kalkylen annorlunda.

Göran Pettersson (m): Jag har en fråga till Lars Calmfors om kommunernas investeringar. Under den gångna högkonjunkturen har det byggts kulturhus och idrottshallar ganska flitigt runt om i Sveriges kommuner. Men nu när lågkonjunkturen har dragit in är det många kommuner som har inställt sina investeringar. Jag undrar om rådet har några konkreta råd till hur vi skulle kunna komma till rätta med detta agerande så att kommunerna inte uppträder så här procykliskt?

Ordföranden: Lars Calmfors får ge råd till Sveriges kommuner och lands-ting som avslutning.

Lars Calmfors, Finanspolitiska rådet: Det var en mycket precis och detaljerad fråga.

Vi har försökt skaffa oss en bild av de offentliga investeringarna över huvud taget och konstaterat att det är väldigt svårt att få det därför att redovisningen i de ekonomiska propositionerna är dålig, och statistiken som finns är dålig, och det gäller både statliga investeringar och kommunala investeringar. Vi formulerar det som att riksdagen egentligen har ett oerhört dåligt beslutsunderlag när det gäller att bedöma om de offentliga investeringarna ligger på en rimlig nivå eller inte. Vi tycker att detta beslutsunderlag bör förbättras.

Det som vi ser är att i den mån som man kan tala om ett investeringsproblem är det snarast att de kommunala investeringarna har sjunkit över tiden i Sverige. Vi pekar alltså på det som ett potentiellt problem. Sedan är det självklart så att man ska investera i det som är mest samhällsekonomiskt lönsamt. Men jag kan inte bedöma hur enskilda kommuner har agerat.

Ordföranden: Jag vill tacka för givande och gedigna anföranden, intressanta frågor och lärorika svar från vår panel och våra föredragande.

Vi har fått lära oss en hel del om vad vetenskapen kan säga men också att vetenskapen inte kan säga allt. En del handlar också om politik och värderingar men också om vad som självklart är politiskt möjligt och vad man kan göra. Vi ska inte heller glömma bort att det mitt i allt detta finns människor som lyssnar på politiska signaler och på ekonomiska incitament. Men de har också många andra drivkrafter. Mitt i allt detta finns vi politiker som ska väga av allt detta. Det nöjet har vi efter denna utfrågning och de föredragningar som vi har fått lyssna till.

Jag vill rikta ett jättestort tack till Lars Calmfors, Lena Westerlund, Peter Fredriksson och Anders Borg för deras medverkan.

Därmed förklarar jag denna hearing avslutad.